

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www.

www.

www.

www.

Ghaemiyeh

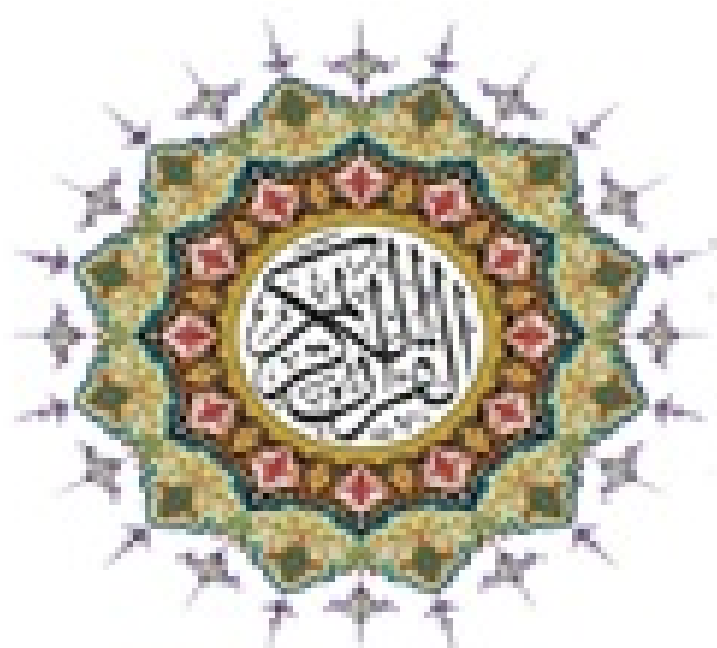
.com

.org

.net

.ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۳۵

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهيم شناسي در قرآن سري جديد جلد 35

نويسنده:

رسول ملكيان اصفهاني

ناشر چاپي:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۲۲	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۳۵
۲۲	مشخصات کتاب
۲۲	۱- توحید
۲۶	۲- آثار استقامت در توحید
۲۶	۳- آثار ایمان به توحید
۲۸	۴- آثار ایمان به توحید ربوبی
۳۰	۵- آثار ایمان به توحید عبادی
۳۰	۶- آثار تبلیغ توحید
۳۰	۷- آثار توحید
۴۲	۸- آثار توحید اصحاب کهف
۴۲	۹- آثار توحید افعالی
۴۳	۱۰- آثار توحید در خالقیت
۴۴	۱۱- آثار توحید در رازقیت
۴۶	۱۲- آثار توحید ذاتی
۴۶	۱۳- آثار توحید ربوبی
۵۰	۱۴- آثار توحید عبادی
۵۷	۱۵- آثار توحید مسلمانان مکه
۵۸	۱۶- آثار دعوت به توحید
۵۸	۱۷- آثار دعوت به توحید عبادی
۵۸	۱۸- آثار ذکر توحید
۶۰	۱۹- آثار ذکر توحید عبادی
۶۰	۲۰- آثار شک در توحید
۶۰	۲۱- آثار عقیده به توحید

- ۶۲ ۲۲- آثار عقیده به توحید در خالقیت
- ۶۳ ۲۳- آثار عقیده به توحید ربوبی
- ۶۶ ۲۴- آثار قبول توحید
- ۶۷ ۲۵- آثار گرایش به توحید
- ۶۸ ۲۶- آثار استقامت در توحید
- ۶۸ ۲۷- اتقان توحید عبادی
- ۷۰ ۲۸- احکام توحید
- ۷۰ ۲۹- احیای توحید در بنی اسرائیل
- ۷۲ ۳۰- اختلاف در توحید
- ۷۲ ۳۱- اختلاف در توحید عبادی
- ۷۲ ۳۲- اختیار در توحید
- ۷۲ ۳۳- اخلاص در توحید
- ۷۴ ۳۴- ارزش استقامت در توحید
- ۷۴ ۳۵- ارزش تبلیغ توحید
- ۷۴ ۳۶- ارزش توحید
- ۷۶ ۳۷- ارزش دعوت به توحید
- ۷۶ ۳۸- استقامت بر توحید
- ۷۸ ۳۹- استقامت در تبلیغ توحید
- ۷۸ ۴۰- استقامت در توحید
- ۷۸ ۴۱- استهزای توحید ربوبی
- ۸۰ ۴۲- اظهار توحید ربوبی
- ۸۰ ۴۳- اظهار کلمه توحید
- ۸۰ ۴۴- اعراض از توحید
- ۸۲ ۴۵- اعراض از دلایل توحید
- ۸۲ ۴۶- اعلام توحید
- ۸۴ ۴۷- اعلام توحید محمد(صلی الله علیه و آله)

۸۴	۴۸- اعلام حقانیت توحید
۸۴	۴۹- اقرار به توحید
۸۷	۵۰- اقرار به توحید ربوبی
۸۸	۵۱- اقرار مشرکان به توحید
۸۸	۵۲- اقسام توحید
۹۰	۵۳- التقاط توحید و شرک
۹۰	۵۴- انبیا و توحید
۹۰	۵۵- انبیا و توحید عبادی
۹۰	۵۶- انذار معرضان از توحید
۹۲	۵۷- اهتمام تورات به توحید
۹۲	۵۸- اهمیت استقامت در توحید
۹۲	۵۹- اهمیت اقرار به توحید
۹۲	۶۰- اهمیت ایمان به توحید
۹۴	۶۱- اهمیت تبلیغ توحید
۹۴	۶۲- اهمیت تبیین توحید
۹۴	۶۳- اهمیت توحید
۱۰۸	۶۴- اهمیت توحید افعالی
۱۱۰	۶۵- اهمیت توحید ذاتی
۱۱۰	۶۶- اهمیت توحید ربوبی
۱۱۲	۶۷- اهمیت توحید رهبران دینی
۱۱۳	۶۸- اهمیت توحید عبادی
۱۲۶	۶۹- اهمیت توحید نظری
۱۲۶	۷۰- اهمیت دعوت به توحید
۱۲۸	۷۱- اهمیت دعوت به توحید ربوبی
۱۲۹	۷۲- اهمیت دعوت به توحید عبادی
۱۳۰	۷۳- اهمیت ذکر توحید

- ۱۳۰ ۷۴- اهمیت صبر در توحید عبادی
- ۱۳۰ ۷۵- اهمیت عقیده به توحید
- ۱۳۲ ۷۶- اهمیت قبول توحید
- ۱۳۲ ۷۷- اهمیت گرایش به توحید
- ۱۳۲ ۷۸- ایمان به توحید
- ۱۴۴ ۷۹- ایمان به توحید افعالی
- ۱۴۴ ۸۰- ایمان به توحید ربوبی
- ۱۴۶ ۸۱- ایمان به توحید عبادی
- ۱۴۸ ۸۲- بت ها و اقرار به توحید
- ۱۴۸ ۸۳- بداهت توحید
- ۱۴۸ ۸۴- برهان در توحید عبادی
- ۱۴۸ ۸۵- برهان در دعوت به توحید
- ۱۵۰ ۸۶- پاداش اخروی توحید
- ۱۵۰ ۸۷- پاداش استقامت بر توحید
- ۱۵۰ ۸۸- پاداش ایمان به توحید
- ۱۵۰ ۸۹- پاداش توحید ابراهیم(ع)
- ۱۵۲ ۹۰- پاکی کلمه توحید
- ۱۵۲ ۹۱- پرسش از توحید ربوبی
- ۱۵۲ ۹۲- پرورش روح توحیدی
- ۱۵۲ ۹۳- پیشگامان توحید
- ۱۵۴ ۹۴- تبلیغ توحید
- ۱۵۸ ۹۵- تبلیغ توحید ربوبی
- ۱۵۸ ۹۶- تبلیغ توحید عبادی
- ۱۵۸ ۹۷- تجلی اخروی توحید
- ۱۶۰ ۹۸- تجلی توحید افعالی
- ۱۶۰ ۹۹- تجلی توحید در قیامت

- ۱۰۰- تذکر توحید ربوبی ۱۶۰
- ۱۰۱- ترک دعوت به توحید ۱۶۲
- ۱۰۲- تشویق به توحید عبادی ۱۶۲
- ۱۰۳- تعالیم توحید ۱۶۲
- ۱۰۴- تعجب از تکذیب توحید ۱۶۴
- ۱۰۵- تعلیم توحید ۱۶۴
- ۱۰۶- تعلیم توحید به محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۶۶
- ۱۰۷- تکذیب توحید ۱۶۶
- ۱۰۸- تکذیب توحید ربوبی ۱۶۷
- ۱۰۹- توحید ابراهیم(ع) ۱۶۸
- ۱۱۰- توحید ابلیس ۱۷۴
- ۱۱۱- توحید اسحاق(ع) ۱۷۴
- ۱۱۲- توحید اسماعیل(ع) ۱۷۵
- ۱۱۳- توحید اصحاب کهف ۱۷۶
- ۱۱۴- توحید افعالی ۱۷۶
- ۱۱۵- توحید افعالی هود(ع) ۲۱۴
- ۱۱۶- توحید افعالی یعقوب(ع) ۲۱۴
- ۱۱۷- توحید افعالی یوسف(ع) ۲۱۴
- ۱۱۸- توحید امام علی(ع) ۲۱۵
- ۱۱۹- توحید انبیا ۲۱۶
- ۱۲۰- توحید اولیه انسان ها ۲۱۸
- ۱۲۱- توحید اهل کتاب ۲۱۸
- ۱۲۲- توحید بنی اسرائیل ۲۱۸
- ۱۲۳- توحید پدر ابراهیم(ع) ۲۲۰
- ۱۲۴- توحید پسران یعقوب(ع) ۲۲۰
- ۱۲۵- توحید پیروان محمد(صلی الله علیه و آله) ۲۲۰

- ۱۲۶- توحید حبیب نجار - ۲۲۰
- ۱۲۷- توحید در آسایش - ۲۲۲
- ۱۲۸- توحید در ادیان - ۲۲۲
- ۱۲۹- توحید در ادیان آسمانی - ۲۲۴
- ۱۳۰- توحید در خالقیت - ۲۲۴
- ۱۳۱- توحید در دین ابراهیم(ع) - ۲۳۴
- ۱۳۲- توحید در دین اسحاق(ع) - ۲۳۶
- ۱۳۳- توحید در دین یعقوب(ع) - ۲۳۶
- ۱۳۴- توحید در دین یوسف(ع) - ۲۳۶
- ۱۳۵- توحید در رازقیت - ۲۳۶
- ۱۳۶- توحید در سختی - ۲۳۸
- ۱۳۷- توحید در قیامت - ۲۳۹
- ۱۳۸- توحید در کتب آسمانی - ۲۴۰
- ۱۳۹- توحید در مجوسیت - ۲۴۰
- ۱۴۰- توحید در مسیحیت - ۲۴۰
- ۱۴۱- توحید در مکه - ۲۴۲
- ۱۴۲- توحید در نسل ابراهیم(ع) - ۲۴۲
- ۱۴۳- توحید در یهودیت - ۲۴۲
- ۱۴۴- توحید ذاتی - ۲۴۳
- ۱۴۵- توحید ذوالقرنین - ۲۶۰
- ۱۴۶- توحید ربوبی - ۲۶۰
- ۱۴۷- توحید ربوبی اصحاب کهف - ۲۸۴
- ۱۴۸- توحید ربوبی اهل یقین - ۲۸۵
- ۱۴۹- توحید ربوبی در آفرینش - ۲۸۶
- ۱۵۰- توحید ربوبی عاقلان - ۲۸۶
- ۱۵۱- توحید زکریا(ع) - ۲۸۶

- ۱۵۲- توحید سلیمان(ع)----- ۲۸۶
- ۱۵۳- توحید شعیب(ع)----- ۲۸۸
- ۱۵۴- توحید صفاتی----- ۲۸۸
- ۱۵۵- توحید عبادی----- ۲۹۲
- ۱۵۶- توحید عبادی انبیا----- ۳۳۰
- ۱۵۷- توحید عبادی جنبندگان----- ۳۳۰
- ۱۵۸- توحید عبادی حبیب نجار----- ۳۳۲
- ۱۵۹- توحید عبادی در ادیان----- ۳۳۲
- ۱۶۰- توحید عبادی در ادیان آسمانی----- ۳۳۳
- ۱۶۱- توحید عبادی در تاریخ----- ۳۳۴
- ۱۶۲- توحید عبادی در شریعت نوح(ع)----- ۳۳۴
- ۱۶۳- توحید عبادی صالحان----- ۳۳۴
- ۱۶۴- توحید عبادی محمد(صلی الله علیه و آله)----- ۳۳۶
- ۱۶۵- توحید عبادی مخلصین----- ۳۳۸
- ۱۶۶- توحید عبادی مسلمانان----- ۳۳۸
- ۱۶۷- توحید عبادی ملائکه----- ۳۴۰
- ۱۶۸- توحید عبادی موجودات----- ۳۴۰
- ۱۶۹- توحید عبادی مؤمنان----- ۳۴۰
- ۱۷۰- توحید عبادی هود(ع)----- ۳۴۲
- ۱۷۱- توحید عملی----- ۳۴۲
- ۱۷۲- توحید فرزندان ابراهیم(ع)----- ۳۴۴
- ۱۷۳- توحید فطری----- ۳۴۴
- ۱۷۴- توحید لوط(ع)----- ۳۴۵
- ۱۷۵- توحید مادر ابراهیم(ع)----- ۳۴۶
- ۱۷۶- توحید محمد(صلی الله علیه و آله)----- ۳۴۶
- ۱۷۷- توحید مسلمانان----- ۳۴۸

- ۱۷۸- توحید موجودات ۳۵۰
- ۱۷۹- توحید مؤمنان ۳۵۰
- ۱۸۰- توحید نظری ۳۵۰
- ۱۸۱- توحید نوح(ع) ۳۵۲
- ۱۸۲- توحید و استمداد از عوامل طبیعی ۳۵۲
- ۱۸۳- توحید و شرک ۳۵۴
- ۱۸۴- توحید و عوامل طبیعی ۳۵۴
- ۱۸۵- توحید همنشین باعدار متکبر ۳۵۴
- ۱۸۶- توحید یعقوب(ع) ۳۵۴
- ۱۸۷- توحید یوسف(ع) ۳۵۷
- ۱۸۸- توحید ربوبی ۳۵۸
- ۱۸۹- توصیه به توحید ۳۵۸
- ۱۹۰- توصیه به توحید عبادی ۳۶۰
- ۱۹۱- جاودانگی توحید ۳۶۰
- ۱۹۲- جاودانگی توحید در نسل ابراهیم(ع) ۳۶۰
- ۱۹۳- جذابیت کلمه توحید ۳۶۲
- ۱۹۴- حاکمیت توحید ۳۶۲
- ۱۹۵- حاملان براهین توحید ۳۶۲
- ۱۹۶- حق پذیران و توحید ۳۶۴
- ۱۹۷- حقانیت توحید ۳۶۴
- ۱۹۸- حقانیت توحید ربوبی ۳۶۸
- ۱۹۹- حقانیت توحید عبادی ۳۶۸
- ۲۰۰- حقیقت توحید ۳۶۸
- ۲۰۱- خبر از توحید ۳۶۸
- ۲۰۲- خدا و توحید ۳۷۰
- ۲۰۳- درک توحید ذاتی ۳۷۰

- ۳۷۰ ۲۰۴- درک توحید عبادی
- ۳۷۲ ۲۰۵- درک کنندگان توحید ربوبی
- ۳۷۲ ۲۰۶- دشمنان توحید در صدراسلام
- ۳۷۲ ۲۰۷- دشمنی با توحید
- ۳۷۲ ۲۰۸- دعوت به توحید
- ۳۸۶ ۲۰۹- دعوت به توحید افعالی
- ۳۸۶ ۲۱۰- دعوت به توحید ذاتی
- ۳۸۶ ۲۱۱- دعوت به توحید ربوبی
- ۳۸۸ ۲۱۲- دعوت به توحید عبادی
- ۳۹۹ ۲۱۳- دلایل توحید
- ۴۲۶ ۲۱۴- دلایل توحید افعالی
- ۴۲۷ ۲۱۵- دلایل توحید ذاتی
- ۴۲۹ ۲۱۶- دلایل توحید ربوبی
- ۴۴۰ ۲۱۷- دلایل توحید عبادی
- ۴۴۴ ۲۱۸- دلایل توحید محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۴۴۴ ۲۱۹- دلایل توحید مسلمانان
- ۴۴۴ ۲۲۰- دلایل حقانیت توحید
- ۴۴۶ ۲۲۱- دلایل حقانیت توحید ربوبی
- ۴۴۶ ۲۲۲- ذکر توحید
- ۴۴۸ ۲۲۳- ذکر توحید افعالی
- ۴۴۸ ۲۲۴- روز و توحید ربوبی
- ۴۴۸ ۲۲۵- روش اثبات توحید
- ۴۵۰ ۲۲۶- روش ایمان به توحید
- ۴۵۰ ۲۲۷- روش دعوت به توحید
- ۴۵۰ ۲۲۸- رهبران شرک و توحید
- ۴۵۱ ۲۲۹- زمینه انحراف از توحید

- ۴۵۲ ----- ۲۳۰- زمینه ایمان به توحید
- ۴۵۵ ----- ۲۳۱- زمینه به توحید ایمان
- ۴۵۶ ----- ۲۳۲- زمینه تکذیب توحید ربوبی
- ۴۵۶ ----- ۲۳۳- زمینه توحید
- ۴۶۲ ----- ۲۳۴- زمینه توحید افعالی
- ۴۶۳ ----- ۲۳۵- زمینه توحید ذاتی
- ۴۶۴ ----- ۲۳۶- زمینه توحید ربوبی
- ۴۶۶ ----- ۲۳۷- زمینه توحید عبادی
- ۴۷۰ ----- ۲۳۸- زمینه توحید عملی
- ۴۷۲ ----- ۲۳۹- زمینه شناخت توحید ربوبی
- ۴۷۲ ----- ۲۴۰- زمینه عقیده به توحید
- ۴۷۲ ----- ۲۴۱- زمینه عقیده به توحید ربوبی
- ۴۷۴ ----- ۲۴۲- زمینه فهم توحید
- ۴۷۴ ----- ۲۴۳- زمینه گرایش به توحید
- ۴۷۴ ----- ۲۴۴- زمینه محافظت از توحید
- ۴۷۶ ----- ۲۴۵- زمینه یقین به توحید
- ۴۷۶ ----- ۲۴۶- سختی توحید عبادی
- ۴۷۶ ----- ۲۴۷- سرزنش اعراض از توحید عبادی
- ۴۷۶ ----- ۲۴۸- شب و توحید ربوبی
- ۴۷۸ ----- ۲۴۹- شرایط توحید
- ۴۷۸ ----- ۲۵۰- شرایط توحید مشرکان
- ۴۷۸ ----- ۲۵۱- شرک و توحید
- ۴۷۸ ----- ۲۵۲- شعار توحید
- ۴۸۰ ----- ۲۵۳- شک در توحید
- ۴۸۰ ----- ۲۵۴- شک در توحید افعالی
- ۴۸۰ ----- ۲۵۵- شک در توحید ربوبی

- ۴۸۲ ۲۵۶- شگفتی تکذیب توحید ربوبی
- ۴۸۲ ۲۵۷- شگفتی توحید
- ۴۸۴ ۲۵۸- شگفتی توحید ربوبی
- ۴۸۴ ۲۵۹- شگفتی محرومیت از توحید
- ۴۸۴ ۲۶۰- شناخت توحید ربوبی
- ۴۸۴ ۲۶۱- شهادت برای حفظ توحید
- ۴۸۶ ۲۶۲- صبر در توحید عبادی
- ۴۸۶ ۲۶۳- ظالمان و توحید
- ۴۸۶ ۲۶۴- ظلم معرضان از توحید
- ۴۸۶ ۲۶۵- عقلانیت توحید
- ۴۸۸ ۲۶۶- عقلانیت توحید ربوبی
- ۴۸۸ ۲۶۷- عقیده به توحید
- ۴۹۲ ۲۶۸- عقیده به توحید افعالی
- ۴۹۲ ۲۶۹- عقیده به توحید در خالقیت
- ۴۹۳ ۲۷۰- عقیده به توحید ذاتی
- ۴۹۴ ۲۷۱- عقیده به توحید ربوبی
- ۴۹۶ ۲۷۲- عقیده به توحید عبادی
- ۴۹۶ ۲۷۳- علم به توحید
- ۴۹۸ ۲۷۴- علم و توحید
- ۴۹۸ ۲۷۵- علما و توحید
- ۴۹۸ ۲۷۶- عوامل اعتلای توحید
- ۴۹۹ ۲۷۷- عوامل ایمان به توحید
- ۵۰۰ ۲۷۸- عوامل تحکیم توحید
- ۵۰۰ ۲۷۹- عوامل تقویت توحید عبادی محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۵۰۲ ۲۸۰- عوامل تکذیب توحید
- ۵۰۲ ۲۸۱- عوامل تکذیب توحید ربوبی

- ۲۸۲- عوامل توحید ----- ۵۰۲
- ۲۸۳- عوامل توحید ربوبی ----- ۵۰۴
- ۲۸۴- عوامل عقیده به توحید ----- ۵۰۴
- ۲۸۵- عوامل گرایش به توحید ----- ۵۰۵
- ۲۸۶- غفلت از توحید ربوبی ----- ۵۰۶
- ۲۸۷- فرجام توحید عبادی ----- ۵۰۶
- ۲۸۸- فرجام مبارزه با توحید ----- ۵۰۸
- ۲۸۹- فطری بودن توحید ----- ۵۰۸
- ۲۹۰- فطرت توحید ----- ۵۰۸
- ۲۹۱- فطرت توحید ربوبی ----- ۵۱۲
- ۲۹۲- فلسفه توحید ----- ۵۱۴
- ۲۹۳- فلسفه توحید انبیا ----- ۵۱۴
- ۲۹۴- قدرت توحید ----- ۵۱۴
- ۲۹۵- قوم ثمود و توحید عبادی ----- ۵۱۶
- ۲۹۶- قوم عاد و توحید ربوبی ----- ۵۱۶
- ۲۹۷- قوم عاد و توحید عبادی ----- ۵۱۶
- ۲۹۸- کافران صدر اسلام و توحید ----- ۵۱۶
- ۲۹۹- کافران و توحید ----- ۵۱۸
- ۳۰۰- کفر به توحید ----- ۵۱۸
- ۳۰۱- کفر مکذبان توحید ----- ۵۱۸
- ۳۰۲- کلمه توحید ----- ۵۲۰
- ۳۰۳- کلمه توحید در صدراسلام ----- ۵۲۰
- ۳۰۴- کیفر اعراض از توحید عبادی ----- ۵۲۰
- ۳۰۵- کیفر انکار توحید ----- ۵۲۲
- ۳۰۶- کیفر ترک توحید عبادی ----- ۵۲۲
- ۳۰۷- کیفر دشمنی با توحید ----- ۵۲۲

۵۲۲	۳۰۸- گرایش به توحید
۵۲۴	۳۰۹- گسترش افعالی توحید
۵۲۴	۳۱۰- گسترش توحید
۵۲۵	۳۱۱- گناه ترک دعوت به توحید
۵۲۶	۳۱۲- گواهان توحید
۵۲۸	۳۱۳- گواهان حقانیت توحید
۵۲۸	۳۱۴- لجاجت معرضان از توحید
۵۳۰	۳۱۵- مالکیت خدا و توحید
۵۳۰	۳۱۶- مبلغان توحید
۵۳۰	۳۱۷- متقین و توحید ربوبی
۵۳۲	۳۱۸- مجادله در توحید
۵۳۲	۳۱۹- مجادله درباره توحید
۵۳۲	۳۲۰- محرومیت اخروی مکذبان توحید
۵۳۲	۳۲۱- مراتب توحید
۵۳۴	۳۲۲- مشرکان صدر اسلام و توحید عبادی
۵۳۴	۳۲۳- مشرکان و توحید
۵۳۸	۳۲۴- مشرکان و توحید ربوبی
۵۳۸	۳۲۵- مشکلات دعوت به توحید
۵۳۸	۳۲۶- معرضان از توحید
۵۴۰	۳۲۷- معلمان توحید
۵۴۰	۳۲۸- مکذبان توحید
۵۴۰	۳۲۹- مکذبان توحید ربوبی
۵۴۲	۳۳۰- ملائکه و توحید
۵۴۲	۳۳۱- ممانعت از توحید
۵۴۴	۳۳۲- منشأ توحید
۵۴۴	۳۳۳- منشأ توحید عبادی مؤمنان

- ۳۳۴- منشأ توحید عملی - ۵۴۴
- ۳۳۵- منشأ شک در توحید - ۵۴۴
- ۳۳۶- منشأ عقیده به توحید - ۵۴۶
- ۳۳۷- منطقی بودن توحید - ۵۴۶
- ۳۳۸- موانع ایمان به توحید - ۵۴۶
- ۳۳۹- موانع توحید - ۵۴۷
- ۳۴۰- موانع قبول توحید - ۵۴۸
- ۳۴۱- موانع گرایش به توحید - ۵۴۸
- ۳۴۲- موجبات استقامت بر توحید - ۵۵۰
- ۳۴۳- موجبات توحید ربوبی - ۵۵۰
- ۳۴۴- موسی(ع) و توحید عبادی - ۵۵۰
- ۳۴۵- ناخشنودی از توحید عبادی - ۵۵۱
- ۳۴۶- نافرجامی شبهه افکنی در توحید - ۵۵۲
- ۳۴۷- ناهماهنگی توحید با شرک - ۵۵۲
- ۳۴۸- نشانه های توحید - ۵۵۲
- ۳۴۹- نشانه های توحید ذاتی - ۵۵۴
- ۳۵۰- نشانه های توحید ربوبی - ۵۵۴
- ۳۵۱- نشانه های توحید عبادی - ۵۶۴
- ۳۵۲- نشانه های توحید عبادی در کعبه - ۵۶۶
- ۳۵۳- نقش توحید در خالقیت - ۵۶۶
- ۳۵۴- وضوح توحید - ۵۶۶
- ۳۵۵- وضوح توحید عبادی - ۵۶۸
- ۳۵۶- وضوح دلایل توحید - ۵۷۰
- ۳۵۷- وعده پیروزی توحید - ۵۷۰
- ۳۵۸- هدایت به توحید - ۵۷۱
- ۳۵۹- هدایت ناپذیران و توحید - ۵۷۴

- ۳۶۰- هدایتگری توحید - ۵۷۴
- ۳۶۱- یوسف(ع) و توحید عبادی - ۵۷۵
- ۳۶۲- توحید عبادی - ۵۷۶
- ۳۶۳- آثار توحید عبادی - ۵۷۶
- ۳۶۴- آثار دعوت به توحید عبادی - ۵۸۴
- ۳۶۵- آثار ذکر توحید عبادی - ۵۸۴
- ۳۶۶- اتقان توحید عبادی - ۵۸۴
- ۳۶۷- اختلاف در توحید عبادی - ۵۸۶
- ۳۶۸- انبیا و توحید عبادی - ۵۸۶
- ۳۶۹- اهمیت توحید عبادی - ۵۸۸
- ۳۷۰- اهمیت دعوت به توحید عبادی - ۶۰۰
- ۳۷۱- اهمیت صبر در توحید عبادی - ۶۰۰
- ۳۷۲- ایمان به توحید عبادی - ۶۰۰
- ۳۷۳- برهان در توحید عبادی - ۶۰۲
- ۳۷۴- تبلیغ توحید عبادی - ۶۰۲
- ۳۷۵- تشویق به توحید عبادی - ۶۰۲
- ۳۷۶- توحید عبادی - ۶۰۴
- ۳۷۷- توحید عبادی ابراهیم(ع) - ۶۴۰
- ۳۷۸- توحید عبادی انبیا - ۶۴۲
- ۳۷۹- توحید عبادی جنیندگان - ۶۴۲
- ۳۸۰- توحید عبادی حبیب نجار - ۶۴۲
- ۳۸۱- توحید عبادی در ادیان - ۶۴۴
- ۳۸۲- توحید عبادی در ادیان آسمانی - ۶۴۴
- ۳۸۳- توحید عبادی در تاریخ - ۶۴۴
- ۳۸۴- توحید عبادی در شریعت نوح(ع) - ۶۴۶
- ۳۸۵- توحید عبادی صالحان - ۶۴۶

- ۳۸۶- توحید عبادی محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۴۶
- ۳۸۷- توحید عبادی مخلصین ۶۵۰
- ۳۸۸- توحید عبادی مسلمانان ۶۵۰
- ۳۸۹- توحید عبادی ملائکه ۶۵۰
- ۳۹۰- توحید عبادی موجودات ۶۵۲
- ۳۹۱- توحید عبادی مؤمنان ۶۵۲
- ۳۹۲- توحید عبادی هود(ع) ۶۵۲
- ۳۹۳- توصیه به توحید عبادی ۶۵۴
- ۳۹۴- حقانیت توحید عبادی ۶۵۴
- ۳۹۵- درک توحید عبادی ۶۵۴
- ۳۹۶- دعوت به توحید عبادی ۶۵۵
- ۳۹۷- دلایل توحید عبادی ۶۶۶
- ۳۹۸- زمینه توحید عبادی ۶۷۰
- ۳۹۹- سختی توحید عبادی ۶۷۴
- ۴۰۰- سرزنش اعراض از توحید عبادی ۶۷۴
- ۴۰۱- صبر در توحید عبادی ۶۷۴
- ۴۰۲- عقیده به توحید عبادی ۶۷۴
- ۴۰۳- عوامل تقویت توحید عبادی محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۷۶
- ۴۰۴- فرجام توحید عبادی ۶۷۶
- ۴۰۵- قوم ثمود و توحید عبادی ۶۷۸
- ۴۰۶- قوم عاد و توحید عبادی ۶۷۸
- ۴۰۷- کیفر اعراض از توحید عبادی ۶۷۸
- ۴۰۸- کیفر ترک توحید عبادی ۶۷۸
- ۴۰۹- مشرکان صدر اسلام و توحید عبادی ۶۸۰
- ۴۱۰- منشأ توحید عبادی مؤمنان ۶۸۰
- ۴۱۱- موسی(ع) و توحید عبادی ۶۸۰

۴۱۲- ناخشنودی از توحید عبادی ۶۸۲

۴۱۳- نشانه های توحید عبادی ۶۸۲

۴۱۴- نشانه های توحید عبادی در کعبه ۶۸۴

۴۱۵- وضوح توحید عبادی ۶۸۴

۴۱۶- یوسف(ع) و توحید عبادی ۶۸۴

درباره مرکز ۶۸۶

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن جلد 35

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - 1400 ش

ناشر دیجیتال: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ص: 1

1- توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 18 - 14، 10، 8، 6، 5، 3، 2

2- نظام آفرینش، گواه یکتایی خداوند

شهد الله انه لا اله الا هو

بنابراینکه گواهی خدا، گواهی فعلی نیز باشد، یعنی خداوند با فعل خود (نظام آفرینش)، گواهی بر یکتایی خویش می دهد. و «قائماً بالقسط»، مؤید این احتمال است.

3 - خدا، ملائکه و عالمان، گواهان توحید

شهد الله انه لا اله الا هو و الملائكة و اولوا العلم

5 - عدل الهی در نظام تکوین و تشریح، مورد مشاهده فرشتگان و دانشمندان *

شهد الله . . . و الملائكة و اولوا العلم قائماً بالقسط

«قائماً بالقسط» می تواند متعلق شهادت باشد یعنی: عالمان و ملائکه علاوه بر شهادت به یگانگی خداوند، شهادت به عدالت او نیز می دهند، گفتنی است تعمیم قسط به نظام تشریح از آیه بعد استفاده شده است.

6 - دانشمند، در نگرش قرآنی، کسی است که با شهود نظام عادلانه هستی به وحدانیت خداوند گواهی دهد.

شهد الله . . . و اولوا العلم قائماً بالقسط

به نظر می رسد «قائماً بالقسط» به منزله دلیلی برای وحدانیت خداوند باشد.

8 - حاکمیت قسط و عدل بر نظام تکوین ، دلیل دانشمندان و ملائکه برای گواهی بر وحدانیت خدا *

شهد . . . الملئکه و اولوا العلم قائماً بالقسط

به نظر می رسد «قائماً بالقسط» که حال برای «الله» است، اشاره به علت گواهی ملائکه و اولوا العلم باشد. و بدین جهت، مؤخر آمده است.

10 - نقش علم ، در فهم وحدانیت خدا و اقرار به آن

شهد الله . . . و اولوا العلم

14 - نظام عادلانه آفرینش ، نشان وحدانیت ، اقتدار و حکمت الهی است .

قائماً بالقسط لا اله الا هو العزيز الحكيم

گویا جمله «لا اله الا هو . . .»، بیان نتیجه ای است برای «قائماً بالقسط». یعنی نظام عادلانه دلالت می کند بر توحید، عزت،

ص: 1

اقتدار و حکمت خداوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 19 - 2

2 - عدالت ، یکتایی ، اقتدار و حکمت خداوند مقتضی تسلیم شدن انسان ، تنها در برابر او

قائماً بالقسط لا اله الا هو العزيز الحكيم. انّ الدّین عند الله الاسلام

مستفاد از ارتباط آیه مورد بحث با آیه پیشین.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 62 - 2

2 - هر داستانی درباره پیامبران که منافی با توحید باشد ، ساختگی و باطل است .

انّ هذا لهو القصص الحق و ما من اله الا الله

نفی شرک که از جمله «و ما من اله الا الله» استفاده می شود، بیان علّتی برای دروغ بودن ادعاهای نصارا در مورد عیسی (ع) است و ملاکی برای همه داستانهای مربوط به پیامبران خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 80 - 7

7 - توحید و تسلیم در برابر خداوند ، روح دعوت انبیا

و لا یأمرکم ان تتخذوا .. ایأمرکم بالكفر بعد اذ انتم مسلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 83 - 14

14 - توحید تکوینی تمام موجودات باشعور

وله اسلم من فی السموات و الارض طوعاً و کرهاً

امام صادق (ع) درباره آیه فوق فرمود: هو توحید هم لله عزّ و جلّ.

توحید صدوق، ص 46، ح 7، ب 2؛ نورالثقلین، ج 1، ص 360، ح 220.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 190 - 11

11 - پی بردن از آفرینش به قدرت مطلق خداوند و یکتایی او در فرمانروایی بر هستی، دلیل بهره مند بودن آدمی از خرد ناب

انّ فی خلق السموات... لآیات لاولی الالباب

ص: 2

2- آثار استقامت در توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 30 - 13

13 - ثبات و پایداری در راه توحید ، شرط ایمنی از هر حزن و هراس و برخورداری از بهشت

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا .. كُنْتُمْ تُوعَدُونَ

3- آثار ایمان به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 107 - 11

11 - مشرکان در صورت ترک آیین شرک و گرویدن به توحید و یکتاپرستی ، مورد غفران و رحمت خداوند قرار خواهند گرفت .

لَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ .. فَلَإِنَّ لَفِضْلِهِ يُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِ

ذکر «غفران و رحمت» پس از بیان اختصاص فضل خدا به یکتاپرستان، بیانگر ترغیب مشرکان به ترک جبهه شرک و دخول در جرگه موحدان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 31 - 11

11- نگرانی و اضطرابی ، برای آینده اقتصادی و زندگی مادی بشریت ، در بیش توحیدی وجود ندارد .

و لا تَقْتُلُوا .. نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ

اینکه خداوند، پس از نهی از قتل فرزند به خاطر فقر، روزی همه انسانها را از سوی خود تضمین شده معرفی می کند، حکایت از آن دارد که: جایی برای نگرانی از آینده اقتصادی نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 31 - 9

9- ایمان به خدای یگانه و پرستش خالصانه او ، دستیابی به اوج هدایت ، نور و روشنایی است .

حنفاء لله غير مشركين به . . . فتخطفه الطير

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - حج - 22 - 50 - 5

5- ايمان به خدای يگانه (توحيد و نفی شرک) ، مایه برخورداري از غفران الهی و عمل صالح ، مایه بهره مندی از نعمت های بهشت

فالذین ءامنوا و عملوا الصلحت لهم مغفرة و رزق کریم

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که «مغفرت» مربوط به ايمان و «رزق کریم» مرتبط با عمل صالح باشد.

ص: 3

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 227 - 4

4 - ایمان و اعتقاد به پروردگار یگانه ، مایه رهایی انسان از وادی حیرت و سرگردانی در عقیده و عمل

ألم تر أنهم في كل واد يهيمون .. إلا الذين آمنوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 42 - 3

3 - ایمان به خدای یکتا ، عزیز و غفار ، عامل نجات انسان

مالي أدعوكم إلى النجوه و تدعوني إلى النار .. وأنا أدعوكم إلى العزيز الغفّـر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 15

15 - شرک ، گناهی قابل بخشش در پرتو گرایش به توحید و استغفار

فاستقيموا إليه و استغفروه

خداوند، در این آیه و در پی دعوت به توحید، مشرکان را به روی آوردن به استغفار فراخوانده است؛ از این مطلب روشن می شود که چنانچه مجالی برای پذیرش استغفار نبود، دعوت بدان بی معنا می نمود.

4- آثار ایمان به توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 18 - 10

10 - کرامت انسانی ، در گرو گرایش به توحید ربوبی و سجود و انقیاد در برابر خدا

و كثير حقّ عليه العذاب و من يهن الله فما له من مكرم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 59 - 1

1 - پرهیز از شرک ، لازمه ایمان راستین به پروردگار یگانه

و الذین هم بریهم لایشرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 25

25 - باور به ربوبیت خدای یگانه ، مقتضی ایمان به همه کتاب های آسمانی است .

وقل ءامنتم بما أنزل الله من كتب .. الله ربنا وربكم

ص: 4

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 51 - 8

8 - پذیرش توحید ربوبی ، ناسازگار با بنیان حاکمیت فرعون

الیس لی ملک مصر

فرعون، برای نفی پیام موسی(ع) - که توحید ربوبی است - تلاش می کند تا با اقرار گرفتن از مردم، حاکمیت خود را بر مصر تثبیت کند؛ زیرا با پذیرش توحید، آن را در خطر می دید.

5- آثار ایمان به توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 163 - 5

5 - باور به یگانگی خدا و نبود معبودی جز او، بازدارنده آدمی از کتمان معارف الهی و حقایق کتاب های آسمانی است . *

إن الذین یکتُمون ما أنزلنا .. وإلہکم إله وحد لا إله إلا هو

برداشت فوق و نیز برداشتهای بعدی، بیانگر وجه ارتباط میان آیه مورد بحث و آیات پیشین است.

6- آثار تبلیغ توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 3

3 - احساس خطر سران کفر و شرک ، از دعوت پیامبر اسلام به توحید و نفی شرک و نفوذ آن حضرت در میان توده ها

و اصبروا علی ءالہتکم

فراخواندن مردم به پراکنده شدن از اطراف رسول خدا(صلی الله علیہ و آلہ) و پایداری بر آیین شرک، گویای برداشت یاد شده است.

7- آثار توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 64 - 5

5- عقیده توحیدی، بینشی متعالی و موجب تعالی انسان

تعالوا الی کلمه سواء

کلمه «تعالوا» که از ریشه «علو» به معنای بالا است گویای برداشت فوق می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 5

14 - جهاد، صبر، دعا، استغفار و بینش خدامحوری، از عوامل جلب محبت الهی

قاتل معه... و الله يحب الصابرين... ربنا اغفر لنا... و انصرنا... و الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 30

30 - ناسازگاری اعتقاد به تثلیث با اعتقاد به خدا و یگانگی او (توحید)

فامنوا بالله و رسله و لاتقولوا ثلثه... انما الله اله و حد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 74 - 4

4 - بازگشت به توحید و طلب آمرزش از خداوند، راه نجات مشرکان، از عذاب دردناک

لیمسن الذین کفروا منهم عذاب الیم... افلا یتوبون الی الله و یتستغفرونه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 21 - 14

14 - حرکت بر محور یگانگی خدا و رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، راه رسیدن به فلاح و رستگاری

قل ای شیء أكبر شهده... الذین ءاتینهم الکتب... إنه لا یفلح الظلمون

چون شرک و افترا ظلم و مانع رستگاری است، در نتیجه توحید و پرهیز از افترا به خدا راهی برای رسیدن به فلاح است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 26، 17

17 - توحید، زمینه ساز رهایی از تحیر و سرگردانی و معنی دهنده و جهت بخش به زندگی است.

کالذی استهوته الشیطن فی الأرض حیران

چون حالت مرتدان و مشرکان به دیوانگانی متحیر تشبیه شده، طبیعتاً نقطه مقابل شرک (توحید) اثراتی متضاد با آن خواهد داشت.

26 - توحید و اعتقاد به آن راه تسلیم شدن در برابر پروردگار جهان است.

و أمرنا لنسلم لرب العلمین

جمله «لنسلم» مفعول لاجله برای «أمرنا» و مفعول دوم آن به قرینه قسمتهای قبلی آیه «التوحید» است. لذا معنی آیه چنین می شود: ما فرمان به توحید یافتیم، به جهت آنکه در برابر پروردگار جهان تسلیم شویم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 79 - 11

11 - توحید و شرک، ملاکی برای مرزبندی و طبقه بندی انسانها

إنی بریء مما تشرکون . . و ما أنا من المشرکین

ص: 6

با توجه به اینکه ابراهیم(ع) پس از بیان عقیده توحید و ابطال شرک صف خود را از مشرکان جدا می سازد و بر آن تأکید میورزد ملاکی برای طبقه بندی جوامع ارائه می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 13

13 - تمسک به توحید و مبارزه با شرک، شرط ورود به جرگه نیکوکاران است.

و كذلك نجزي المحسنين

روشن است که مصداق برتر نیکوکاران در این آیه ابراهیم خلیل(ع) است و طبیعی است که موصوف شدن آن حضرت به این وصف باید در تناسب و ارتباط با آیات پیشین باشد، و چون آیات گذشته عموماً درباره توحید ابراهیم(ع) و تلاش آن حضرت برای مبارزه با شرک بود، شاید بتوان گفت که این ویژگی از مقومات نیکوکار بودن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 88 - 9

9 - توحید، زمینه و شرط اصلی برای به ثمر نشستن و بازدهی اعمال خوب آدمی است.

ولو أشركوا لحبط عنهم ما كانوا يعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 106 - 8

8 - یکتایی خداوند، برهانی کافی بر لزوم تبعیت از فرمانهای اوست.

اتبع ما أوحى إليك من ربك لا إله إلا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 122 - 2

2 - راهیابی به توحید و ایمان موجب حیات انسان می شود.

وإن أظعموهم إنکم لمشركون. أو من كان ميتاً فأحيينه و جعلنا له نورا

چون در آیات پیشین سخن از شرک و توحید و ایمان و کفر به آیات الهی بود، قهراً مقایسه ای که در این آیه صورت گرفته بین این دو گروه

است که یکی را مرده و دیگری را زنده دانسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 28

28 - خیر و صلاح واقعی انسان ها در گرو یکتاپرستی ، سلامت امور اقتصادی و پرهیز از فسادانگیزی است .

ذلکم خیر لکم

«ذلکم» اشاره به تمامی مسائلی است که شعیب قوم خویش را بدانها رهنمون ساخت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 7

16 - توحید مایه حیات آدمی و شرک ، موجب هلاکت واقعی وی

لیهلک من هلك عن بينه و یحیی من حی عن بینه

برداشت فوق مبتنی بر این است که مراد از هلاکت در «لیهلک» و «هلك» کفر و ضلالت و مقصود از حیات در «یحیی» و «حی»، ایمان و هدایت باشد. کلمه «بینه» به دلیل تناسب با ضلالت و هدایت این احتمال را تقویت می کند. یعنی تا گمراهی کفرپیشگان از سر دلیل باشد و بر آنان اتمام حجت شده باشد و تا هدایت مؤمنان از روی برهان بوده و ایمانشان بر دلیلی روشن استوار باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - درک معارف الهی (توحید ، معاد و . . .) و ایمان به آنها ، عاملی اساسی در ایجاد توان فوق العاده در رزمندگان مؤمن

بأنهم قوم لایفقهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- توحید خالص و پیراسته از هر گونه شرک ، ایمان به قرآن و وحی ، راه رسیدن به خداست .

و ما أكثر الناس و لو حرصت بمؤمنین . . . و ما یؤمن أكثرهم بالله إلا و هم مشرکون .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

29- یکتایی خدا و غلبه و تسلط او بر هستی ، دلیل ربوبیت و ولایت اوست .

أفأخذتم من دونه أولیاء . . . و هو الوحد القهّـر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- یگانگی خداوند ، مستلزم اختصاص دادن ترس ، به ترس از او

إنما هو إله وحد فإيّـى فارهبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 52 - 6

6- یگانگی خداوند ، مستلزم اختصاص یافتن حق تشریح دین به او

إنما هو إله وحد . . . وله الدین واصبًا

اینکه خداوند در پی دستور به اجتناب از عقیده به ثنویت، برخی ویژگیها و اختصاصات خود، از جمله اختصاص داشتن دین را یادآوری می کند؛ احتمال دارد برای بیان نکته یاد شده باشد.

ص: 8

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 39 - 10

10- پایبندی به ارزش های اخلاقی - اجتماعی ، تنها در پرتو توحید و پرهیز از شرک ، امکان پذیر است . *

ذَلِك مِمَّا أَوْحَى إِلَيْكَ رَبِّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ

آورده شدن تعالیم اخلاقی و اجتماعی اسلام در این آیات بین دو نهی از شرک، می تواند بیانگر این معنا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 20 - 15

15- رستگاری ، در گرو ایمان به خدای یکتا است .

أَوْ يَعِيدُكُمْ فِي مَلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوا إِذًا أَبَدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 38 - 5

5- توحید ، مستلزم پرهیز از هرگونه شرک‌ورزی در ربوبیت خدا است .

لَكِنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 110 - 10

10- برپایی قیامت و حضور آدمیان نزد خداوند ، لازمه یگانه معبود بودن او است .

أَتَمَّا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَحْدٌ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 108 - 5

5- وحدانیت خداوند ، مستلزم تسلیم و انقیاد مستمر در برابر او است .

أَتَمَّا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَحْدٌ فَهَلْ أَنتُمْ مُسْلِمُونَ

جمله «فهل أنتم مسلمون» جواب شرط مقدر و محذوف است و «فاء» برای ربط این دو جمله می باشد. بنابراین پیام آیه چنین می شود: خدای شما یکی است و این وحی الهی به من است. آیا پس از آگاهی به این حقیقت تسلیم آن خواهید شد؛ یعنی، آگاهی و اعتقاد به توحید، مستلزم تسلیم و انقیاد است. گفتنی است اسمیه بودن جمله، دلالت بر استمرار دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 49 - 2

2 - توحید و یکتاپرستی، رهایی بخش انسان ها، از بدبختی های اخروی

قل... نذیر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 9

11 - حج - 22 - 67 - 9

9- توحید و یکتاپرستی ، راه هدایت و صراط مستقیم است .

و ادع إلى ربك إنك لعلی هدی مستقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 69 - 5

5- توحید و شرک (خدا پرستی و بت پرستی) ، مبنای داوری خدا و تعیین کیفر و پاداش در روز رستاخیز

اللّٰه یحکم . . . فیما کنتم فیہ تختلفون

با توجه به عبارت پیشین «ما» در «فیما کنتم» به معنای «الذی» است که به مسأله توحید و شرک - که محور اختلاف میان موحدان و مشرکان تاریخ بوده است - اشاره دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 10

10- توحید و پرهیز از شرک ، زیربنایی ترین اصل عقیدتی و اساس هر تحول معنوی

اعبدوا اللّٰه ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 116 - 5

5- وحدانیت خدا ، دلیل بر نبودن کمترین مانع در برابر تدبیر حکیمانه و هدفدار او در جهان آفرینش

أفحسبتم أنّما خلقنکم عبثاً . . . فتعلی اللّٰه الملک الحقّ لا إله إلاّ هو

بیان وحدانیت خدا با «لا إله إلاّ هو» در این مجموعه از صفات - که در مقام تنزیه ذات پروردگار از بیهوده کاری و عبث آفرینی است - مطلب یاد شده را افاده می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 16 - 4

4- دستیابی به خیر، در گرو خداپرستی و تقوا است .

اعبدوا الله و اتقوه ذلکم خیر لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 16

16 - آیین شرک، سازگار با حکومت استبدادی و ستم پیشه فرعونى و آیین توحیدی، در تضاد با چنین حکومتی

و لیدع ربّه .. أن یبدل دینکم

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که حکومت فرعون در زمان حاکمیت آیین شرک قرار داشت و او با آیین توحیدی موسی (ع) به مبارزه برخاسته بود.

ص: 10

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 31 - 6

6 - توحید و استقامت در راه ایمان ، در پی دارنده بهشت و نعمت های گسترده برای مؤمنان

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَمُوا... و لکم فیها ما تشتهی أنفسکم

8- آثار توحید اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 14 - 14

14- بینش عمیق و نهضت توحیدی اصحاب کهف ، بازتاب هدایت افزون الهی برای آنان بود .

زدنهم هدی . وربطنا علی قلوبهم إذ قاموا فقالوا ربنا رب السموت و الأرض

«إذ قاموا» ظرف برای جمله های «زدناهم هدی وربطنا...» است.

9- آثار توحید افعالی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 59 - 8

8 - توکل بر خداوند و کافی دانستن او برای رفع نیاز های انسان ، زمینه ساز جلب فضل و عطایای الهی

وقالوا حسبنا الله سیؤتینا الله من فضله

از اینکه خداوند قبل از بیان امیدواری به فضل خویش ، موضوع توکل (حسبنا الله) را مطرح کرده است، برداشت فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 42 - 13

13- حاکمیت نظم در جهان هستی ، تنها در پرتو وجود قدرت واحد امکان پذیر است .

قل لو کان معه الهه کما یقولون إذا لابتغوا إلى ذی العرش سیلاً

پیام اصلی آیه، برهان هماهنگی در هستی است؛ یعنی، تعدد قدرت با نظم واحد حاکم بر هستی سازگار نیست.

10- آثار توحید در خالقیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 56 - 8

ص: 11

8- توحید در ربوبیت ، لازمه توحید در خالقیت است .

بل ربِّکم .. الذی فطرهنّ

آیه شریفه، برای اثبات توحید خداوند در ربوبیت، او را به صفت خالق جهان بودن توصیف کرده است. این توصیف بیانگر این است که میان توحید در ربوبیت و توحید در خالقیت، پیوند ناگسستنی وجود دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 70 - 5

5- انحصار خالقیت، اختیار و آگاهی مطلق و یکتایی به خداوند، دلیل انحصار شایستگی ستایش ها به او

ربِّک یخلق ما یشاء ویختار .. یعلم ... و هو الله لا إله إلا هو له الحمد فی ا

از ارتباط میان آیات گذشته - که بیانگر اوصاف خداوند بود - و این آیه برداشت یاد شده به دست می آید؛ زیرا ذکر انحصار ستایش ها به خداوند، نتیجه اوصاف یاد شده برای او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 3 - 10

10 - توانایی خداوند بر آفرینش هر چیزی و انجام هر کاری و انحصار خالقیت و رازقیت به او، نشانه یکتایی خدا و انحصار الوهیت به او است .

یزید فی الخلق ما یشاء إنّ الله علی کلّ شیء قدير .. لا إله إلا هو

جمله «لا-إله إلا-هو» به منزله نتیجه برای مطالبی است که در این آیه و آیه قبل آمده است. گفتنی است که محور آن، مسأله خالقیت و قدرت مطلق خداوند می باشد.

11- آثار توحید در رازقیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 3 - 10

10 - توانایی خداوند بر آفرینش هر چیزی و انجام هر کاری و انحصار خالقیت و رازقیت به او، نشانه یکتایی خدا و انحصار الوهیت به او است .

یزید فی الخلق ما یشاء إنّ الله علی کلّ شیء قدير .. لا إله إلا هو

جمله «لا إله إلا هو» به منزله نتیجه برای مطالبی است که در این آیه و آیه قبل آمده است. گفتنی است که محور آن، مسأله خالقیت و قدرت مطلق خداوند می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 58 - 2

2 - رازقیت یگانه خداوند در نظام وجود ، دلیل بی نیازی مطلق او از خلق

و ما أُرید منهم أن یطعمون . إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ

ص: 12

12- آثار توحید ذاتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 14 - 9

9- یکتایی خداوند (توحید ذاتی)، دلیل لزوم خالص ساختن عبادت (توحید عبادی) برای خدا است.

إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 34 - 12

12 - الوهیت یگانه خدا، مقتضی تسلیم محض بودن در برابر او و روی بر تافتن از غیر او

فَالْهَكَمُ إِلَهٌ وَحْدَهُ أَسْلَمُوا

«له» متعلق به «أَسْلَمُوا» بوده و تقدیم آن مفید حصر است؛ یعنی، فقط تسلیم خدا بشوید و از طاعت غیر او روی برتابید. تفریع «له» «أَسْلَمُوا» بر جمله «إِلْهَكُمُ إِلَهٌ وَاحِدٌ» با حرف «فا»، این معنا را می‌رساند که: با توجه به این که معبود همه شما، تنها خدای یگانه است، ضرورت دارد که تنها از او فرمان ببرید و از تسلیم شدن به غیر او، بپرهیزید.

13- آثار توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 2 - 7

7- باور به توحید ربوبی و ادراکننده آدمی به توکل بر خدا و عدم اتکا به غیر او

وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

کلمه «رَبِّهِمْ» علاوه بر بیان این معنا که مؤمنان واقعی، تنها خداوند را رب خویش می‌دانند، بیانگر علت توکل آنان نیز هست؛ یعنی چون تنها خداوند را رب خویش می‌دانند، فقط بر وی توکل می‌کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 129 - 9

9- ربوبیت مطلق الهی بر نظام هستی، مقتضی انکال انسان به خدا و پرهیز از اتکا بر غیر او

حسبی اللہ . . . علیہ توکلت و هو رب العرش العظیم

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

10 - کہف - 18 - 14 - 11

11- توحید در ربوبیت ، مقتضی توحید در عبادت و یک تاپرستی است .

ص: 13

رَبَّنَا رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لِنُدْعُوكَ مِنْ دُونِهَا

در استدلال اصحاب كهف میان وحدت «إله» (معبود) با یگانگی «رب» تلازمی انفکاک ناپذیر مشهود است. آنه، با آوردن حرف «لن» - که برای نفی ابد است - إله بودن هر چیزی به جز «رب السموات والأرض» را منتفی دانسته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 65 - 15

15- ربوبیت خداوند بر سرتاسر هستی و بی نظیر بودن او (توحید ربوبی) ، دلیل لزوم یکتاپرستی و پایداری در آن (توحید عبادی)

رَبِّ السَّمَوَاتِ ... فاعبده واصطبر ... هل تعلم له سمياً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 50 - 5

5 - ربوبیت یگانه خدا بر هستی ، مستلزم بازگشت انسان ها به سوی او و پایان نیافتن حیات در زندگی دنیایی است .

قالوا ءامنا رب العلمين ... انا الى ربنا منقلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 5 - 2

2 - ربوبیت یگانه خدا بر جهان (آسمان ها ، زمین و ...) دلیل این است که تنها او برای پرستش شایسته می باشد .

إِنَّ إِلَهُكُمْ لَوَاحِدٌ . رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله «رب السماوات...» درصدد بیان دلیل و شاهد بر وحدانیت معبود حقیقی (خداوند) است که در آیه قبل، از آن سخن به میان آمده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 84 - 2

2 - ربوبیت یگانه خداوند بر هستی ، نمایانگر الوهیت مطلق و فراگیر او است .

سبحن رب السموات والأرض ... وهو الذي في السماء إله وفي الأرض إله

تذکره ربوبیت خداوند در آسمان ها و زمین - که در آیات پیشین مطرح گردید - زمینه ساز طرح وحدانیت الوهی حق نیز می باشد؛ زیرا معبود واقعی کسی است که ربّ، مدیر و مدبر عالم هستی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 8 - 2

2- توحید ربوبی در سراسر نظام هستی ، گواه توحید ذاتی و یکتایی خداوند

ربّ السموت و... لا إله إلاّ هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 14

4- ربوبیت یگانه و توانمندانه خداوند بر نظام هستی ، خود گواه تحقق پذیری وعده های او است .

و ما توعدون . فَوَرَّبَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ

از ارتباط میان حقانیت وعده های خداوند و سوگند به ربوبیت او، مطلب بالا استفاده می شود.

14- آثار توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 172 - 10

10 - لازمه بندگی خدا و توحید در عبادت و اطاعتش ، حلال دانستن حلال های خدا و حرام دانستن حرام های خداست .

كلوا من طيبات ما رزقنكم . . . إن كنتم إياه تعبدون

هر یک از دو جمله «كلوا» و «اشکروا» می تواند حاکی از جواب شرط «إن كنتم . . .» باشد. برداشت فوق ناظر به این است که جمله نخست به منزله جواب شرط گرفته شود. قابل ذکر است که چون عبادت، شرط برای امر؛ یعنی، «كلوا» و «اشکروا» قرار گرفته است، متضمن معنای اطاعت نیز می باشد. تقدیم «إياه» بر «تعبدون» دلالت بر حصر دارد و لذا توحید در عبادت و اطاعت از آن استفاده شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 28

28 - بازگشت سود یگانه پرستی به خود انسان

و لاتقولوا ثلثة انتهوا خیراً لكم

کلمه «لكم» اشاره به این است که گرایش به توحید به سود خود آدمی است نه اینکه نفعی را برای خدا و یا رسولان وی داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 73 - 11

11 - گفتار هر کس ، گواه افکار و عقاید او و کافی در اثبات ایمان و کفر وی

لقد كفر الذين قالوا . . . و إن لم ينتهوا عما يقولون

به کارگیری کلمه «قالوا» و «يقولون» به جای مثلا «زعموا و اعتقدوا» راهنمای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 56 - 8

8 - توحید و پرستش خدای یگانه نشانه هدایت است.

إني نهيت أن أعبد الذين . . . و ما أنا من المهتدين

ص: 15

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 81 - 10

10 - موحدان، به جهت توحید و یکتا پرستی، سزاوار در امان بودن از خشم خداوند هستند.

و لاتخافون أنکم أشرکتکم بالله .. فأی الفریقین أحق بالأمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 31

31 - عدالت در امور اقتصادی و پرهیز از فسادگری، تنها در صورت پرستش خدا و ایمان به یگانگی او سعادت آفرین است.

ذلکم خیر لکم إن کنتم مؤمنین

برداشت فوق مبتنی بر این است که مشارالیه «ذلکم»، معنایی باشد که از «أوفوا الکیل . . . و لاتقسدوا ...» استفاده می شود. در این صورت می توان گفت مراد از ایمان در «إن کنتم مؤمنین» ایمان به خدای یگانه و لزوم پرستش اوست. یعنی اگر به خدای یگانه ایمان داشته باشید و تنها او را بپرستید، عدالت در امور اقتصادی و پرهیز از فسادانگیزی متضمن خیر و صلاح شماست و اگر موحد نباشید رعایت این مسائل سعادت آفرین نخواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 3 - 12، 7

7- یکتا پرستی، پذیرش رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، استغفار از شرک و گناه و حرکت به سوی خدا، موجب جلب عنایت خدا و دستیابی به معیشتی نیکو در دنیا است.

ألاً تعبدوا إلاّ الله .. و أن استغفروا ربکم ثم توبوا إلیه یمتعکم متعاً حسناً

12- برخوردار شدن از پاداش های الهی در آخرت، منوط به یکتا پرستی، پرهیز از شرک، پذیرش رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و استغفار از گناهان است.

ألاً تعبدوا إلاّ الله .. یؤت کل ذی فضل فضله

استفاده برداشت فوق از آیه، بر اساس این احتمال است که: جمله «یؤت ..» بیانگر پاداش اخروی باشد. وجود «إلی أجل» در جمله قبل و نبود آن در این جمله، می تواند مؤید این احتمال باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20- یکتاپرستی و ایمان به پیامبران ، ملاک ارزش و نشانه علم و آگاهی است .

و ما أنا بطارد الذین ءامنوا . . . و لکنی أریکم قومًا تجهلون

برداشت فوق ، مبتنی بر این احتمال است که «تجهلون» به منزله فعل لازم باشد و مفعولی برای آن در نظر گرفته نشود. براین اساس «أراکم ...»؛ یعنی ، می دانم که شما کفرپیشگان ، مردمی نادان و ناآگاه هستید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11- توحید ، پرستش خدای یکتا و استغفار از گناهان ، مؤثر در برخوردار شدن جامعه های بشری از موهبت ها و برکات دنیوی

است .

استغفروا ربکم ثم توبوا إلیه یرسل السماء .. و یردکم قوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 23

23- اصلاح جوامع بشری ، در گرو گرایش آنان به توحید و یکتاپرستی و رعایت عدل و انصاف در مبادلات و امور اقتصادی است .

قال یقوم اعبدوا الله .. أوفوا المکیال و المیزان بالقسط ... إن أُرید إلاّ الإص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 19

19- سعادت ، در گرو پرستش خداوند یگانه است .

و أدعوا ربی عسی ألاّ أکون بدعاء ربی شقیّاً

ابراهیم(ع)، رهایی از شقاوت را در گرو عبادت خداوند می دانست؛ بنابراین تحصیل سعادت، با عبادت خدای یگانه میسر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 31 - 8

8 - پرستش خدای یگانه و روی برتافتن از عبادت غیر او ، رهایی از دام شیطان و دستیابی به اوج کمال است .

حنفاء لله غیر مشرکین به .. فتخطفه الطیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 34 - 15

15 - پرستش خدای یگانه و اطاعت بی چون و چرا از دستورات او ، از نشانه های ایمان راستین و مبرا بودن از پندار های شرک آمیز

فإلهم إله وحد فله أسلموا و بشر المخبّتین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 32 - 7

7 - پرستش خدای یگانه و پرهیز از شرک ورزی به او ، زیربنایی ترین اصل عقیدتی و پایه هر تحول معنوی

فأرسلنا فيهم رسولا منهم أن اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 20

20 - عبادت خدای واحد و دوری از شرک ، دلیل و سبب وعده کردن خداوند به مؤمنان صدراسلام برای اعطای خلافت ، پیروزی و امنیت به آنان

وعد الله الذين آمنوا .. يعبدونني لا يشركون بي شيئاً

ص: 17

برداشت فوق مبتنی بر این است که جمله «یعبدوننی...» حال برای ضمایر غایب گذشته و یا جمله ای استینافیه بیانیه باشد؛ که در هر صورت بیانگر علت و دلیل اعطای خلافت پیروزی و امنیت به مؤمنان از سوی خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 3 - 10، 2

2- اختصاص داشتن عبادت خالصانه و اطاعت محض به خداوند، مستلزم طرد اطاعت دیگران و ترک شرک و ریا در عبادت است.

فاعبد الله مخلصاً له الدين . ألا لله الدين الخالص

برداشت بالا به خاطر این نکته است که جمله «ألا لله الدين الخالص» در مقام تعلیل برای امر به عبادت خالصانه (فاعبد الله مخلصاً له.. است؛ یعنی، به این دلیل باید خدا را خالصانه عبادت کرد که چون عبادت خالصانه اختصاص به او دارد.

10 - تنها عبادت خود خدا، وسیله تقرب به او است؛ نه عبادت غیر او.

ما نعبدهم إلا ليقربونا إلى الله زلفى

محکوم شدن تقرب جستن به خدا از راه عبادت غیر او - که از جمله بعداستفاده می شود (إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ.. - بیانگر این است که که تنها با عبادت خود خدا، می توان به او نزدیک شد و تقرب جست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 66 - 7، 2

2- اختصاص دادن پرستش به خداوند و دوری از عبادت غیر او، نشانه عقل و خردمندی است.

أفغير الله تأمروني أعبد أيها الجاهلون .. بل الله فاعبد

«فا» در «فاعبد» جزا برای شرط مقدر است و تقدیر آن - به قرینه مقابله با «أيها الجاهلون» - می تواند چنین باشد: «إن كنت عاقلاً فاعبدالله».

7 - تنها تلاش و عمل در سایه توحید و یکتاپرستی، ثمربخش و سودآور است.

لئن أشركت ليحبطن عملك .. بل الله فاعبد و كن من الشكرين

از مقابله میان شرک و توحید و تأثیر آن دو در رفتار آدمی و نتایج آن، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- توحید و یکتاپرستی ، نشانه شناخت درست خداوند و قدرشناسی او است .

بل الله فاعبد . . . و ما قدروا الله حق قدره

15- آثار توحید مسلمانان مکة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 40 - 1

1 - اخراج ظالمانه مسلمانان صدر اسلام از زادگاهشان (مکه) ، تنها به جرم اعتقاد آنان به یگانگی خدا

ص: 18

بأنهم ظلموا .. الذين أخرجوا من ديارهم بغير حق

«الذين أخرجوا» بدل از «الذين يقاتلون» و به تقدیر اذن القتال للذين أخرجوا. «.. می باشد. «دیار» جمع «دار» است و «دار»؛ یعنی، خانه و جایی که انسان در آن جا سکونت دارد. بنابراین معنای جمله یاد شده چنین می شود: به کسانی که به ناحق از خانه و کاشانه خود بیرون رانده شدند، رخصت پیکار داده شد.

16- آثار دعوت به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 11

11- فراخوانی مردم به توحید و مبارزه با شرک ، نشانه صداقت در پیروی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) است .

أدعوا إلى الله على بصيرة أنا و من اتبعنى

17- آثار دعوت به توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 36 - 10

10- حقایق توحیدی قرآن و دعوت آن به یکتاپرستی و نفی شرک ، عامل مخالفت برخی از یهود و نصارا با آن

و من الأحزاب من ينكر بعضه قل إنما أمرت أن أعبد الله

طرح مسأله توحید و یکتاپرستی پس از «من ينكر بعضه» گویای این است که از دلایل انکار قرآن از ناحیه برخی احزاب ، اصرار قرآن بر توحید و نفی شرک است.

18- آثار ذکر توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 129 - 4

4 - توجه به یکتایی خداوند در الوهیت ، زمینه ساز اتکا و توکل بر او

حسبى الله لا إله إلا هو عليه توكلت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- توجه به وحدانیت خداوند، زمینه ترس از ربوبیت او است .

ولئن سألتهم من خلق... ليقولنَّ الله... ألم تر أن الله يولج... ألم تر أن

ص: 19

سفارش به تقوا، پس از آیات اثبات کننده توحید، می تواند نکته یاد شده را برساند.

19- آثار ذکر توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 3 - 3

3- توجّه به انحصار الوهیت در خداوند ، زمینه ساز باور به قدرت او بر پناه دادن انسان در مشکلات

قل أعوذ . . . إله الناس

20- آثار شک در توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 14 - 8

8- تردید و ناباوری نسبت به مبانی اسلام (توحید ، معاد ، نبوت ، قرآن و . . .) ، عامل شقاوت و بدبختی اهل نفاق

قالوا بلی و لکنکم . . . ارتبتم

21- آثار عقیده به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 2 - 17، 16

16- اعتقاد به یگانگی خداوند ، زمینه ساز تقوایبشگی و ترس و پروا داشتن از او

أن أذروا أنه لا إله إلا أنا فاتقون

فاء در «فاتقون» فای تفریع است. بنابراین این مطلب به دست می آید که: اگر کسی به توحید و یگانگی خداوند معتقد شد، به دنبال آن زمینه تقوایبشگی برای او حاصل می گردد.

17- اندیشه توحیدی ، فراخوان آدمی به عملکردی متناسب با آن

لا إله إلا أنا فاتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- توحيد و معاد ، دو عقیده محوری و انسان ساز

ان الذين هم من خشية ربهم مشفقون .. انهم إلى ربهم رجعون

ص: 20

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 68 - 7

7 - اعتقاد به توحید و یگانگی خدا، مقتضی اعتقاد به عدم صلاحیت غیر او برای تشریح قانون و تعیین تکلیف برای خلق

و ربّک یخلق ما یشاء و یختار ما کان لهم الخیره

ذیل آیه بیانگر آن است که کسانی که پنداشته بودند می توانند قانون وضع نمایند و یا پیامبر تعیین کنند، ناخواسته به دامن شرک غلتیدند؛ زیرا تشریح قانون و انتخاب پیامبر، تنها در اختیار کسی است که ربوبیت داشته باشد و ربوبیت تنها از آن خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 45 - 4

4 - عقیده به وجود خدای یکتا، مستلزم عقیده به وجود جهان آخرت است.

و إذا ذکر الله وحده اشمأزت قلوب الذین لایؤمنون بالأخره

از این که خداوند می فرماید: کسانی که ایمان به آخرت ندارند، از یاد خدا به تنهایی، تنفر دارند؛ به دست می آید که این تنفر به خاطر ایمان نداشتن به آخرت است و اگر آنان ایمان می داشتند، چنین تنفری به آنها دست نمی داد. بنابراین میان ایمان به آخرت و ایمان خداوند یکتا، تلازم وجود دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 33

33 - اعتقاد به توحید و معاد، محور مشترک برای وحدت و همبستگی پیروان ادیان آسمانی

الله ربّنا و ربّکم .. الله یجمع بیننا و بینکم

بنابراین که مخاطبان پیامبر (صلی الله علیه و آله) اهل کتاب باشند، برداشت یاد شده به دست می آید.

22- آثار عقیده به توحید در خالقیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 87 - 4

4 - اعتقاد به یگانگی خالق، مستلزم اعتقاد به یگانگی معبود و « ربّ »

يدعون من دونه . . و لئن سألتهم من خلقهم ليقولنَّ الله فأنى يؤفكون

مشركان در ربوبيت الهى، قائل به شرک بودند و خداوند برای تبیین بطلان اعتقاد آنان، به ايشان یادآور شده که شما معتقد به یگانگی خالق هستيد و پذیرش شرک در ربوبیت، با آن تناقض دارد.

23- آثار عقیده به توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 21

12 - مؤمنون - 23 - 26 - 3

3 - اعتقاد به ربوبیت خدای یگانه ، مستلزم بردن نیازها به درگاه او

قال رب انصرنی بما کذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 39 - 3

3 - اعتقاد به ربوبیت خدای یگانه ، مستلزم بردن نیازها به درگاه او است .

قال رب انصرنی بما کذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 57 - 1

1 - اعتقاد راستین به ربوبیت یگانه خداوند ، مستلزم بیم داشتن از عذاب او و نگران بودن از فرجام کار خویش

إن الذین هم من خشیه ربهم مشفقون

«خشیه» به معنای ترس، بیم و هراس است. عبارت «من خشیه ربهم»، به تقدیر «من خشیه عذاب ربهم» می باشد. «إشفاق» (مصدر «مشفقون») نیز به معنای نگرانی، پریشانی، تشویش خاطر، اضطراب و در بیم و امید بودن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 58 - 1

1 - اعتقاد راستین به ربوبیت یگانه خداوند ، مستلزم ایمان آوردن به نشانه ها و آیات او است .

و الذین هم بایة ربهم یومنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 29 - 3

3 - اعتقاد به ربوبیت مطلق و یگانه خدا ، مستلزم نفی الوهیت از غیر او

قال فرعون و ما رب العلمین . قال رب السموت و الأرض ... قال لئن اتّخذت إلهًا

برداشت یاد شده بر این اساس است که موسی(ع) از ربوبیت خدا سخن می راند؛ ولی فرعون بر الوهیت خویش بیمناک شده بود و این می رساند که حتی در فرهنگ مردم آن زمان میان ربوبیت و الوهیت ملازمه ای تفکیک ناپذیر وجود داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 227 - 4

4 - ایمان و اعتقاد به پروردگار یگانه ، مایه رهایی انسان از وادی حیرت و سرگردانی در عقیده و عمل

ألم تر أنّهم في كلّ واد يهيمون .. . إلاّ الذين ءامنوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 79 - 2

ص: 22

2 - اعتقاد به ربوبیت خدای یگانه و قدرت قاهر و علم گسترده او ، مقتضی توکل کردن انسان به او

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ . فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ

تفریع «توکل علی الله» بر «إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي . . . وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ» بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 27

27 - خصومت و ستیز پیروان ادیان توحیدی با توجه به وحدت پروردگار و بازگشت عمل هر انسان به خودش ، فاقد منطق و توجیه

اللَّهُ رَبَّنَا وَرَبِّكُمْ لَنَا أَعْمَلْنَا وَلكُمْ أَعْمَلْكُمْ لَا حِجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ

بنابراین که مراد از «لا حِجَّةَ»، نفی خصومت و نزاع باشد، برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 13 - 9

9- توحید ربوبی و اعتقاد به حاکمیت یگانه خدا بر هستی ، آرامش بخش روح و اندیشه مؤمنان راستین

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبَّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَمُوا فَلَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

به کار رفتن واژه «رب» به جای دیگر اوصاف الهی و نیز ارتباط «قالو ربنا الله» با «فلا خوف. . .»، می رساند که اعتقاد به توحید ربوبی و این که امور تنها در پرتو تدبیر او صورت می گیرد، نقش اساسی در آرامش خاطر مؤمنان مقاوم دارد.

24- آثار قبول توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 70 - 3، 2

2 - به اسیران جنگ بدر اعلام شد در صورت پذیرش اسلام و توحید ، خداوند آنان را از مواهبی بهتر از آنچه از ایشان گرفته شد (فدیه) ، بهره مند خواهد ساخت .

إِنَّ يَلْعَلُ اللَّهُ فِي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِمَّا أَخَذَ مِنْكُمْ

مراد از «خیرا» به دلیل «یعفر لکم» توحید و گرایش به اسلام است. زیرا خداوند گناه شرک را هرگز نخواهد بخشید: إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ انْ يُشْرَكَ بِهِ.

3 - به اسیران جنگ بدر نوید داده شد که در صورت پذیرش اسلام و توحید خداوند گناهان گذشته آنها را خواهد بخشید .

إن يعلم الله في قلوبكم خيرا... يغفر لكم و الله غفور رحيم

25- آثار گرایش به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 23

4- گرایش به توحید و رعایت عدل در خرید و فروش و امور اقتصادی، مایه خسارت در دیدگاه اشراف کفرپیشه قوم مدین

لئن اتبعتم شعيباً إنكم إذا لخسرون

برداشت فوق با توجه به آیه 85، که بیانگر پیامهای شعیب است، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 13، 8

8- نزول باران های فراوان، در صورت پرهیز از شرک و گرایش به توحید و پرستش خدا، از نوید های هود (ع) به قوم خویش

و يقوم استغفروا ربکم ثم توبوا إلیه یرسل السماء علیکم مدرارًا

فعل مضارع «یرسل» به اصطلاح در جواب فعل امر (استغفروا ربکم ثم توبوا إلیه) قرار گرفته و با «إن» شرطیه مقدر مجزوم شده است؛ یعنی: «إن تستغفروا و توبوا یرسل...»؛ اگر استغفار کنید و به سوی خدا حرکت کنید، او ابرهای پر باران را برای شما خواهد فرستاد».

13- هود (ع) مردم خویش را در صورت استغفار از گناهان، گرایش به توحید و پرستش خدا، به افزایش نیرو و توانشان بشارت داد.

و يقوم استغفروا ربکم ثم توبوا إلیه... یردکم قوه إلی قوتکم

«یردکم» عطف بر «یرسل» و جواب برای شرط مقدر می باشد؛ یعنی: «إن تستغفروا... یردکم؛ اگر استغفار کنید و... خداوند نیروی شما را افزایش می دهد».

26- آثار استقامت در توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 50 - 2

2- هجرت از محیط شرک و استقامت در توحید، زمینه ساز بهره مندی انسان از رحمت و عنایت های ویژه خداوند

فلما أعتزلهم... و وهبنا لهم من رحمتنا

27- اتقان توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- توحید و لزوم یکتاپرستی از تعالیم اساسی ، متقن و روشن قرآن است .

کتابُ أحکمتِ ءآیتهِ ثم فصلت .. ألاّ تعبدوا إلاّ الله

«ألاّ» مرکب از «أن» تفسیریه و «لا» ی ناهیه است و جمله «لاتعبدوا ..» تفسیر «کتابُ أحکمتِ آیاتهِ ثم فصلت» می باشد؛ یعنی ، نهی از پرستش غیر خدا ، سخن متقن و روشن قرآن است.

ص: 24

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 18,19,23

18- توحید و یکتاپرستی ، آیینی استوار و متکی بر برهان ، و شرک پنداری سست و بی بنیاد است .

ما تعبدون من دونه إلا أسماء .. أمر ألا تعبدوا إلا إياه ذلك الدين القيم

از معانی «قیم» مستقیم و استوار است و از آن جا که یوسف(ع) پس از اقامه برهان بر توحید و لزوم یکتاپرستی و یادآوری نبود دلیل بر شرک و پرستش غیر خدا، فرمود: «ذلک الدین القيم» معلوم می شود: ثبات و استواری توحید به خاطر برهانی بودن آن، و سستی شرک ناشی از نبود دلیل بر آن است.

19- اکثریت مردم (مشرکان) ، ناآگاه به استواری توحید و یگانه پرستی و اتکای آن بر برهان

ذلک الدین القيم و لکن أكثر الناس لا یعلمون

در برداشت فوق ، «الناس» عموم مردم گرفته شده است. بر این اساس ، مقصود از «أكثر» مشرکان خواهد بود. مفعول «لا یعلمون» به قرینه جمله های قبل ، استواری توحید بر برهان و دلیل برهانی نداشتن شرک است.

23- اکثر مشرکان ، ناآگاه به درستی و استواری توحید و سستی و نادرستی شرک

ما تعبدون من دونه .. و لکن أكثر الناس لا یعلمون

برداشت فوق، بر این اساس است که مراد از «الناس» مشرکان باشد. بنابراین «و لکن أكثر الناس لا یعلمون» گویای این نکته است که: بیشتر مشرکان [حقیقت] را نمی دانند و برخی از آنان بدان آگاهند ؛ ولی به خاطر عناد یا خوف از دست دادن ریاست و مانند اینها، به توحید نمی گرایند.

28- احکام توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اخلاص - 112 - 1 - 3

3 - کلمات توحید ، باید بر زبان جاری گردد .

قل

29- احیای توحید در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - هارون (ع)، دارای برنامه ای مشخص برای مقابله با گوساله پرستی و احیای توحید در بنی اسرائیل بود .

أطیعوا أُمّری

دعوت هارون(ع) از بنی اسرائیل به اطاعت فرمان های او، پس از فرمان «اتَّبِعُونی»، حاکی از آن است که وی برای بنی اسرائیل در صورت پیروی آنان از او، دستور العمل هایی را تدارک دیده بود.

ص: 25

30- اختلاف در توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 96 - 2

2- اختلافات دینی پیروان ادیان الهی در مسأله توحید، تا خروج یاجوج و ماجوج (انقراض دنیا) ادامه خواهد داشت.

و تقطعوا أمرهم بینهم ... حتی إذا فتحت یاجوج و ماجوج

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «حتی» غایت برای «و تقطعوا أمرهم بینهم» باشد.

31- اختلاف در توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 84 - 3

3 - توحید و یکتاپرستی، محور اصلی اختلاف پیامبر (صلی الله علیه و آله) با مشرکان

قل إن كان للرحمن ولد ... فذرهم يخوضوا ... وهو الذی فی السماء إله و فی الأرض

آیات پیشین به ضمیمه تکرار واژه «إله»، نشانگر آن است که سخن اصلی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر مشرکان، تأکید بر توحید و یکتا پرستی بوده است.

32- اختیار در توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 137 - 15

15 - اختیار تکوینی انسان در انتخاب مسیر شرک و توحید

و لو شاء الله ما فعلوه

33- اخلاص در توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 3

3- توحید خالص و پیراسته از هر گونه شرک ، ایمان به قرآن و وحی ، راه رسیدن به خداست .

و ما أكثر الناس ولو حرصت بمؤمنين . . . و ما يؤمن أكثرهم بالله إلا وهم مشركون .

ص: 26

34- ارزش استقامت در توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 30 - 5

5- ایمان و توحید همراه با استقامت و پایداری ، دارای ارزش والا

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبَّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَمُوا تَتَّزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ

35- ارزش تبلیغ توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 14 - 2

2- قیام در راه توحید و اعلان اندیشه توحیدی ، دارای ارزشی والا و گران سنگ است .

و ربطنا على قلوبهم إذ قاموا فقالوا ربنا رب السموت والأرض

از جمله معانی «قیام»، «عزم و تصمیم» است. لذا «قاموا» یعنی بر اندیشه توحیدی خود مصمم شدند. «فقالوا» نیز گویای اعلان آن اندیشه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 30 - 4

4- اعلان موضع حق و ترویج توحید در مجامع شرک ، دارای ارزشی والا

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبَّنَا اللَّهُ

واژه «قالوا» می تواند اشاره به این داشته باشد که موحدان، به صرف اعتقاد به توحید بسنده نمی کنند؛ بلکه آن را در مجامع شرک و کفر اعلان می دارند.

36- ارزش توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 16 - 7

7- زندگی مشقت بار همراه با ایمان و توحید ، بر زندگی آسوده شرک آلود ترجیح دارد .

و إذ اعتزلتموهم و ما يعبدون إلاّ الله فأووا إلى الكهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 33 - 6

ص: 27

6- ارزش انسان ها ، در پرتو توحید ، عمل صالح و روحیه تسلیم در برابر خداوند است .

و من أحسن قولاً ممن دعا إلى الله وعمل صالحاً وقال إنني من المسلمين

37- ارزش دعوت به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 33 - 2

2- ارزش دعوت به سوی خدا و تبلیغ آیین الهی ، در گرو نیک کرداری دعوت کنندگان و مبلغان آن است .

و من أحسن قولاً ممن دعا إلى الله وعمل صالحاً

38- استقامت بر توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 18

18 - تنها خداوند آگاه به سرنوشت مؤمنان در پایداری آنان بر توحید و یا بازگشتشان به کفر و شرک است .

و ما يكون لنا أن نعود فيها إلا أن يشاء الله ربنا وسع ربنا كل شيء علماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 112 - 9, 2, 1

1- خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به استقامت و پایداری بر توحید و پرستش خدا ، فرمان داد .

فاستقم كما أمرت

متعلق «استقم» ذکر نشده تا حکایت از عموم داشته باشد؛ ولی از آن جا که بحث آیات پیشین درباره توحید و پرستش خدا بود ، در برداشت فوق از آنها نام برده شد.

2- مؤمنان همراه پیامبر (صلی الله علیه و آله) به استقامت و پایداری بر توحید و پرستش خدا موظف بودند .

فاستقم . . . و من تاب معك

«من تاب» عطف بر ضمیر مستتر در «فاستقم» است؛ یعنی: «ولیستقم من تاب معك».

9- توجه به داستان پیامبران و سرنوشت اقوام مؤمن و کافر ایشان ، وادار کننده انسان به استقامت و پایداری بر توحید و پرستش خدا

فاستقم كما أمرت

برداشت فوق ، بر این اساس است که جمله «فاستقم . . .» بر داستان اقوام گذشته - که در آیات پیشین از آن سخن رفته است - تفریع شده باشد.

ص: 28

39- استقامت در تبلیغ توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 112 - 3

3- استقامت در ابلاغ دین و گسترش توحید ، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به اوست .

فاستقم كما أمرت و من تاب معك

جمله «تو و پیروانت پایداری و استقامت کنید» می تواند به این معنا باشد: بر توحید و احکام دین پایبند و ثابت قدم بمانید؛ مبدا سختیها و مشکلات شما را از مسیر حق منحرف سازد. و نیز می تواند گویای این باشد: در ابلاغ توحید و دین پایداری کنید و از دعوت ملول و خسته نشوید. برداشت فوق ناظر به معنای دوم است.

40- استقامت در توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 24

24 - لزوم پایداری در عقیده توحیدی و اعلام صریح بطلان شرک و بیزاری از معبودهای مشرکان

قل لا أشهد قل إنما هو إله وحد و إني بريء مما تشركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 7

7- ثبات قدم و پایداری حضرت ابراهیم (ع) در راه توحید

و أعتزلکم . . . و أذعوا ربّی

تصمیم ابراهیم(ع) بر هجرت، برای رفع موانع یکتاپرستی، حاکی از پایداری او بر توحید است.

41- استهزای توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 12 - 3

3 - مشرکان - به رغم مشاهده عظمت آفرینش و آیات الهی در طبیعت - تعالیم قرآن (معاد و احیای مجدد انسان ها و توحید ربوبی و ..) را به تمسخر می گرفتند .

إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ . . . فَاسْتَفْتِهِمْ أَهَمْ أَشَدَّ خَلْقًا... بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ

ص: 29

42- اظهار توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 3 - 2

2- به بزرگی یاد کردن خداوند و اظهار توحید ربوبی او، از نخستین برنامه های رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ربّك فكبر

برداشت یاد شده مبتنی بر این احتمال است که مقصود از «فکبر» به بزرگی یاد کردن خداوند در میان مردم باشد؛ مثلاً بگوید: الله أكبر و.

...

43- اظهار کلمه توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اخلاص - 112 - 1 - 16

16 - « عن الباقر (ع) في قول الله تبارك و تعالی « قل هو الله أحد » قال « قل » أي أظهر ما أوحينا إليك و نبأناك به بتأليف الحروف التي قرأناها لك . . . و « هو » اسم مكنتي مشار إلى غائب فالهاء تنبيه على معنى ثابت و الواو اشاره إلى الغائب عن الحواس ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند تبارک و تعالی «قل هو الله أحد» روایت شده که فرمود: «قل»؛ یعنی، آشکار کن آنچه را به تو وحی کردیم و تورا از آن به وسیله ترکیب حروفی که برای خواندیم، آگاه ساختیم. «هو» اسمی است که با آن به غایب به صورت غیر صریح اشاره می شود. «هاء» یاد آور یک حقیقت ثابت و «واو» اشاره به وجودی است که از حواس پنهان می باشد (با حواس ظاهری قابل درک نیست)».

44- اعراض از توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 46 - 12

12 - اعراض مشرکان از توحید و حقایق آسمانی، با وجود بیان روشن و مستدل قرآن، امری شگفت انگیز

انظر كيف نصرّف الآيت ثم هم يصدفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 8

8- گریزان بودن مشرکان از توحید ، نمونه ای است از عدم تأمل و تعمق آنان در آیات قرآن

و جعلنا علی قلوبهم أكنه أن يفقهوه . . . و إذا ذكرت ربك في القرآن وحده ولّوا عل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 30

4- روی گردانی از توحید و گرایش به شرک ، دگرگونی شخصیت و هویت انسانی و بازگشت به قهقرا است .

فقالوا إنکم أنتم الظلمون . ثم نکسوا علی رؤوسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 21 - 14

14- انحراف از خط توحید و خداپرستی ، مشکل همیشگی جوامع بشری

وقد خلت النذر .. ألا تعبدوا إلا الله

در صورتی که «ألا تعبدوا..» پیام همه انبیا شمرده شود و سخن انذارگران (النذر) باشد؛ از آیه استفاده می شود که مشکل جوامع در طول تاریخ، همگون بوده و آن انحراف از توحید و خداپرستی است.

45- اعراض از دلایل توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 63 - 15

15 - نیندیشیدن مشرکان در آیات و دلایل وحدانیت خداوند ، باعث انحراف آنان از حق است .

ليقولنَّ الله فأتى يؤفكون . . . ولئن سألتهم من نزل من السماء ماء فأحيا به الأبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 11 - 11

11 - چشم بستن بر مظاهر یک تایی خدا در هستی ، ظلم و گمراهی آشکار است .

هذا خلق الله .. بل الظلمون في ضلل مبين

46- اعلام توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 51 - 3

3- اعلام یگانگی خداوند از جانب خود او

وقال الله . . . إنما هو إله وحد

ص: 31

47- اعلام توحید محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 36 - 7

7- پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ناحیه خداوند فرمان داشت ، یکتاپرستی خویش و گریزش از شرک را اعلام کند .

قل إنما أمرت

48- اعلام حقانیت توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 66 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور اعلام در دست داشتن دلایل و برهان های روشن بر بطلان عقیده شرک آلود و درستی آیین توحیدی

إِنِّي نَهَيْتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَمَّا جَاءَنِي الْبَيِّنَاتُ

49- اقرار به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 40 - 9

9 - اگر مشرکان از صداقت بهره مند باشند، بر گرایش خویش به هنگام سختیها، به خدای یگانه اقرار می کنند.

قل أرءیتکم . . . أغير الله تدعون إن كنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 31

31 - باور به یگانگی خداوند و اقرار به آن ، اعتقاد و سخنی حق درباره خداوند

لا تقولوا علی الله الا الحق . . . انما الله اله وحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- ضرورت اقرار زبانی به توحید، رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حقانیت قرآن پس از باور به آن

فائهم الله بما قالوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - 11 - 112 - 6 - هود

6- پذیرش توحید بازگشت به خداست .

ص: 32

و من تاب معک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 38 - 2

2- مرد مؤمن ، با اعتراف به ربوبیت خدای یگانه و اظهار بی زاری از شرک ، اندیشه خود را از افکار انحرافی ثروت مند مغرور ، متمایز ساخت .

لَكُنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا

«لَكُنَّا» در اصل «لَكُنْ أَنَا» بوده است و پس از حذف همزه «أنا» و ادغام نون ها، دو کلمه، به صورت یک کلمه نوشته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 18 - 1

1 - اعتراف معبود های مشرکان به روز رستاخیز و در پیشگاه خداوند ، به منزله بودن او از داشتن هر گونه شریک

و یوم یحشرهم و ما یعبدون من دون الله .. قالوا سبحنک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 25 - 4

4 - شایسته است که پس از مجاب شدن افراد و اعتراف شان به توحید ، خداوند ، حمد و ستایش شود .

و لئن سألتهم من خلق السموت والأرض ليقولنَّ الله قل الحمد لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 47 - 19

19 - اعتراف پیشین تمامی آدمیان به توحید ؛ قبل از پیدایش در صحنه گیتی *

قالوا ءاذنْ-ک ما منّا من شهید

از این که مشرکان در قیامت می گویند که ما قبلاً به توحید گواهی داده ایم - با آن که در دنیا مشرک بوده اند - می توان برداشت نمود که آنان قبل از پیدایش در دنیا (عالم ذر) بدان گواهی داده اند.

50- اقرار به توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 87 - 1

1 - اعتراف به حاکمیت و ربوبیت یگانه خدا بر جهان هستی ، امری غیر قابل گریز برای هر انسان دانشور و خردورز

إن كنتم تعلمون.. قل من رب السموت السبع... سيقولون لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 33

1 - اعتراف ساحران به پروردگار جهانیان و ایمان به توحید ربوبی ، پس از مشاهده معجزه موسی و بطلان سحر خویش

فألقى موسى عصاه .. قالوا آمنا بربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - اعتراف بلقیس به ربوبیت یگانه خدا بر جهانیان

و أسلمت مع سلیمان لله ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - اعتقاد و اعتراف برخی از منکران قیامت به ربوبیت خدای یگانه

و ما أظنّ الساعة قائمه و لئن رجعت إلی ربّی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اقرار به یگایی پروردگار هستی و اعلام پیامبری خویش ، نخستین سخن موسی (ع) در برابر فرعون و فرعونیان

فقال إئی رسول ربّ العلمین

51- اقرار مشرکان به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مشرکان به هنگام مرگ به کفر و واهی بودن باورهای خویش (پذیرش خدایان پوچ به جای خدای یگانه) شهادت خواهند داد.

و شهدوا علی أنفسهم أنهم كانوا کفرین

52- اقسام توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 65 - 12

12 - توحید عملی مبتنی بر توحید نظری است .

اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

ص: 34

53- التقاط توحيد و شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 106 - 2

2- بیشتر موحدان توحید را به گونه ای با شرک درمی آمیزند .

و ما يؤمن أكثرهم بالله إلا وهم مشركون

54- انبیا و توحيد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 80 - 7

7- توحيد و تسليم در برابر خداوند ، روح دعوت انبیا

و لا یأمرکم ان تتخذوا . . . ایامرکم بالكفر بعد اذ اتمتم مسلمون

55- انبیا و توحيد عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 20

20- انبیا ، پیام آوران توحيد و معلمان یکتاپرستی بودند .

ما كان لنا أن نشرك بالله من شيء ذلك من فضل الله علينا وعلى الناس

اعتقاد توحيدى پیامبران خدا را ، تفضّل خدا بر مردمان دانستن - که مفاد «ذلک من فضل الله .. على الناس» است - می رساند که:

عموم مردم از طریق پیامبران ، به توحيد دسترسى پیدا می کنند.

56- انذار معرضان از توحيد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیا - 21 - 109 - 1

1- هشدار و انذار عمومى به مشرکان لجوج و روی گردانان از توحيد ، از وظایف پیامبراکرم (صلی الله علیه و آله)

فإن تولوا فقل ءاذنكم على سواء

«ایذان» به معنای «اعلام» است و نوعاً در جایی استعمال می شود که این اعلام همراه با نوعی تحذیر و هشدار باشد؛ یعنی، در معنای «انذار» به کار می رود.

ص: 35

57- اهمیت تورات به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 2 - 5

5- توحید عملی و اتکال به خدای یگانه، اصلی ترین پیام تورات است.

و ءاتینا موسی الکتب .. ألا تتخذوا من دونی وکیلاً

«أن» در «ألا تتخذوا..» تفسیریه است و تفسیر و تبیین کننده مضامین و گفته هایی است که لفظ «الکتب» (تورات) آنها را دربردارد و چون از میان مجموعه گفته ها و مضامین تورات تنها توحید مطرح شده است، می تواند حاکی از اهمیت ویژه آن باشد.

58- اهمیت استقامت در توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 19 - 1

1- تذکر خدا، به حقانیت راه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و لزوم استواری آن حضرت بر صراط توحید

فاعلم أنه لا إله إلا الله

با توجه به این که خطاب «فاعلم» به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است و آن حضرت خود در رأس یکتاپرستان قرار دارد؛ تعبیر «فاعلم» در حقیقت تأیید راه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تشویق ایشان به استوار ماندن در راه توحیدی خود و نیندیشیدن به حرکت های کفرآمیز مخالفان است.

59- اهمیت اقرار به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 39 - 8

8- بر زبان راندن باور های توحیدی و اکتفا نکردن به عقیده قلبی، لازم است.*

لولا .. قلت ما شاء الله لا قوه إلا بالله

60- اهمیت ایمان به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11- ضرورت پرستش خداوند و باور به نبودن معبودی سزاوار پرستش جز او

اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

ص: 36

61- اهمیت تبلیغ توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 63 - 8

8- صالح (ع)، موظف به ابلاغ توحید و مبارزه با شرک و بت پرستی بود.

إن كنت على بئنه من ربى... فمن ينصرنى من الله إن عصيته

جمله «إن عصيته» (اگر خداوند را نافرمانی کنم) می رساند که جمله ای همانند «و أمرنى بإبلاغ رسالاته» قبل از «فمن ينصرنى» در تقدیر است. بر این اساس، حاصل معنای «إن كنت...» چنین می شود: [شما خود قضاوت کنید] اگر من پیامبر باشم و خداوند مرا به ابلاغ رسالتهایی فرمان داده باشد، اگر نافرمانی کنم و به ابلاغ رسالتهای الهی همّت نگمارم، چه کسی مرا از عقوبت های الهی نجات خواهد داد؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 33 - 4

4 - حقیقت مسلمانی، تلاش در جهت گسترش عقیده توحیدی و عمل به صلاح و نیکی است.

و من أحسن قولاً... وقال إئتى من المسلمین

62- اهمیت تبیین توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 46 - 10

10 - ضرورت تأمل و اندیشه در کیفیت بیان توحید و ارائه حقایق به شکلهای گوناگون در آیات قرآن

انظر كيف نصرف الأیت

تصریف به معنی دگرگون ساختن و گرداندن است و در آیه شریفه به معنی ارائه صورتها و طرحهای گوناگون کلام برای ارائه حقایق است.

63- اهمیت توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 135 - 13

13 - اصرار بر توحید ، از نشانه های اساسی دین حق و از علامت های مهم آیین هدایت بخش است .

وقالوا .. تهتدوا قل بل مله إبرهیم حنیفاً و ما کان من المشرکین

ص: 37

جمله «و ما كان من المشركين» در حقیقت بیان علت گزینش آیین ابراهیم، اعلام شایستگی آن برای پیروی و دلیل هدایت بخشی آن است؛ یعنی، به این دلیل که ابراهیم مشرک نبود و آیین او به شرک آمیخته نبود، باید پیروی شود و به همین دلیل آیین او آیینی هدایت بخش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 78 - 15، 13

13 - درک نکردن توحید، ملازم با درک نکردن هیچیک از معارف الهی

قل كل من عند الله فمال هؤلاء القوم لا يكادون يفقهون حديثا

2. خداوند به آن دسته از مردم که منشأ واحد را در حوادث عالم نمی فهمند، نسبت عدم درک دیگر معارف را داده است. بنابراین ملازمه ای بین درک توحید و درک دیگر معارف الهی است.

15 - پندار ثنویت و درک نکردن توحید، ملازم با نفهمیدن هر گونه سخن

فمال هؤلاء القوم لا يكادون يفقهون حديثا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 35 - 12

12 - خداوند، همواره باید محور حرکت ها و برنامه های مؤمنان باشد.

اتقوا الله وابتغوا اليه الوسيله و جهدوا في سبيله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 23، 24

23 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، مأمور به اعلام یگانگی خداوند و اظهار بیزاری از شرک و معبودهای مشرکان

قل إنما هو إله وحد و إنني بريء مما تشركون

24 - لزوم پایداری در عقیده توحیدی و اعلام صریح بطلان شرک و بیزاری از معبودهای مشرکان

قل لا أشهد قل إنما هو إله وحد و إنني بريء مما تشركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 56 - 2

2 - مسامحه و سازش در اصل اساسی توحید، روا و مجاز نیست.

قل إني نهيت أن أعبد الذين تدعون من دون الله

در این گونه موارد پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) خصوصیتی ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 12

12 - توحید، عقیده ای متکامل که موحدان با هدایت خداوند به آن راه می یابند.

أندعوا من دون الله . . . و نرد على أعقابنا بعد إذ هدينا الله

ص: 38

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 106 - 7

7 - توحید، محتوا و محور اصلی وحی است.

اتبع ما أوحى إليك من ربك لا إله إلا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 151 - 8

8 - توحید مهمترین اصل اعتقادی در ادیان الهی است.

أتل ما حرم ربکم ألاً تشرکوا به شیئاً

به کارگیری فعل ماضی «حرم» اشاره به این حقیقت دارد که اصول یاد شده در این بخش از آیات، اصولی مشترک میان ادیان الهی است؛ و از آنجا که اصل توحید و پرهیز از شرک در سرلوحه بیان محرمات و تکالیف مذکور یاد شده، اهمیت برتر آن معلوم می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 11 - 1

1 - جنگ مسلمانان با مشرکان پیمان شکن صدر اسلام، به منظور نجات آنان از آیین شرک و بازگشت به توحید و اسلام، بود.

فإن تابوا و أقاموا الصلوة و آتوا الزکوة

برداشت فوق از تفریح جمله «إن تابوا ..» بر الغای صلحنامه و اعلام جنگ با مشرکان پیمان شکن (کیف یكون للمشرکین عهد ...) استفاده می شود. قابل ذکر است که «توبه» (مصدر تابوا) به معنای بازگشتن است؛ یعنی، اگر مشرکان به اسلام و توحید بازگردند و ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 31 - 6

6 - توحید، عقیده مشترک همه ادیان آسمانی

اتخذوا أحبارهم و رهبنهم أرباباً .. و ما أمروا إلا لیعبدوا إلهها وحداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14- توحید ، روح و رکن اصیل آیین ابراهیم ، اسحاق ، یعقوب و یوسف (ع)

واتبعت مله اباہی ابرہیم . . ما کان لنا ان نشرک باللہ من شیء

جمله «ما کان لنا . .» توصیف «مله اباہی . .» می باشد. تفسیر و تبیین یک آیین به یکی از حقایق آن ، می رساند که حقیقت یاد شده رکن و پایه اصلی آن آیین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 39

9- پیروان پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به فراخوانی مردم به توحید و مبارزه با شرک

أدعوا إلى الله على بصيره أنا و من اتبعني

برداشت فوق، بر این اساس است که «علی بصیره» متعلق به «أدعوا» باشد. بر این مبنا «أنا» تأکید برای ضمیر «أدعوا» و «من اتبعني» عطف بر فاعل «أدعوا» می شود؛ یعنی: «أنا أدعوا إلى الله على بصيره و من اتبعني يدعو إلى الله على بصيره».

14- توحید و نفی شرک اساس دین اسلام

قل هذه سبيلي . . . و ما أنا من المشركين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 14 - 9

9- «عن علی بن ابی طالب (ع) فی قوله: «له دعوه الحق» قال: التوحيد، لا إله إلا الله؛

از علی بن ابی طالب (ع) روایت شده که درباره قول خدا: «له دعوه الحق» فرمود: مقصود توحید و لا إله إلا الله است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 52 - 8، 9

8- اثبات یگانگی خدا و آگاه کردن مردم به این حقیقت، اساسی ترین موضوع قرآن و محور آموزه های آن است .

هذا بلغ للناس . . . و ليعلموا أنما هو إله واحد

9- علم به اصول دین (توحید و . . .) امری است لازم .

هذا بلغ للناس . . . و ليعلموا أنما هو إله واحد

از اینکه علم مردم به یکتایی خدا از هدفها و غایتهای انذار و ابلاغ وحی قرار گرفت، معلوم می شود رسیدن به این هدف؛ یعنی، آگاهی به یکتایی خداوند، امری لازم و است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 75 - 3

3- شناخت صحیح خداوند (توحید) و پندآموزی و درس گیری ، هدف و فلسفه نقل داستان ها و حوادث تاریخی در قرآن است .

وَتَّبِعْهُمْ عَنْ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ . . . وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ . إِنْ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوِّبِينَ

جمله «إِنْ فِي ذَلِكَ . . .» و نیز جمله «إِنْ فِي ذَلِكَ لَآيَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ» در آیه 77 به منزله نتیجه گیری از نقل داستان ابراهیم(ع) و قوم لوط است و این نتیجه گیری می تواند بیانگر هدف و فلسفه بیان داستانها باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 77 - 5

5- شناخت خداوند (توحید) و پندآموزی و درس گیری ، هدف و فلسفه نقل داستان ها و حوادث تاریخی در قرآن است .

وَتَّبِعْهُمْ عَنْ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ . . . إِنْ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوِّبِينَ . . . إِنْ فِي ذَلِكَ لَآيَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 40

9 - نحل - 16 - 2 - 15

15- عصاره دعوت انبیا، دعوت به توحید و خداترسی است .

لا إله إلا أنا فاتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 51 - 4

4- دعوت به توحید و نفی شرک، روح ادیان الهی

وقال الله لا تتخذوا إلهين إنما هو إله وحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 77 - 8

8- معاد و قیامت، از مهم ترین موضوعات معرفت دینی پس از توحید*

و ما أمر الساعه إلا كلمح البصر

برداشت فوق، با استفاده از ارتباط آیات و اینکه در آیات گذشته، محور اصلی موضوع توحید و پرهیز از شرک بود و در این آیه سخن از برپایی قیامت می باشد به دست آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 16 - 9، 7

7- زندگی مشقت بار همراه با ایمان و توحید، بر زندگی آسوده شرک آلود ترجیح دارد .

و إذ اعتزلتموهم و ما يعبدون إلا الله فأووا إلى الكهف

9- تلاش گران در راه ایمان و توحید و حفظ ارزش ها، مشمول رحمت خاص خداوند، خواهند شد .

و إذ اعتزلتموهم ... فأووا ... ينشر لكم ربكم من رحمته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 110 - 8

8- توحید و یگانگی خدا، شاخص ترین پیام های عقیدتی وحی شده بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) است .

یوحی إلیّ أئمة إلهکم إله وحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 43 - 7

7- خویشاوندی، نبایستی موجب ترک تبلیغ دین و توحید و مبارزه با شرک گردد .

یأبت لِمَ تعبد . . . یأبت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 3

ص: 41

3- اطاعت از پدر در صورت مخالفت فرمان او با توحید و یکتاپرستی جایز نیست . *

لئن لم تنته لأرجمتك . . . وأعتزلکم و ما تدعون

آزر در جمله «لئن لم تنته» صریحاً ابراهیم(ع) را از یکتاپرستی و مبارزه با شرک بر حذر داشته و نهی کرده است، ولی ابراهیم(ع) در عین نهی او راه خود را ادامه داده و از تبعیت پدر در شرک سر باز زده است. لازم به ذکر است این برداشت مبتنی بر آن است که آزر پدر ابراهیم(ع) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 14 - 1

1 - یگانگی خداوند و حقیقت نداشتن هیچ معبودی جز او، سرلوحه وحی الهی به موسی (ع) در وادی طوی بود .

إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 108 - 2

2- دعوت به توحید، اساس رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بود .

و ما أرسلنک . . . قل إِنَّمَا يُوحِي إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُمُ إِلَهٌ وَاحِدٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 88 - 13

13 - توحید و معاد، دو رکن اساسی تعلیمات پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لا تدع مع الله . . . و إليه ترجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 15 - 3,4

3 - مرز اطاعت از پدر و مادر، عدم تعارض با عقیده توحیدی، است .

و وصینا الإنسن بولدیه . . . و إن جهداک علی أن تشرک . . . فلا تطعهما

4 - حفظ عقیده توحیدی ، ضروری است و قبول شرک ، به هیچ قیمتی روا نیست .

وإن جهداک علی أن تشرک بی . . . فلا تطعهما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 4 - 2

2 - توحید و یگانگی خداوند ، رکن اساسی اسلام و محور موضوعات قرآن کریم

و الصفت - ت صفاً . . . إنَّ إلهکم لوحد

خداوند برای اثبات مسأله توحید و قرار گرفتن این مسأله به عنوان نخستین موضوع این سوره، سه بار سوگند یاد کرده است. این مطلب می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

ص: 42

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 5 - 3

3 - توحید و یکتاپرستی و نفی شرک و چندگانه پرستی ، اساس دعوت پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)

أَجْعَلِ الْآلِهَةَ إِلَهًا وَحِدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 67 - 3, 1

1 - رسالت پیامبراسلام و توحید الهی ، خبری پرفایده و بزرگ برای بشر

قل هو نبؤا عظیم

«نبأ» به خبری گفته می شود که دارای فایده بسیار باشد (مفردات راغب). در این که مقصود از این خبر چیست و ضمیر «هو» به چه چیز برمی گردد، میان مفسران چند دیدگاه وجود دارد: 1- برخی آن را رسالت انذارگری پیامبر(صلی الله علیه و آله) و توحید الهی می دانند که در ضمن آیه قبل از آن یاد شده است. 2- برخی دیگر آن را مربوط به بحث معاد می شمرند که در ضمن آیات 49 تا 64 از آن یاد گردیده است. برداشت یاد شده مبتنی بر دیدگاه نخست است.

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ عظمت رسالت خویش و موضوع قیامت و توحید الهی به مردم

قل هو نبؤا عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 65 - 4

4 - توحید ، اساس همه ادیان آسمانی و مبارزه با شرک ، سرلوحه مبارزات پیامبران الهی

و لقد أوحى إليك وإلى الذين من قبلك لئن أشركت ليحبطن عملك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 14 - 9

9 - ناخوشایندی کافران و دگراندیشان ، نباید مانع اظهار حق در اصول دین و موجب دست برداشتن از مواضع اصولی در نهضت توحیدی شود .

فادعوا الله مخلصين له الدين و لو كره الكفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 12

12 - لزوم حرکت در مسیر توحید و استغفار از هر گونه شرک و گناه

فاستقیموا إليه و استغفروه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 51 - 3

3 - انسان ، همواره در معرض ابتلا به شرک و نیازمند حفظ بینش توحیدی خویش

ص: 43

فَقَرُّوا إِلَى اللَّهِ... وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ

هشدار همیشگی قرآن، به (لا تجعلوا مع الله..) می رساند که انسان همیشه در معرض شرک پیشگی قرار دارد و باید خود را از ابتلای به آن دور نگه دارد و به خدا پناه برد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 47 - 4

4 - بیان توحید و ضرورت معاد ، از تعالیم مشترک کتاب های آسمانی

أَمْ لَمْ يَنْبَأْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَى . وَإِبْرَاهِيمَ ... وَأَنَّ إِلَى رَبِّكَ الْمُنْتَهَى ... وَأَنَّ عَلَيْهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 12 - 7

7 - توحید ، سرلوحه باور های ضروری مؤمنان

يُبَايِعُنكَ عَلَىٰ أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا

از این که نخستین موضوع بیعت، پرهیز از شرک یاد شده اهمیت آن استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 20 - 4

4 - توحید و نفی شرک ، اساس و محور دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قُلْ إِنَّمَا أَدْعُوا رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِهِ أَحَدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اخلاص - 112 - 1 - 6

6 - توحید ، دارای اهمیتی به سزا و قابل توجه

قل هو

64- اهمیت توحید افعالی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 129 - 7

7 - خدامحوری در جریان امور عالم ، از تعالیم موسی (ع) به قوم خویش

عسی ربکم أن یهلك عدوكم ویستخلفکم فی الأرض

ص: 44

65- اهمیت توحید ذاتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 22 - 17

17 - ضرورت پرهیز از توهم بودن همتا و همانند برای خداوند

فلا تجعلوا لله أنداداً

66- اهمیت توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 14 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور احتجاج با کافران درباره توحید ربوبی

قل أغیر الله أتخذ ولیا فاطر السموت والأرض وهو یطعم ولا یطعم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 163 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) به یگانه پرستی، اخلاص در عبادت و ایمان به یکتایی خدا در ربوبیت مأمور بود.

إن صلاتی . . . لله رب العلمین. لا شریک له و بذلک أمرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 9

9- توحید ربوبی، از مهم ترین تعالیم قرآن کریم و مشرکان دارای حساسیتی شدید نسبت به آن

و إذا ذكرت ربک فی القراءان وحده ولّوا علی أذبرهم نفوراً

ذکر صفت «رب» از میان دیگر اسما و صفات خداوند، به ضمیمه قید «وحده» (توحید ربوبی) بیانگر اهمیت آن در تعالیم دینی است و روی گردانی نفرت آلود مشرکان از طرح آن، نشانگر حساسیت شدید آنان به آن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- رسالت اصلی پیامبران ، آشنا کردن انسان ها با پروردگار یگانه جهان

قالوا ءامنّا برّب العلمین . ربّ موسى و هرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 16 - 7

7 - توحید ربوبی ، میثاق تمامی انسان ها با خدا *

والذین یحاجّون فی اللّٰه من بعد ما استجیب له

ص: 45

«ما» در «ما استجیب له» موصول حرفی است که با مابعد خود به تأویل مصدر می رود. ضمیر «له» به «اللّه» باز می گردد؛ یعنی، «من بعد استجابتهم اللّه». این قید می تواند به میثاق بنی آدم با خدا در عالم ذر اشاره داشته باشد؛ یعنی، مشرکان پس از آن که خود در پیشگاه خدا به ربوبیت بی همتای او اعتراف کرده اند، هر دلیلی بر رد ربوبیت او بیاورند، در پیشگاه او پوچ و بی اعتبار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 46 - 12

12 - دعوت به توحید ربوبی، برجسته ترین عنصر در رسالت حضرت موسی (ع)

فقال إني رسول ربّ العلمين

از این که موسی (ع) در اولین گام رسالت خویش، از ربوبیت خداوند سخن به میان آورده است، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 8 - 6

6- بنیاد های علمی و عقلی توحید ربوبی، شایسته اعتماد و اتکا است؛ نه باور های موهوم فرهنگ شرک.

ربّکم و ربّ آبائکم الأوّلین

در آیات پیشین، دلایل علمی و عقلی توحید ربوبی مورد اشاره قرار گرفته است و از آن جا که یکی از بهانه های مشرکان در نفی توحید، استناد به شیوه و باور پیشینیان بوده است؛ تعبیر «ربّکم و ربّ آبائکم» - در پی آن استدلال های عقلی و علمی - می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

67- اهمیت توحید رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 213 - 5

5- اهمیت روحیه توحیدی (ضد شرک) و اخلاص کامل در عبادت خدا، در نهاد رهبران الهی

فلاتدع مع اللّه إلهًا اخر

لزوم پرهیز از شرک و داشتن اخلاص کامل در عبادت خدا، اختصاص به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ندارد؛ بلکه این ها وظیفه همه انسان ها است. بنابراین توجه خطاب به شخص رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) (فلاتدع مع اللّه...)، بیانگر اهمیت آن در رهبران الهی می باشد.

68- اهمیت توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 10،11

10 - وجوب پرستش خدا و پرهیز از پرستش غیر او

ص: 46

لا تعبدون إلا الله

جمله «لا تعبدون إلا الله» (پرستش نمی کنید جز خدا را) نهی است به صورت نفی و به عبارت دیگر خبر است در مقام انشا؛ یعنی، پرستش نکنید.

11 - یکتا پرستی و توحید عبادی، از مهمترین اصول در ادیان الهی است.

و إذ أخذنا ميثق بني إسرائيل لا تعبدون إلا الله

تقدیم «لا تعبدون إلا الله» بر دیگر عهدها و پیمانها، بیانگر اهمیت خاص این عهد و پیمان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 133 - 14، 10

10 - یعقوب، ابراهیم، اسماعیل و اسحق (ع) موحدانی پرستشگر خدای یکتا

نعبد إلهك وإله آبائك إبراهيم وإسماعيل وإسحق

14 - ضرورت اطاعت کامل از خدا و پرهیز از تسلیم شدن در برابر غیر او

و نحن له مسلمون

تقدیم «له» بر «مسلمون» دلالت بر حصر دارد. بنابراین جمله «نحن له مسلمون»؛ یعنی، فقط در برابر او تسلیم هستیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 138 - 5

5 - یکتا پرستی، بهترین و زیباترین زینت و صبغه برای انسانهاست.

و من أحسن من الله صبغة و نحن له عبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 102 - 6

6 - ضرورت پرستش آفریدگار یگانه هستی و شریک قرار ندادن برای او در عبادت

و جعلوا لله شركاء الجن... ذلكم الله ربكم لا إله إلا هو... فاعبدوه

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) به یگانه پرستی، اخلاص در عبادت و ایمان به یکتایی خدا در ربوبیت مأمور بود.

إن صلاتی . . . لله رب العلمین. لا شریک له و بذلک أمرت

4 - توحید در عبادت و ایمان به یکتایی خدا در ربوبیت، آیین پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إن صلاتی . . . لله رب العلمین. لا شریک له و بذلک أمرت

در آیه 161 بیان شد که خداوند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به راهی راست و دینی استوار هدایت کرد. آیه مورد بحث بیان می کند که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به توحید عبادی و ربوبی مأمور بود. بنابراین آیین پیامبر (صلی الله علیه و آله)، توحید در عبادت و ایمان به یکتایی خداوند است.

5 - اعراف - 7 - 33 - 14

14 - خداوند در هیچ آیینی به پرستش معبودی جز خود، فرمان نداده است.

و أن تشرکوا بالله ما لم ينزل به سلطانا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 4

4 - دعوت به پرستش خدای یگانه ، در رأس برنامه تبلیغی نوح (ع)

فقال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 65 - 9

9 - ضرورت پرستش خداوند و باور به نبودن معبودی سزاوار پرستش جز او

اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 12

12 - خداوند در هیچ آیینی به پرستش معبودی جز خود فرمان نداده است .

ما نزل الله بها من سلطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 11، 6

6 - دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام صالح (ع) برای قوم ثمود

قال يقوم اعبدوا الله

11 - ضرورت پرستش خداوند و باور به نبودن معبودی سزاوار پرستش جز او

اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 6,9

6 - دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام شعیب برای مردم مدین

قال يقوم اعبدوا الله

9 - ضرورت پرستش خداوند و باور به نبودن معبودی سزاوار پرستش جز او

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من اله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 3 - 17

ص: 48

ذَلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 105 - 1

1 - توجه همه جانبه به دین یکتاپرستی ، بدون اندکی انحراف و تمایل به سایر ادیان ، توصیه اکید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وَأَنْ أَقِمَّ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا

برداشت فوق با توجه به دو نکته است: 1- الف و لام «الدین» برای عهد ذکری و به قرینه جمله «إِنْ كُنْتُمْ فِي شَكٍّ مِنْ دِينِي . . .» به دین توحیدی و یکتاپرستی اشاره دارد. 2- «حنیف» به معنای مستقیم است که لازمه آن اعتدال و عدم انحراف به چپ و راست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 2 - 2، 1

1- لزوم پرستش خدا و پرهیز از پرستش غیر او

أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ

2- توحید و لزوم یکتاپرستی از تعالیم اساسی ، متقن و روشن قرآن است .

كُتِبَ أَحْكَمْتَ ءَايَةٌ ثُمَّ فَصَلْتَ . . . أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ

«الَّا» مرکب از «أن» تفسیریه و «لا» ی ناهیه است و جمله «لاتعبدوا . . .» تفسیر «كتاب أحکمت آیاته ثم فصلت» می باشد؛ یعنی ، نهی از پرستش غیر خدا ، سخن متقن و روشن قرآن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 1، 2

1- لزوم پرستش خدا و پرهیز از عبادت غیر او

أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ

2- دعوت به یکتاپرستی ، در رأس برنامه تبلیغی حضرت نوح (ع) بود .

إني لكم نذير مبين. أن لا تعبدوا إلا الله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 50 - 5

5- دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام هود (ع) برای قوم عاد

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 61 - 5

5- دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام صالح (ع) برای قوم ثمود

ص: 49

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 6,11

6- دعوت به پرستش خدای یکتا ، مهمترین و نخستین پیام شعیب (ع) برای مردم مدین بود .

قال يقوم اعبدوا الله

11- ضرورت پرستش خداوند و باور به نبودن معبودی سزاوار پرستش جز او

اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 19

19- عفت و پاکدامنی ، امانت و صداقت ، یکتاپرستی ، کتمان نکردن دانش و مسؤولیت پذیری ، از مصادیق نیکوکاری است .

و لانضیع أجر المحسنین

از مصادقهای مورد نظر برای «المحسنین» یوسف(ع) است. بنابراین توصیفها و ویژگیهای یاد شده برای او ، مصادیق احسان و نیکوکاری در دیدگاه قرآن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 23 - 3

3- فرمان خداوند به توحید عبادی ، فرمانی در جهت رشد و تکامل انسانها

وقضى ربك ألا تعبدوا إلا إياه

«رب» در اصل به معنای «تربیت» است (مفردات راغب). آمدن این صفت به جای دیگر صفات خداوند، می تواند اشاره به مطلب فوق داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 36 - 5

5- عبادت و پرستش خدای یکتا لازم است .

فاعبدوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 14 - 6،16

6- تأکید بر لزوم عبادت خداوند و پرهیز از پرستش غیر او ، اولین تذکر خداوند به موسی (ع) در آغاز نبوت او

لا إله إلا أنا فاعبدنی

16 - نماز و عبادات دیگر ، باید خالصانه و فقط برای یاد خدا باشد .

فاعبدنی و أقم الصلوه لذكری

اختصاص یافتن «ذکر» در «لذکر» - به یاء متکلم، گویای نکته یاد شده است؛ یعنی «لذکر لالذکر غیری»

ص: 50

1 - متذکر ساختن مردم به توحید در پرستش ، هدف موسی (ع) از منهدم ساختن و خرد کردن گوساله سامری

لنحرِّقَنَّه .. . إِنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ

برحسب ظاهر، این آیه ادامه سخن موسی(ع) با قوم خویش است. ارائه این بیانات، پس از محاکمه سامری و محکومیت وی و نیز تصمیم به نابود ساختن گوساله او، نتیجه گیری از مجموع واقعه و حاکی از این نکته است که موسی(ع) برای اخذ این نتیجه (ابطال شرک و اثبات توحید)، آن مقدمات را به کار گرفته بود.

1 - حدود و مقررات الهی و نیز مسأله توحید و یکتاپرستی ، دارای اهمیتی بسیار و منزلتی والا در نزد خداوند

و من يعظّم حرمت الله .. . أو تهوى به الريح فى مكان سحيق . ذلک

«ذلک» اشاره است به موضوع بزرگداشت حدود و مقررات الهی و نیز مسأله توحید و یکتاپرستی که در آیه پیش مطرح شده است. مقصود از آوردن «ذلک» در این جا، ایجاد فاصله میان کلام قبل و کلام بعد و انتقال از یک مطلب مهم به مطلب مهمی دیگر است. در چنین مواردی کلمه «هذا» را به کار می برند؛ مانند: «هذا و أنّ للطاغين لشرّ مآب». بنابراین به کارگیری «ذلک» - که برای اشاره به بعید است - می تواند برای بیان بُعد منزلت توحید و یکتاپرستی و اهمیت حدود و مقررات الهی باشد.

22 - عبادت خالصانه خداوند یکتا ، فلسفه و هدف نهایی خلافت ، حاکمیت و استقرار امنیت در زمین برای مؤمنان است .

وعد الله الذين ءامنوا .. . ليستخلفنهم ... وليبدلنهم من بعد خوفهم أمناً يعبدو

برداشت فوق، مبتنی بر این است که جمله «يعبدونى» استینافیه بیانیه باشد که همواره برای پاسخ گویی به سؤال مقدر است و پاسخ گوی این سؤال مقدر باشد که اعطای خلافت و حاکمیت دین و امنیت به مؤمنان به چه هدفی است و فلسفه آن چیست؟ پاسخ آن، عبادت خالصانه و منزّه از شرک است.

11 - بازداشتن مردم از تبه‌کاری و افساد در حد دعوت به توحید عبادی و آخرت طلبی ، اهمیت دارد .

يقوم اعبدوا الله و ارجوا اليوم الآخر و لاتعتوا في الأرض مفسدين

ذکر شدن نهی «لاتعتوا» در کنار دو امر مهم اعتقادی (توحید و آخرت)، حاکی از اهمیت آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 56 - 6

6 - توحید عبادی ، امری بس مهم و ارزش مند است .

ص: 51

إِنَّ أَرْضِي وَسَعَةِ فَإِيَّيَ فاعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 37 - 7

7- توحید و یکتاپرستی ، دعوت مشترک همه رسولان الهی

إذا قيل لهم لا إله إلا الله يستكبرون .. بل جاء بالحقّ و صدّق المرسلين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 14 - 7

7- لزوم یکتاپرستی و دوری از شرک در عبادت و نیایش ، در عین ناخوشایندی کافران و مشرکان از این عمل

فادعوا الله مخلصين له الدين و لو كره الكفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 65 - 6

6- لزوم دعا و عبادت خدای یکتا

لا اله إلا هو فادعوه

مطابق نظر مفسران، «دعاء» در این آیه - به قرینه «مخلصين له الدين» - می تواند به معنای عبادت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 3,4

3- ضرورت پرستش خدای یگانه و پرهیز از پرستش غیر او

أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ

4- توحید و پرستش خدای یگانه ، پیام اصلی دعوت پیامبران و اساسی ترین رسالت ایشان

إذ جاءتهم الرّسل .. أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ

از این که از میان پیام ها و رهنمودهای رسولان، موضوع عبودیت خداوند تخصیص به ذکر یافته است، مهم و اساسی بودن آن استفاده می

شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 51 - 2

2 - لزوم توحید و اخلاص در عبادت به هنگام روی آوردن به خداوند

ففرّوا إلى الله... ولا تجعلوا مع الله إلهاء آخر

ص: 52

69- اهمیت توحید نظری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 13

13- توحید عملی ، مبتنی بر توحید نظری است .

اعبدوا الله ما لکم من إله غیره

جمله «ما لکم . . .» ، که بیانگر توحید نظری است ، به منظور استدلال بر توحید عبادی و عملی - که جمله «اعبدوا الله» گویای آن است - ایراد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 10

10- توحید عملی ، مبتنی بر توحید نظری است .

اعبدوا الله ما لکم من إله غیره

جمله «ما لکم . . .» تعلیل برای «اعبدوا الله» است؛ یعنی ، چون واقعیت این است که الهی جز خداوند نیست ، پس در مقام عمل نیز او باید پرستش شود نه غیر او.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 12

12- توحید عملی ، مبتنی بر توحید نظری است .

اعبدوا الله ما لکم من إله غیره

70- اهمیت دعوت به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 3

3- دعوت به توحید و مبارزه با شرک ، مهمترین رسالت پیامبران

1- پیامبران پیشین برای گرایش دادن مردم به توحید تلاشی پی گیر داشتند و مدتی مدید به هدایت آنان همّت می گماشتند .

حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْسَسَ الرُّسُلُ وَظَنُوا أَنَّهُمْ قَد كَذَّبُوا

«حتی» غایت برای جمله ای محذوف است و تقدیر کلام با توجه به آیه قبل و نیز آیه مورد بحث می تواند این گونه باشد: آن پیامبرانی که به سوی امتهای پیشین فرستادیم، مردم خویش را دعوت کردند؛ ولی آنان نپذیرفتند. ایشان را به آمدن عذاب هشدار دادند، دست برنداشتند تا اینکه ... روشن است که ناامید شدن پیامبران در مدت کوتاه تحقق نمی یابد و بدون تلاش نیز مایوس

شدن وجه صحیحی ندارد. از این رو «حتی إذا استیئس الرسل» حاکی از تلاش پی گیر در مدت طولانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 14 - 7

7 - آشنا ساختن مردم با خداوند و وحدانیت او ، پایه و مقدمه دعوت آنان به عبادت خدا است .

إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي

«فاء» در «فاعبدنی» تفریع بر جمله قبل است که به معرفی خداوند و وحدانیت او پرداخته بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 35 - 3

3 - فراخوانی به توحید و نفی شرک ، محور اصلی رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ

طرح تنهای مسأله توحید و استکبار در برابر آن، برای مجرم و دوزخی شناختن مشرکان، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 24

24 - دعوت به توحید و انذار مشرکان ، وظیفه ای عمومی برای مسلمانان

كِبْرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ

با توجه به جمع بودن «ما تدعوهم»، برداشت یاد شده به دست می آید.

71- اهمیت دعوت به توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 64 - 1

1 - پیام اصلی و بنیادین عیسی (ع) ، دعوت مردم به توحید در ربوبیت و پرستش خداوند یکتا است .

إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ فَاعْبُدُوهُ

72- اهمیت دعوت به توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 64 - 1

1 - پیام اصلی و بنیادین عیسی (ع)، دعوت مردم به توحید در ربوبیت و پرستش خداوند یکتا است .

إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ فَاعْبُدُوهُ

ص: 54

73- اهمیت ذکر توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 105 - 1

1 - توجه همه جانبه به دین یکتاپرستی ، بدون اندکی انحراف و تمایل به سایر ادیان ، توصیه اکید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و أن أقم وجهك للدين حنيفاً

برداشت فوق با توجه به دو نکته است: 1- الف و لام «الدین» برای عهد ذکری و به قرینه جمله «إن کنتم فی شک من دینی . . .» به دین توحیدی و یکتاپرستی اشاره دارد. 2- «حنیف» به معنای مستقیم است که لازمه آن اعتدال و عدم انحراف به چپ و راست است.

74- اهمیت صبر در توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 65 - 7

7- لزوم شکیبایی و پایداری در عبادت و اطاعتِ خداوند یگانه و پرهیز از هرگونه شرک

فاعبده واصطبر لعبدته هل تعلم له سمياً

«اصطبار» نوعاً با «علی» متعدی می شود. تعدیه آن به «لام» در این آیه، به جهت تضمین معنای «ثبات» است. جمله «هل تعلم» نیز قرینه است بر این که مراد از «واصطبر...»، صبر بر توحید در عبادت و اجتناب از پرستش غیر او است.

75- اهمیت عقیده به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 17 - 6

6 - اسلام و عقیده به توحید ، تنها راه صحیح و عقیده درست برای ره پویان طریق حق و حقیقت

ءأنتم أضللتم عبادی هولاء أم هم ضلّوا السبیل

برداشت فوق از اطلاق واژه «السبیل» (راه) بر راه حق و درستی - که مشرکان از آن دور شده و آن را گم کرده اند - به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - اعتقاد به محاسبه اعمال در عالم آخرت ، مهم ترین اصل عقیدتی پس از عقیده به یک تایی خداوند است .

ص: 55

لا تشرك بالله... بينى إنيها إن تك مثقال حبه... يأت بها الله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - محمد - 47 - 19 - 3

3- لزوم اعتقاد آگاهانه و عالمانه ، به توحيد و يگانگي خداوند

فاعلم أنه لا إله إلا الله

به کار رفتن واژه «علم» به جای اعتقاد و اقرار، می رساند که خداوند تنها خواهان اقرار انسان به توحيد نیست؛ بلکه از او می خواهد تا علم و آگاهی متقن داشته باشد.

76- اهمیت قبول توحيد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 14 - 8

8- لزوم تسليم شدن در برابر خدا و پذيرش اسلام و توحيد و الهی بودن قرآن

فإلّم يستجيبوا لكم... فهل أنتم مسلمون

استفهام در جمله «فهل أنتم...» استفهامی است که به داعی امر و ترغیب ایراد شده است؛ یعنی: فاسلموا... .

77- اهمیت گرایش به توحيد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 52 - 6

6- استغفار از گناهان ، گرایش به توحيد و پرستش خدا ، مقدمه هایی لازم برای حرکت به سوی خداوند و تقرب به درگاه او

و يقوم استغفروا ربكم ثم توبوا إليه

برداشت فوق ، با توجه به کلمه «ثم» - که جمله «توبوا إليه» را بر «استغفروا ربكم» عطف کرده - به دست می آید.

78- ایمان به توحيد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

21 - باور همگان به توحید افعالی، آرمان موحدان است .

ایاک نستعین

به کارگیری «نستعین» (استعانت می جوئیم) به جای «أستعین» (استعانت می جوئیم)، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

ص: 56

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 28 - 3

3 - تفکر آدمی در آفرینش حیات و مرگ خویش ، وادار کننده وی به ایمان و باور به خدای یکتاست .

کیف تکفرون باللّه و کنتم أموتاً فأحیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 139 - 8

8 - اخلاص مسلمانان و باور توحیدی آنان ، دلیل ناروا بودن محاجه اهل کتاب با مسلمانان درباره خداوند و انتخاب پیامبر (صلی الله علیه و آله) از میان آنان

أتحاجوننا فی اللّٰه . . . ونحن له مخلصون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 19 - 1

1 - باور و اقرار به وحدانیت ، عدالت و عزیز و حکیم بودن خدا ، تنها دین پذیرفته شده نزد او

قائماً بالقسط لا اله الا هو العزيز الحكيم. انّ الدّین عند اللّٰه الاسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 31

31 - باور به یگانگی خداوند و اقرار به آن ، اعتقاد و سخنی حق درباره خداوند

لا تقولوا علی اللّٰه الا الحق . . . انما اللّٰه اله وحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 173 - 7

7 - ایمان به وحدانیت خدا و قیامت و انجام اعمال صالح ، نشانه عبودیت و بندگی خدا

و یتکبر فسیحشرهم إلیه جمیعاً. فاما الذین ءامنوا و عملوا الصلحت

خداوند از کسانی که استتکاف نمی کنند و او را عبادت می کنند، به مؤمنان دارای اعمال صالح تعبیر کرد. متعلق ایمان به دلیل آیات گذشته، قیامت (فسیحشرهم) و وحدانیت خدا (انما الله اله واحد) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 60 - 3

3 - ایمان به یگانگی خداوند و لزوم پرستش او و باور به معاد، پندارهایی باطل و واهی در دیدگاه اشراف قوم نوح

قال المأ من قومه إنا لنرىك في ضلل مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 57

2 - گروهی از قوم هود رسالت وی را پذیرفتند و آیات الهی را تصدیق کردند و به یگانگی خداوند ایمان آوردند .

و الذین معه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 153 - 10

10 - ایمان به یکتایی خدا و باور به توحید عبادی ، از شرایط پذیرش توبه

و الذین عملوا السیئات ثم تابوا من بعدها و ءامنوا

مصدق بارز «السیئات»، به دلیل آیات قبل، شرکورزی و پرستش غیر خداست. بنابراین متعلق «ءامنوا» یکتایی خدا و توحید در عبادت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 65 - 10

10 - درک معارف الهی (توحید ، معاد و . . .) و ایمان به آنها ، عاملی اساسی در ایجاد توان فوق العاده در رزمندگان مؤمن

بأنهم قوم لایفقهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 2 - 10

10 - خداوند در پی اعطای مهلت چهار ماهه به مشرکان ، آنان را به رها کردن شرک و گرویدن به آیین توحید ، سفارش کرد .

فسیحوا فی الأرض أربعه أشهر و اعلموا أنکم غیر معجزی اللّٰه و أن اللّٰه مخزی الکفرین

اعلام حاکمیت گسترده خداوند به مشرکان پیمان شکن و عدم امکان مقاومت در برابر او و فرار از حاکمیت او (اعلموا أنکم غیر معجزی اللّٰه) و نیز هشدار به فرجام شوم و ذلت بار مستکبران کفرپیشه (و أن اللّٰه مخزی الکفرین) در حقیقت توصیه و اندرزی است از جانب خداوند به اینکه از فرصت داده شده استفاده کنند و به دامن توحید و اسلام بازگردند و خود را گرفتار عاقبت شوم خواری و ذلت شکست نسازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 3 - 8

8- توصیه خداوند به عموم مشرکان مبنی بر رها کردن شرک و گرویدن به توحید و اسلام در پی ابلاغ پیام برائت خدا و رسول به آنان

وَأَذِّنْ مِنَ اللَّهِ... فَإِنْ تَبْتِمُ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 90 - 4

4- ایمان به یکتایی خدا، پرستش او و آمرزش گناهان (شرک‌ورزی، فساد و بی‌عدالتی در مبادلات) مقدمه‌هایی لازم برای حرکت به سوی خدا و تقرب به درگاه اوست.

ص: 58

واستغفروا ربکم ثم توبوا إلیه

برداشت فوق، با توجه به حرف «ثم» - که جمله «توبوا إلیه» را بر «استغفروا ربکم» عطف کرده است - استفاده می شود. گفتنی است متعلق استغفار به قرینه آیات پیشین، گناه شرکورزی و بی عدالتی در مبادلات اقتصادی و نیز فسادگری و مخالفت با پیامبران الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 17 - 18

18- باور به توحید و ولایت خدا و ربوبیت او، مراتبی گوناگون دارد و هر انسانی به اندازه استعدادش آن را درمی یابد.

قل من رب السموت والأرض... أنزل من السماء ماء فسالت أودية بقدرها... كذلك يضرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 27 - 6

6- گرایش داشتن آدمی به خدا زمینه ساز مشیت الهی به هدایت وی و رهنمون ساختنش به پذیرش توحید و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إن الله یضل من یشاء و یهدی إلیه من أناب

«انابه» (مصدر اناب) به معنای روی آوردن و بازگشتن است که به قرینه «إلیه» منظور از آن، روی آوردن و بازگشت به خداست و از آن جا که این وصف پیش از هدایت یافتن مطرح شده است، مراد از آن گرایش داشتن به خدا و گریزان نبودن از اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 30 - 15

15- باور به ربوبیت خدا و یکتایی او، گرایش دهنده آدمی به توحید در توکل

هوربی لا إله إلا هو علیه توکلت

جمله «علیه توکلت» به منزله نتیجه ای است برای اعتقاد به ربوبیت خدا و یکتایی او که از «هوربی» و «لا إله إلا هو» استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 110 - 21

21- ایمان به توحید و نبوت و معاد و دعوت به انجام دادن عمل صالح، چکیده دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

قل إنّما أنا بشر . . . و لا یشرك بعباده ربّه أحداً

جمله «یوحی الّی . . .» نبوت و «انّما إلهکم . . .» توحید و «یرجو لقاء . . .» معاد و «عملاً صالحاً» عمل صالح را مطرح کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 43 - 8

8- پیروی از پیامبران ، پیروی از علم و آگاهی است .

یأبت إتی قد جاءنی من العلم ما لم یأتک

ص: 59

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 4

4- هارون ، پایداری بر توحید و ایمان به ربوبیت خداوند را ، شرط پیروزی در آزمون الهی خواند .

إِنَّمَا فَتَنَّاهُ بِهِ وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 67 - 6

6- به کارگیری عقل ، زمینه ره بردن انسان به توحید و معارف صحیح الهی

أَفْ لَكُمْ . . . أَفَلَا تَعْقِلُونَ

سرزنش کردن ابراهیم(ع) از قوم بت پرست خود به خاطر خرد نورزیدن، گویای این نکته است که خردمندی، زمینه ساز ره بردن به توحید و .. است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 21 - 5

5- رؤیت پروردگار ، شرط دیگر مشرکان و منکران معاد برای ایمان آوردن به خدای یکتا و پذیرش نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا . . . أَوْ نُرِي رَبَّنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 6

6- دست شستن از گرایش های شرک آلود و روی کردن به تعالیم پیامبران (همچون یگانه پرستی) و عقیده به قیامت ، در دیدگاه اهل شرک ، گمراهی و انحراف است .

إِنْ كَادَ لَيُضِلَّنَا عَنْ هَٰئِهِتَنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 48 - 2

2- تأکید ساحران بر ایمان خویش به پروردگار یگانه هستی ، به گونه ای صریح و بی ابهام

قالوا ءامنّا برّ العلمین . ربّ موسی و هرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 46 - 13

13 - مسلمان ، باید به وحدانیت خداوند ، مؤمن باشد .

ءامنّا بالذی . . . و الہنا و الہکم وحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 60

2- اظهار ايمان به خدای يکتا و دفاع از پيامبران و دين الهی تا مرز شهادت ، در محيط خفقان آور شرک و کفر ، امری پسندیده و عامل سعادت اخروی (بهشت) است .

قال يقوم اتبعوا المرسلين . . . ائني ءامنتم بربکم فاسمعون . قيل ادخل الجنه

برداشت ياد شده با توجه به اين نکته است که داستان مؤمن انطاکیه همانند ديگر داستان های ياد شده در قرآن، به منظور الگوگيري و درس آموزی نقل می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 13

13 - دست شستن از شرک و گرويدن به توحيد ، توصيه خداوند به مشرکان

فاستقيموا إليه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

16 - فصلت - 41 - 17 - 6

6 - يکتاپرستی و پیروی از دعوت پيامبران ، نشانه هدايت و بينايی است .

فهدينهم فاستحبوا العمی علی الهدی

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 22

22 - ترک شرک و پذيرش توحيد ، امری گران و دشوار برای مشرکان

کبر علی المشرکين ما تدعوهم إليه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

17 - زخرف - 43 - 27 - 11

11 - ايمان به توحيد و خدای يگانه ، آغاز راه بوده و در ادامه آن انسان نیازمند راهنمایی از سوی خداوند است .

إلا الذی فطرنی فإِنَّه سیهدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 13 - 2

2- ارزش و ثمربخشی اقرار به توحید ، در گرو پایداری در برابر عوامل شرک و گناه

إِنَّ الذین قالوا ربّنا الله ثمّ استقموا فلاخوف علیهم و لا هم یحزنون

«فلا» بیانگر نتیجه حقیقتی است که از دو عنصر به هم پیوسته تشکیل شده است: 1- اقرار به توحید؛ 2- استقامت در طریق آن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 3 - 5

ص: 61

5- ایمان و اعتراف گروهی از جن، به ربوبیت و یکتایی خداوند پس از شنیدن آیات قرآن

وَأَنَّهُ تَعَلَىٰ جَدْرِنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَهُ وَ لَا وَلَدًا

79- ایمان به توحید افعالی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 123 - 8

8- باور به بازگشت همه امور به خدا و منشأ بودن او برای همه کارها، آدمی را به عبادت وی و توکل کردن بر او، وامی دارد.

وإليه يرجع الأمر كله فاعبده و توکل علیه

در برداشت فوق جمله «اعبده و توکل علیه» در ارتباط با «إليه يرجع . . .» معنا شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 99 - 17

17- لزوم وابسته دانستن تحقق امور به مشیت خداوند و اظهار آن در بیان تصمیمها

ادخلوا مصر إن شاء الله ءامنين

80- ایمان به توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 163 - 3,4

3- پیامبر(صلی الله علیه و آله) به یگانه پرستی، اخلاص در عبادت و ایمان به یکتایی خدا در ربوبیت مأمور بود.

إن صلاتی . . . لله رب العلمین. لا شریک له و بذلک أمرت

4- توحید در عبادت و ایمان به یکتایی خدا در ربوبیت، آیین پیامبر(صلی الله علیه و آله)

إن صلاتی . . . لله رب العلمین. لا شریک له و بذلک أمرت

در آیه 161 بیان شد که خداوند پیامبر(صلی الله علیه و آله) را به راهی راست و دینی استوار هدایت کرد. آیه مورد بحث بیان می کند که پیامبر(صلی الله علیه و آله) به توحید عبادی و ربوبی مأمور بود. بنابراین آیین پیامبر(صلی الله علیه و آله)، توحید در عبادت و ایمان به

یکتایی خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 130 - 4

4 - باور به توحید ربوبی و پذیرش دعوت پیامبران ، امری لازم بر عہدہ بندگان

لعلہم یدّکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 62

4- توحید ربوبی و انقیاد در برابر خدا، ملاک داوری خداوند میان انسان ها در قیامت

إِنَّ اللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ .. أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ

ارتباط این آیه با آیه پیشین، این معنا را می رساند که ملاک ارزیابی خداوند در داوری میان فرقه های گوناگون مردم در قیامت، اصل «توحید ربوبی و خضوع و انقیاد در برابر او» خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 47 - 1

1 - اعتراف ساحران به پروردگار جهانیان و ایمان به توحید ربوبی، پس از مشاهده معجزه موسی و بطلان سحر خویش

فَأَلْقَى مُوسَى عَصَاهُ .. قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 10

10 - ایمان مسلمانان به ربوبیت خدای یگانه، علت اصلی اخراج ایشان از مکه به وسیله مشرکان *

يَخْرُجُونَ الرِّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا لِلَّهِ رِبًّا كَمَا تَتَّخِذُوا لِلرِّسُولِ رِبًّا

81- ایمان به توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 9

9- ضرورت پرستش خداوند و باور به نبودن معبودی سزاوار پرستش جز او

قَالَ يَقُومُ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 153 - 10، 12

10 - ایمان به یکتایی خدا و باور به توحید عبادی، از شرایط پذیرش توبه

و الذین عملوا السیئات ثم تابوا من بعدها و ءامنوا

مصدق بارز «السیئات»، به دلیل آیات قبل، شرکوری و پرستش غیر خداست. بنابراین متعلق «ءامنوا» یکتایی خدا و توحید در عبادت است.

12 - گذشت از گناه گوساله پرستان تائب و نادیده انگاشتن خطای آنان پس از بازگشت به توحید و پرستش خدای یکتا، توصیه خداوند به موسی (ع) *

إن ربک من بعدها لغفور رحیم

برداشت فوق با توجه به دومین احتمالی است که در توجیه خطاب به موسی (ع) ذکر شد. یعنی «ربک» اشاره به این معنا باشد که ای موسی تو نیز متخلق به اخلاق الهی باش و از خطاها و لغزشها درگذر.

ص: 63

82- بت ها و اقرار به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 29 - 4

4 - بت های اهل شرک در قیامت ، بر یگانگی خدا و آگاهی او بر ظاهر و باطن اشیا اعتراف خواهند کرد .

فکفی باللّٰه شهیداً بیننا و بینکم إنّ کنا عن عبادتکم لغفلین

83- بداهت توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 20

20 - شگفت آور بودن اعتقاد به تعدد خدایان، با توجه به بدیهی بودن توحید و شهادت خدا و قرآن بر بطلان شرک

أئنکم لتشهدون أنّ مع اللّٰه ءالهه أخرى

همزه استفهام در «أئنکم» دال بر شگفتی است.

84- برهان در توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 18

18- توحید و یکتاپرستی ، آیینی استوار و متکی بر برهان ، و شرک پنداری سست و بی بنیاد است .

ما تعبدون من دونه إلاّ أسماءً .. أمر ألاّ تعبدوا إلاّ إياه ذلك الدين القيم

از معانی «قیم» مستقیم و استوار است و از آن جا که یوسف(ع) پس از اقامه برهان بر توحید و لزوم یکتاپرستی و یادآوری نبود دلیل بر شرک و پرستش غیر خدا، فرمود: «ذلك الدين القيم» معلوم می شود: ثبات و استواری توحید به خاطر برهانی بودن آن، و سستی شرک ناشی از نبود دلیل بر آن است.

85- برهان در دعوت به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- قانع کردن فکر مخاطب، با برهانی محکم، هنگام دعوت به توحید، از روش های هدایتی قرآن کریم

لا تشرک .. . إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ

ص: 64

86- پاداش اخروی توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 69 - 5

5- توحید و شرک (خدا پرستی و بت پرستی) ، مبنای داوری خدا و تعیین کیفر و پاداش در روز رستاخیز

اللّٰه یحکم ... فیما کنتم فیہ تختلفون

با توجه به عبارت پیشین «ما» در «فیما کنتم» به معنای «الذی» است که به مسأله توحید و شرک - که محور اختلاف میان موحدان و مشرکان تاریخ بوده است - اشاره دارد.

87- پاداش استقامت بر توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 112 - 15

15- استقامت در دین و پایداری بر توحید ، در پی دارنده پاداش الهی است .

فاستقم .. إنه بما تعملون بصیر

یادآوری علم و آگاهی خداوند به اعمال بندگان پس از امرها و نهی ها ، اشاره به پاداش دهی و کیفر رساندن است.

88- پاداش ایمان به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 60 - 8

8 - « عن علی بن ابيطالب (ع) فی قول اللّٰه عزّوجلّ « هل جزاء الإحسان إلاّ الإحسان » فقال رسول اللّٰه (صلی الله علیه و آله) هل جزاء من أنعمت علیه بالتوحید إلاّ الجنّه ؟

از امام علی بن ابی طالب (ع) درباره سخن خداوند «هل جزاء الإحسان إلاّ الإحسان» روایت شده که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: [خداوند می فرماید] آیا پاداش کسی که به او نعمت توحید داده ام، غیر از بهشت است؟»

89- پاداش توحید ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- خداوند، خوش نامی و بلندآوازی را، به پاس پایداری ابراهیم (ع) در توحید، به او و فرزندانش عنایت کرد.

ص: 65

فلما أعتزلهم... و جعلنا لهم لسان صدق عليًا

90- پاکی کلمه توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 24 - 4

4 - کلمه توحید (لا اله الا الله) ، سخنی پاک و پسندیده است .

و هدوا إلى الطّيب من القول

با توجه به عبارت پیشین - که سخن از اهل توحید و اهل شرک و فرجام کار موحدان و مشرکان بود - می توان گفت که مراد از «الطيب من القول» کلمه توحید (لا اله الا الله) و مراد از «صراط الحمید» عبادت خدای یگانه است.

91- پرسش از توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 1 - 6

6 - یگانگی خداوند در تدبیر جهان ، محور پرسش های تردیدآمیز اهل مگّه در عصر بعثت *

عمّ یتساءلون

گرچه بخش عظیمی از آیات این سوره درباره حوادث قیامت است؛ ولی آیات آغازین آن - که درباره قدرت خدا و حاکمیت خواست او بر جهان است - می تواند قرینه باشد که مورد سؤال در «یتساءلون» وابستگی همه کارها به خداوند و بی نقش بودن بت ها در کار تدبیر جهان است.

92- پرورش روح توحیدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 50 - 13

13 - مطالعه جهان طبیعت ، زمینه پرورش روح توحیدی و درکی ژرف از صفات خداوند است .

فانظر إلى أثر رحمت الله... و هو على كلّ شيء قدير

93- پیشگامان توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 83 - 4

ص: 66

4- نوح (ع)، پشتتاز و مقتدای حرکت توحیدی در میان پیامبران الهی

وإن من شیعتہ لإبرہیم

پیرو بودن ابراهیم(ع) - با آن که خود از انبیای بزرگ بود - و نیز وجود پیامبرانی چون هود و صالح(ع) پیش از آن حضرت، می تواند گویای مطلب یاد شده باشد. گفتنی است معنای لغوی «شیعه» (گروه پیرو رئیس خود) مؤید برداشت بالا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 28 - 9

9- نسل ابراهیم (ع)، پرچمدار توحید در طول تاریخ

و جعلها کلمه باقیه فی عقبه

94- تبلیغ توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 74 - 11

11 - در تبلیغ توحید و مبارزه با عقاید شرک آلود باید صریح و قاطع بود.

أَتَتَّخِذُ أَصْنَامًا ءَالِهَةً إِنِّي أَرِیکَ وَ قَوْمِکَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 4

4- یوسف (ع)، با طرح سؤال و برانگیختن وجدان هم بندگان خویش، حقایق توحید و یکتاپرستی را برای آنان مطرح ساخت.

ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد القهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 1

1- ابلاغ توحید، تبلیغ قرآن و مبارزه با شرک، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و راه و رسم او بود.

قل هذه سبیلی

«هذه» اشاره به مطالبی است که آیات قبل به آنها اشاره داشت. از جمله آنهاست: ابلاغ توحید، نفی شرک، تبلیغ قرآن و تعالیم وحی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 42 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به ابلاغ رهنمود خداوند به مشرکان، در اثبات توحید و نفی شرک

قل لو كان معه ءالهه كما يقولون إذا لآبتغوا إلى ذى العرش سبيلاً

ص: 67

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 95 - 5

5- ذوالقرنین ، در جهت تبلیغ توحید و آیین الهی خود ، از بهترین فرصت ها بهره می گرفت .

قال ما مکّنی فیه ربّی خیر

ذوالقرنین ، هنگامی سخن از ربوبیت خداوند به میان می آورد که مردم ، سخت به او نیازمند بودند و او باتلاش صادقانه در جهت رفع نیازهای آنان ، قلب مردم را به خود متوجه کرده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 81 - 4

4 - توحید و معاد ، دو اصل به هم پیوسته و انفکاک ناپذیر در تعلیمات ابراهیم

فإنّهم عدوّ لی إلاّ ربّ العلمین . . . والذی یمیتنی ثمّ یحیی

برداشت یاد شده از آن جا است که حضرت ابراهیم (ع) در تعلیمات خویش ، ابتدا به نفی شرک و اثبات توحید می پرداخت؛ سپس به مسأله مرگ و حیات مجدد انسان اشاره می کرد. و به این دو مسأله بسنده می نمود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 65 - 4

4 - پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) ، مأمور اعلام یکتایی خداوند و قهار بودن او به مردم

قل . . . و ما من إله إلاّ الله الواحد القهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 7

7 - گسترش پیام توحیدی و هدایت مردم ، نیازمند حضور فعّال مبلغان الهی در میان آنان

إذ جاءتهم الرّسل من بین أيديهم و من خلفهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بازگو کردن فضیلت و برتری مکتب توحیدی بر آیین اجدادی مشرکان ، روش تمامی پیامبران

قل أو لو جئکم بأهدی ممّا وجدتم علیہ ءاباءکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 4 - 11

11- هماهنگی کامل کتاب های آسمانی ، در تبلیغ توحید

ائتونی بکتب من قبل هذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 68

14 - تلاش برای ایجاد امنیت ، پیش از تبلیغ خداپرستی ، کاری الهی و از بین برنده بهانه مشرکان در ترک عبادت است .

فلیعبدوا .. وءامنهم من خوف

95- تبلیغ توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 24 - 5

5 - بیان توحید و یگانگی پروردگار ، مهم ترین پیام عقیدتی موسی (ع) برای فرعونیان

إنا رسول رب العلمین .. قال فرعون و ما رب العلمین . قال رب السموت و الأار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 20 - 3

3- تأکید موسی (ع) ، بر توحید و ربوبیت یگانه خداوند در قبال جامعه فرعونی

وإنی عدت برّی و ربکم

تکرار «رب» ، اشاره به مطلب بالا دارد.

96- تبلیغ توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 41 - 1

1- یوسف (ع) ، پس از ارشاد هم بندها خویش به توحید و یکتاپرستی ، به تعبیر رؤیا های آنان پرداخت .

یصحبی السجن أما أحدکما فیسقی ربه خمراً

97- تجلی اخروی توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 46 - 3

3- تجلی توحید و ظهور حاکمیت یگانه حق، در صحنه قیامت

یوم لایغنی عنهم کیدهم شیئاً و لا هم ینصرون

برداشت یاد شده با توجه به دو مطلب زیر به دست می آید: 1- «یوم لایغنی..» نظر به قیامت داشته باشد 2- این که هیچ نیرویی در قبال نیروی حق، کارساز نیست.

ص: 69

98- تجلی توحید افعالی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 55 - 7

7- تجلی فرمانروایی و اقتدار یگانه خداوند برای متقین ، در جایگاه جاودانه بهشت

فی مقعد صدق عند ملیک مقتدر

99- تجلی توحید در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 48 - 11

11- قیامت ، روز تجلی یگانگی و قهاریت خداوند

یوم تبدل الأرض . . . وبرزوا لله الواحد القهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 63 - 3

3- قیامت ، عرصه آشکار شدن بطلان شرک و تجلی کردن وحدت و یگانگی خداوند

و یوم ینادیهم . . . قال الذین حَقَّ علیهم القول ربنا

اعتراف پیشوایان شرک به ربوبیت خداوند بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 75 - 9

9- بر ملا شدن حقانیت توحید برای جوامع شرک پیشه در قیامت

فعلموا أنّ الحقّ لله

100- تذکر توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- ربوبیت یگانه خدا نسبت به همه انسان ها چونان ربوبیت یگانه او بر آسمان ها و زمین تذکر موسی به فرعون و فرعونیان

قال ربّ السموت والأرض . . . قال ربّکم وربّ آبائکم الأولین

ص: 70

101- ترک دعوت به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 63 - 14، 17

14- کفرپیشگان قوم ثمود از صالح (ع) می خواستند که از ادعای خویش دست بردارد و از فراخوانی مردم به توحید منصرف شود .

فمن ینصرنی من الله إن عصيته فما تزیدوننی غیر تخسیر

«فاء» در «فما تزیدوننی . . .» فای فصیحه است و حاکی از جمله ای مقدر می باشد و - به قرینه «أتنهنا . . .» در آیه قبل - مفاد آیه چنین است: بنابراین اگر به خواسته شما (ترک ابلاغ توحید) گردن نهم، شما جز خسارت زدن چیزی بر من نخواهید افزود.

17- افزایش اطمینان صالح (ع) به زیان کاری کافران ثمود، تنها دستاورد اصرار آنان بر انصراف او از دعوت به توحید

فما تزیدوننی غیر تخسیر

برداشت فوق، بر اساس این احتمال است که «تخسیر» به معنای نسبت دادن خسارت و تباهی باشد، همانند تکفیر و تفسیق که به معنای نسبت دادن کفر و فسق می باشد. بر این مبنا، فاعل «تخسیر» حضرت صالح (ع) است و مفاد جمله «فما تزیدوننی . . .» چنین خواهد شد: آنچه اصرار شما بر ترک دعوت به توحید، بر من می افزاید این است که شما را در خسارت و تباهی ببینم.

102- تشویق به توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 25 - 4

4 - خداوند، تشویق کننده کافران و مشرکان به رها کردن شرک و بازگشت به توحید و یکتاپرستی

و هو الذی یقبل التوبه عن عباده

با توجه به آیات پیشین، می توان گفت که جمله «و هو الذی یقبل التوبه» دعوتی است از سوی خدا به عموم کافران و مشرکان مبنی بر دست برداشتن از عبادت غیر خدا و بازگشتن به یکتاپرستی.

103- تعالیم توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 7 - 10

10 - قضایای جنگ بدر و پیروزی مسلمانان در آن ، نعمتی بزرگ و شایسته و بایسته به یاد داشتن و شامل درسهایی از توحید

إذ يعدكم الله إحدى الطائفتين أنها لكم

مقصود از فرمان خداوند به یادآوری قضایای بدر، یادآوری حاکمیت خداوند بر عوامل طبیعی است. زیرا نیروی برتر و غیر قابل

ص: 71

مقایسه مشرکان نسبت به مسلمانان اقتضا می کرد که مشرکان پیروز شوند؛ ولی تقدیر خداوند بر این بود که پیروزی از آن مسلمانان باشد؛ و چنین شد.

104- تعجب از تکذیب توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 12 - 1

1 - تعجب پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مواضع انکارآمیز مشرکان نسبت به معاد و یگانگی خداوند؛ علی رغم مشاهده عظمت آفرینش و قدرت خداوند در جهان

إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ... فاستفتهم أهم أشدّ خلقاً... بل عجبت

به قرینه آیات پیشین به دست می آید که آنچه موجب شگفتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) گردیده بود، انکار توحید ربوبی و معاد از سوی مشرکان - به رغم مشاهده آیات الهی در طبیعت و عظمت آفرینش - بود.

105- تعلیم توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 17

17- بعثت پیامبران برای آموزش توحید و نفی شرک، از تقضّلات الهی بر مردم است.

ما كان لنا أن نشرك .. ذلك من فضل الله ... على الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 67 - 1

1- یعقوب (ع) در آستانه سفر فرزندانیش به مصر، آنان را با معارفی الهی آشنا ساخت و حقایقی از توحید را به آنان تذکر و تعلیم داد.

قال بيني لاتدخولوا .. و عليه فليتوكل المتوكلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اخلاص - 112 - 1 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور آموختن توحید به مردم

قل هو الله أحد

ص: 72

106- تعلیم توحید به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اخلاص - 112 - 1 - 1

1 - خداوند ، آموزنده توحید به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل هو الله أحد

107- تکذیب توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 64 - 1

1 - اکثریت عمده قوم نوح (ع) وی را تکذیب کردند و یگانگی خداوند ، معاد و رسالت را باورهای دروغین پنداشتند .

فکذبوه

از اینکه خداوند تکذیب نوح(ع) را به همگان نسبت داده (فکذبوه)، در حالی که عده ای از آنان، یعنی همراهانش در کشتی، رسالت وی را تصدیق کردند، معلوم می شود نسبت مؤمنان به کافران بسیار اندک بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 63 - 4

4 - انکار ربوبیت و یکتایی خداوند ، در عین مشاهده آیات و جلوه های خالقیت مطلق او ، نشانه وجود روح لجاجت و ستیزه جویی است .

اللّٰه الذی جعل لکم الیل . . . ذلکم اللّٰه ربکم ... فأتی توفکون . کذلک یؤفک الذی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 16 - 1

1 - اصرار مشرکان عصر بعثت ، بر شرک و مباحثات انکارآمیز آنان درباره توحید

و الذین یحاجّون فی اللّٰه

108- تکذیب توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 8 - 8

8 - کفر ورزیدن به خداوند و انکار ربوبیت یگانه او، خروج از فطرت و شکستن میثاق است .

و ما لکم لاتؤمنون بالله . . . وقد أخذ میثقتکم

ص: 73

109- توحید ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 133 - 10

10 - یعقوب ، ابراهیم ، اسماعیل و اسحق (ع) موحدانی پرستشگر خدای یکتا

نعبد إلهک و إله ءابائک إبرهیم و إسمعیل و إسحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 135 - 8

8 - ابراهیم (ع) ، هرگز به شرک گرایش پیدا نکرد و از مشرکان نبود .

و ما کان من المشرکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 78 - 12، 13

12 - عن الرضا(ع): إن ابراهیم(ع) وقع إلى ثلاثة اصناف .. صنف يعبد الشمس ... «فلما» أصبح و «رأى الشمس بازغه قال هذا ربى هذا أكبر» من الزهره و القمر على الانكار و الاستخبار ... «فلما افلت» قال للاصناف الثلاثة من عبده الزهره و القمر و الشمس «يا قوم إني برىء مما تشركون ...» .

از امام رضا(ع) روایت شده است: ... ابراهیم(ع) با سه گروه برخورد کرد ... گروهی که خورشید را می پرستیدند ... پس چون صبحگاهان خورشید را تابان دید از روی انکار و استخبار گفت: این پروردگار من است این، از ستاره زهره و ماه بزرگتر است ... پس هنگامی که غروب کرد به گروههای سه گانه پرستنده زهره، ماه و خورشید گفت: «ای قوم من، من از آنچه شما شریک خدا می دانید، بیزارم»

13 - سئل أبو عبدالله(ع) عن قول ابراهیم «هذا ربى» أشرك فى قوله «هذا ربى»؟ فقال: لا .. و لم یکن من ابراهیم شرک و انما کان فى طلب ربه

از امام صادق(ع) سؤال شد آیا حضرت ابراهیم(ع) با گفتن «این پروردگار من است»، (خطاب به خورشید) مشرک شد؟ فرمود: نه .. این سخن از ابراهیم(ع) شرک نبود؛ زیرا او در جستجوی پروردگارش بود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - ابراهیم(ع) در پی مجادله با مردم و ابطال باورهای شرک آلود آنان، بر یگانه پرستی خویش تأکید کرد.

فلما أفل . . . إني وجهت وجهي للذي فطر السموت

7 - حنیف بودن ابراهیم(ع) زمینه رو کردن همه جانبه او به سوی خدای یگانه بود.

وجهت وجهي للذي . . . حنیفا

«حنف» به معنای گرایش از گمراهی به راه مستقیم و حق است. (راغب). چون «حنیفا» حال برای فاعل «وجهت» است، توصیفی برای بیان ریشه و اساس این گرایش می تواند محسوب شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 80 - 4

4 - ابراهیم(ع)، ره یافته به توحید و یگانه پرستی در پرتو هدایت خداوند بود.

أتحجونى فى الله و قد هدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 2

2 - ابراهیم، اسحاق(ع) و یعقوب(ع) دارای مقامی رفیع و بهره مند از هدایتی ویژه به توحید و برهانهای آن، از جانب خداوند.

و وهبنا له إسحق و یعقوب کلاً هدینا

بهره مندی از هدایت ویژه الهی حاکی از مرتبه والای آن پیامبران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 161 - 11

11 - ابراهیم(ع)، انسانی موحد و به دور از شرک و مشرکان

و ما کان من المشرکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 16، 9

9- یوسف (ع) و پدران او ابراهیم، اسحاق، یعقوب (ع)، موحدانی مبرّا از کمترین شرک‌ورزی به خدا

ما کان لنا أن نشرک بالله من شیء

16- اعتقاد ابراهیم، اسحاق، یعقوب و یوسف (ع) و دیگر پیامبران به توحید و مصونیتشان از هرگونه شرک‌ورزی، تفضّلی از ناحیه خدا بر آنان بود.

ما کان لنا أن نشرک بالله من شیء ذلک من فضل الله علینا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند خواستار پیشگام بودنش در پیروی از آیین توحیدی و انجام فریضه های الهی شد .

و اجنبی و بنی . . . اجعلنی مقیم الصلوه و من ذرّیتی ... اغفرلی و لولدی و للمؤمن

از اینکه حضرت ابراهیم(ع) در دعاهایش، نخست خود را مد نظر داشت و بعد برای دیگران دعا کرد، شاید به این سبب بود که خواسته باشد در تکالیف الهی پیشگام باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 123 - 5،8

5- موحد بودن ابراهیم (ع) و مبرّا بودنش از هرگونه کجی و افراط و تفریط ، فلسفه و حکمت پیروی پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) از آن

ص: 75

حضرت

اتبع مله ابراهيم

«حنيفاً» که حال برای «ابراهيم» است، به منزله تعلیل برای امر به متابعت است؛ یعنی، از آيين ابراهيم(ع) پیروی کن؛ چون او «حنيف» بوده است.

8- داشتن اندیشه و آيين درست و بی انحراف (توحیدی)، ویژگی اصلی و برجسته حضرت ابراهيم(ع) بود.

مله ابراهيم حنيفاً و ما كان من المشركين

از اینکه خداوند از میان اوصاف چهارگانه ای که برای ابراهيم(ع) در آیات پیش بیان داشت، وصف «حنيف» را ملاک پیروی پیامبر(صلی الله علیه و آله) از ایشان قرار داد، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 43 - 5

5- ابراهيم(ع)، پیش از مناظره اش با آزر، موحدی هدایت یافته و آگاه بود.

يأبئ ائني قد جاءني من العلم ما لم يأتك فاتبعني أهدك صراطاً سوياً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 46 - 2

2- آزر، پیش از دعوت شدن به توحید از سوی ابراهيم(ع)، از عقاید توحید آن حضرت بی خبر بود.

قال أرأغب أنت عن ءالهي

اظهار شگفتی و ناباوری آزر از عقاید توحیدی ابراهيم(ع)، دال بر این است که تا پیش از آن آزر او را در عقاید، همراه خود می دیده و به همین خاطر است که پس از اظهارات حضرت ابراهيم(ع)، وی دچار شگفتی و ناباوری می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 7

7- ثبات قدم و پایداری حضرت ابراهيم(ع) در راه توحید

و أعتزلکم . . . و أدعوا ربی

تصمیم ابراهیم(ع) بر هجرت، برای رفع موانع یکتاپرستی، حاکی از پایداری او بر توحید است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 97 - 5

5- ابراهیم (ع) ، مظهر یکتاپرستی و الگوی مقاومت در مبارزه با شرک و بت پرستی

أَنفَكَأءالِلهِ دون اللّٰه تريدون . . . واللّٰه خلقكم و ما تعملون . قالوا ابنوا له بن

ص: 76

110- توحید ابلیس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 12 - 10

10 - ابلیس معتقد به خداوند و خالقیت او

خلقتنی من نار

111- توحید اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 133 - 10

10 - یعقوب ، ابراهیم ، اسماعیل و اسحق (ع) موحدانی پرستشگر خدای یکتا

نعبد إلهک و إله ءابائک إبرهیم و إسمعیل و إسحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 2

2 - ابراهیم، اسحاق(ع) و یعقوب(ع) دارای مقامی رفیع و بهره مند از هدایتی ویژه به توحید و برهانهای آن، از جانب خداوند.

و وهبنا له إسحق و یعقوب کلاً هدینا

بهره مندی از هدایت ویژه الهی حاکی از مرتبه والای آن پیامبران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 16، 9

9- یوسف (ع) و پدرانش ابراهیم ، اسحاق ، یعقوب (ع) ، موحدانی مبرّا از کمترین شرکورزی به خدا

ما کان لنا أن نشرک بالله من شیء

16- اعتقاد ابراهیم ، اسحاق ، یعقوب و یوسف (ع) و دیگر پیامبران به توحید و مصونیتشان از هرگونه شرکورزی ، تفضّلی از ناحیه خدا بر آنان بود .

ما كان لنا أن نشرك بالله من شيء ذلك من فضل الله علينا

112- توحيد اسماعيل (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 133 - 10

10 - يعقوب ، ابراهيم ، اسماعيل و اسحق (ع) موحدانى پرستشگر خدای یکتا

نعبد إلهك وإله آبائك إبراهيم وإسمعيل وإسحق

ص: 77

113- توحید اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 10 - 12

12- اصحاب کهف ، یکتاپرستانی بودند که از غیر خدا ، قطع امید کرده ، نیاز به درگاه او بردند و چشم به رحمت وی داشتند .

فقالوا ربنا ائتنا من لدنک رحمه

واژه «من لدنک» می تواند حاکی از این نکته باشد که آنان، از غیر خدا، قطع امید کرده و تنها چشم به رحمتی از سوی او داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 15 - 8

8- شناخت توحیدی اصحاب کهف ، شناختی عمیق و استوار بر دلایلی قطعی و روشن

اتخذوا من دونه ءالهه لولا یأتون علیهم بسلطن ین

از این که اصحاب کهف، مردم خود را به خاطر سطحی نگری و بی منطقی سرزنش کرده اند، استفاده می شود که آنان، عقاید خویش را براساس برهان استوار کرده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 16 - 6، 12

6- اصحاب کهف ، زندگی سخت و پر مشقت ولی همراه با توحید را ، بر زندگی آسوده در محیط شرک و حاکمیت آن ترجیح دادند .

و إذ اعتزلتموهم و ما یعبدون إلاّ الله فأووا إلى الكهف

12- اصحاب کهف ، به فراهم آمدن زمینه های لازم برای تداوم بخشی به یکتاپرستی و حرکت توحیدی خویش ، مطمئن بودند .

و یهیّء لکم من امرکم مرفقاً

114- توحید افعالی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 5 - 21

21- باور همگان به توحید افعالی، آرمان موحدان است.

ایک نستعین

به کارگیری «نستعین» (استعانت می جوئیم) به جای «أستعین» (استعانت می جوئیم)، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 78

27 - هیچ فعل و انفعالی در جهان ، خارج از خواست و اختیار خدا تحقق نمی یابد .

و ما هم بضارین به من أحد إلا بإذن الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - توحید ربوبی و افعالی و تسلیم بودن در برابر خدا و تصدیق رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و کتاب آن حضرت (قرآن) ، از اصول آیین ابراهیم است .

وابعث فیهم رسولا . . . و من یرغب عن مله إبرهیم

آیه مورد بحث انسانها را به گزینش آیین ابراهیم دعوت می کند و آیه های گذشته، اشاره به اصول این آیین دارد. جمله «ربنا تقبل...» بیانگر این است که: ابراهیم(ع) به توحید ربوبی و افعالی و ... معتقد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - خداوند ، تنها زنده جاوید و همواره پاینده ای است که قائم به ذات خویش و همه کائنات قائم به اوست .

الله لا اله الا هو الحیّ القيوم

کلمه «قیوم» به معنای پاینده ای است که حفظ و نگهداری همه چیز به اوست. (القائم الحافظ لكل شیء و المعطی له ما به قوامه.)

5 - مدیریت ، تدبیر و نگاهداری همه هستی ، تنها از آن خداوند است .

هو الحیّ القيوم

برخی در معنای «قیوم» گفته اند که «القائم بتدبیر الخلق و حافظه و المراقب علیه».

13 - هیچکس غیر خدا از خود چیزی ندارد ، هر چه هست از اوست .

له ما فی السموات و ما فی الارض

هر چه هست، از آن خداست (له ما . . .)، تعبیر دیگری است از اینکه هیچکس از خود چیزی ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 258 - 12، 3، 2

2 - پادشاهی ، سلطنت و قدرت نمرود ، داده ای از جانب خداوند

ان اتیه الله الملك

3 - حاکمیت و سلطه طغیانگران ، داده ای از جانب خداوند

ان آتیه الله الملك

12 - زندگی و مرگ ، تنها در دست پروردگار است .

ربّی الذی یحیی و یمیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 79

2 - بقره - 2 - 259 - 22، 7

7 - خداوند میراننده موجودات و زنده کننده آنان

اِنِّي يَحْيِي هَذِهِ اللّٰهٖ بَعْدَ مَوْتِهَا فَاَمَاتَهُ اللّٰهُ مَائِهٖ عَامٌ ثُمَّ بَعَثَهُ

22 - میراننده شدن عزیز و زنده شدن وی پس از صد سال و سالم ماندن خوردنی و آشامیدنی او از فساد و حیات مجدد الاغش ، پرتویی از قدرت مطلق الهی

فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ اَعْلَمُ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 260 - 24

24 - حاکمیت و تسلط خداوند بر عالم مرگ و حیات ، دانایی او به کیفیت ترکیب اجزای مردگان و زنده کردن آنان

و اَعْلَمُ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 2 - 4

4 - برپایی و دوام هستی ، متکی به خداوند است .

اللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّوْمُ

قیوم به کسی گویند که: خود پابرجا بوده و نگهبان و قوام بخش همه چیز باشد (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 47 - 11

11 - نفوذ مشیت خدا در جهان ، نشانگر تحقق بی چون و چرای خواسته های او

كَذٰلِكَ اللّٰهُ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 147 - 11

11 - بینش خدامحوری دست پروردگان پیامبران الهی ، در تحلیل حوادث

و کائین من نبی قاتل معه ربیون .. و ثبت اقدامنا و انصرنا علی القوم الکافرین

چون «ربیون»، در عین استقامت و پایداری، پیروزی را از جانب خدا می دانند. (و انصرنا علی القوم الکافرین).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 148 - 12، 14، 9

9 - پیروزی بر دشمنان دین ، تنها از جانب خداست ; گر چه تمامی عوامل طبیعی آن فراهم باشد .

قال معه ربیون کثیر فما وهنوا .. فاتیهم اللّٰه ثواب الدّٰنیا

در آیه شریفه به کلیه عوامل پیروزی و نیز استقامت و پایداری نیروها (فما وهنوا ..) اشاره شده است ; ولی در عین حال خداوند پیروزی مجاهدان را عطایی از جانب خویش می شمارد. (فاتیهم اللّٰه).

ص: 80

12 - معتقدین به خدایی بودن پیروزی ها و جویندگان بخشایش الهی ، از نیکوکاران و محبوبان خدا هستند .

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا .. وَ ثَبِّتْ اَقْدَامَنَا وَ انصُرْنَا عَلٰى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ... وَ اللّٰهُ يَحِبُّ

کلمه «المحسنین» پس از آیات گذشته بیانگر این معناست که دارندگان ویژگیهای شمرده شده، مصداق محسنان هستند و از جمله آن ویژگیها، اعتقاد به ربوبیت خداوند و باور به خدایی بودن پیروزیهاست.

14 - جهاد ، صبر ، دعا ، استغفار و بینش خدامحوری ، از عوامل جلب محبت الهی

قاتل معه .. وَ اللّٰهُ يَحِبُّ الصّٰبِرِينَ ... رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ... وَ انصُرْنَا ... وَ اللّٰهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 78 - 12

12 - خداوند را محور همه حوادث دانستن (توحید افعالی) نیازمند تفکر دقیق و عمیق

فمال هؤلاء القوم لا يكادون يفقهون حديثا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 76 - 4

4 - کسی جز خداوند قادر بر نفع و زیان رسانی نیست .

اتعبدون من دون الله ما لا يملك لكم ضرراً ولا نفعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 75 - 2

2 - مشاهده ملکوت، عیان دیدن بطلان و ضلالت شرک و لمس توحید در جهان هستی است.

إني أرىك وقومك في ضلل مبين. و كذلك نرى إبرهيم ملكوت السموت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 74 - 7

7 - تحولات تاریخی و اجتماعی بشر در اختیار خدا و به دست اوست .

جعلکم خلفاء من بعد عاد و بؤاکم فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 190 - 7

7 - انسان ها پس از برخوردار شدن از فرزند سالم ، علی رغم اعتقادشان بر یگانگی خدا در آفرینش و تأمین سلامت جنین ، به شرک می گرایند و غیر او را در آفرینش و سلامت کودکان مؤثر می پندارند .

لئن آتیتنا .. فلما آتیہما صلحاً جعلاً له شرکاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 10 - 4

ص: 81

4 - خداوند سرچشمه همه پیروزی ها و امداد ها نه فرشتگان و دیگر عوامل و اسباب

و ما جعله الله إلا بشرى . . . و ما النصر إلا من عند الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 51 - 1

1 - اعتقاد مؤمنان راستین به نرسیدن هیچ خوشی و ناخوشی به آنان ، جز بر اساس تقدیر الهی

قل لن یصیبنا إلا ما کتب الله لنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 52 - 7

7 - در بینش مؤمنان جریان همه امور ، تحت اراده و مشیت الهی است .

نحن نترقب بکم أن یصیبکم الله بعذاب من عنده أو بأیدینا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 17

17 - خداوند ، یگانه منبع و منشأ فیض ، رحمت و غنا

أن أغنیهم الله و رسوله من فضله

گرچه خداوند نام پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در کنار نام خود آورده است، اما فضل را تنها به خود نسبت داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 5 - 1

1 - تنها خداست که خورشید را فروزان و ماه را تابان قرار داده است .

هو الذی جعل الشمس ضیاء و القمر نوراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 6 - 5

5 - خدا، آفریننده تمامی پدیده های جهان هستی است .

و ما خلق الله في السموت و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 18 - 6

6 - سود و زیان آدمیان، تنها در دست خداوند است .

و يعبدون من دون الله ما لا يضرهم ولا ينفعهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 82

7 - یونس - 10 - 104 - 9

9 - مرگ انسان ها ، تنها به دست خداست .

اللّٰه الذی یتوفیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 106 - 2,4

2 - هیچ معبودی به جز خداوند ، قادر بر رساندن سود و زیان به آدمیان نیست .

و لاتدع من دون اللّٰه ما لاینفعک و لایضرک

4 - سود و زیان آدمیان ، تنها به دست خداوند است .

و لاتدع من دون اللّٰه ما لاینفعک و لایضرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 107 - 2,3

2 - هیچ موجودی توانایی انجام کاری در جهت خنثی کردن کار خداوند را ندارد .

إن یمسک اللّٰه بضرّ فلا کاشف له إلا هو و إن یردک بخیر فلا راد لفضله

3 - تمام قدرت ها در جهان هستی ، مقهور و مغلوب قدرت خداوند است .

إن یمسک اللّٰه بضرّ فلا کاشف له إلا هو . . . یصیب به من یشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 6

6 - تأمین سلامت و امنیت جامعه های بشری و ایجاد نعمت برای آنان ، به دست خدا و در اختیار اوست .

اهبط بسلم منا و برکت علیک و علی أمم ممن معک و أمم سنمتعهم

برداشت فوق ، از «منا» استفاده می شود. قابل ذکر است که کلمه «منا» در مورد «برکات» مقدر است ، چنان چه کلمه «علیک» در مورد

«بسلم» مقدر می باشد؛ یعنی: بسلام منا علیک و برکات منا علیک.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 12

12- تنها خداوند ، ایجاد کننده و آفریننده انسان است .

هو أنشأكم من الأرض

ترکیبهایی همانند «هو أنشأكم» و «أنا قمت» - که مبتدا در معنا ، فاعل است و خبر آن فعل می باشد - گاهی حاکی از تأکید است و گاهی دلالت بر حصر دارد. قرینه های موجود در کلام ، تعیین کننده آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 107 - 10

10- حاکمیت خداوند بر هستی ، حاکمیتی مطلق و قدرت او بلا منازع است .

ص: 83

إن ربك فعال لما يريد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 123 - 4

4- جریان همه امور در اختیار خداوند است و تنها او منشأ همه آنهاست .

و إليه يرجع الأمر كله

مراد از «الأمر» همه فعل و انفعالات موجود در هستی است و از آن جا که اینها به فرمان تکوینی خدا تحقق می یابند ، کلمه «امر» بر آنها اطلاق شده است. بازگشت امور به خدا (إليه يرجع الأمر) به این معناست که خداوند منشأ همه آنها می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 11

11- اعتقاد به وجود خدای یگانه و غالب و باور به شایستگی او برای پرستش ، اعتقاد و باوری خردمندانه است .

ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد القهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 8، 12، 2، 8

2- هر معبودی جز خداوند ، تنها دارای نامی از خدایی و خالی از هنر و حقیقت آن

ما تعبدون من دونه إلا أسماء سمیتوها

مقصود از «أسماء سمیتوها» (نامهایی که شما بر معبودها نهاده اید) این است که این نامها ، الفاظی اند که مصداقی در خارج ندارند. اسمهایی بی مسمی و نامهایی بی نشانند.

8- توان و قدرت موجودات ، عطایی از خداوند به آنهاست .

ما أنزل الله بها من سلطان

12- حاکمیت و سیطره بر هستی ، در انحصار خداوند است .

ما أنزل الله بها من سلطان إن الحكم إلا لله

مقصود از «حکم» یا حکم تکوینی یا حکم تشریحی و یا اعم از هر دو نوع است. برداشت فوق ، ناظر به نوع تکوینی آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 67 - 17، 13

13- حاکمیت بر تمام هستی و علل و اسباب ، از آن خداوند است و جملگی مقهور حکم و تقدیر اویند .

و ادخلوا من أبواب متفرقه و ما أغنى عنكم من الله من شيء إن الحكم إلا لله

17- باور به حاکمیت انحصاری خدا بر هستی ، موجب توکل بر خدا و اتکا نکردن به غیر اوست .

إن الحكم إلا لله عليه توكلت و عليه فليتوكل المتوكلون

تفریع «علیه فلیتوکل» به وسیله «فاء» بر «إن الحكم إلا لله» گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 84

28- خداوند هر آنچه را بخواهد با لطافت تحقق می بخشد و بر هستی و عوامل و اسباب آن سیطره دارد .

إن ربی لطیف لما یشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 11 - 17

17- تنها خداوند بر بازگرداندن گزند های تقدیر شده ، تواناست .

فلا مردّ له و ما لهم من دونه من وال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 12 - 5

5- عوامل طبیعی در اختیار خداوند است و تنها او حاکم بر آنهاست .

هو الذی یریکم البرق . . . و ینشیء السحاب الثقال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 16 - 20, 21, 24

20- خداوند در آفریدن موجودات هیچ شریکی ندارد .

أم جعلوا لله شرکاء خلقوا کخلقه

21- غیر خدا هیچ آفرینش و آفریده ای ندارد .

أم جعلوا لله شرکاء خلقوا کخلقه

24- خداوند خالق و آفریننده همه پدیده هاست .

قل الله خلق کل شیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 31 - 5

5- خداوند منشأ همه امور است و همه چیز به دست او جاری و ساری است .

لله الأمر جميعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 42 - 3

3- همه نقشه ها و طرح های پنهانی از آن خداوند است .

فله المکر جميعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 23 - 1

ص: 85

1- حیات و مرگ موجودات ، تنها به دست خداوند است .

وإنا لنحن نحي و نمیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 25 - 3

3- احیای اخروی انسان ها ، تنها به دست خداوند است .

إن ربك هو يحشرهم

ذکر ضمیر فصل «هو» در آیه، برای بیان حصر فعل حشر به فاعل است و احیا لازمه حشر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 3 - 5

5- خداوند ، برتر و فراتر از آن است که بتوان برای او شریکی در آفرینش تصور کرد .

خلق السموت و الأرض بالحق تعلی عمّا يشركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 10 - 1

1- نزول آب (باران) از آسمان ، تنها به دست خداست .

هو الذی أنزل من السماء ماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 14 - 2

2- رام کننده دریا ها برای بهره برداری آدمیان ، فقط خداوند است .

و هو الذی سخّر البحر لتأكلوا منه

معرفه بودن مبتدا (هو) و خبر «الذی . . .» بر حصر دلالت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- خداوند ، تنها روزی دهنده آدمیان و یگانه معبود شایسته پرستش است .

أفبالبطل يؤمنون . . . و يعبدون من دون الله ما لا يملك لهم رزقاً

از ارتباط میان این آیه و آیه قبل استفاده می شود که خداوند رازقیت را در انحصار خود دانسته و رزق دهنده واقعی را شایسته معبودیت معرفی کرده است و در این راستا هرگونه نقش بتها را در رازقیت، نفی کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 2 - 7

7- انسان ، نیازمند به تکیه گاه و پشتیبان و خدا تنها تأمین کننده آن است .

ص: 86

أَلَا تَتَّخِذُوا مِن دُونِي وَكَيْلًا

برداشت فوق با توجه به دو مسأله ذیل است: 1- «التوکیل» در لغت به معنای اعتماد به غیر است و نایب گرفتن اوست (مفردات راغب).
2- در آیه، نیاز انسان به تکیه گاه امری مسلم شمرده شده و با نهی از اتکال به غیر خدا این حقیقت نشان داده شده است که تنها خداوند تأمین کننده آن نیاز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 42 - 5

5- خداوند، تنها قدرت حاکم بر جهان آفرینش است .

قل . . . لَا تَبْتَغُوا إِلَيَّ ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 65 - 11

11- تنها خداوند می تواند انسان ها را از سلطه و نفوذ شیطان نجات بخشد .

لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَنٌ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ وَكَيْلًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 75 - 10

10- هیچ گونه قدرتی در مقابل اراده الهی ، وجود ندارد .

ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 24 - 17

17- تمامی مراحل هدایت ، به دست خداوند است .

عَسَىٰ أَن يَهْدِيَنَّ رَبِّي لِأَقْرَبٍ مِّنْ هَذَا رَشَدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19- خداوند در فرماندهی بر هستی، احدی را شریک خود نمی سازد.

ولا یشرک فی حکمه أحدًا

20- قضاوت ها و فرامین الهی، منزله از دخالت غیر او و مصون از تأثیر اظهارنظر های دیگران است.

ولا یشرک فی حکمه أحدًا

«حکم»، این است که در باره اثبات و نفی خصوصیات چیزی، نظر دهی، چه با الزام کردن دیگران بر پذیرش آن همراه باشد و چه همراه نباشد (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 87

4- تمام نیروها، وابسته به خداوند است.

لاَقُوهُ إِلَّا بِاللَّهِ

جمله «لاَقُوهُ إِلَّا بِاللَّهِ» به دلیل «لا» ی نفی جنس و حرف «إِلَّا» افاده حصر می کند؛ یعنی، هیچ توان و قدرتی، جز به نیروی خداوند، نمی تواند عرضه وجود کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- غیر خدا، فاقد هرگونه نقش و قدرت، در آغاز و نیز فرجام هستی است.

ما أشهدتّهم خلق السموت والأرض . . . و يوم يقول نادوا . . . فدعوهم فلم يستجيبوا لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- توانایی بر آفریدن جهان کنونی برای بازیچه و سرگرمی خویش، تنها در قلمرو قدرت خدا است و هیچ موجودی قادر بر انجام این کار نیست.

لو أردنا أن نتخذ لهموًا لاتّخذنه من لدنا

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که «من لدنا»، معنای «من جبهه قدرتنا» را افاده کند (چنان که برخی از مفسران بزرگ بر این نظرند). و یا این که «من لدنا» ظرف مختص - در قبال «من لدن غیرنا» باشد. براین اساس پیام آیه چنین می شود: «اگر بنا بود جهان را سرگرمی خود قرار دهیم، باز این کار تنها در توان ما است نه خدایان ادعایی مشرکان و یا دیگر قدرت ها؛ پس قدرت و ربوبیت مطلقه در انحصار خدا است». گفتمی است آمدن «لدنا» - که برای ابتدای غایت است - به جای «عندنا» - که برای صرف حضور است - مؤید برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- زنده کردن مردگان و برپایی قیامت، تنها در توانایی خداوند است.

له من فی السموت والأرض . . . أم اتّخذوا الهه من الأرض هم ینشرون

خداوند با اثبات مالکیت و قدرت مطلق خود بر جهان هستی (له من فی السماوات..) و نفی توانایی خدایان ادعایی بر احیای مردگان، در صدد بیان این نکته است که زنده کردن آنها، تنها در قلمرو قدرت خدا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 22 - 4

4- هیچ قدرتی جز خداوند، قادر به اداره منظم و منسجم جهان نیست.

لو کان فیهما ءالیه إلا اللّٰه لفسدتا

خداوند، وجود چند خدا را - که در امور جهان دخالت داشته باشند - نفی فرموده و موجب فساد نظم جهان دانسته است. این فسادآوری ممکن است به خاطر این باشد که خدایان دیگر، قادر به اداره جهان و سامان بخشیدن به آن نباشند.

ص: 88

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 80 - 4,5,6,1

1 - حیات و مرگ ، تنها در اختیار خداوند است .

و هو الذی یحی و یمیت

«الذی» خبر مبتدا و «ال» در آن، برای جنس است. بنابراین جمله «هو الذی» مفید حصر است معنا چنین می شود: او حیات می بخشد و می میراند.

4 - حیات و مرگ انسان ها ، تنها به اراده و تدبیر خداوند

و هو الذی یحی و یمیت

برداشت فوق، بر این اساس است که مفعول محذوف، ضمیر خطاب به انسان ها باشد؛ یعنی، «یحییکم و یمیتکم».

5 - گردش و آمد و شد شب و روز ، تنها به اراده خداوند

وله اختلف الّیل و النهار

حصر می باشد.

6 - تفاوت ساعات شب و روز در طول سال و پیدایش فصل ها ، تنها در اختیار و تحت اراده خداوند است .

وله اختلف الّیل و النهار

برداشت فوق، با توجه به معنای دیگر «إختلاف» - که مقابل توافق و اتفاق است - می باشد. بنابراین مراد از «إختلاف الّیل و النهار» تفاوت و نوسان های موجود در هر یک، از شب و روز در طول سال خواهد بود که لازمه آن پیدایش فصل های چهارگانه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 87 - 2

2 - حاکمیت یگانه خدا بر هستی ، جلوه ای از مالکیت مطلقه او

قل من ربّ السموت السبع . . . سيقولون لله

در برابر سؤال از ربوبیت (من ربّ السماوات ..)، پاسخی داده شده که بیانگر مالکیت است (سيقولون لله). و این بدان جهت است که ربوبیت، فرع بر مالکیت مطلقه می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 116 - 2

2 - خدا، فرمان روای یگانه و به حق جهان هستی

فتعلی الله الملك الحقّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 44 - 1

1 - گردش و جابه جایی شب و روز و تحولات ناشی از آن به دست خدا است .

يقَلِّبُ اللهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ

ص: 89

«تقلیب» به معنای تغییر شیء از حالی به حال دیگر و هیأتی به هیأتی ضد آن است. تقلیب شب و روز به معنای جابه جایی آن دو و یا ناظر به کوتاه و بلند شدن و تحولات ناشی از آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 2 - 11

11 - خداوند ، آفریننده همه پدید های جهان هستی است .

و خلق کل شیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 47 - 1

1 - آفرینش شب ، همچون لباس و پوشش ، تنها به قدرت خدا است .

و هو الذی جعل لکم الیل لباساً

جمله «و هو الذی جعل لکم الیل لباساً» برای حصر است و از نوع حصر افرادی است؛ یعنی، تنها خدا شب را همچون پوشش برای انسان قرار داد؛ نه قدرتی دیگر. گفتنی است در این جمله، شب به لباس و پوشش تشبیه شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 62 - 2

2 - آفرینش شب و روز و پدید آمدن روشنایی و تاریکی ، بر اثر جانشین شدن آن دو به جای یکدیگر ، تنها به قدرت خدا است .

و هو الذی جعل الیل و النهار خلفه

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: 1- معرفه بودن مبتدا و خبر (هو الذی جعل) بیانگر قصر می باشد. 2- آیه شریفه در مقام بیان قدرت خدا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 60 - 1

1 - خدا ، آفریدگار یگانه آسمان ها و زمین

أمن خلق السموت و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 70 - 7

7 - حکم و فرمان (تعیین تکلیف برای خلق و امر و نهی به آنان) ، تنها در حیطة اختیار خداوند است .

وله الحکم

تقدیم «له» (مسند) بر «الحکم» (مسندالیه) مفید حصر می باشد؛ یعنی، «لیس الحکم إلا لله»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 71 - 3

ص: 90

3 - خدا، قدرت مطلق و بلامنازع جهان آفرینش است .

قل أرءیتم إن جعل اللّٰه علیکم الّیل سرمدًا إلی یوم القیمه من إله غیر اللّٰه

مفاد آیه بالا، این است که اگر خدا چیزی را بخواهد، در تمام هستی کسی نیست که بتواند اراده او را نقض کند و برخلاف خواست او کاری انجام دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 72 - 3

3 - خدا، قدرت مطلق و بلامنازع جهان آفرینش است .

قل أرءیتم إن جعل اللّٰه علیکم النهار سرمدًا . . من إله غیر اللّٰه ... أفلا تبصرون

مفاد آیه بالا این است که هرگاه خداوند کاری را اراده کند، هیچ کس نمی تواند اراده او را نقض کند و برخلاف خواسته او کاری انجام دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 88 - 9

9 - فرمان روایی جهان، تنها در اختیار خداوند است .

له الحکم

«حکم» به معنای فرمان است و تقدیم خبر (له) بر مبتدا (الحکم) مفید حصر می باشد. بنابراین «له الحکم»؛ یعنی، فرمان در سراسر هستی، تنها در انحصار خدا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 11 - 3

3 - همه عالم آفریده خداوند است و هیچ کس، جز او در آن نقش نداشته است .

هذا خلق اللّٰه فأرونی ماذا خلق الذین من دونه

جمله «هذا خلق اللّٰه» اشاره به خلق آسمان ها و زمین و کوه ها و جنبندگان و آب و گیاهان - که در آیه قبل، از آنها سخن رفته است و مجموعه آنها، عالم را تشکیل می دهند - دارد. بنابراین، مراد از آن، آفرینش همه عالم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 25 - 14، 6، 5

5 - عقیده به یک تایی خدا در خالقیت، مستلزم منحصر دانستن تمامی ستایش ها به او است .

و لئن سألتهم من خلق .. ليقولنَّ اللهَ قل الحمد لله

6 - تنها، آفریدگار یک تا، شایسته همه حمد ها و ستایش ها است .

و لئن سألتهم .. ليقولنَّ اللهَ قل الحمد لله

«ال» در «الحمد» برای استغراق و مفید نکته یاد شده است.

14 - ستایش غیر خدا در عین عقیده به توحید، ناشی از جهل و بی دانشی است .

قل الحمد لله بل أكثرهم لا يعلمون

ص: 91

متعلق «لا یعلمون» حذف شده و به قرینه مقام می توان گفت، مراد این است که اکثر مشرکان، این حقیقت را نمی فهمند که «ستایش مخصوص خالق و آفریدگار جهان است.» و در اثر این نادانی، غیر خداوند خالق را ستایش می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 4 - 12

12 - یکتایی خدا در خلق و تدبیر عالم ، دلیل وجود نداشتن سرپرست و یآوری برای انسان ها جز خود او است .

اللّٰه الذی خلق .. ما لکم من دونه من ولیّ و لاشفیع

احتمال دارد ذکر «ما لکم من دونه ..» پس از بیان یکتایی خداوند در آفرینندگی و تدبیر، به این منظور باشد که چون همه چیز در دست اقتدار او است، کسی جز او نمی تواند ولیّ و شفیع باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 22 - 9

9 - خدایان ادعایی مشرکان ، هیچ گونه نقشی در پشتیبانی و امداد به خدا را ندارند .

و ما له منهم من ظهیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 3 - 4

4 - تنها خداوند ، خالق جهان و روزی دهنده انسان ها است .

هل من خلق غیر اللّٰه یرزقکم من السماء و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 40 - 3

3 - خداوند ، در آفرینش جهان (آسمان ها ، زمین و . . .) و تدبیر امور آن ، بی شریک است .

قل أریتم شركاءکم الذین تدعون من دون اللّٰه أرونی ماذا خلقوا من الأرض أم لهم شرک

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که امر «أرونی» تعجیزی است و مفاد آن چنین می باشد: شما مشرکان از آوردن نمونه ای از دخالت معبودهایتان در آفرینش ناتوانید. بنابراین خداوند در آفرینش و تدبیر جهان بی شریک می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 41 - 1

1 - تنها خداوند ، نگه دارنده نظم کنونی آسمان ها و زمین از زوال و پاشیدگی است و هیچ قدرت دیگری در آن نقش ندارد .

إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا وَلَئِن زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 35 - 6

6 - انسان ، در پیدایش و روان ساختن چشمه ها ، هیچ نقشی نداشته و این کار تنها با قدرت خدا انجام گرفته است .

ص: 92

و فَجَرْنَا فِيهَا مِنَ الْعْيُونِ . لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ وَمَا عَمَلَتْهُ أَيْدِيهِمْ

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که جمله «و ما عملته أیدیهم» در موضع حال باشد و «ما» در «ما عملته» نافییه و ضمیر آن به تفجیر بازگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 75 - 4

4 - تنها خداوند ، توانا بر یاری رسانی به انسان ها در روز رستاخیز

و اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ ءَالِهَةً لَعَلَّهُمْ يَنْصُرُونَ . . . و هم لهم جند محضرون

از تأکید خداوند بر ناتوانی مطلق همه معبودها از یاری رسانی (به جز الله)، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 83 - 2

2 - حاکمیت و مالکیت همه چیز به دست خدا است .

فسبحن الذی بیده ملکوت کل شیء

«ملکوت» یا صیغه مبالعه از مصدر «مَلِك» به معنای مالکیت است (مانند «رحموت» و «رهبوت» که مبالغه رحمت و رهبت است) و یا از مصدر «مُلک» به معنای سلطنت و حاکمیت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 21 - 6

6 - جریان رویش کشت های رنگارنگ و رسیده و آن گاه خشک و خرد شدن ساقه ها و برگ های آنها ، به دست خداوند است .

ثُمَّ يَخْرُجُ بِهِ زُرْعًا مُخْتَلِفًا أَلْوَنُهُ ثُمَّ يَهِيَجُ فَتْرِيَهُ مَصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَمًا

«هیجان» (مصدر «یهیج») در اصل به معنای حرکت شتابان و جوش و خروش است. این کلمه هرگاه به کشت ها و نباتات نسبت داده شود، آغاز خشک شدن را افاده می کند و این کنایه از رسیدن محصول و وقت چیدن آن است. «حطام» به معنای خرده های یک شیء خشک شده است و مقصود از آن، خرد و کاه شدن برگ ها و ساقه های کشت ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - تنها خداوند جان ستان حقیقی انسان ها است و عوامل دیگر (چون عزرائیل) واسطه و مأمور او هستند .

اللّٰهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا

تقدم اسم جلاله (اللّٰهُ) بر خبر فعلی مقید، تخصیص مضمون خبر است. بنابراین اختصاص جان ستاندن به خداوند - در حالی که در آیات دیگر این عمل به فرشته مخصوص (ملک الموت) نسبت داده شده - گویای حقیقت بالا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - جهان آفرینش ، تحت فرمانروایی واحدی اداره می شود .

ص: 93

له ملك السموت و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 63 - 1

1 - کلید و سررشته تمامی امور جهان ، در اختیار خدا است .

له مقالید السموت و الأرض

«مقالید» در آیه شریفه یا مترادف «مفاتیح» (کلیدها) و یا به معنای «خزائن» (گنجینه ها) است (لسان العرب). در هر صورت این تعبیر کنایه از سلطه بر جهان و در اختیار داشتن آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 16 - 7

7 - وحدانیت و قهار بودن خداوند ، نشانه اختصاص داشتن فرمان روایی به ذات مقدس او

لمن الملك اليوم لله الواحد القهار

ذکر شدن دو صفت یکتایی و قهاریت برای خداوند - پس از یادآوری اختصاص داشتن فرمان روایی جهان به او - می تواند گویای حقیقت یاد شده باشد؛ زیرا کسی که چیره شونده مطلق است و در این چیره گی، یکتا و یگانه می باشد، در اوج قدرت و استیلا بر جهان قرار دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 62 - 3

3 - خداوند ، خالق همه چیز است .

خلق کل شیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 12 - 14، 12

12 - زیبایی و ایمنی آسمان ، نشانی از عزت و علم الهی است .

و زینا السماء... و حفظًا ذلك تقدیر العزيز العليم

14 - توجه به آفرینش زمین و آسمان و مراحل آن ، عامل پی بردن انسان به قدرت و علم نامحدود خداوند

أنتکم لتکفرون بالذی خلق . . . ذلک تقدیر العزیز العلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 39 - 17، 12

12 - تمامی امور ، در حیطه قدرت مطلق و گسترده خداوند است .

إنّهُ علی کلّ شیء قَدیر

17 - حیات زمین در دنیا و رستاخیز مردگان در قیامت ، نمادی از قدرت بی بدیل خداوند است .

إنّ الذی أحیاهما لمحی الموتی إنّهُ علی کلّ شیء قَدیر

ص: 94

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 9 - 8

8 - تنها خداوند ، زنده کننده مردگان است .

و هو يحيى الموتى

تقديم مسنداليه «هو» بر فعل «يحيى» افاده حصر می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 10 - 6

6 - قدرت و اراده خداوند ، برتر از همه قدرت ها است .

يد الله فوق أيديهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 58 - 7

7 - تمام قدرت ها و واسطه های فیض در نظام هستی ، در مالکیت و سیطره یگانه خداوند

إِنَّ اللَّهَ هُوَ .. ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينِ

تعبیر «ذوالقوة» - به جای «القوی» - می تواند اشاره به این حقیقت داشته باشد که خداوند، نه تنها قوی است؛ بلکه هر نوع توان و قدرتی که در نظام وجود یافت شود، مملوک و مقهور او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 36 - 1

1 - آفرینش آسمان ها و زمین ، مخصوص خداوند و غیر او فاقد کمترین تأثیر در آن

أَمْ خَلَقُوا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 42 - 1

1 - سررشته تمامی امور ، تنها در اختیار خداوند است .

وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الْمُنْتَهَىٰ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 64 - 3

3 - نقش الهی در فرایند رشد دانه ها در زمین ، منحصر به فرد بوده و هیچ نیرویی توان چنین عملی را ندارد .

أَمْ نَحْنُ الزَّرْعُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 95

4 - تنها خداوند ، توانا بر نازل کردن باران از ابر

أم نحن المنزلون

«المنزلون»، مسند محلی به «ال» و مفید حصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 2 - 1,5

1 - فرمانروایی آسمان ها و زمین ، تنها در اختیار خداوند است .

له ملک السموت و الأرض

تقدیم خبر (له) بر مبتدا (ملک) افاده حصر می کند و «ملک» به معنای سلطنت و فرمانروایی است.

5 - خداوند ، بر انجام دادن هر چیزی قادر و توانا است .

و هو علی کلّ شیء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 26 - 3,5

3 - شخم زدن زمین و ایجاد شیار در دل خاک و آماده سازی آن برای کشت و ایجاد هرگونه دگرگونی در سطح زمین ، در حقیقت مستند به خداوند است .

ثمّ شققنا الأرض شققاً

فعل «شققنا» اطلاق دارد و زیر و رو کردن خاک زمین را - به هر شکلی باشد - مستند به خداوند می کند؛ هر چند به دست انسان یا دیگر عوامل طبیعت انجام پذیرد.

5 - کار طبیعت و عوامل مؤثر در آن ، در حقیقت کار خداوند است .

ثمّ شققنا الأرض شققاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - آغاز همه چیز و اعاده آنها، تنها به دست خداوند است .

إِنَّهُ هُوَ بِيَدِيَّاءٍ وَيَعِيدُ

در آیه شریفه متعلق «بیدئ» و «یعیید» ذکر نشده است. در این موارد، متکلم ذهن مخاطب را در فهم آن آزاد می گذارد تا هر چه بتواند، متعلق را گسترش دهد. بنابراین مفاد آیه شریفه، این می شود که همه آغازها، به دست خداوند است و تمام تکرارها نیز مستند به او است.

2 - آغاز جهان هستی و اعاده آن در آخرت ، به دست خداوند است .

إِنَّهُ هُوَ بِيَدِيَّاءٍ وَيَعِيدُ

ص: 96

115- توحید افعالی هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 55 - 1

1- هود (ع) ، به مشرکان قومش اعلام کرد که تنها خداوند را مؤثر در جهان دانسته و تنها او را شایسته عبادت می داند .

أني بريء مما تشركون. من دونه

ضمیر در «دونه» به «الله» در آیه قبل برمی گردد.

116- توحید افعالی یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 18 - 16

16- یعقوب (ع) شخصیتی صبور و موحد که تنها خداوند را بر یاری رسانی توانا می دانست .

والله المستعان علی ما تصفون

117- توحید افعالی یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 53 - 1,2

1- یوسف (ع) مصون ماندن خویش از گناهان و ارتکاب بدی ها را ، به امداد خدا می دانست نه برخاسته از اراده خود بدون توفیق الهی .

أني لم أكنه .. و ما أبرء نفسي إن النفس لأمارة بالسوء إلا ما رحم ربي

از ارتباط «ما أبرء نفسي» (من نفس خویش را از ارتکاب بدیها تبرئه نمی کنم) با جمله «لم أكنه بالغیب» و نیز شهادت زنان بر پاکدامنی یوسف(ع) (حاش لله ما علمنا علیه من سوء) این نکته معلوم می شود که: یوسف(ع) با جمله «ما أبرء نفسي» درصدد نیست که بگوید من گناه کرده ام؛ بلکه با توجه به عبارت «إلا ما رحم ربي» در مقام بیان این حقیقت است که اگر من مرتکب گناه نشده ام، نه به خاطر توان شخصی است؛ زیرا نفس هر کس و نیز نفس من ترغیب کننده به گناه و بدی است. پس آلوده نشدن من به گناه به توفیق الهی و رحمت او بوده است.

2- یوسف (ع) از این اندیشه که امور خویش را خود بدون عنایت الهی تدبیر کند ، مبرا و منزّه بود .

118- توحيد امام علي (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 97

12 - عن أبي جعفر (ع) في قول الله تعالى: «الذين امنوا و لم يلبسوا ايمانهم بظلم . . .»: «... هذه الآية نزلت في امير المؤمنين علي بن ابي طالب (ع) لأنه لم يشرك بالله طرفه عين قط و لم يعبد اللات و العزى

از امام باقر (ع) درباره «الذين آمنوا . . .» روایت شده است: این آیه درباره امیرالمؤمنین (ع) نازل شده؛ زیرا آن حضرت حتی یک لحظه به خداوند شرک نورزید و بتها (لات و عزی) را نپرستید

119- توحيد انبيا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 88 - 8

8 - پیامبران خدا هیچگاه به شرک دچار نشدند.

و لو أشركوا لحبط عنهم ما كانوا يعملون

حرف شرط «لو» غالباً در مواردی به کار می رود که شرط آن امری ممتنع و دست نیافتنی باشد، لذا در آیه شریفه «شرک» در مورد پیامبران امری حاصل نشدنی فرض شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 10، 16

10- پیامبران، پیراسته از هرگونه شرکورزی و همتا پنداشتن برای خدا

ما کان لنا أن نشرك بالله من شیء

16- اعتقاد ابراهیم، اسحاق، یعقوب و یوسف (ع) و دیگر پیامبران به توحید و مصونیتشان از هرگونه شرکورزی، تفضلی از ناحیه خدا بر آنان بود.

ما کان لنا أن نشرك بالله من شیء ذلک من فضل الله علينا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 12 - 12

12- از دیدگاه انبیا، خداوند تنها موجود قابل توکل و اتکاست . *

و علی الله فلیتوکل المتوکلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 45 - 2

2- دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، استمرار خط توحیدی پیامبران پیشین است .

و سنل من أرسلنا من قبلک من رسلنا أجمعلنا من دون الرحمن ءالهه یعبدون

آیه شریفه در مقام بیان این نکته است که دعوت توحیدی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، امری بی سابقه نیست، بلکه پیامبران و ادیان آسمانی گذشته نیز همین پیام را تبلیغ می کردند.

ص: 98

120- توحید اولیه انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 174 - 4

4 - انسان ها پیش از گرایش به شرک موحد بودند .

و لعلهم یرجعون

121- توحید اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 139 - 4

4 - اعتقاد اهل کتاب و مسلمانان به ربوبیت خدای یکتا ، از دلایل نابجا بودن محاجه اهل کتاب با مسلمانان درباره خدا و شؤن او (برانگیختن پیامبران)

أتحاجوننا فی اللّٰه و هوربنا وربکم

جمله «و هوربنا ..» حالیه است و بیانگر وجه توییخ و اعتراض به اهل کتاب می باشد؛ یعنی، معقول نیست که درباره خدا و شؤن او با ما بحث کنید؛ زیرا او همان گونه که پروردگار شماست، پروردگار ما نیز هست. اگر از نژاد شما پیامبری می فرستد، قادر است از نژاد عرب نیز پیامبری را مبعوث کند.

122- توحید بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 85 - 1

1 - قوم موسی ، پس از توصیه و دعوت او ، اعلام داشتند : ما تنها بر خدا توکل کرده و جز او بر احدی اتکال نخواهیم کرد .

وقال موسی یقوم .. فعلیه توکلوا ... فقالوا علی اللّٰه توکلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 15 - 5

5 - پایبند ماندن بنی اسرائیل بر آیین توحیدی پدران خویش (ابراهیم ، اسحاق و یعقوب)

هذا من شيعته

ص: 99

123- توحید پدر ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 41 - 5

5- پدر و مادر حضرت ابراهیم (ع) مؤمن و موحد بودند .

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ

از اینکه حضرت ابراهیم(ع) برای پدر و مادرش طلب آمرزش کرد، استفاده می شود که آنان مؤمن و موحد بودند.

124- توحید پسران یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- بقره - 2 - 133 - 3،7

3- پسران یعقوب (ع) در زمان حیات او، انسانهایی موحد و پرستشگر خدای یکتا بودند .

إِذْ قَالَ لَبْنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِن بَعْدِي

برداشت فوق از قید «من بعدی» استفاده شده است.

7- فرزندان یعقوب، او را بر ملازمت به پرستش خدای بی همتا و تسلیم بودن در برابرش مطمئن ساختند .

قَالُوا نَعْبُدُ... إِلَهًا وَحَدًا

125- توحید پیروان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- یوسف - 12 - 108 - 6

6- پیروان پیامبر (صلی الله علیه و آله) مردمانی موحد و بهره مند از دلیل و حجّت بر عقیده توحیدی خویش

علی بصیره أنا و من اتبعنی

126- توحید حبیب نجار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - مؤمن انطاکیه (حبیب نجار)، ایمان استوارش به خدای یکتا را قاطعانه به مردم اعلام کرد .

اِتی ءامنٓت برِّکم

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که مخاطبانِ «رِّکم» و «فاسمعون»، مردم انطاکیه باشند.

3 - مؤمن انطاکیه (حبیب نجار)، ایمان استوارش به خدای یکتا را به پیامبران آن دیار اعلام کرد .

ص: 100

برداشت یاد شده بر این اساس استوار است که مخاطبان «کم» و «فاسمعون»، پیامبران مردم انطاکیه باشند.

4- مؤمن انطاکیه (حبیب نجار)، پیامبران آن دیار را بر ایمان استوارش به خدای یکتا، به گواهی گرفت.

اِنْتِي ءَامَنْتَ بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُونَ

خطاب «فاسمعون» - بر مبنای این که مخاطبان آن پیامبران باشند - به این منظور ایراد شده است تا پیامبران انطاکیه را بر ایمان آوردن خود به پروردگار شاهد بگیرد.

127- توحید در آسایش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 33 - 13

13 - رویکرد به خداوند و اجتناب از شرک، در وضعیّت آسایش، مانند وضعیّت سختی و ناگواری امری بایسته و لازم است.

وَ إِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ... ثُمَّ إِذَا أَذَاقَهُمْ مِنْهُ رَحْمَةً... يَشْرِكُونَ

از آن جایی که آیه، درصدد سرزنش کسانی است که به هنگام مواجهه با سختی ها، به خداوند روی می آورند، اما همین که از آن می رهند، شرک میورزند، نکته یاد شده به دست می آید.

128- توحید در ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 11

11 - یکتا پرستی و توحید عبادی، از مهمترین اصول در ادیان الهی است.

وَ إِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ

تقدیم «لا تعبدون إلا الله» بر دیگر عهدها و پیمانها، بیانگر اهمیت خاص این عهد و پیمان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 151 - 8

8 - توحید مهمترین اصل اعتقادی در ادیان الهی است.

أتل ما حرم ربکم علیکم ألا تشرکوا به شیئا

به کارگیری فعل ماضی «حرم» اشاره به این حقیقت دارد که اصول یاد شده در این بخش از آیات، اصولی مشترک میان ادیان الهی است؛ و از آنجا که اصل توحید و پرهیز از شرک در سرلوحه بیان محرمات و تکالیف مذکور یاد شده، اهمیت برتر آن معلوم می شود.

ص: 101

129- توحید در ادیان آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 92 - 3

3- توحید ، اساس وحدت ادیان الهی است .

إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 45 - 5

5- هم آوایی و هماهنگی ادیان آسمانی در دعوت به توحید ، از نشانه های صدق مکتب توحیدی اسلام

و سئل من أرسلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 46 - 12

12 - ادیان آسمانی ، در توحید مشترک اند .

لا تجدلوا أهل الكتب إلا... و قولوا... وإلهنا وإلهكم وحد

130- توحید در خالقیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 12

12- تنها خداوند ، ایجاد کننده و آفریننده انسان است .

هو أنشأكم من الأرض

ترکیبهایی همانند «هو أنشأكم» و «أنا قمت» - که مبتدا در معنا ، فاعل است و خبر آن فعل می باشد - گاهی حاکی از تأکید است و گاهی دلالت بر حصر دارد. قرینه های موجود در کلام ، تعیین کننده آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20- خداوند در آفریدن موجودات هیچ شریکی ندارد .

أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ

21- غیر خدا هیچ آفرینش و آفریده ای ندارد .

أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ

24- خداوند خالق و آفریننده همه پدیده هاست .

قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ

ص: 102

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 86 - 1

1- خداوند ، تنها آفریننده داناست .

إن ربك هو الخلق العليم

معرفه آورده شدن مبتدا و خبر و نیز آمدن ضمیر فصل «هو» دلالت بر حصر می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 3 - 5

5- خداوند ، برتر و فراتر از آن است که بتوان برای او شریکی در آفرینش تصور کرد .

خلق السموت والأرض بالحق تعالى عما يشركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 7 - 11

11- آفرینش موجودات و تأمین نیازمندی های جسمی و روحی آنان ، دلیل بر توحید ربوبی و خالقیت خداوند است .

خلق السموت ... تعالى عما يشركون ... خلق الإنسن ... والأنعم خلقها لكم ... إن

آوردن کلمه «رب» بعد از بیان آفرینش آسمانها و زمین و آفرینش انسان و حیوانات از سوی خداوند، بیانگر توحید ربوبی است؛ کما اینکه اسناد آفرینش همه موجودات به خود بیان توحید در خالقیت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 50 - 3

3- آفریننده همه موجودات و هدایتگر آنها در مسیر خویش ، خداوند است .

أعطى كل شيء خلقه ثم هدى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 33 - 1،5

1- تنها خداوند، آفریننده شب و روز و خورشید و ماه است .

و هو الذی خلق الّیل والنهار والشمس والقمر

5- آفرینش و تدبیر جهان از جانب خداوند، دو اصل تفکیک ناپذیر در جهان بینی توحیدی است .

و ما خلقنا السماء . . . و جعلنا . . . و هو الذی خلق . . . کلّ فی فلک یسبحون

سیاق آیات در مقام ردّ اندیشه مشرکان است که برای خداوند مقام خالقیت، و برای خدایان خویش مقام تدبیر قائل بودند و خداوند در آیات پیشین مقام تدبیر و در این آیه مقام آفرینش را به خود نسبت داده و جدایی آن دو مقام را مردود دانسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 73 - 8

8 - خدا، آفریدگار بی همتا و پروردگار یگانه سراسر هستی است .

ص: 103

إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذَبَابًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 60 - 1

1 - خدا ، آفریدگار یگانه آسمان ها و زمین

أَمَّنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 64 - 2

2 - خدای یگانه ، آغازگر آفرینش انسان و بازگرداننده وی در روز رستاخیز

أَمَّنْ يَبْدُوْا الْخَلْقَ ثُمَّ يَعِيْدُهُ

مفسران برآنند که مراد از «إعاده» بازگرداندن در روز قیامت است. بنابراین مراد از «الخلق» آفرینش انسان خواهد بود؛ یعنی، کیست آن که آفرینش انسان را آغاز می کند، آن گاه در آخرت او را برمی گرداند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 54 - 3

3 - خداوند ، تنها آفریننده انسان ها است .

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ

معرفه بودن مبتدا و خبر اختصاص و حصر را می رساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 11 - 3

3 - همه عالم آفریده خداوند است و هیچ کس ، جز او در آن نقش نداشته است .

هذا خلق الله فأروني ماذا خلق الذين من دونه

جمله «هذا خلق الله» اشاره به خلق آسمان ها و زمین و کوه ها و جنبندگان و آب و گیاهان - که در آیه قبل، از آنها سخن رفته است و

مجموعه آنها، عالم را تشکیل می دهند - دارد. بنابراین، مراد از آن، آفرینش همه عالم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 25 - 14

14 - ستایش غیر خدا در عین عقیده به توحید، ناشی از جهل و بی دانشی است .

قل الحمد لله بل اکثرهم لایعلمون

متعلق «لایعلمون» حذف شده و به قرینه مقام می توان گفت، مراد این است که اکثر مشرکان، این حقیقت را نمی فهمند که «ستایش مخصوص خالق و آفریدگار جهان است.» و در اثر این نادانی، غیر خداوند خالق را ستایش می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 104

9- هیچ کس در خالقیت و مالکیت، و در نتیجه، مدیریت خداوند بر عالم، شریک او نیست.*

من خلق السموت والأرض .. لله ما فى السموت والأرض إن الله هو الغنى

بیان اعتراف مشرکان به توحید در خالقیت خداوند و سپس تبیین مالکیت انحصاری او بر پدیده های عالم و اعلام بی نیازی مطلق او، می تواند بیان کننده این باشد که در تدبیر عالم نیز شریکی ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 4 - 8

8 - خلق و تدبیر جهان، نشأت یافته از مبدأ واحد است.

الله الذى خلق .. ثم استوى على العرش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 3 - 4,6

4 - تنها خداوند، خالق جهان و روزی دهنده انسان ها است.

هل من خلق غير الله يرزقكم من السماء والأرض

6 - به یاد آوردن نعمت های خداوند، موجب درک یگانگی خالقیت و رازقیت و اعتراف به آن است.

اذكروا نعمت الله عليكم هل من خلق غير الله يرزقكم

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که آیه شریفه، پیش از طرح مسأله خالقیت و رازقیت انحصاری خداوند، به یاد آوردن نعمت های الهی را توصیه کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 71 - 5

5 - آفرینش، مخصوص خدا است و او در آفرینش جهان هیچ شریکی ندارد.

أولم يروا أننا خلقنا لهم مما عملت أيدينا أنعمًا

تأکید خداوند بر آفریدگاری خویش (أنا خلقنا) و نیز جلوه قدرت خود دانستن پدیده های جهان (مما عملت أیدینا أنعاماً) گویای برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 62 - 1

1 - خداوند ، آفریننده هر چیزی است .

اللّٰه خلق کلّ شیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 62 - 3

3 - خداوند ، خالق همه چیز است .

ص: 105

خلق کلّ شیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 9 - 10

10 - تنها آفریننده زمین ، پروردگار و مدبر عالم هستی است .

لتكفرون بالذی خلق الأرض .. ذلك ربّ العلمین «ذلک» به قرینه مقام خبر مقدم و «ر

«ذلک» به قرینه مقام خبر مقدم و «ربّ العالمین» مبتدای مؤخر است و تقدیم خبر بر مبتدا مفید حصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 37 - 12

12 - توحید در خالقیت ، زمینه ساز توحید در عبودیت

و اسجدوا لله الذی خلقهنّ إن كنتم إیاه تعبدون

آیه شریفه به این نکته اشاره دارد که در پرتو تصحیح مبانی اندیشه ای، می توان بر گرایش های وجودی تأثیر گذاشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 9 - 4,5

4 - مشرکان مکه ، گرفتار شرک در زمینه هایی غیر از زمینه خالقیت خداوند

ولئن سألتهم من خلق

5 - اصل توحید و یگانگی آفریدگار هستی ، امری بدیهی و مورد پذیرش فطرت تمامی آدمیان

لیقولنّ خلقهنّ العزیز العلیم

از اعتراف مشرکان به یگانگی آفریدگار جهان هستی، مطلب یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 45 - 3

3 - زوجیت (مردی و زنی) در میان بشر ، دارای اهمیت و زمینه ساز پی بردن به خالقیت یگانه خداوند

وَأَنَّهُ خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى

از این که خداوند، مسأله زوجیت را به انسان تذکر داده و وحدت خالق را در این زمینه یادآوری نموده است؛ مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 59 - 2

2- نقش منحصر به فرد خداوند ، در ایجاد و آفرینش انسان از منی در رحم

أفرئیتم ما تمنون . . . أم نحن الخلقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 106

2 - تنها خداوند ، قادر بر آفرینش درخت آتش زنه

أم نحن المنشون

مسند محلی به «ال» «المنشون» مفید حصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 22 - 2

2- یگانگی خداوند در آفرینش و در پاداش و کیفر دادن به انسان ها و نیز اعطای نعمت ها ، مقتضی پرهیز از هرگونه شرک در عقیده و عمل

و جعلنا الیل والنهار ... و کلّ إنسن ألزمنه طره ... لاتجعل مع الله إلهًا

برداشت یاد شده با عنایت به دو نکته است: 1- جمله «لاتجعل مع الله إلهًا ..» به منزله نتیجه برای آیات پیشین است و با پیام های اصلی آن آیات - که در سه محور یاد شده در برداشت فوق خلاصه می شود - مرتبط است. 2- اطلاق واژه «لاتجعل» که شامل نهی از هرگونه شرک می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 51 - 6

6- خداوند ، در خلق و نیز تدبیر و مدیریت جهان ، یگانه است و شریکی ندارد .

أفتتخذونه و ذرّيته أولياء من دوني ... ما أشهدتهم خلق السموت والأرض

با استفاده از ارتباط دو آیه ، تعبیر «أولياء من دوني» اشاره به توحید در تدبیر و ولایت دارد و ضمیر مفرد متکلم در «ما أشهدتهم» توحید در آفرینش را تبیین می کند.

131- توحید در دین ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 135 - 12

12 - توحید ، اساس و پایه آیین ابراهیم

مله إبرهیم حنیفًا و ما كان من المشركين

14- توحید ، روح و رکن اصیل آیین ابراهیم ، اسحاق ، یعقوب و یوسف (ع)

واتبعت مله اباہی ابرہیم . . ما کان لنا ان نشرک باللہ من شیء

جمله «ما کان لنا . .» توصیف «مله اباہی . .» می باشد. تفسیر و تبیین یک آیین به یکی از حقایق آن ، می رساند که حقیقت یاد شده رکن و پایه اصلی آن آیین است.

132- توحید در دین اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 14

14- توحید ، روح و رکن اصیل آیین ابراهیم ، اسحاق ، یعقوب و یوسف (ع)

واتبعت مله اباہی ابرہیم . . ما کان لنا ان نشرک باللہ من شیء

جمله «ما کان لنا . . .» توصیف «ملہ اباہی ...» می باشد. تفسیر و تبیین یک آیین به یکی از حقایق آن ، می رساند که حقیقت یاد شده رکن و پایه اصلی آن آیین است.

133- توحید در دین یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 14

14- توحید ، روح و رکن اصیل آیین ابراهیم ، اسحاق ، یعقوب و یوسف (ع)

واتبعت مله اباہی ابرہیم . . ما کان لنا ان نشرک باللہ من شیء

جمله «ما کان لنا . . .» توصیف «ملہ اباہی ...» می باشد. تفسیر و تبیین یک آیین به یکی از حقایق آن ، می رساند که حقیقت یاد شده رکن و پایه اصلی آن آیین است.

134- توحید در دین یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 14

14- توحید ، روح و رکن اصیل آیین ابراهیم ، اسحاق ، یعقوب و یوسف (ع)

واتبعت مله اباہی ابرہیم . . ما کان لنا ان نشرک باللہ من شیء

جمله «ما کان لنا . . .» توصیف «ملہ اباہی ...» می باشد. تفسیر و تبیین یک آیین به یکی از حقایق آن ، می رساند که حقیقت یاد شده رکن و پایه اصلی آن آیین است.

135- توحید در رازقیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 73 - 2

ص: 108

2- خداوند ، تنها روزی دهنده آدمیان و یگانه معبود شایسته پرستش است .

أفبالبطل يؤمنون .. و يعبدون من دون الله ما لا يملك لهم رزقاً

از ارتباط میان این آیه و آیه قبل استفاده می شود که خداوند رازقیت را در انحصار خود دانسته و رزق دهنده واقعی را شایسته معبودیت معرفی کرده است و در این راستا هرگونه نقش بتها را در رازقیت، نفی کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 3 - 4,6

4 - تنها خداوند ، خالق جهان و روزی دهنده انسان ها است .

هل من خلق غير الله يرزقكم من السماء والأرض

6 - به یاد آوردن نعمت های خداوند ، موجب درک یگانگی خالقیت و رازقیت و اعتراف به آن است .

اذكروا نعمت الله عليكم هل من خلق غير الله يرزقكم

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که آیه شریفه، پیش از طرح مسأله خالقیت و رازقیت انحصاری خداوند، به یاد آوردن نعمت های الهی را توصیه کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 58 - 1

1 - خداوند ، یگانه روزی دهنده در نظام هستی

إنّ الله هو الرزاق

ضمیر فصل «هو»، تأکید و اختصاص را افاده می کند.

136- توحید در سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 33 - 13

13 - رویکرد به خداوند و اجتناب از شرک ، در وضعیّت آسایش ، مانند وضعیّت سختی و ناگواری امری بایسته و لازم است .

وإذا مسّ الناس ضرّاً .. ثمّ إذا أذاقهم منه رحمه ... يشركون

از آن جایی که آیه، درصدد سرزنش کسانی است که به هنگام مواجهه با سختی ها، به خداوند روی می آورند، اما همین که از آن می رهند، شرک میورزند، نکته یاد شده به دست می آید.

137- توحید در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 22 - 11

ص: 109

11 - قیامت، روز ظهور حقانیت توحید، حتی برای مشرکان

ثم نقول للذين أشركوا أين شركاؤكم الذين كنتم تزعمون

138- توحید در کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 21 - 5

5 - کتاب های آسمانی ، منادی توحید و پیراسته از عقاید و باور های خرافی و شرک آلود

وقالوا لو شاء الرحمن . . . أم آتینهم كتبًا من قبله

آیه شریفه پس از طرح عقاید شرک آلود و خرافی مشرکان می گوید: این اندیشه ها در هیچ یک از کتاب های پیشین نیامده است. از این نکته مطلب بالا استفاده می شود.

139- توحید در مجوسیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 17 - 2

2- یهودیت ، مسیحیت ، مجوسیت و صابئیت ، همه از آیین های توحیدی اند .

و الذين هادوا . . . و الذين أشركوا

قرار دادن گروه های یهودی و . . . در برابر «الذین اشركوا» (آنان که شرک ورزیدند) بیانگر مطلب فوق است.

140- توحید در مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 7 - 2

2- سران شرک و کفر ، مدعی نبودن اثری از توحید و یکتاپرستی در آخرین دین الهی (مسیحیت)

أجعل الألهة إلهًا وحدًا . . . ما سمعنا بهذا في الملة الآخرة

«مَلَّة» در آیه شریفه، به معنای «دین» است و مقصود از قید «الآخره» (پسین) در برابر «اولین» (پیشینیان) - که در آیات دیگر آمده - دین

مسیحیت است. گفتنی است که مسیحیت آخرین دین پیش از اسلام در جزیره العرب بود و کافران نیز از آن آگاهی داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 17 - 2

ص: 110

2- یهودیت ، مسیحیت ، مجوسیت و صابئیت ، همه از آیین های توحیدی اند .

و الذین هادوا .. و الذین أشركوا

قرار دادن گروه های یهودی و .. در برابر «الذین اشركوا» (آنان که شرک ورزیدند) بیانگر مطلب فوق است.

141- توحید در مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 37 - 6

6- سرزمین مکه و محدوده اطراف خانه خدا ، محلی مناسب برای ابراز عقیده توحیدی و عبادت خدای یگانه

رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بُوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ

از اینکه حضرت ابراهیم(ع) فرزندان را از محل سابق، که سرزمین بت پرستان بود، به سرزمین مکه برد و هدف از هجرت را عبادت و نماز اعلام کرد، برداشت فوق به دست می آید.

142- توحید در نسل ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 28 - 9

9- نسل ابراهیم (ع) ، پرچمدار توحید در طول تاریخ

و جعلها كلمه باقيه في عقبه

143- توحید در یهودیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 17 - 2

2- یهودیت ، مسیحیت ، مجوسیت و صابئیت ، همه از آیین های توحیدی اند .

و الذین هادوا .. و الذین أشركوا

قرار دادن گروه های یهودی و .. در برابر «الذین اشركوا» (آنان که شرک ورزیدند) بیانگر مطلب فوق است.

144- توحيد ذاتي

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 133 - 15

ص: 111

15 - اعتقاد به خدای یگانه باید با پرستش و اطاعت کامل از او همراه باشد .

نعبد . . . إلهاً وحداً و نحن له مسلمون

کلمه «تعبدون» (می پرستید) و «نعبد» (می پرستیم) گویای این است که: ایمان داشتن به خدای یکتا (توحید ذاتی) کافی نبوده؛ بلکه باید او را تنها معبود دانسته و پرستش کرد. جمله «نحن له مسلمون» نیز بیانگر آن است که علاوه بر پرستش خدا، از فرمانهای او باید اطاعت کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 3

3 - خداوند حقیقتی است بی همتا و بی مانند

و من الناس من يتخذ من دون الله أنداداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 2 - 6, 5

5 - تنها خداوند ، زنده ای است قائم به ذات خویش .

الله لا اله الا هو الحي القيوم

حصر در برداشت فوق، بنابراین اساس است که «الحي القيوم» خبر برای «الله» باشد.

6 - معبود ، باید زنده و قائم به ذات باشد .

الله لا اله الا هو الحي القيوم

دو صفت حی و قیوم، اشاره به علت حصر عبودیت به خداوند است؛ یعنی تنها زنده قائم به ذات می تواند معبود باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 18 - 11

11 - خداوند از هر گونه شریکی مبرا است .

لا اله الا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 62 - 3,5

3 - نفی الوهیت غیر خدا

و ما من اله الا الله

5 - الوهیت ، تنها از آن خداوند است .

و ما من اله الا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 87 - 6

6 - یگانگی خداوند ، مقتضی برپایی قیامت و حسابرسی اعمال *

ص: 112

انّ الله كان على كلّ شيء حسيبا. الله لا اله الا هو ليجمعنكم الي يوم القيمة

توصيف خداوند به يگانگي و آنگاه بيان برپايي قيامت از سوي او، مي تواند اشاره به اين معنا باشد كه يگانگي خداوند دليل برپايي قيامت از سوي اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 73 - 4

4 - هيچ خدائي جز خدای يگانه وجود ندارد .

ما من اله الا اله وحد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 116 - 7,8,12,14

7 - خداوند منزّه از هرگونه شريك در الوهيت و فراتر از داشتن همتايي شايسته پرستش

قال سبخنك

8 - عيسى (ع) خود معتقد و معترف به تنزيه خداوند از داشتن هرگونه شريكى شايسته الوهيت و پرستش

قال سبخنك

12 - هيچكس حتى مسيح (ع) و مادرش مريم شايسته همتايي با خداوند نخواهد بود .

ما يكون لى ان اقول ما ليس لى بحق

14 - عيسى (ع) بدور از اندیشه همتايي با خداوند

ما يكون لى ان اقول ما ليس لى بحق .. تعلم ما فى نفسى

جمله «ما يكون لى ان اقول ..» بيان اين جهت است كه عيسى(ع) هرگز چيزى را كه سزاوار وي نيست اظهار نداشته و جمله «تعلم ما فى نفسى» اشاره به اين دارد كه در اندیشه و افكار وي نيز چنين چيزى يعنى شايستگي الوهيت و همتايي با خداوند، خطور نكرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 120 - 6

6- توجه به قدرت مطلق خداوند ، عامل آگاهی به بی همتایی او در الوهیت

و هو علی کل شیء قدیر

جمله «و هو علی کل . . .» می تواند همانند جمله «و لله ملک . . .» تعلیلی باشد بر حقایق بیان شده در آیات گذشته.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 102 - 2

2- الوهیت، مخصوص پروردگاری است که آفریننده هستی و بی نیاز از شریک و فرزند است.

بدیع السموت و الأرض أنى یكون له ولد ولم تکن له صحبه . . . ذلکم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 113

7 - توبه - 9 - 31 - 8,9

8 - الوهیت در انحصار خداوند است .

لا إله إلا هو

9 - ساحت قدس الهی ، از هر گونه شریک منزّه است .

سبحنه عما يشركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 62 - 11

11 - هیچ کس ، حتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، همتا و عدل خداوند نیست .

والله ورسوله أحق أن يرضوه

به کارگیری ضمیر مفرد (یرضوه) به جای ضمیر تثنیه (یرضوهما) ممکن است اشاره به مطلب فوق داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 11

11 - خداوند ، منزّه از داشتن شریک است .

ما لكم من إله غيره إن أنتم إلا مفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 11

11 - خداوند ، از داشتن هرگونه شریک و همتایی منزّه است .

ما كان لنا أن نشرك بالله من شيء

مراد از «شیء» می تواند موجوداتی نظیر فرشتگان، ستارگان، بتها و... باشد. بر این اساس جمله «ما كان...» ; یعنی: برای ما شایسته نیست که موجودی را شریک خداوند بدانیم. همچنین می تواند مراد از «شیء»، شریک قرار دادن باشد. بر این مبنا جمله «ما كان لنا...» چنین معنا می شود: برای ما زیبنده نیست که به هیچ نوع شرکی (شرک خفی و جلی، و شرک در عبادت خدا و اطاعت او و...) گرایش پیدا کنیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 12

12- خداوند از هر عیب و نقصی منزّه و از داشتن شریک میراست .

و سبحن الله و ما أنا من المشركين

«سبحان» به معنای تسبیح (منزّه دانستن از نقص و عیب) است. این کلمه مفعول مطلق برای فعل محذوف (اسبیح و یا نسبیح) می باشد ; یعنی: اسبیح و یا نسبیح الله تسبیحاً. از مصادیق مورد نظر برای عیب و نقص، شریک داشتن است. قابل ذکر است که جمله «سبحان الله» عطف بر «هذه سبیلی» است ; یعنی: «قل سبحان الله».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 114

9 - نحل - 16 - 1 - 8، 7

7- خداوند، منزّه از داشتن هرگونه شریک

سبحنه... عمّا یشرکون

8- ساحت قدس الهی، بالاتر و والاتر از تصوّر کردن هرگونه شریک برای او

سبحنه و تعلی عمّا یشرکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 51 - 2، 5

2- خداوند، یگانه معبود و إله است.

إنما هو إله وحد

5- یگانگی خداوند و باطل بودن هر معبودی غیر از او، دلیل لزوم اجتناب از شرک

وقال الله لاتتخذوا إلهین اثنین إنما هو إله وحد

جمله «إنما هو إله واحد» تعلیل برای نهی «لاتتخذوا» است و دلالت دارد بر وحدانیت خداوند و بطلان هر چه که غیر خداست و به خدایی خوانده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 110 - 3

3- صفات و اسمای متعدد خداوند، به تعدد در مسمّی و به شرک در ذات او منجر نمی شود.

ادعوا الله أو ادعوا الرحمن آیّما تدعوا فله الأسماء الحسنی

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که آیه، درصدد جواب مشرکان باشد که خوانده شدن خداوند با «الله» یا «رحمان» را، به معنای تعدد در مسمّی و ذات او می گرفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 65 - 12

12- هیچ موجودی نظیر خداوند و شایسته هم نامی با او نیست .

رَبِّ السَّمَوَاتِ .. هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا

«سمی» به معنای نظیری است که استحقاق هم نام شدن را داشته باشد (لسان العرب). جمله «هل تعلم...» استفهام انکاری برای نفی معلوم است؛ نه علم و گویای این است که: چیزی وجود ندارد که در اوصاف نظیر خداوند باشد تا هم نام او گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 108 - 3

3- خدا و معبود حقیقی انسان ، تنها یکی است .

أَنَّمَا إِلَهُكُمُ إِلَهُ وَاحِدٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 115

12 - مؤمنون - 23 - 91 - 2,5

2 - خدا، میرا از شریک و همتا

و ما کان معه من إله

5 - جهان آفرینش، جهانی واحد و دارای خدایی واحد

إِذَا لَذَهَبَ كُلُّ إِلَهٍ بِمَا خَلَقَ

استدلال فوق بر پایه نفی آفرینش استوار شده است بدین صورت که: الوهیت متفرع بر خالقیت است. بنابراین اگر چند اله در جهان باشد، باید چند خلق نیز وجود داشته باشد؛ در حالی که مجموعه هستی، یک خلق بیش نیست. بنابراین جهان هستی، تنها یک خالق و یک اله دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 117 - 1

1 - خدا، وجودی یگانه و منزله از شریک و همتا

و من یدع مع الله إلهًا آخر... فإتّما حسابہ عند ربّه

«دعاء» (مصدر «یدع»)، به معنای خواندن و «برهان» به معنای حجت و دلیل است. عبارت «لابرهان له به» قید توضیحی برای «إلهاً آخر» می باشد و قید احترازی نیست؛ زیرا خدای دیگری که بتوان بر آن برهان اقامه کرد، وجود ندارد؛ بلکه برهان بر وحدت خدای یگانه و نفی تعدد خدایان استوار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 98 - 2

2 - هیچ چیز، قابل مقایسه و برابری با پروردگار جهانیان نیست.

إِنْ كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ . إِذْ نَسُوْكُمْ رَبِّ الْعَلَمِيْنَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 30 - 10

10 - تنها خداوند، بسی برتر و والاتر از شریک داشتن است.

وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ

ضمیر فصل «هو» و «ال» جنس در «العلی» و «الکبیر» - که هر دو خبر «أَنَّ» هستند - دلالت بر حصر می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 27 - 6

6 - خداوند ، یگانه و یکتا است و شریکی ندارد .

قل أرونی الذین ألحقتهم به شركاء کلاً بل هو الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 65 - 7

ص: 116

7 - خداوند ، ذاتی واحد ، بی کثرت و بدون اجزا است .

ما من إله إلا الله الواحد

جمله «ما من إله إلا الله» می تواند مربوط به یکتایی خدا در برابر شرک و اعتقاد به چند خدایی باشد. صفت «الواحد» نیز می تواند به وحدانیت ذات پروردگار - در برابر اعتقاد به تجسم و ترکیب ذات او - اشاره داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 4 - 9

9 - خداوند ، یکتا و یگانه و چیره و پیروز است .

هو الله الواحد القهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 3 - 9

9 - هیچ معبود حقیقی ، جز الله در جهان هستی وجود ندارد .

لا إله إلا هو

«إله» به معنای معبود است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 16 - 7

7 - وحدانیت و قهار بودن خداوند ، نشانه اختصاص داشتن فرمان روایی به ذات مقدس او

لمن الملك اليوم لله الواحد القهار

ذکر شدن دو صفت یکتایی و قهاریت برای خداوند - پس از یادآوری اختصاص داشتن فرمان روایی جهان به او - می تواند گویای حقیقت یاد شده باشد؛ زیرا کسی که چیره شونده مطلق است و در این چیره گی، یکتا و یگانه می باشد، در اوج قدرت و استیلا بر جهان قرار دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 42 - 6

6 - خدایی جز « الله » ، در جهان هستی وجود ندارد .

تدعونى لأكفر بالله و أشرك به ما ليس لى به علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 62 - 1,5

1 - خداوند ، حقیقتی متمایز ، شناخته شده و بی مانند در صفات و افعال

ذلكم الله ربكم

«ذلكم» برای اشاره به شیء حاضر است که در این آیه، اسم جلاله (الله) می باشد. آمدن آن به جای ضمیر «هو»، می رساند که خداوند حقیقتی است پس معلوم و روشن که اگر افعال و صفاتش بازگو شود، چنان شناخته شده و از دیگر حقایق ممتاز می گردد

ص: 117

که گویا حقیقتی قابل مشاهده و حاضر می باشد.

5- ربوبیت ، خالقیت ، الوهیت و یکتایی ، از اوصاف و ویژگی های خداوند

ذَلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ لَّا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 64 - 11

11 - خداوند ، حقیقتی متمایز ، شناخته شده و بی مانند در صفات و افعال

ذَلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ

«ذَلِكُمُ» برای اشاره به شیء حاضر است که در این آیه، اسم جلاله (اللّه) می باشد. آمدن آن به جای ضمیر «هو» می تواند حاکی از این حقیقت باشد که خداوند، حقیقتی معلوم و روشن است که اگر افعال و صفات او بازگو شود، چنان شناخته شده و از دیگر حقایق ممتاز می گردد که گویا حقیقتی قابل مشاهده و حاضر می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 65 - 1

1 - تنها خداوند ، ذات دارای حیات حقیقی ، مستقل و جاوید است .

هُوَ الْحَيِّ

جمله « هو الحيّ » مفید حصر است. انحصار حیات برای خداوند - با آن که موجودات بسیاری از حیات بر خورداراند - گویای این حقیقت است که حیات خداوند، حیاتی است ذاتی، حقیقی و جاوید و حیات دیگر موجودات، حیاتی وابسته و روبه زوال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 9 - 7

7 - خداوند ، مبرّا از هر شریک و همانند

قُلْ اَنْتُمْ لِكُفْرٰوْنٍ . . . تَجْعَلُوْنَ لَهٗ اَنْدَادًا

از استفهام در «أَنْتُمْ» مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 11 - 12

12 - خداوند ، ذاتی بی همتا و بی مانند

لیس کمثلہ شیء

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

17 - زخرف - 43 - 84 - 6

6 - الوہیت یگانہ و بی شریک خداوند ، بر ہستی ، ہمراہ با کاردانی و آگاہی ژرف

و هو الذی فی السماء إله و فی الأرض إله و هو الحکیم العلیم

ص: 118

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 1 - 3

3 - کمال ذات خدای یگانه هستی ، پیام یکایک موجودات جهان

سبّح لله ما فی السموت و ما فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 23 - 18

18 - فرمانروای مقتدر و شکست ناپذیر هستی ، منزّه از هر گونه شریک

سبحن الله عمّا یشرکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اخلاص - 112 - 1 - 17، 10

10 - خداوند ، در ذات و صفات ، یکتا و بی نظیر است .

أحد

درباره «أحد» معانی متعددی گفته شده است؛ از جمله این که: «أحد»؛ یعنی، کسی که در ربوبیت، ذات و صفات خویش دوم ندارد. (تاج العروس)

17 - « قال الباقر (ع) معنی قوله « الله أحد » المعبود الذی یأله الخلق عن ادراکه و الإحاطه بکیفیتة فرد بالهیته متعال عن صفات خلقه ؛

امام باقر(ع) فرمود: .. معنای قول خدا «الله أحد»، [این است که او] معبودی است که مخلوقات از درک حقیقت او و احاطه بر چگونگی او حیران و سرگردان اند. او در اله بودن خود یکتا است و بالاتر از صفات مخلوقات خود است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اخلاص - 112 - 2 - 9

9 - خداوند ، از چیزی پدید نیامده و بی فرزند و بی همتا است .

الله الصمد

دو آیه بعد (لم یلد و لم یولد . و لم یکن له کفواً أحد)، به دلیل قرار نگرفتن حرف عطف بین آنها و این آیه، می تواند مفسر کلمه «صمد» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اخلاص - 112 - 3 - 4

4 - خداوند ، از چیزی به وجود نیامده است .

و لم یولد

ص: 119

145- توحید ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 95 - 7

7- ذوالقرنین ، دارای روحیه توحیدی و انسان دوستی و ستیز با متجاوزان بود .

ما مَكَّنِي فِيهِ رَبِّي خَيْرَ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ

ذوالقرنین، در عین پیشنهاد مردم برای دریافت کارمزد برای ساختن سدّ، از پذیرفتن آن امتناع کرده و با امکانات و قدرت خدادادی، در حمایت از آسیب پذیران، به ساختن سدّ می پردازد. این برخورد، نشان دهنده روحیات ذوالقرنین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 98 - 3,4

3- در وجود ذی القرنین بینش توحیدی و الهی همراه ، با قدرت علمی و فنی ، تبلور داشت .

ما مَكَّنِي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ .. هَذَا رَحْمَةٌ مِنْ رَبِّي

4- ذوالقرنین ، از بینش توحیدی خویش ، پس از اثبات توان علمی و فنی خود ، تبلیغ کرد .

فَمَا اسْطَاعُوا أَنْ يَظْهَرُوهُ .. قَالَ هَذَا رَحْمَةٌ مِنْ رَبِّي

تعبیر «هذا رحمه ..» نوعی تبلیغ از بینش است که ذوالقرنین پس از ساختن سدّ و اثبات برتری خویش، آن را تبلیغ کرد.

146- توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 130 - 5

5 - توحید ربوبی و افعالی و تسلیم بودن در برابر خدا و تصدیق رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و کتاب آن حضرت (قرآن) ، از اصول آیین ابراهیم است .

وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا .. وَ مِنْ يَرْغَبُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ

آیه مورد بحث انسانها را به گزینش آیین ابراهیم دعوت می کند و آیه های گذشته، اشاره به اصول این آیین دارد. جمله «ربنا تقبل ...» بیانگر این است که: ابراهیم(ع) به توحید ربوبی و افعالی و ... معتقد بود.

4- اعتقاد اهل کتاب و مسلمانان به ربوبیت خدای یکتا، از دلایل نابجا بودن محاجه اهل کتاب با مسلمانان درباره خدا و شؤون او (برانگیختن پیامبران)

أتحاجوننا فی الله و هوربنا وربکم

جمله «و هوربنا ..» حالیه است و بیانگر وجه توییخ و اعتراض به اهل کتاب می باشد؛ یعنی، معقول نیست که درباره خدا و شؤون او با ما بحث کنید؛ زیرا او همان گونه که پروردگار شماست، پروردگار ما نیز هست. اگر از نژاد شما پیامبری می فرستد، قادر است از نژاد عرب نیز پیامبری را مبعوث کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 191 - 18

18 - تفکر در آفرینش آسمان و زمین ، موجب درک توحید ربوبی (جهان بینی توحیدی) و اعتراف به آن

یتفکرون فی خلق السموات و الارض ربنا ما خلقت هذا باطلاً

چون پس از تفکر، خداوند را با ربنا (پروردگار همه ما) یاد می کنند، معلوم می شود که آدمی با اندیشه در آفرینش، می تواند به ربوبیت خداوند نسبت به همگان (توحیدی ربوبی) دست یابد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 194 - 8

8 - اعتقاد خردمندان ، به توحید ربوبی

ربنا و اتنا ما وعدتنا علی رسلک و لا تخزنا یوم القیمه

چون خردمندان تمامی افعال (خلقت، وارد ساختن ستمگران به دوزخ، ارسال رسولان و میراندن انسانها و ..) را پرتوی از ربوبیت خداوند می دانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 28 - 6

6 - هابیل ، انسانی خداترس و مؤمن به توحید ربوبی

انی اخاف الله رب العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 9

9 - دعوت مسیح (ع) از بنی اسرائیل به پرستش خدای یگانه و توحید ربوبی

وقال المسیح بینی اسرئیل اعبدو الله ربی وربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تنها خدای مبدع آسمانها و زمین و آفریننده هستی و بی نیاز از شریک و فرزند، شایسته پروردگاری آدمیان است.

بدیع السموت . . . ذلکم الله ربکم لا إله إلا هو

در آیه گذشته، صفات متعددی برای خداوند ذکر گردید و «ذلکم» در این آیه اشاره به خداوند، با تمامی صفات مذکور در آیه پیشین، است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 129 - 11، 8، 6

6 - خدا، تنها محور اتکا و توکل مردان الهی

ص: 121

فقل حسبي الله لا إله إلا هو عليه توكلت

8 - عرش (مرکز اداره هستی) تنها تحت ربوبیت و مدیریت خداوند یکتاست .

لا إله إلا هو .. و هو رب العرش العظيم

11 - خداوند ، دارای قدرتی بی چون و چرا و حاکمیتی بی بدیل ، بر مجموعه هستی

هو رب العرش العظيم

لزوم اتکا داشتن بر خدا - به دلیل ربوبیت او - نشانگر این است که حکم و اراده اش، همواره بر کل هستی نافذ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 3 - 15,16,19

15 - هر گونه دخل و تصرف در امور نظام هستی از سوی وسایط و عوامل (شفیعان) در گرو اذن خداوند است .

يدبر الأمر ما من شفيع إلا من بعد إذنه

16 - خدای خالق ، مدبر و فرمانروای جهان ، پروردگار حقیقی و مربی انسانهاست .

الذی خلق السموت و الأرض .. ثم استوی علی العرش یدبر الأمر ... ذلکم الله ربکم

19 - تنها خداوند خالق مدبر ، پروردگار انسان ها و شایسته پرستش است .

الله الذی خلق .. ثم استوی ... یدبر الأمر ... ذلکم الله ربکم فاعبدوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 10 - 12

12 - خدا ، پروردگار بی همتای همه هستی است .

أن الحمد لله رب العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 31 - 3,13,15

3 - تأمین بیوقفه رزق و روزی انسان ها از سوی خدا ، جلوه ای از ربوبیت بی همتای اوست .

این آیه شریفه - به قرینه آیه بعد - در مقام رد پندار ربوبیت غیر خدا و توجه دادن شرک پیشگان به ربوبیت بی همتای خداست. گفتنی است که به کارگیری فعل مضارع (یرزقکم) بیانگر استمرار روزی و بیوقفه بودن آن است.

13 - وحدت تدبیر در جهان آفرینش ، نشانه وحدت ربوبیت و بی اساس بودن اندیشه شرک است .

و من یدبر الأمر فسیقولون الله

وحدت تدبیر از وحدت مدبر - که جمله «و من یدبر الأمر» بر آن دلالت دارد - استفاده می شود.

15 - تدبیر امور جهان آفرینش ، تنها در دست خداست .

و من یدبر الأمر فسیقولون الله

«ال» در «الأمر» عوض از مضاف الیه محذوف است و به قرینه مقام - که در بیان ربوبیت خدا بر جهان و انسانهاست - تقدیر آن «و من یدبر أمر الخلق» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 10

10- تدبیر امور انسان های مؤمن و کافر ، تحولات جوامع بشری و سرنوشت آنها ، به دست خدا و در اختیار اوست .

اهبط بسلم منا .. و أمم سنمتعهم ثم یمسهم منا عذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 4

4- حصر ربوبیت به خداوند و او را مدبر امور همگان دانستن ، از تعالیم هود (ع) به قوم خویش

استغفروا ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 56 - 8

8- همه موجودات زنده ، تحت فرمان و حاکمیت خداوند هستند .

ما من دابة إلا هو ائخذ بناصيتها

«ناصیه» به قسمت جلوی سر گفته می شود و گاهی به موهای جلوی سر نیز به اعتبار رستگاهش ، اطلاق می گردد. گرفتن جلوی سر و یا موهای آن ، کنایه از تسلط و حاکمیت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 90 - 6

6- حصر ربوبیت به خداوند ، لزوم استغفار و تقرب به درگاه خدا از تعالیم شعیب (ع)

واستغفروا ربکم ثم توبوا إلیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 30 - 10

10- تنها خداوند رحمان ، مدبر و مربی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

1- موجودیت انسان ها و دستاوردهایشان و نیز تدبیر امور آنان به دست خداوند است .

أفمن هو قائم علی کل نفس بما کسبت

از معانی «قائم بودن بر کسی» در اختیار داشتن شؤون آن کس، تدبیر امور او و قوام بخشیدن به وی است. حرف «باء» در «بما کسبت» به معنای «مع» می باشد و مراد از «من هو...» خداوند متعال است. بنابراین مفاد «من هو قائم...» این است که: خداوند قوام بخش انسانها و هر آنچه به دست آورده اند می باشد و او شؤون ایشان را اداره و تدبیر می کند.

2- هیچ کس و هیچ چیز (معبود های اهل شرک و . . .) هم پایه خداوند نبوده و به تدبیر امور انسان ها و قوام بخشیدن به آنان

توانا نیست .

أفمن هو قائم على كل نفس بما كسبت

«من» در «أفمن هو...» مبتدأست و خبر آن شبه جمله ای همانند «كمن ليس كذلك» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 18 - 5

5- همه انسان ها ، حتی کفار ، تحت ربوبیت خداوندند .

مثل الذين كفروا بربهم أعمالهم كرماد اشتدت به الريح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 14 - 18 - 10

10- ربوبیت بر انسان ها و جهان آفرینش ، به هم پیوسته و تفکیک ناپذیر است .

ربنا رب السموت والأرض لن ندعوا من دونه

اصحاب كهف، با مفروض دانستن ربوبیت خداوند بر آفرینش، ربّ خود را نیز با بیان «ربّنا..» همان «ربّ» آسمان ها و زمین دانسته و تفکیک بین این دورا مردود شمرده و با جمله «لقد قلنا إذا شططاً» بر آن تأکید کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 38 - 4

4- الله ، یگانه مالک و مدبّر انسان و جهان هستی است .

لكتأ هو الله ربّی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 39 - 6

6- هستی ، تحت مشیّت و مدیریت و نیروی خداوند یگانه است .

ما شاء الله لا قوة إلا بالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 51 - 6

6- خداوند، در خلق و نیز تدبیر و مدیریت جهان، یگانه است و شریکی ندارد.

أَفْتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي .. مَا أَشْهَدُتَّهُمْ خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

با استفاده از ارتباط دو آیه، تعبیر «أولياء من دونی» اشاره به توحید در تدبیر و ولایت دارد و ضمیر مفرد متکلم در «ما أشهدتّهم» توحید در آفرینش را تبیین می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 65 - 13

ص: 124

13- جز خداوند ، هیچ موجودی شایسته نام مقدس « ربّ و پروردگار جهان » نیست .

ربّ السموت والأرض . . . هل تعلم له سمياً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 33 - 5

5- آفرینش و تدبیر جهان از جانب خداوند ، دو اصل تفکیک ناپذیر در جهان بینی توحیدی است .

و ما خلقنا السماء . . . و جعلنا . . . و هو الذی خلق . . . کلّ فی فلک یسبحون

سیاق آیات در مقام ردّ اندیشه مشرکان است که برای خداوند مقام خالقیت، و برای خدایان خویش مقام تدبیر قائل بودند و خداوند در آیات پیشین مقام تدبیر و در این آیه مقام آفرینش را به خود نسبت داده و جدایی آن دو مقام را مردود دانسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 56 - 2

2- انسان و جهان ، ربّ واحدی دارند .

بل ربکم ربّ السموت والأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 92 - 4

4- تنها خداوند ، پروردگار شایسته پرستش است .

أنا ربکم فاعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 6 - 1

1 - تنها خداوند ، حق و پروردگار شایسته پرستش است .

فإنّا خلقناکم . . . و تری الأرض هامده . . . ذلک بأنّ الله هو الحقّ

«ذلک» در این جا به دو چیز اشاره دارد: 1- به قدرت نمایی های خدا در آفرینش انسان از خاک بی جان و مراحل رشد او در رحم و

خارج از آن (فإنا خلقناكم من تراب. ..) 2- به جلوه های قدرت خدا در رویش و رشد انواع گیاهان در زمین (و تری الأرض هامده...). «باء» در «بأنَّ الله» سببیه است. «ال» در «الحق» جنسیه و مفید حصر می باشد و روی سخن با مردمی است که گرفتار پندارهای شرک آمیز بودند و گمان می کردند که غیر از خدا، خدایان دیگری نیز در سرنوشت آنها تأثیر می گذارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 31 - 1

1 - خدا، پروردگاری بی شریک است .

حنفاء لله غیر مشرکین به

«حنفاء» جمع «حنیف» و حال برای فاعل «فاجتنبوا» است. «حنف» نیز (مصدر «حنیف») به معنای گرویدن است. «لام» در «لله» به معنای «إلی» است. یعنی: «اجتنبوا التقرب من الأوثان حالکونکم مائلین منها إلی الله؛ از نزدیک شدن به بت ها پرهیز

ص: 125

کنید، در حالی که گروندگان خالصی باشید از آنها به خدا». به هر حال آیه فوق، بیانگر ربوبیت یگانه خدا، نفی ربوبیت غیر او، لزوم پرستش خدا، روی برتافتن از پرستش غیر او و بالاخره ارزش یکتا پرستی و مقام والای موحدان و زشتی بت پرستی و پیامدهای شوم آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 64 - 3

3 - خدا، پروردگار بی همتای سراسر هستی

له ما فی السموت و ما فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 65 - 4

4 - توجه به تسخیر طبیعت برای انسان، حرکت کشتی در دریا و امنیت زمین از برخورد با کرات و سنگ های آسمانی، زمینه روشنی برای ره یابی به توحید ربوبی خداوند

ألم تر أنّ الله سخر.. أن تقع على الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 71 - 4,5

4 - خداوند، به هیچ موجودی، هیچ گونه اقتداری برای تدبیر امور جهان، عطا نکرده است.

و يعبدون من دون الله ما لم ينزل به سلطاناً

5 - خدا، پروردگار بی همتا و مدبر یگانه سراسر هستی

و يعبدون من دون الله ما لم ينزل به سلطاناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 59 - 2

2 - خدا، تنها مربی و پروردگار انسان ها است.

و الذین هم برّهم لایشركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 116 - 10

10 - جهان ، تحت تدبیر و اداره خدای یگانه و بی همتا است .

فتعلی الله الملك الحق لا إله إلا هو ربّ العرش الكريم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 42 - 2,6

2 - جهان هستی ، تنها تحت قدرت و تدبیر خداوند است .

ص: 126

و لله ملك السموت و الأرض

لازمه فرمان روایی انحصاری خداوند بر جهان، این است که جهان، تنها تحت قدرت و تدبیر او باشد.

6 - انحصار فرمان روایی جهان به خداوند و مرجع و مقصد بودن او برای حرکت تمامی موجودات، فلسفه تسبیح همه آنها برای خداوند است.

ألم تر أنّ الله يَسْبِحُ له من فى السموت . . . و لله ملك السموت و الأرض و إلى ال

یادآوری فرمان روایی خداوند بر جهان آفرینش، پس از بیان تسبیح همه موجودات برای خداوند، می تواند گویای این حقیقت باشد که آنچه موجودات جهان را به تسبیح خدا برمی انگیزاند، مالکیت و فرمانروایی انحصاری خداوند بر جهان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 47 - 3

3 - تمامی جهان هستی، تحت ربوبیت واحد خداوند

ربّ العلمین

«العالمین» جمع با الف و لام و مفید استغراق است. بنابراین «ربّ العالمین»؛ یعنی، پروردگار همه جهانیان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 192 - 8

8 - مجموعه نظام هستی، تحت تدبیر و ربوبیت یگانه خداوند

وإنّه لتنزیل ربّ العلمین

«العالمین» جمع همراه با «ال» و مفید عموم است. بنابراین «ربّ العالمین»؛ یعنی، پروردگار همه عالم ها.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 26 - 9

9 - هیچ کس در خالقیت و مالکیت، و در نتیجه، مدیریت خداوند بر عالم، شریک او نیست. *

من خلق السموت و الأرض . . . لله ما فى السموت و الأرض إنّ الله هو الغنی

بیان اعتراف مشرکان به توحید در خالقیت خداوند و سپس تبیین مالکیت انحصاری او بر پدیده های عالم و اعلام بی نیازی مطلق او، می تواند بیان کننده این باشد که در تدبیر عالم نیز شریکی ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 4 - 8،12

8 - خلق و تدبیر جهان، نشأت یافته از مبدأ واحد است .

اللّٰه الذی خلق .. ثمّ استوی علی العرش

12 - یکتایی خدا در خلق و تدبیر عالم، دلیل وجود نداشتن سرپرست و یآوری برای انسان ها جز خود او است .

اللّٰه الذی خلق .. ما لکم من دونه من ولیّ ولا شفیع

احتمال دارد ذکر «ما لکم من دونه ..» پس از بیان یکتایی خداوند در آفرینندگی و تدبیر، به این منظور باشد که چون همه چیز در دست اقتدار او است، کسی جز او نمی تواند ولیّ و شفیع باشد.

ص: 127

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 5 - 1

1 - مجموعه امور هستی (آسمان و زمین) ، تحت تدبیر خدای یکتا است .

يدبّر الأمر من السماء إلى الأرض

«امر» به معنای «فعل و شأن» است و «ال» در آن، برای جنس بوده و در نتیجه، دلالت بر همه امور و کارها می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 22 - 10

10 - خداوند ، مالک مطلق عالم است و خود به تنهایی امور آن را تدبیر می کند .

قل ادعوا الذين زعمتم من دون الله لا يملكون مثقال ذره في السموت ولا في الأرض و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 24 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پرسش از مشرکان درباره منشأ روزیشان جهت هدایت آنان به توحید ربوبی

قل من يرزقكم من السموت والأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 40 - 3

3 - خداوند ، در آفرینش جهان (آسمان ها ، زمین و . . .) و تدبیر امور آن ، بی شریک است .

قل أراءيتم شركاءكم الذين تدعون من دون الله أروني ماذا خلقوا من الأرض أم لهم شرك

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که امر «أروني» تعجیزی است و مفاد آن چنین می باشد: شما مشرکان از آوردن نمونه ای از

دخالت معبودهایتان در آفرینش ناتوانید. بنابراین خداوند در آفرینش و تدبیر جهان بی شریک می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 25 - 6

6 - خداوند ، پروردگار حقیقی انسان ها است .

ءامنٓت بر بکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 5 - 1

1 - جهان طبیعت (آسمان ها ، زمین و پدیده های میان آنها) ، تحت ربوبیت خدای یگانه است .

إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ . رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 128

15 - صفات - 37 - 87 - 4

4 - خدا، پروردگار جهانیان است .

ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 126 - 2

2 - خداوند، ربّ و پروردگار همه انسان ها است .

اللّٰه ربّکم وربّ ءابائکم الاولین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 180 - 2

2 - خداوند، تنها پروردگار صاحب عزت

سبحن ربّک ربّ العزّه

اضافه «ربّ» به «عزّه»، اضافه اختصاصیه و مفید معنای لام اختصاص است؛ مانند: «صاحب صدق» (کسی که راستی به او اختصاص دارد).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 64 - 18

18 - تمامی موجودات جهان هستی، تحت ربوبیت خداوند هستند .

اللّٰه ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 81 - 1

1 - خداوند، آیات و نشانه های قدرت و ربوبیت بی همتای خود را به انسان ها نشان داده و شناسانده است .

و یریکم ءآیته

10 - تنها آفریننده زمین ، پروردگار و مدبر عالم هستی است .

لتكفرون بالذی خلق الأرض .. ذلک ربّ العلمین «ذلک» به قرینه مقام خبر مقدم و «ر

«ذلک» به قرینه مقام خبر مقدم و «ربّ العالمین» مبتدای مؤخر است و تقدیم خبر بر مبتدا مفید حصر است.

14 - داشتن شریک ، دور از ساحت بلند ربوبیت خدا است .

و تجعلون له أنداداً ذلک ربّ العلمین

تعبیر «ذلک» که اشاره به دور است می تواند بیان کننده رفعت مقام ربوبی از داشتن شریک باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 29 - 2

2 - کشف و ظهور ربوبیت بی همتای الهی در قیامت ، برای کافران

و قال الذین کفروا ربّنا

از اقرار کافران به ربوبیت الهی (ربّنا)، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 30 - 2,3

2 - تنها خداوند ، پروردگار و مدبر امور انسان ها است .

إِنَّ الذّیْنَ قَالُوا رَبّنا اللّٰه

با توجه به حصر مستفاد از «ربّنا اللّٰه»، مطلب بالا قابل برداشت است.

3 - توحید در ربوبیت ، از محور های عمده اختلاف یکتاپرستان و مشرکان

إِنَّ الذّیْنَ قَالُوا رَبّنا اللّٰه

خداوند پس از بیان حال کافران، به بیان ویژگی ها و سرنوشت مؤمنان پرداخته و در این راستا شعار «توحید ربوبی» را به عنوان اولین ویژگی آنان مطرح می کند. از این مطلب برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 40 - 3

3 - بی اعتنایی به دلایل توحید ربوبی در جهان هستی ، نمود آشکار کژاندیشی و الحاد است .

و من ءایته .. و من ءایته ... إِنَّ الذّیْنَ یلحدون فی ءایتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 22

22 - خداوند ، پروردگار یگانه همه انسان ها

اللّٰهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 64 - 5

5 - تنها خداوندی که ربوبیت جهان هستی را عهده دار است ، شایسته عبادت و پرستش می باشد .

إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 7 - 1

1- فرستنده قرآن و رسولان ، همان پروردگار یگانه آسمان ها و زمین و موجودات است .

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ .. إِنَّا كُنَّا مُرْسَلِينَ ... رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا

ص: 130

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 36 - 9 - 4

4 - خداوند ، یگانه پروردگار آسمان ها و زمین و تمامی جهانیان

رَبِّ السَّمَوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

9 - حاکمیت تدبیر و مدیریت خداوند یکتا ، بر کل نظام هستی

فَللَّهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

تکرار واژه «رب» در آیه شریفه، می تواند در راستای شرک زدایی و تثبیت باور به حاکمیت مطلق ربوبیت خداوند باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 37 - 3

3 - ربوبیت یگانه خداوند در جهان هستی ، نمودی از عظمت و کبریایی او است .

رَبِّ السَّمَوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِ ... وَ لَهُ الْكِبْرِيَاءُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 23 - 3

3 - آسمان و زمین ، تحت ربوبیت الهی و تدبیر یگانه آن ، شایان تأمل و درس آموزی

فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ

اهمیت ربوبیت الهی نسبت به آسمان و زمین، از آن جهت می باشد که مورد قسم قرار گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 49 - 1

1 - تمامی قلمرو هستی ، در انحصار ربوبیت خداوند ، از زمین خاکی تا ستاره « شعری »

وَأَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشَّعَرِ

تصریح به «شعری»، می تواند از آن جهت باشد که این ستاره، در نقطه ای بس دور در فضا قرار دارد و یادکرد آن در حقیقت، برای بیان

یگانگی ربوبیت خداوند بر تمام قلمرو گسترده هستی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 10 - 5

5 - سامان زمین و نظام آسمان ، تحت ربوبیت یگانه خداوند

الرحمن ... و السَّمَاءِ رَفَعَهَا ... وَ الْأَرْضِ وَضَعَهَا

آیه شریفه، همراه با همه پیام هایی که دارد، ممکن است ردّی بر این نظریه مشرکان باشد که قائل به وجود مدبرهایی غیر از خدا در آسمان و زمین هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 131

5- تدبیر و اداره امور جهان در اختیار خداوند است .

خلق السموت . . . ثم استوی علی العرش

«عرش»، به معنای تخت است و مراد از آن تخت حکومت و اداره امور جهان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- یگانه مدبّر و فرمانروای جهان هستی ، شایسته مقام خداوندی و پرستش است .

هو الله الذی لا إله إلاّ هو الملك

وصف «الملك» برای جمله قبل، اشعار به علیت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13- ربوبیت (مالکیت و تدبیر امور) ، ویژه خالق موجودات است .

ربّک الذی خلق

توصیف خداوند به «الذی خلق» - پس از بیان ربوبیت او - بیانگر این نکته است که خالقیت او، دلیل بر ربوبیت او است.

147- توحید ربوبی اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اصحاب کهف ، گروهی یکتاپرست و دارای معرفت به ربوبیت یگانه خدا

فقالوا ربّنا انا من لدنک رحمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- اعلام ربوبیت یگانه خدا بر کل هستی و بیزاری از پرستش غیر او ، شعار و محور قیام اصحاب کهف بود .

فقالوا ربنا رب السموت و الأرض لن ندعوا من دونه إلهاً

148- توحید ربوبی اهل یقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 7 - 5

ص: 132

5- اهل یقین ، قادر به درک و شناخت ربوبیت یگانه خداوند بر نظام هستی

ربّ السموت و الأرض و ما بینهما إن کتم موقنین

149- توحید ربوبی در آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 6 - 9

9- تنها تقوایبندگان ، قادرند که دلایل وحدت تدبیر موجود در جهان آفرینش را درک کنند .

إن فی اختلاف الیل و النهار . . . لأیت لقوم یتقون

150- توحید ربوبی عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- رعد - 13 - 4 - 9

9- تنها صاحبان عقل و فهم بر دریافت ربوبیت خدا و یکتایی او در تدبیر هستی توانایند .

إن فی ذلک لأیت لقوم یعقلون

151- توحید زکریا (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- مریم - 19 - 5 - 10

10- لطف و رحمت خاص الهی ، تنها نقطه امید زکریا در برخوردار شدن از فرزند بود .

فهب لی من لدنک ولیّاً

152- توحید سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13- نمل - 27 - 44 - 14

14- توحید ناب و بی شائبه سلیمان (ع) و تسلیم بودن او در برابر خدای یگانه ، مورد اذعان و اعتراف بلقیس

وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

ص: 133

153- توحید شعیب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 6

6- شعیب (ع) در آخرین پاسخ خویش به خواسته کافران مدین ، بازگشت خود و همگامانش را به آیین شرک امری ناممکن دانست .

و ما یکون لنا أن نعود فیها إلا أن یشاء الله ربنا

جمله «ما یکون لنا . . .» که حکایت از عدم امکان بازگشت به آیین شرک دارد، هم می تواند به معنای عدم امکان تکوینی باشد و هم می تواند مراد از آن عدم امکان تشریحی (ناشایست بودن و جایز نبودن) باشد. برداشت فوق براساس احتمال اول است. گفتنی است که بر مبنای اول، مشیت الهی (إلا أن یشاء الله) مشیت تکوینی است و بر اساس احتمال دوم، مشیت الهی، مشیت تشریحی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 90 - 5

5- شعیب (ع) پس از اعلان پایداریش بر توحید و رد پیشنهاد اشراف کفرپیشه (بازگشت به آیین شرک) ، خروج از دیار مدین را برگزید .

لئن اتبعتم شعیباً

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «اتبعتم شعیباً»، پیروی از شعیب(ع) در خروج از شهر مدین باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 25

25- شعیب (ع) تنها خداوند را مرجع خویش می دانست و فقط به درگاه او روی می آورد .

وإليه أُتیب

«انابه» (مصدر أُتیب) به معنای رجوع و اقبال است.

154- توحید صفاتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 116 - 7

7- خداوند، در مالکیت موجودات هستی شریکی ندارد.

له ما فی السموت و الأرض

برداشت فوق با توجه به حصر - که از تقدیم «له» بر «ما فی السماوات ..» به دست می آید - استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بقره - 2 - 255 - 17

ص: 134

17 - مالکیت مطلق الهی بر هستی ، مقتضی نفی هر گونه قدرت مستقل در جهان هستی

له ما فی السموات و ما فی الارض من ذالذی یشفع عنده الا باذنه

جمله «من ذالذی . . .» که حاکی از نفی قدرت مستقل در جهان هستی است، می تواند نتیجه مالکیت مطلق الهی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 35 - 16

16 - تنها خداوند ، « سمیع » (بسیار شنوا) و « علیم » (بسیار دانا) است .

انک انت السمیع العلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 51 - 1

1 - عیسی (ع) ، بنی اسرائیل را به توحید ربوبی و پرستش خدا دعوت کرد .

ان الله ربی و ربکم فاعبدوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 64 - 4

4 - توحید عبادی و ربوبی ، اساس و معیار وحدت

تعالوا الی کلمه سواء بیننا و بینکم الا نعبد الا الله . . . ارباباً من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 80 - 1

1 - پیامبران ، کسی را به برگزیدن فرشتگان و انبیا به عنوان رب ، فرمان نداده اند .

ما کان لبشر . . . و لا یامرکم ان تتخذوا الملائکه و التّبیّن ارباباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 110 - 3

3- صفات و اسمای متعدد خداوند ، به تعدد در مسمی و به شرک در ذات او منجر نمی شود .

ادعوا الله أو ادعوا الرحمن أيّما تدعوا فله الأسماء الحسنى

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که آیه، درصدد جواب مشرکان باشد که خوانده شدن خداوند با «الله» یا «رحمان» را، به معنای تعدد در مسمی و ذات او می گرفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اخلاص - 112 - 1 - 17، 10

10 - خداوند ، در ذات و صفات ، یکتا و بی نظیر است .

أحد

ص: 135

درباره «أحد» معانی متعددی گفته شده است؛ از جمله این که: «أحد»؛ یعنی، کسی که در ربوبیت، ذات و صفات خویش دوم ندارد. (تاج العروس)

17 - « قال الباقر (ع) معنى قوله « الله أحد » المعبود الذى يأله الخلق عن ادراكه و الإحاطه بكيفيته فرد بالهيته متعال عن صفات خلقه ;

امام باقر(ع) فرمود: .. معنای قول خدا «الله أحد»، [این است که او] معبودی است که مخلوقات از درک حقیقت او و احاطه بر چگونگی او حیران و سرگردان اند. او در اله بودن خود یکتا است و بالاتر از صفات مخلوقات خود است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اخلاص - 112 - 4 - 2

2 - خداوند ، از صفات موجودات دیگر منزّه است .

و لم يكن له كفواً أحد

نبودن مماثل برای خداوند در بین موجودات، به این معنا است که حتی یک موجود، نمی توان یافت که صفات خداوند، با اوصاف او مشابه باشد.

155- توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 6 - 7

7 - یکتاپرستی و تنها از خدا یاری جستن ، « صراط مستقیم » است .

إياك نعبد وإياك نستعين. إهدنا الصراط المستقيم

«ال» در «الصراط» می تواند عهد ذکری بوده و اشاره به حقایقی باشد که در آیات پیشین مطرح شده، و از آنهاست یکتاپرستی و تنها از خدا استعانت جستن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 17، 2

2 - پرستش خدای یگانه و پرهیز از پرستش غیر او ، از عهد ها و پیمان های خداوند با بنی اسرائیل

و إذ أخذنا ميثق بني إسرائيل لا تعبدون إلا الله

17 - یکتا پرستی و احسان به والدین ، خویشان ، یتیمان و در ماندگان ، از مصادیق اعمال شایسته است .

و عملوا الصلحت .. لاتعبدون إلا الله و بالوالدین إحساناً ... و المسکین

آیه مورد بحث در حقیقت تفسیری برای آیه پیشین و بیان مصادیقی از «الصلحات» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 133 - 6,7,9,13,15,16

6 - یعقوب (ع) در آستانه مرگ ، فرزندانش را به ملازمت توحید دعوت نمود و به یکتا پرستی وصیت کرد .

ص: 136

إذ قال لبنیه ما تعبدون من بعدی

7- فرزندان یعقوب، او را بر ملازمت به پرستش خدای بی همتا و تسلیم بودن در برابرش مطمئن ساختند.

قالوا نعبد... إلهاً وحداً

9- موحدان باید در آستانه مرگ، بازماندگان خویش را به توحید و ملازمت بر عبادت خدا سفارش و وصیت کنند.

إذ حضر یعقوب الموت إذ قال لبنیه ما تعبدون من بعدی

13- پرستش خدای یکتا، وظیفه ای بر عهده همگان

نعبد... إلهاً وحداً

15- اعتقاد به خدای یگانه باید با پرستش و اطاعت کامل از او همراه باشد.

نعبد... إلهاً وحداً ونحن له مسلمون

کلمه «تعبدون» (می پرستید) و «نعبد» (می پرستیم) گویای این است که: ایمان داشتن به خدای یکتا (توحید ذاتی) کافی نبوده؛ بلکه باید او را تنها معبود دانسته و پرستش کرد. جمله «نحن له مسلمون» نیز بیانگر آن است که علاوه بر پرستش خدا، از فرمانهای او باید اطاعت کرد.

16- اعتقاد به یکتایی خدا و پرستش او، مهمترین اصل در ادیان الهی و زیر بنای دیگر اصول و احکام دین

ما تعبدون من بعدی قالوا نعبد... إلهاً وحداً

روشن است که یعقوب(ع) از میان تمامی اصول و احکام دین، تنها پرستش خداوند را نجات بخش نمی دانست. بنابراین تنها از پرستش خدا یاد کردن (ماتعبدون) می تواند حاکی از آن باشد که: اولاً، توحید عبادی از مهمترین اصلهاست و ثانیاً، انسان با پرستش خدا، به دیگر اصول و احکام دین گرایش پیدا کرده بدانها ملتزم خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 163 - 1، 2

1 - معبود حقیقی همه انسان ها، معبودی است یگانه و یکتا

وإلهکم إله واحد

2- معبود به حقی جز خدا وجود ندارد.

لا إله إلا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 255 - 1,4

1 - تنها خداوند شایسته پرستش است .

اللّٰه لا اله الاّ هو

4 - حیات و قیومیّت مطلق ، ملاک معبود بر حق

اللّٰه لا اله الاّ هو الحیّ القيّوم

آوردن دو صفت «حی» و «قیوم»، اشاره به علّت حصر عبودیت در خداوند است؛ یعنی تنها زنده قائم به ذات و مدبّر اشیا، می تواند معبود باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 137

2 - آل عمران - 3 - 2 - 1، 2

1 - معبودی جز خدای یگانه ، زنده و پاینده نیست .

اللّٰه لا اله الا هو الحيّ القيوم

قیوم به کسی گفته می شود که همواره بوده و هست. (تفسیر روح المعانی، ج 3، ص 8)

2 - تنها خداوند باید عبادت شود .

اللّٰه لا اله الا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 18 - 1

1 - گواهی خداوند برپادارنده قسط و عدل ، بر اینکه معبودی جز او نیست .

شهد الله انه لا اله الا هو ... قائماً بالقسط

«قائماً بالقسط»، حال است برای «الله».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 51 - 6، 1

1 - عیسی (ع) ، بنی اسرائیل را به توحید ربوبی و پرستش خدا دعوت کرد .

انّ الله ربّی وربکم فاعبدوه

6 - پروردگار ، سزاوار پرستش است .

انّ الله ربّی وربکم فاعبدوه

جمله «ان الله ربی . . .» ، (ربوبیت همه جانبه خدا) دلیل لزوم پرستش گرفته شده و این استدلال، مبتنی بر یک اصل کلی است که عبارت است از: هر کس ربّ باشد، شایسته پرستش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 64 - 1، 2، 3، 4، 6

1 - نفی پرستش غیر خدا ، نفی شرک و عدم پذیرش حاکمیت غیر خداوند ، وجه اشتراک ادیان الهی

یا اهل الكتاب تعالوا الی کلمه سواء بیننا و بینکم الا نعبد الا الله و لا نشرك ب

2 - دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از اهل کتاب به توحید در عبادت ، نفی شرک و عدم پذیرش حاکمیت غیر خداوند

یا اهل الكتاب تعالوا .. و لا یتخذ بعضنا بعضاً ارباباً من دون الله

3 - توحید عبادی ، نفی شرک و ردّ حاکمیت غیر خداوند ، گفتاری عادلانه و منصفانه

تعالوا الی کلمه سواء بیننا .. و لا یتخذ بعضنا بعضاً ارباباً من دون الله

((سواء))، به معنی ((عدل)) است.

4 - توحید عبادی و ربوبی ، اساس و معیار وحدت

تعالوا الی کلمه سواء بیننا و بینکم الا نعبد الا الله .. ارباباً من دون الله

6 - عبادت ، مخصوص خداوند است .

الا نعبد الا الله

ص: 138

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 79 - 3, 7, 9, 10

3 - نفی الوهیت حضرت عیسی (ع) از سوی خداوند

انّ مثل عیسی عند الله .. (آیه 59) ما کان لبشر ان یؤتیه الله الكتاب

از مصادیق مورد نظر برای آیه شریفه، حضرت مسیح است؛ چون آیات قبل درباره اهل کتاب می باشد.

7 - پیامبران، مردم را تنها به بندگی خدا دعوت می کردند.

ما کان لبشر .. ثم یقول للناس کونوا عباداً لی من دون الله و لکن کونوا ربّائین

9 - ناسازگاری مقام نبوت و دارا بودن کتاب و حکمت، با دعوت مردم به پرستش خویش

ما کان لبشر .. ثم یقول للناس کونوا عباداً لی من دون الله

10 - عبودیت برای خداوند و نفی آن از غیر او محور اصلی دعوت انبیا

ما کان لبشر .. ثم یقول للناس کونوا عباداً لی من دون الله و لکن کونوا ربّائین

ربانی کسی است که با ربّ ارتباط شدید داشته و او را بسیار عبادت کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 87 - 1

1 - خداوند، تنها معبود شایسته پرستش

الله لا اله الا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 29

29 - الله، تنها خدای یگانه و معبود حقیقی انسانها

انما الله اله وحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 72 - 9

9- دعوت مسیح (ع) از بنی اسرائیل به پرستش خدای یگانه و توحید ربوبی

وقال المسيح يبنى اسرائيل اعبدوا الله ربي وربكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 73 - 6

6- دعوت خداوند از مشرکان و قاتلان به تثلیث جهت گرایش به توحید و یکتاپرستی

ما من اله الا اله وحد و ان لم ينتهوا عما يقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 139

7 - خداوند منزله از هرگونه شریک در الوهیت و فراتر از داشتن همتایی شایسته پرستش

قال سبحنک

8 - عیسی (ع) خود معتقد و معترف به تنزیه خداوند از داشتن هرگونه شریکی شایسته الوهیت و پرستش

قال سبحنک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 1 - 1,2

1 - ستایش مخصوص خداوند آفریدگار آسمانها و زمین و پدیدآورنده تاریکیها و نور است.

الحمد لله الذى خلق السموت والأرض وجعل الظلمت والنور

2 - آفرینش آسمانها و زمین و پدیدآوردن نور و ظلمت به دست خداوند، دلیل اختصاص ستایش به اوست.

الحمد لله الذى خلق

«الذى خلق»، صفت «الله» و بیان وجه اختصاص حمد به اوست و این تعلیق، که به گفته اهل ادب تعلیق حکم «الحمد لله» بر وصف «الذى خلق» است، بیانگر انحصار شایستگی ستایش به آفریننده هستی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 17 - 5

5 - تنها خدای قادر بر رساندن هرگونه ضرر و یا منفعت به آدمی، شایسته پرستش و ولایت می باشد.

أغير الله أتخذ وليا .. وإن يمسك الله بضر ... فهو على كل شىء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 56 - 3

3 - پرستش هیچ چیزی، جز خداوند یگانه، روا و مجاز نیست.

قل إني نهيت أن أعبد الذين تدعون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 64 - 7

7 - توحید و یگانه پرستی، عالیترین جلوه شکرگزاری به درگاه خداوند است.

لئن أنجنا . . . لنكونن من الشكرين ... قل الله ينجيكم ... ثم أنتم تشركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 21، 5

5 - خداوند یگانه، توانا بر رساندن نفع و ضرر به آدمیان، شایسته پرستش است.

قل أندعوا من دون الله ما لا ينفعنا ولا يضرنا

21 - توحید و یکتا پرستی هدایتی الهی است.

ص: 140

قل إن هدى الله هو الهدى

چون جمله «إن هدى الله» در برابر جمله «له اصحاب يدعونه» عنوان گردیده و محور بحث آیه توحید است، چنین می نماید که مراد از هدایت در جمله «إن هدى الله» توحید و یکتاپرستی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 102 - 3,7,8,9,10

3 - معبودی جز خداوند، که مبدع هستی و خالق همه چیز و بدون همسر و فرزند باشد، وجود ندارد.

بدیع السموت . . . انى يكون له ولد ولم تكن له صاحبه ... لا إله إلا هو خلق كل شيء

7 - آفریدگار همه هستی، تنها خدای شایسته پرستش است.

لا إله إلا هو خلق كل شيء فاعبدوه

8 - توجه به انحصار ربوبیت و خالقیت خداوند برانگیزنده آدمی به پرستش اوست.

ذلکم الله ربکم لا إله إلا هو خلق كل شيء فاعبدوه

9 - هر موجودی، جز خدا، مخلوق است و شایسته پرستش نیست.

لا إله إلا هو خلق كل شيء فاعبدوه

10 - توحید در عبادت مهمترین وظیفه انسان در برابر پروردگار و خالق هستی است.

ذلکم الله ربکم . . . خلق كل شيء فاعبدوه

چون پس از بیان انحصار الوهیت در خداوند و بیان یکتایی او در خالقیت، امر به عبادت شده، چنین برمی آید که مهمترین وظیفه بنده در برابر خداوند عبادت و پرستش اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 163 - 2

2 - نبودن شریک برای خدا در ربوبیت، دلیل لزوم اخلاص در پرستش او

إن صلاتی و نسکی . . . لله رب العلمین. لا شریک له

توصیف «الله» به ربوبیتش بر هستی (رب العالمین) و نبودن شریک برای او (لا شریک له) تعلیل برای «إن صلاتی . . . لله» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 3 - 1

1 - لزوم تبعیت از قرآن و ترک پیروی از غیر خدا

اتبعوا ما أنزل إليکم من ربکم و لاتتبعوا من دونه أولیاء

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر در «من دونه» به «ربکم» برگردانده شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 74 - 5

5 - توجه دادن مردم به نعمت های الهی و سرنوشت پیشینیان ، از روش های تبلیغی صالح (ع) برای گرایش دادن آنان به پرستش خدای

یگانه

ص: 141

و اذكروا إذ جعلكم خلفاء... فاذكروا ءالاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 140 - 2,4

2 - هیچ کس و هیچ چیز جز خداوند شایسته پرستش و الوهیت نیست .

قال أغیر الله أبغیکم إلهاً

4 - موسی (ع) با بیان احسان و تفضل ویژه خداوند بر بنی اسرائیل ، تنها او را شایسته پرستش برای آنان معرفی کرد .

قال أغیر الله أبغیکم إلهاً و هو فضلکم علی العلمین

جمله «و هو فضلکم» حالیه و به منزله تعلیلی است برای جمله «أغیر الله...» یعنی چگونه امکان دارد غیر خدا را برای پرستش شما بجویم در حالی که نعمتها، از جمله برتری شما بر دیگر اقوام و ملل، عطای اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 153 - 4

4 - خداوند گناه آن گروه از بنی اسرائیل را که پس از گوساله پرستی توبه کرده و با ایمان به یکتایی خدا به پرستش او بازگشتند ، آمرزید و آنان را مشمول رحمت خویش قرار داد .

و الذین عملوا السیئات ثم تابوا من بعدها و ءامنوا

مصدق مورد نظر برای «الذین عملوا السیئات»، به دلیل آیات پیشین، گوساله پرستان بنی اسرائیل است. این آیه در حقیقت استثنایی برای آیه پیشین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 158 - 9,10

9 - هیچ موجودی ، بجز خدای یکتا ، شایسته و بایسته پرستش نیست .

لا إله إلا هو

10 - فرمانروای هستی ، تنها موجود شایسته پرستش

الذی له ملک السموت و الأرض لا إله إلا هو

بیان این حقیقت که تنها خداوند شایسته پرستش است، پس از بیان انحصار حاکمیت هستی به او، گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 191 - 5

5 - تنها خداوند شایسته پرستش و توانا بر تدبیر امور انسانهاست .

هو الذی خلقکم .. ایشرکون ما لایخلق شیئا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 31 - 5

5 - همه انسان ها ، مأمور به پرستش و اطاعت بی چون و چرای خدای یگانه و پرهیز از شریک گرفتن غیر ، برای اویند .

ص: 142

و ما أمروا إلا ليعبدوا إلهاً وحداً لا إله إلا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 3 - 19

19 - تنها خداوندِ خالقِ مدبر ، پروردگار انسان ها و شایسته پرستش است .

اللّٰه الذی خلق .. . ثم استوی ... یدبر الأمر ... ذلکم اللّٰه ربکم فاعبدوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 32 - 3

3 - توحید (اعتقاد به ربوبیت بی همتای خدا) آیینی حق و یکتا پرستی سلوک راه هدایت است .

فذلکم اللّٰه ربکم الحق فماذا بعد الحق إلا الضلل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 34 - 9

9 - تنها خداوند ، سزاوار پرستش و معبودیت است .

قل اللّٰه یدءوا الخلق ثم یعیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 35 - 5

5 - تنها خدا ، سزاوار پرستش و پیروی است .

قل هل من شرکائکم من یرہدی إلى الحق قل اللّٰه یرہدی للحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 104 - 8,10

8 - عبادت ، تنها شایسته خداوندی است که مرگ انسان ها به دست او بوده و جان آنان پس از مرگ ، در اختیار او قرار می گیرد .

و لکن أعبد اللّٰه الذی یتوفیکم

10 - توحید در عبادت و اعتقاد به بقای انسان پس از مرگ ، دو پایه و اساس دین الهی است .

و لكن أعبد الله الذي يتوفيكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 105 - 3

3 - توحید در عبادت و یکتاپرستی ، دین حنیف و صراط مستقیم است .

و أن أقم وجهك للدين حنيفاً و لا تكونن من المشركين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 143

8 - هود - 11 - 2 - 2

2- توحید و لزوم یکتاپرستی از تعالیم اساسی ، متقن و روشن قرآن است .

کتبُ أَحکمتْ ءآیته ثم فصلت .. ألا تعبدوا إلا الله

«ألا» مرکب از «أن» تفسیریه و «لا» ی ناهیه است و جمله «لا تعبدوا ..» تفسیر «کتابُ أَحکمتْ آیاته ثم فصلت» می باشد؛ یعنی ، نهی از پرستش غیر خدا ، سخن متقن و روشن قرآن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 14 - 5

5- هیچ معبودی جز خدای یگانه نیست .

فاعلموا .. أن لا إله إلا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 14

14- خداوند ، تنها حقیقتی که شایسته و بایسته پرستش است .

اعبدوا الله ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 11

11- خداوند ، تنها حقیقتی که شایسته و بایسته پرستش است .

اعبدوا الله ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 13

13- خداوند ، تنها حقیقتی که شایسته و بایسته پرستش است .

اعبدوا الله ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 4،11

4- یوسف (ع)، با طرح سؤال و برانگیختن وجدان هم‌بندان خویش، حقانیت توحید و یکتاپرستی را برای آنان مطرح ساخت.

ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد القهار

11- اعتقاد به وجود خدای یگانه و غالب و باور به شایستگی او برای پرستش، اعتقاد و باوری خردمندانه است.

ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد القهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 16

ص: 144

16- توحید و یکتاپرستی ، آیینی بدون کمترین انحراف و کجی ، و شرک پنداری منحرف و نادرست است .

أمر ألا تعبدوا إلا إياه ذلك الدين القيم

«قیّم» به معنای مستقیم و بدون انحراف و کجی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 30 - 11

11- تنها خداوند شایسته و بایسته پرستش است .

لا إله إلا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 22 - 1

1- تنها معبود واقعی انسان ها ، خدای یگانه است .

إلهکم إله وحد

با توجه به آیات سابق، که درباره صفات خداوند و نفی معبودهای مشرکان بود و از منحصر کردن اله و معبود در این آیه به یک فرد، روشن می شود که آن اله یگانه، همان خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 51 - 2

2- خداوند ، یگانه معبود و اله است .

إنما هو إله وحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 73 - 2

2- خداوند ، تنها روزی دهنده آدمیان و یگانه معبود شایسته پرستش است .

أفبالبطل يؤمنون .. و يعبدون من دون الله ما لا يملك لهم رزقاً

از ارتباط میان این آیه و آیه قبل استفاده می شود که خداوند رازقیت را در انحصار خود دانسته و رزق دهنده واقعی را شایسته معبودیت معرفی کرده است و در این راستا هرگونه نقش بتها را در رازقیت، نفی کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 14 - 9

9- تنها، پروردگار انسان ها و جهان هستی، صلاحیت پرستش را دارد.

رَبِّنا رَبِّ السَّموتِ وَالْأَرْضِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 110 - 7

ص: 145

7- هیچ معبودی برای آدمیان ، جز خدای یگانه وجود ندارد .

إِنَّمَا إِلَهُكُمُ إِلَهٌ وَاحِدٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 36 - 9

9- پرستش خدای یگانه و اعتقاد به توحید ربوبی ، صراط مستقیم است .

وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 8 - 1

1 - هیچ معبودی جز خداوند ، شایسته پرستش نیست .

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 14 - 4

4- هیچ معبودی جز خداوند حقیقت نداشته و شایسته پرستش نیست .

إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا

«إله» به معنای معبود است و در آیه، مراد معبود حق است، زیرا وجود خارجی معبودان باطل، قابل انکار نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 98 - 4

4- معبود حقیقی انسان ها ، همان معبود یگانه در جهان هستی است .

إِنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ

وصف «الذی...» برای تعلیل است؛ یعنی، چون «اللّه» کسی است که هیچ معبود بر حقّی در جهان جز او وجود ندارد، پس «خدای شما» نیز هم او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 2

2- هیچ معبود و خدایی جز « الله » در جهان وجود ندارد .

أم اتخذوا من دونه ءالهه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 25 - 3,4

3- شعار « لا إله إلا الله » ، پرستش خدای یگانه و مبارزه با شرک و چندگانه پرستی ، محتوای وحی الهی به تمامی رسولان

من رسول إلا نوحی إليه أنه لا إله إلا أنا فاعبدون

ص: 146

4- توحید در عبادت ، لازمه توحید در الوهیت است .

لااله إلاّ أنا فاعبدون

برداشت یاد شده از تفریع مسأله عبادت خدا (فاعبدون)، بر موضوع یگانگی خدا و توحید در الوهیت (لا إله إلاّ أنا)، استفاده گردیده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 67 - 3

3- تنها خداوند یکتا ، شایسته عبادت و پرستش است .

أَفْ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 92 - 4,6

4- تنها خداوند ، پروردگار شایسته پرستش است .

أَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ

6- بشر ، مأمور پرستش و عبودیت خداوند واحد است .

وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 108 - 3

3- خدا و معبود حقیقی انسان ، تنها یکی است .

أَنَّمَا إِلَهُكُمُ إِلَهُ وَاحِدٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 6 - 1

1 - تنها خداوند ، حق و پروردگار شایسته پرستش است .

فإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ ... وَ تَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً ... ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ

«ذلک» در این جا به دو چیز اشاره دارد: 1- به قدرت نمایی های خدا در آفرینش انسان از خاک بی جان و مراحل رشد او در رحم و خارج از آن (فَاتَا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تَرَابٍ.. 2- به جلوه های قدرت خدا در رویش و رشد انواع گیاهان در زمین (و تری الأرض هامة...)). «باء» در «بأنَّ الله» سببیه است. «ال» در «الحق» جنسیه و مفید حصر می باشد و روی سخن با مردمی است که گرفتار پندارهای شرک آمیز بودند و گمان می کردند که غیر از خدا، خدایان دیگری نیز در سرنوشت آنها تأثیر می گذارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 24 - 5

5 - پرستش خدای یگانه ، راه خداوند

و هدوا إلى صراط الحمید

ص: 147

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 6

6 - هیچ کس به جز خدا، شایسته پرستش نیست .

أَن لَّا تَشْرِكْ بِي شَيْئًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 34 - 11

11 - خدا، تنها معبود شایسته پرستش

فَالْهَكْمُ إِلَهٍ وَحْدَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 62 - 2,3

2 - تنها خداوند، معبود به حق و شایسته پرستش است .

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ

3 - هر معبودی به جز خدا، موهوم است و باطل .

وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِ هُوَ الْبَطْلُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 9

9 - خدا، تنها معبود سزاوار پرستش

مَا لَكُمْ مِن إِلَهٍ غَيْرِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 32 - 6

6 - خدا، تنها معبود سزاوار پرستش

ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - نور - 24 - 25 - 10

10 - خدا ، تنها معبود به حق و شايسته الوهيت

أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 93 - 4

ص: 148

4 - خداوند ، یگانه معبود به حق و تنها پشتمانه انسان در قیامت

این ما کنتم تعبدون . من دون الله هل ينصرونکم أو ينتصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 64 - 8

8 - پرستش ، مخصوص پدیدآورنده ، اعاده کننده و روزی دهنده انسان ها است و نه غیر او

أمن يبدؤا الخلق ثم يعيده .. أله مع الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 70 - 1,2

1 - الوهیت و معبود بودن ، تنها شایسته ذات پاک خداوند

و هو الله

ضمیر «هو» در «هو الله» راجع به ذات پاک خداوند است و «ال» در «الله» برای تلمیح و اشاره به صفت الوهیت می باشد. بنابراین «هو الله» مرادف با «هو الاله» است؛ یعنی، تنها آن ذات پاک و حقیقت محض است که سزاوار الوهیت است و نه غیر او. جمله بعد؛ یعنی، «و هو الله لا اله الا هو» تأکید برای همین معنا است.

2 - معبودی جز ذات پاک خداوند نیست .

لا اله الا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 71 - 7

7 - خدا ، تنها معبود شایسته پرستش

من اله غیر الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 72 - 6

6 - خدا، تنها معبود شایسته پرستش

من إله غير الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 88 - 4,5

4 - وجود معبودی جز خدا، حقیقت ندارد.

لا إله إلا هو

5 - خدا، تنها معبود شایسته پرستش است.

لا إله إلا هو

ص: 149

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 3 - 8

8 - در جهان هستی معبودی جز الله ، حقیقتاً وجود ندارد .

لا إله إلا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 4 - 1

1 - سراسر جهان هستی ، تنها از یک معبود حقیقی برخوردار است .

إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 35 - 5

5 - الله ، تنها معبود حقیقی است .

لا إله إلا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 87 - 3

3 - تنها پروردگار جهان ، سزاوار عبودیت و پرستش است .

أَنْفِكَاءَ إِلَهٍ دُونَ اللَّهِ تَرِيدُونَ . فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 125 - 9

9 - پرستش ، تنها شایسته نیکوترین آفریننده ها (خدا) است .

أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - عبودیت و پرستش ، تنها شایسته پروردگار انسان ها است .

أَتَدْعُونَ بَعْلًا .. اللَّهُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأُولِينَ

یادآوری ربوبیت خداوند نسبت به انسان ها، پس از محکوم کردن پرستش بت ها، گویای مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 65 - 6

6 - هیچ معبود حقیقی ، جز الله در عالم وجود ندارد .

ما من إله إلا الله الواحد القهار

ص: 150

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 3 - 1

1 - تنها خداوند ، شایسته عبادت خالصانه و اطاعت بی چون و چرا است .

ألا لله الدين الخالص

«الدين» مبتدا و مسنداليه و «لله» خبر و مسند است. تقديم مسند بر مسنداليه، مفيد حصر و اختصاص است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 29 - 17

17 - ناگاهی بیشتر مردم از شایستگی انحصاری خداوند به عبادت و پرستش و ضرر و زیان شرک

ضرب الله مثلاً رجلاً .. بل أكثرهم لا يعلمون

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که متعلق جهل، مسأله برابر نبودن دو مثل مربوط به مؤمن و مشرک و سرنوشت ایمان و شرک باشد؛ یعنی، «بل أكثرهم لا يعلمون أنّهما لا يستویان»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 64 - 2

2 - عبادت ، تنها شایسته خالق هستی و مدبر و صاحب اختیار جهان است .

قل أفعیر الله تأمرونی أعبد

«فا» در «أفعیر الله» یا برای تفریع این آیه به آیات پیش است - که از خالقیت و تدبیر خدا سخن گفته است - و یا رابطه برای جواب شرط مقدر است که تقدیر آن چنین می باشد: «إن كان الله خالق كل شیء فكيف تأمرونی أن أعبد غیر الله». در هر صورت پیام آیه شریفه این است که با وجود خالق بودن خداوند، عبادت غیر او شایسته نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 66 - 3

3 - تنها خداوند شایسته پرستش است .

أفعیر الله تأمرونی أعبد .. بل الله فاعبد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 62 - 4

4 - در جهان هستی معبودی جز الله ، حقیقتاً وجود ندارد .

لا إله إلا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 65 - 3،7

3 - معبودی جز الله حقیقتاً وجود ندارد .

ص: 151

لا إله إلا هو

«إله» به معنای معبود است.

7- دعا و عبادت، تنها شایسته خداوند یکتا و دارنده حیات حقیقی است.

هو الحي لا إله إلا هو فادعوه

«فا» در «فادعوه» عاطفه بوده و برای ربط میان سبب و مسبب است؛ یعنی، به سبب آن که خدا دارنده حیات حقیقی و یکتا است، پس او را باید عبادت کرد و از او حاجت خواست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 6

6 - معبود شایسته پرستش، معبودی یگانه و بی شریک است.

أتما إلهكم إله وحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 37 - 11، 8

8 - سجده و کرنش، تنها در برابر آفریدگار هستی روا است.

واسجدوا لله الذي خلقهم

11 - عبادت و پرستش، تنها شایسته آفریدگار جهان است؛ و نه در شأن مخلوقات او.

واسجدوا لله الذي خلقهم إن كنتم إياه تعبدون

تقدیم «إياه» بر «تعبدون» علاوه بر رعایت فاصله آیات، می تواند برای حصر نیز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 6 - 3

3 - خداوند یگانه، تنها معبود و شایسته پرستش در جهان هستی

والذين اتخذوا من دونه أولياء

بنابراین که مراد از ولی - مفرد اولیاء - معبود باشد از سخن تهدیدآمیز آیه مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 9 - 6

6 - خداوند یگانه ، تنها معبود و شایسته پرستش در جهان هستی

فَاللّٰهُ هُوَ الْوَلِيُّ

بنابراین که مراد از «الولی» معبود باشد مطلب فوق برداشت می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 64 - 5

5 - تنها خداوندی که ربوبیت جهان هستی را عهده دار است ، شایسته عبادت و پرستش می باشد .

ص: 152

إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ فَاعْبُدُوهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 19 - 4

4- تنها خداوند ، شایسته پرستش است .

فاعلم أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 43 - 2

2 - خداوند ، یگانه معبود به حق هستی است .

أَمْ لَهُمْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 22 - 7، 2

2 - جز « الله » ، هیچ کس و هیچ چیز شایسته پرستش نیست .

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ

7- هر موجودی جز خدای یگانه ، فاقد علم و رحمت گسترده و شایستگی برای پرستش

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عِلْمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 23 - 2

2 - یگانه مدبّر و فرمانروای جهان هستی ، شایسته مقام خداوندی و پرستش است .

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ

وصف «الملك» برای جمله قبل، اشعار به علیت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- عبادت و پرستش، تنها شایسته خداوند یگانه

إِنَّا بَرَاءُ. .. وَمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 13 - 1،2

1 - هیچ معبود حقیقی، جز «الله» در عالم وجود ندارد.

اللّٰه لا إله إلاّ هو

2 - معبودی جز «الله» شایستگی عبادت ندارد.

ص: 153

اللّٰه لا إله إلاّ هو

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که نفی در «لا إله إلاّ هو» نفی شایستگی باشد، نه نفی وجود؛ زیرا در عالم معبودهای ادعایی بسیاری وجود دارد، ولی آنها شایستگی معبودیت را ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 9 - 3

3 - هیچ معبود حقیقی در جهان هستی جز «اللّٰه» وجود ندارد و جز او کسی شایسته پرستش نیست .

لا إله إلاّ هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اخلاص - 112 - 1 - 17، 8

8 - خداوند ، تنها معبود شایسته عبادت است .

اللّٰه أحد

برخی از اهل لغت اصل کلمه «اللّٰه» را «إله» می دانند. فعل «أَلَّهَ»؛ یعنی، عبادت کرد، در این صورت «إله»، به معنای معبود خواهد بود (مفردات راغب). کلمه «اللّٰه» با آن که علم است، می تواند ناظر به معنای لغوی «إله» نیز باشد. در این صورت مراد از «وحدت معبود»، این است که سایر معبودها، دروغین و پنداری اند و شایسته عبادت نیستند.

17 - « قال الباقر (ع) معنى قوله « اللّٰه أحد » المعبود الذى ياله الخلق عن ادراكه و الإحاطه بكيفيته فرد بالهيته متعال عن صفات خلقه ;

امام باقر(ع) فرمود: ... معنای قول خدا «اللّٰه أحد»، [این است که او] معبودی است که مخلوقات از درک حقیقت او و احاطه بر چگونگی او حیران و سرگردان اند. او در اله بودن خود یکتا است و بالاتر از صفات مخلوقات خود است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 3 - 2

2 - مردم ، باید تنها خداوند را عبادت کرده و او را « إله » خود بدانند .

إله الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بندگان خالص خدا، به جز «الله»، چیزی را به خدایی نمی خوانند و معبودی را جز او نمی پرستند .

و عباد الرحمن . . . و الذين لا يدعون مع الله إلهاً آخر

«إله» به معنای معبود است.

2 - اعتقاد به توحید و یگانه پرستی و دوری از شرک و چندگانه پرستی ، از اوصاف بندگان خالص خدا

و الذين لا يدعون مع الله إلهاً آخر

ص: 154

توحید عبادی ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 120 - 2

2- ابراهیم (ع) در آغاز پیامبریش ، تنها موحد و عبادتگر عصر خویش بود .

إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ

برداشت فوق، بر این اساس است که اطلاق «أُمَّة» به ابراهیم(ع) از آن جهت باشد که «امت موحد» در عصر او منحصر به شخص وی بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 5

5- ابراهیم (ع) ، هجرت از محیط شرک و بت پرستی را جهت حراست از عقیده توحیدی خود و عبادت پروردگار یگانه برگزید .

وَأَعْتَزَلَكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُوا رَبِّي

از جمله معانی «دعاء» عبادت است. در این آیه نیز «أدعوا» به قرینه «لِمَ تَعْبُد» در آیات قبل می تواند به معنای «عبادت می کنم» باشد. براین مبنا ابراهیم، هجرت خود را برای میسرشدن عبادت خداوند دانسته است.

156- توحید عبادی انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 52 - 1

1 - یکی بودن شیوه زندگی همه پیامبران ، در بهره گیری سالم و حلال از نعمت های الهی ، کردار نیک و پرستش خدای یگانه

يَأْتِيهَا الرِّسَلُ كُلُّهَا مِنَ الطَّيِّبَاتِ . . . وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ

«هذه» اشاره به طریقه زندگی است که از سوی خدا به یکایک پیامبران توصیه شده بود (یا آیتها الرسل کلوا من الطیبات و اعملوا صالحاً). «أُمَّة» نیز به معنای طریقه، شیوه و آیین است.

157- توحید عبادی جنندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- تمامی موجودات جنبنده و فرشتگان ، تنها در برابر خداوند سجده می کنند .

و لله يسجد ما فى السموت و ما فى الأرض من دابّه و الملائكه

ص: 155

158- توحید عبادی حبیب نجار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 22 - 2

2- مؤمن انطاکیه (حبیب نجار) به دلیل ایمان به خدای یکتا و پیروی از رسولان الهی ، مورد اعتراض و تهدید مردم کافر قرار گرفت .

و ما لی لا أعبد الذی فطرنی

از آهنگ آیه شریفه - که با استفهام انکاری همراه است - مطلب یاد شده به دست می آید؛ زیرا استفهام انکاری، در رد چیزی به کار می رود که مورد انکار و اعتراض قرار گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 23 - 2، 1

1 - مؤمن انطاکیه (حبیب نجار) ، فردی یکتاپرست و به دور از شرک و بت پرستی

ءأتخذ من دونه ءالهه

همزه در «ءأتخذ» برای استفهام انکاری است. بنابراین «ءأتخذ»؛ یعنی، «لاأتخذ من دونه ءالهه».

2- مؤمن انطاکیه (حبیب نجار) ، یکتاپرستی خود و بیزاری اش از شرک و بت پرستی را اعلام کرد .

ءأتخذ من دونه ءالهه

159- توحید عبادی در ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- اعراف - 7 - 33 - 14

14 - خداوند در هیچ آیینی به پرستش معبودی جز خود، فرمان نداده است.

و أن تشركوا بالله ما لم ينزل به سلطانا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 4

4- دعوت به پرستش خدای یگانه ، در رأس برنامه تبلیغی نوح (ع)

فقال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

160- توحید عبادی در ادیان آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 36 - 7

ص: 156

7 - توحید عبادی و در پی آخرت بودن ، دو امر اعتقادی مهم ، در تعالیم ادیان آسمانی است .

يقوم اعبدوا الله و ارجوا اليوم الآخر

161- توحید عبادی در تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 19 - 3

3 - توحید و یکتاپرستی ، دین مشترک جوامع بشری نخستین

و ما كان الناس إلا أمه وحده فاختلقوا

«امت» به هر جمعیتی که امر واحدی آنان را گرد هم آورده باشد گفته می شود. مراد از آن امر واحد - که جوامع بشری نخستین را گرد هم آورد و از ایشان یک امت تشکیل داد - به قرینه آیه قبل، توحید و یکتاپرستی است.

162- توحید عبادی در شریعت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 19

19 - « عن أبي جعفر (ع) قال : كانت شريعة نوح أن يعبد الله بالتوحيد . . . فلبث فيهم ألف سنة إلا خمسين عاماً يدعوهم سراً وعلانية . . فأوحى الله عزوجل إليه : أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن فلا تبتأس بما كانوا يفعلون » فلذلك قال نوح : « و لا يلدوا إلا فاجراً كفاراً » و أوحى الله إليه « أن اصنع الفلك » ؛

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود: .. شریعت نوح آن بود که خدا به یکتایی پرستش می شد... پس نوح(ع) در بین قوم خویش 950 سال توقف کرد و آنها را آشکار و پنهان به خدا دعوت نمود... سپس خداوند - عزوجل - به او وحی فرستاد: «أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن فلا تبتأس بما كانوا يفعلون» و به همین خاطر نوح گفت: «و لا يلدوا إلا فاجراً كفاراً» و خداوند به نوح وحی کرد: «أن اصنع الفلك».

163- توحید عبادی صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 19

19 - خداوند ، به مؤمنان نیکوکار وعده داده است که در کمال امنیت و آرامش و بی هیچ ترسی از دشمنان دیانت ، تنها خدا را عبادت

کنند .

وعد الله الذين ءامنوا منكم و عملوا الصلحت . . . و ليبدلنهم من بعد خوفهم أمناً

برداشت یاد شده، مبتنی بر این است که جمله «یعبدوننی. . .» استینافیه و بیانگر نتیجه و بازتاب تبدیل ترس و اضطراب به امنیت

ص: 157

و آرامش باشد؛ یعنی، مؤمنان آن چنان در امنیت و آرامش قرار می گیرند که بی هیچ ترس و اضطرابی از ناحیه دشمنان دیانت، به عبادت خدای واحد می پردازند.

164- توحید عبادی محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 162 - 1

1 - نماز خواندن پیامبر(صلی الله علیه و آله)، عبادت کردنش و انجام امور زندگانی و مرگش تنها برای خدا بود.

إن صلاتی و نسکی و محیای و مماتی لله

«محیا» و «مات» مصدر میمی و به معنای زنده ماندن و مردن است. چون زنده ماندن و مردن در اختیار انسان نیست تا آن را برای خدا قرار دهد، می توان گفت مقصود از آن چگونه زندگی کردن و چگونه مردن است و یا مراد انجام امور مربوط به زندگی و مرگ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 36 - 6,7

6- پیامبر(صلی الله علیه و آله) از ناحیه خداوند فرمان داشت که تنها او را بپرستد و برای او شریکی قائل نباشد .

قل إنما أمرت أن أعبد الله و لا أشرك به

7- پیامبر(صلی الله علیه و آله) از ناحیه خداوند فرمان داشت ، یکتاپرستی خویش و گریزش از شرک را اعلام کند .

قل إنما أمرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 91 - 10

10 - پیامبر(صلی الله علیه و آله) همانند همه مردم ، مکلف به پرستش خدای یگانه و تسلیم شدن در برابر او

أمرت أن أعبد ربّ هذه .. و أمرت أن أكون من المسلمين

آمدن «أمرت..» به صورت متکلم وحده، می تواند از آن جهت باشد که بفهماند پیامبر(صلی الله علیه و آله) نیز - با همه مقامات معنوی - مکلف به عبادت و تسلیم است و تعالی معنوی، سبب برداشته شدن تکلیف نمی شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- سران کفر و شرک، کلام توحیدی و یکتاپرستی رسول خدا را، سخنی دروغ و ساختگی می پنداشتند.

إن هذا إلا اختلق

مقصود از واژه «اختلاق» - هنگامی که در وصف کلامی آورده شود - سخن ساختگی و دروغی است که سابقه نداشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 158

6 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر عبادت و فرمان بری خالصانه آن حضرت

فاعبد الله مخلصاً له الدين

واژه «دین» در معانی جزا، عادت، ملت، اسلام، عبادت و طاعت، به کار می رود (قاموس المحيط)؛ ولی در این جا - با توجه به این که مخاطبان آیات مورد بحث، مشرکان می باشند و نیز در این آیات واژه عبادت به کار رفته - ممکن است به معنای عبادت و طاعت استعمال شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - عبادت خالصانه خدا ، تکلیفی الهی برعهده پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل الله أعبد مخلصاً له ديني

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از آغاز دریافت دلایل و برهان های الهی ، از عبادت غیرخدا نهی شده بود .

قل إني نهيت أن أعبد الذين تدعون من دون الله لِمَا جَاءَنِ الْبَيِّنَاتِ

165- توحید عبادی مخلصین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - تقوا ، یکتاپرستی و دوری از شرک ، از اوصاف بندگان مخلص

أَلَا تَتَّقُونَ . أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ . اللَّهُ رَبِّكُمْ ... إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ

166- توحید عبادی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - مسلمانان ، خداوند را از داشتن شریک منزه دانسته و تنها او را پرستش می کنند .

و نحن له مخلصون

ص: 159

167- توحید عبادی ملئکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 49 - 4

4- تمامی موجودات جنبنده و فرشتگان ، تنها در برابر خداوند سجده می کنند .

و لله يسجد ما فى السموت و ما فى الأرض من دابة و الملائكة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 41 - 2

2 - ملئکه ، پرستیده شدن غیر خداوند را شایسته نمی دانند .

قالوا سبحنک

اعلام منزّه بودن خداوند از سوی فرشتگان، در جواب این سؤال که «آیا شما مورد پرستش مشرکان بوده اید» می تواند ناظر به حقیقت یاد شده باشد.

168- توحید عبادی موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 15 - 3

3- موجودات آسمان ها و زمین برای غیر خدا خاضع نبوده و به غیر او سجده نمی کنند .

و لله يسجد من فى السموت و الأرض

تقدیم «لله» بر «یسجد» حاکی از حصر است. بنابراین «لله یسجد...» ؛ یعنی ، برای خداوند سجده می کنند و به غیر او سجده نمی برند.

169- توحید عبادی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 138 - 4

4- اهل ایمان ، از شرک در عبادت منزّه و میرا هستند .

و نحن له عبدون

برداشت فوق، از تقدیم «له» بر «عابدون»، که دلالت بر حصر دارد، استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 19

19 - خداوند ، به مؤمنان نیکوکار وعده داده است که در کمال امنیت و آرامش و بی هیچ ترسی از دشمنان دیانت ، تنها خدا را

ص: 160

عبادت کنند .

وعد الله الذين آمنوا منكم و عملوا الصلحت . . . و ليبدلنهم من بعد خوفهم أمناً

برداشت یاد شده، مبتنی بر این است که جمله «یعبدوننی..» استینافیه و بیانگر نتیجه و بازتاب تبدیل ترس و اضطراب به امنیت و آرامش باشد؛ یعنی، مؤمنان آن چنان در امنیت و آرامش قرار می گیرند که بی هیچ ترس و اضطرابی از ناحیه دشمنان دیانت، به عبادت خدای واحد می پردازند.

170- توحید عبادی هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 55 - 1

1- هود (ع) ، به مشرکان قومش اعلام کرد که تنها خداوند را مؤثر در جهان دانسته و تنها او را شایسته عبادت می داند .

أني بريء مما تشركون. من دونه

ضمیر در «دونه» به «الله» در آیه قبل برمی گردد.

171- توحید عملی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 65 - 12

12 - توحید عملی مبتنی بر توحید نظری است .

اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 12

12 - توحید عملی مبتنی بر توحید نظری است .

اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - توحيد عملي مبتنى بر توحيد نظري است .

اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

ص: 161

172- توحید فرزندان ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 35 - 16

16- « عن أبي عبدالله (ع) . . . قال : . . . إن الله أمر إبراهيم (ع) أن ينزل إسماعيل بمكة ففعل فقال إبراهيم : « رب اجعل هذا البلد آمناً واجنبى وبنى أن نعبد الأصنام » فلم يعبد أحد من ولد إسماعيل صنماً قط . . . ;

امام صادق(ع) . . . فرمود: . . . همانا خداوند به ابراهیم(ع) امر کرد که اسماعیل را به مکه اسکان دهد. پس ابراهیم(ع) بعد از انجام آن گفت: «رب اجعل هذا البلد آمناً واجنبى وبنى أن نعبد الأصنام». پس هیچ یک از فرزندان اسماعیل هرگز بتی را نپرستیدند...».

173- توحید فطری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 25 - 16

16 - « عن أبي جعفر (ع) . . . قال : قال رسول الله : كل مولود يولد على الفطرة يعنى على المعرفة بأن الله عز وجل خالقه ، فذلك قوله « ولئن سألتهم من خلق السماوات والأرض ليقولنَّ الله » ;

از امام باقر(ع) روایت شده است که . . . گفت: رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمود: هر مولودی بر فطرت آفریده شده است یعنی بر معرفت این که خدای عزوجل خالق او است و این است قول خدا: و لئن سألتهم من خلق السماوات والأرض ليقولنَّ الله»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 32 - 5

5 - عقیده به توحید و نجات بخشی خداوند ، باوری فطری برای انسان ها است .

وإذا غشيهم موج كالظلل دعوا الله مخلصين له

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 13 - 2

2 - توجه به آفریننده نعمت ها ، به دنبال بهرهوری از آن ، امری طبیعی و فطری است .

لتستوا على ظهوره ثم تذكروا نعمه ربكم إذا استويتم عليه

174- توحید لوط (ع)

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 26 - 1

1 - حضرت لوط (ع) به دعوت ابراهیم (ع) در پی فراخوانی او به توحید، ایمان آورد.

و ابرهیم إذ قال لقومه اعبدوا اللّٰه .. فأمن له لوط

ص: 162

175- توحید مادر ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 41 - 5

5- پدر و مادر حضرت ابراهیم (ع) مؤمن و موحد بودند .

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ

از اینکه حضرت ابراهیم(ع) برای پدر و مادرش طلب آمرزش کرد، استفاده می شود که آنان مؤمن و موحد بودند.

176- توحید محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 163 - 3

3 - پیامبر(صلی الله علیه و آله) به یگانه پرستی، اخلاص در عبادت و ایمان به یکتایی خدا در ربوبیت مأمور بود.

إِن صلاتي ... لله رب العلمين. لا شريك له و بذلك أمرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 13

13- پیامبر (صلی الله علیه و آله) هرگز در زمره مشرکان نبود .

و ما أنا من المشركين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 30 - 14

14- توحید پیامبر (صلی الله علیه و آله) در توکل بر خدا

علیه توکلت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 11 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور اعلام موضع سازش ناپذیر عقیدتی و توحیدی خود به مردم

قل إني أُمرت أن أعبد الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 14 - 1

ص: 163

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور اعلان موضع عقیدتی و توحیدی خود به مردم

قل الله أعبد مخلصاً له دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 81 - 6

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در عقیده توحیدی خویش تنها متکی به دلیل و برهان قاطع بود.

قل إن كان للرحمن ولد فأنا أول العبدین

پیام آیه شریفه به مشرکان این است که اگر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، سخن از توحید به میان می آورد، هیچ دلیلی جز واقع گرای نباشد؛ زیرا آن حضرت در عمل نشان داده است که در میدان عبادت و پرستش، سخت کوش و بی نظیر است و شخصی مانند ایشان نمی تواند از عبادت حق روی برتابد. بنابراین اگر شرک را نمی پذیرد، تنها دلیلش این است که واقعیتی برای آن نمی بیند.

177- توحید مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 139 - 4,8

4 - اعتقاد اهل کتاب و مسلمانان به ربوبیت خدای یکتا، از دلایل نابجا بودن محاجه اهل کتاب با مسلمانان درباره خدا و شؤون او (برانگیختن پیامبران)

أتحاجوننا فی الله و هوربنا وربکم

جمله «و هوربنا ..» حالیه است و بیانگر وجه توییخ و اعتراض به اهل کتاب می باشد؛ یعنی، معقول نیست که درباره خدا و شؤون او با ما بحث کنید؛ زیرا او همان گونه که پروردگار شماست، پروردگار ما نیز هست. اگر از نژاد شما پیامبری می فرستد، قادر است از نژاد عرب نیز پیامبری را مبعوث کند.

8 - اخلاص مسلمانان و باور توحیدی آنان، دلیل ناروا بودن محاجه اهل کتاب با مسلمانان درباره خداوند و انتخاب پیامبر (صلی الله علیه و آله) از میان آنان

أتحاجوننا فی الله .. و نحن له مخلصون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 45 - 3

3- « توحید » محور مشترک مسلمانان با پیروان دیگر ادیان آسمانی است .

و سئل من أرسلنا . . . ءالیه یعبدون

برداشت یاد شده بدین احتمال است که مراد از «و سئل من أرسلنا» پرسش از امت های پیامبران گذشته باشد. در این صورت استفاده می شود که پیروان ادیان آسمانی گذشته، خویشان را یکتاپرست می دانند و در نتیجه می توان گفت توحید قدر مشترک تمامی ادیان است.

ص: 164

178- توحید موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 83 - 14

14 - توحید تکوینی تمام موجودات باشعور

و له اسلم من فی السموات و الارض طوعاً و کرهاً

امام صادق (ع) درباره آیه فوق فرمود: هو توحید هم لله عزّ و جلّ.

توحید صدوق، ص 46، ح 7، ب 2؛ نورالثقلین، ج 1، ص 360، ح 220.

179- توحید مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 59 - 10

10 - رغبت و اشتیاق مؤمنان راستین، تنها به جانب خداست.

إنا إلى الله رغبون

«إلى الله» متعلق به «راغبون» است و تقدیم آن بر «راغبون» علاوه بر حفظ فاصله آیات، می تواند برای افاده حصر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 31 - 6

6 - توحید و استقامت در راه ایمان، در پی دارنده بهشت و نعمت های گسترده برای مؤمنان

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَمُوا... و لکم فیها ما تشتهی أنفسکم

180- توحید نظری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 10

10 - توحيد عملی مبتنی بر توحيد نظری است .

اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 65 - 12

12 - توحيد عملی مبتنی بر توحيد نظری است .

اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

ص: 165

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 12

12 - توحید عملی مبتنی بر توحید نظری است .

اعبدوا الله ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 12

12 - توحید عملی مبتنی بر توحید نظری است .

اعبدوا الله ما لکم من إله غیره

181- توحید نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 10

10 - حضرت نوح (ع) همراه با اعلان تحدی ، خدا را تنها کانون قدرت و معبود های قومش را شرکایی ساختگی و فاقد هر گونه توانایی اعلام کرد .

يقوم إن كان کبر . . . فعلى الله توکلت فأجمعوا أمرکم و شرکاءکم . . . و لا تنظرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 33 - 9

9- پاسخ نوح (ع) به عذاب طلبی کفرپیشگان ، پاسخی آمیخته با درس توحید و خداشناسی بود .

فأتنا بما تعدنا . . . قال إنما یأتیکم به الله إن شاء و ما أنتم بمعجزین

182- توحید و استمداد از عوامل طبیعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 3

3- اعتقاد توحیدی با بهره جستن از اسباب ، تنافی ندارد .

قال للذی ظنَّ أنه ناجٍ منهما اذکرنی عند ربک

ص: 166

183- توحید و شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 7

7- یوسف (ع) از هم بندان خویش خواست تا با مقایسه و سنجش عقیده توحیدی با عقیده به خدایان متعدد، عقیده درست را برگزینند.

أرباب متفرقون خیر أم الله الواحد القهار

184- توحید و عوامل طبیعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 64 - 9

9- اتکا بر مؤمنان راستین برای مبارزه با شرک و کفر، منافاتی با توحید و اتکا بر خدا ندارد.

حسبک الله و من اتبعک من المؤمنین

185- توحید هم‌نشین باغدار متکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 38 - 2

2- مرد مؤمن، با اعتراف به ربوبیت خدای یگانه و اظهار بی‌زاری از شرک، اندیشه خود را از افکار انحرافی ثروت مند مغرور، متمایز ساخت.

لکنأ هو الله ربی و لأشرك بری أحدأ

«لکنأ» در اصل «لکن أنا» بوده است و پس از حذف همزه «أنا» و ادغام نون‌ها، دو کلمه، به صورت یک کلمه نوشته می‌شود.

186- توحید یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 133 - 10

10 - یعقوب، ابراهیم، اسماعیل و اسحق (ع) موحدانی پرستشگر خدای یکتا

نعبء إلهك وإله ءابائك إبرهيم وإسمعيل وإسحق

ءلء - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 84 - 2

ص: 167

2- ابراهیم، اسحاق(ع) و یعقوب(ع) دارای مقامی رفیع و بهره مند از هدایتی ویژه به توحید و برهانهای آن، از جانب خداوند.

و وهبنا له إسحق و یعقوب کلاً هدینا

بهره مندی از هدایت ویژه الهی حاکی از مرتبه والای آن پیامبران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- یوسف - 12 - 38 - 16، 9

9- یوسف (ع) و پدرانش ابراهیم، اسحاق، یعقوب (ع)، موحدانی مبرّا از کمترین شرک‌ورزی به خدا

ما کان لنا أن نشرک بالله من شیء

16- اعتقاد ابراهیم، اسحاق، یعقوب و یوسف (ع) و دیگر پیامبران به توحید و مصونیتشان از هرگونه شرک‌ورزی، تفضّلی از ناحیه خدا بر آنان بود.

ما کان لنا أن نشرک بالله من شیء ذلک من فضل الله علینا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- یوسف - 12 - 67 - 16

16- توحید یعقوب (ع) در توکل کردن بر خداوند

علیه توکلت

تقدیم «علیه» بر «توکلت» گویای حصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- یوسف - 12 - 86 - 4,5

4- یعقوب (ع) تنها خداوند را بر زایل ساختن غم و اندوهش توانا می دانست.

قال إنما أشکوا بّی و حزنی إلى الله

هدف یعقوب(ع) از شکایت کردن از حزن و اندوهش به خدا، درخواست زایل کردن آنها از او بود.

5- یعقوب (ع) بهره مند از روحیه توحیدی

قال إنما أشكوا بثي و حزني إلى الله

187- توحيد يوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 23 - 16، 15

15- يوسف (ع) در عنفوان جوانی، انسانی موحد، مطیع و فرمانبردار خدا و در اوج تقوا و پرهیزگاری بود.

معاذ الله إنه ربی أحسن مثوای

16- توحيد ناب و خالص يوسف (ع)، اطاعتش از خدا و تقوا و پرهیزگاری او، جلوه هایی از علم و حکمتی که خداوند به او عطا کرده بود.

ص: 168

ءاتینه حکمًا و علمًا .. قال معاذ الله إنه ربي أحسن مثوای

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 16، 9

9- یوسف (ع) و پدرانش ابراهیم، اسحاق، یعقوب (ع)، موحدانی مبرّا از کمترین شرک‌ورزی به خدا

ما کان لنا أن نشرك بالله من شيء

16- اعتقاد ابراهیم، اسحاق، یعقوب و یوسف (ع) و دیگر پیامبران به توحید و مصونیتشان از هرگونه شرک‌ورزی، تفضّلی از ناحیه خدا بر آنان بود.

ما کان لنا أن نشرك بالله من شيء ذلک من فضل الله علينا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 18

18- یوسف (ع)، معتقد به توحید افعالی، و انسانی قدرشناس و سپاسگزار در برابر نعمت های الهی

قد جعلها ربي حقًا وقد أحسن بی إذ أخرجنی من السجن و جاء بكم من البدو

188- توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 8 - 5

5- پروردگار هستی، دارای ربوبیتی بی شریک و یگانه در گستره تاریخ آفرینش

ربکم وربّ اباائکم الأوّلین

در آیات پیشین، سخن از این بود که گستره نظام وجود، جز یک پروردگار ندارد و در «عرض» او خدایی نیست. در این جا تعبیر «ربکم و ربّ...»، بیانگر یگانگی ربوبیت خداوند در «طول» زمان های متمادی و ادوار آفرینش است.

189- توصیه به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - یعقوب (ع) در آستانه مرگ ، فرزندان را به ملازمت توحید دعوت نمود و به یکتا پرستی وصیت کرد .

إذ قال لبنيه ما تعبدون من بعدي

9 - موحدان باید در آستانه مرگ ، بازماندگان خویش را به توحید و ملازمت بر عبادت خدا سفارش و وصیت کنند .

إذ حضر يعقوب الموت إذ قال لبنيه ما تعبدون من بعدي

ص: 169

190- توصیه به توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 52 - 5

5 - پرستش خدای یگانه ، توصیه دیگر او به یکایک پیامبران

يَا أَيُّهَا الرِّسَلُ . . . وَإِنَّ هَذِهِ . . . وَأَنَا رَبُّكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 66 - 1

1 - توصیه خداوند به همه پیامبران و رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر اختصاص دادن پرستش به او

و لقد أوحى إليك وإلى الذين من قبلك . . . بل الله فاعبد

تقديم مفعول (الله) بر فعل (فاعبد)، مفید اختصاص است.

191- جاودانگی توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 17 - 16

16- توحید ، ولایت خدا و ربوبیت او ، حقایقی است ماندگار و شرک و پرستش غیر خدا باطلهایی است رفتنی و ناپایدار

فأما الزبد فيذهب جفاءً وأما ما ينفع الناس

به قرینه آیات گذشته از مصادیق مورد نظر برای باطل - که به کفها تشبیه شد شرک و پرستش غیر خداست و از مصادیق حق که نافع و ماندگار است - توحید و اعتقاد به ربوبیت و ولایت خداوند است.

192- جاودانگی توحید در نسل ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 28 - 7، 5، 4، 1

1 - بقای آیین توحید در نسل ابراهیم (ع) ، ره آورد تلاش آن حضرت برای استمرار بخشیدن به آن

و جعلها كلمه باقيه في عقبه

آیات قبل، می تواند قرینه باشد که فاعل «جعل» ابراهیم(ع) است.

4- كلمه توحيد، كلمه ای ماندگار در نسل ابراهیم (ع)، به اراده و لطف الهی

إتني براء مما تعبدون . إلا الذي فطرني ... و جعلها كلمه باقيه في عقبه

فاعل «جعل» - به قرینه آیه بعد - می تواند خداوند باشد.

ص: 170

5- استمرار دین توحیدی در نسل ابراهیم (ع) ، پاداش الهی به آن حضرت در قبال تلاش های او در مسیر اعتلای کلمه توحید

و إذ قال إبرهیم . . . و جعلها کلمه باقیه فی عقبه

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که «جعلها» در مقام بیان لطف خداوند در برابر مجاهدت ها و تلاش های حضرت ابراهیم(ع) باشد.

7- استمرار کلمه « توحید » در نسل ابراهیم (ع) و در پهنه قرن ها ، تدبیری خداوندی و به منظور بازگشت مشرکان هر نسل به توحید

و جعلها کلمه باقیه فی عقبه لعلهم يرجعون

193- جذابیت کلمه توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 36 - 7

7- کلمه توحید و شعار « لا إله إلا الله » سخنی جذاب و گیرا برای مردم عصر بعثت

و إذا قيل لهم لا إله إلا الله يستكبرون . و يقولون... لشاعر

194- حاکمیت توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 39 - 8

8- توحید و پرهیز از شرک ، باید حاکم بر مجموعه روابط فردی ، خانوادگی و اجتماعی باشد .

و لا تجعل مع الله إلهًا آخر

ذکر مجموعه تعالیم فردی، خانوادگی و اجتماعی در بین دو نهی از شرک، (آیه 22 و این آیه) می تواند مشعر به حقیقت یاد شده باشد.

195- حاملان براهین توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 83 - 8، 9، 7، 4

4- دریافت کنندگان براهین از جانب خداوند، دارای مقامی والا در پیشگاه او هستند.

و تلک حجتنا آتینہا ابرہیم علی قومہ نرفع درجت من نشاء

7 - حاملان ادلہ و براہین توحید، برخوردار از جایگاہی بلند در پیشگاہ خداوند هستند.

و تلک حجتنا آتینہا ابرہیم . . . نرفع درجت من نشاء

ص: 171

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) برخوردار از ادله و براهین خداوند و دارای مقامی رفیع در پیشگاه اوست. *

و تلک حجتنا .. نرفع درجت ... إن ربک حکیم علیم

ضمیر «ربک» خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است. عدول از غیبت به خطاب، همراه با تأکید و تعلیل، اشاره به مرتبه والای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و برخورداری آن حضرت از حجت‌های الهی، مانند حضرت ابراهیم (ع)، می‌تواند باشد.

9 - اعطای برهانهای توحیدی به رفعت یافتگانی از مردم (پیامبران)، جلوه‌ای از اتقان و استحکام بخشی خداوند به امور است.

و تلک حجتنا .. نرفع درجت ... إن ربک حکیم علیم

از جمله معانی «حکیم»، محکم است، یعنی اتقان بخشی به چیزی. در لسان العرب آمده است: «و الحکیم ... او هو الذی یحکم الاشیاء و متقنها».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 3، 2

2 - ابراهیم، اسحاق (ع) و یعقوب (ع) دارای مقامی رفیع و بهره‌مند از هدایتی ویژه به توحید و برهانهای آن، از جانب خداوند.

و وهبنا له إسحق و یعقوب کلاً هدینا

بهره‌مندی از هدایت ویژه الهی حاکی از مرتبه والای آن پیامبران است.

3 - نوح (ع) هدایت یافته به توحید و برهانهای آن و دارای مرتبه‌ای بلند بود.

و نوحا هدینا من قبل

196- حق پذیران و توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 67 - 8

8 - شب و روز، دارای نشانه‌های فراوان توحید ربوبی برای شنوایان حق پذیر

هو الذی جعل لکم الیل ... و النهار ... إن فی ذلک لآیت لقوم یسمعون

197- حقانیت توحید

3 - مشرکان، علی رغم گواهی ضمیرشان بر حقانیت توحید و معاد، آن را پنهان می کنند.

بل بدالهم ما کانوا یخفون من قبل

مراد از «ما یخفون»، به قرینه آیات پیشین، حقایق ایمانی، از قبیل توحید و معاد، است که مشرکان آن را در ضمیر خویش پنهان می ساختند.

ص: 172

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 80 - 21

21 - تذکر و زدودن غفلت، برای درک حقانیت توحید و بطلان شرک کافی است.

قال أتجرونى فى الله و قد هدىن . . أفلا تتذكرون

به کار رفتن «تذکرون» به جای «تتفکرون» و مانند آن، بیانگر این نکته است که تذکر و زدودن غبار غفلت برای اقرار به توحید کافی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 17 - 16

16 - توحید، ولایت خدا و ربوبیت او، حقایق است ماندگار و شرک و پرستش غیر خدا باطلهایی است رفتنی و ناپایدار

فأما الزبد فذهب جفاءً و أما ما ینفع الناس

به قرینه آیات گذشته از مصادیق مورد نظر برای باطل - که به کفها تشبیه شد شرک و پرستش غیر خداست و از مصادیق حق که نافع و ماندگار است - توحید و اعتقاد به ربوبیت و ولایت خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 90 - 4

4 - پیام توحید، پیامی حق و منطبق با واقعیت های عالم هستی

بل أتینهم الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 48 - 7

7 - آشکار نشدن حقیقت توحید برای مشرکان در عالم برزخ *

و یوم . . . و ظنوا ما لهم من محیص

برداشت یاد شده بدین احتمال است که روشن شدن حقیقت توحید برای مشرکان در روز قیامت، اشعار به این دارد که حتی پس از مرگ و در برزخ نیز حقایق برای آنان روشن نمی شود.

5 - وحدانیت خداوند ، حقیقتی ثابت و واقعیته انکارناپذیر است .

هو الله أحد

ترکیبی که بسیاری از ادیبان و مفسران برای آیه شریفه پذیرفته اند، این است که: «هو» ضمیر شأن و جمله «الله أحد» مفسر آن باشد که در حقیقت مرجع ضمیر خواهد بود. آوردن ضمیر شأن، بیانگر عظمت مطلب و تثبیت آن است؛ یعنی، حقیقت و واقعیت این است که خداوند یکتا است.

ص: 173

198- حقانیت توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 32 - 3

3 - توحید (اعتقاد به ربوبیت بی همتای خدا) آیینی حق و یکتاپرستی سلوک راه هدایت است .

فذلکم اللّٰه ربکم الحق فماذا بعد الحق إلا الضلل

199- حقانیت توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 37 - 6

6 - توحید و یکتاپرستی ، عقیده ای کاملاً حق

إذا قیل لهم لا إله إلا اللّٰه یتکبرون . . . بل جاء بالحقّ و صدّق المرسلین

200- حقیقت توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 16

16- توحید و یکتاپرستی ، آیینی بدون کمترین انحراف و کجی ، و شرک پنداری منحرف و نادرست است .

أمر ألاّ تعبدوا إلاّ إياه ذلك الدین القیم

«قیّم» به معنای مستقیم و بدون انحراف و کجی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 10

10 - توحید ، صراط مستقیم ، به سوی معبود هستی

أتمّوا إلهکم إله وحد فاستقیموا إلیه

201- خبر از توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 67 - 4

4 - نقش حیاتی و سازنده اخبار و اطلاعات مربوط به توحید ، قیامت و رسالت پیامبر اسلام برای بشر

قل هو نبؤا عظیم

ص: 174

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 68 - 1,3

1 - اخبار مهم و سودمند مربوط به توحید، قیامت و رسالت پیامبر اسلام، از سوی مشرکان و کافران مورد بی‌اعتنایی و اعراض قرار می‌گرفت.

قل هو نبؤا عظیم . أنتم عنه معرضون

3 - اخبار مربوط به توحید، قیامت و رسالت پیامبر اسلام، در خور تأمل و تفکر

هو نبؤا عظیم . أنتم عنه معرضون

محکوم کردن روی گردانی از اخبار بزرگ و سودمند مربوط به قیامت و .. و بی‌اعتنایی به آنها، می‌رساند که انسان باید به تأمل و اندیشه در آنها پردازد و از آنها روی گردانی نکند.

202- خدا و توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 51 - 3

3- اعلام یگانگی خداوند از جانب خود او

وقال الله . . . إنما هو إله وحد

203- درک توحید ذاتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 51 - 10

10- یکتایی خداوند، منزّه بودنش از داشتن شریک و ضرورت پرستش او، حقایقی قابل درک و فهم برای همگان

يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره . . . أفلاتعقلون

مفعول «تعقلون» حقایقی است که در این آیه و آیه قبل، از زبان حضرت هود(ع) نقل شد؛ همانند ضرورت پرستش خدا، منزّه بودنش از شریک و .. یعنی: أفلاتعقلون انه ما لكم من إله غيره و إن عبادته واجب علیکم و ...

204- درک توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 51 - 10

10- یکتایی خداوند، منزّه بودنش از داشتن شریک و ضرورت پرستش او، حقایقی قابل درک و فهم برای همگان

ص: 175

يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره . . . أفلاتتعقلون

مفعول «تعقلون» حقایقی است که در این آیه و آیه قبل ، از زبان حضرت هود(ع) نقل شد؛ همانند ضرورت پرستش خدا ، منزه بودنش از شریک و . . . یعنی: أفلاتتعقلون انه ما لكم من إله غيره و إن عبادته واجب علیکم و . . .

205- درک کنندگان توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 6 - 9

9- تنها تقوایبندگان ، قادرند که دلایل وحدت تدبیر موجود در جهان آفرینش را درک کنند .

إن فی اختلاف الیل و النهار . . . لأیت لقوم یتقون

206- دشمنان توحید در صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 9 - 2

2- جبهه ضد توحیدی در صدراسلام ، متشکل از گروهی نادان ، متکبر و استکبارپیشه

و من الناس من یجدل فی الله بغير علم . . . ثانی عطفه

207- دشمنی با توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 13 - 6

6- مشرکان ، در راستای خاموش کردن آوای توحید ، تصمیم گرفته بودند پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را از مکه اخراج کنند .

و همّوا بإخراج الرسول

208- دعوت به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 51 - 1

1 - عیسیٰ (ع)، بنی اسرائیل را به توحید ربوبی و پرستش خدا دعوت کرد .

انّ اللّٰه ربّی وربکم فاعبدوه

ص: 176

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 52 - 17

17 - یاری کردن دعوتگران راستین الهی ، یاری خداست .

قال من انصاری الی اللّٰه .. نحن انصار اللّٰه

از اینکه حواریون در جواب درخواست عیسی (ع) (چه کسی مرا یاری می کند)، گفتند (ما یاوران خداییم)، معلوم می شود یاری کردن پیامبر، همان یاری خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 73 - 6

6 - دعوت خداوند از مشرکان و قائلان به تثلیث جهت گرایش به توحید و یکتاپرستی

ما من اله الا اله وحد و ان لم ينتهوا عما يقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 23

23 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، مأمور به اعلام یگانگی خداوند و اظهار بیزاری از شرک و معبودهای مشرکان

قل انما هو اله وحد و اننی بریء مما تشرکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 8

8 - مبارزه با شرک و دعوت به توحید ، مهمترین رسالت نوح

يقوم اعبدوا اللّٰه ما لکم من اله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 12، 1

1 - هود با ابلاغ مأموریت خویش از جانب خداوند ، مردمش را به توحید ، عبادت خداوند و ترک پرستش معبودان دروغین فراخواند .

أَجْتَنَّا لِنَعْبُدَ اللَّهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا

2- قوم عاد، رسالت هود را از سوی خداوند، برای دعوت به توحید و مبارزه با شرک باور نداشتند.

أَجْتَنَّا لِنَعْبُدَ اللَّهَ وَحْدَهُ

استفهام در جمله «أَجْتَنَّا ..» استفهام انکاری ابطالی است. یعنی دلالت می کند که آنچه مورد استفهام واقع شده (مأموریت هود برای دعوت به یکتاپرستی)، بی اساس است و مدعی آن (حضرت هود) دروغگوست.

12- قوم عاد، مردمی مغرور، متعصب و لجوج در برابر دعوت توحیدی هود (ع)

فَأَتْنَا بِمَا تَعَدْنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 177

13 - صالح پیامبر ، دعوت کننده قوم ثمود به توحید با تکیه بر دلیل و معجزه ای آشکار از جانب خداوند

اعبدوا الله ما لکم من إله غیره قد جاءکم بینہ من ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - شعیب با ارائه بینہ ای روشنگر ، قوم خویش را به توحید و ترک شرک دعوت کرد .

اعبدوا الله ما لکم من إله غیره قد جاءکم بینہ من ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - قیام حضرت نوح (ع) ، علیه شرک و بت پرستی و دعوت به توحید و یکتاپرستی ، برای قومش سنگین و غیر قابل تحمل بود .

إن کان کبر علیکم مقامی و تذکیری بأیت الله

کلمه «مقام» مشترک بین سه صیغه است: مصدر میمی، اسم زمان و اسم مکان. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است؛ یعنی، اگر قیام من برای دعوت به توحید و یادآوری آیات و نشان های خداوند، بر شما سنگین و دشوار است و ...

5 - حضرت نوح (ع) ، در دعوت به توحید و یکتاپرستی و زدودن اندیشه شرک ، آیات و نشانه های خدا را به قومش یادآوری می کرد .

مقامی و تذکیری بأیت الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - گرایش دادن اشراف به توحید و معارف دین ، هرگز مجوز طرد مؤمنان محروم و تهی دست نیست .

و ما أنا بطارد الذین ءامنوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- برخورداری شعيب (ع) از مقام نبوت، برانگیزنده او به فراخوانی مردمان به توحيد و رعایت عدل و انصاف در مبادلات

قالوا يشعيب أصلوتك تأمرک . . . قال يقوم أرءیتم إن كنت علی بیّنه من ربی و رزقنی

سخنان شعيب (ع) در آیه مورد بحث، پاسخی است به تحلیل استهزاآمیز قومش (أصلوتك). شعيب (ع) با جمله «أرءیتم...» بیان می دارد که منشأ مخالفت وی با آرا و عقاید آنان و عملکرد ناصوابشان، مسؤولیتی است که خداوند برعهده او قرار داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 3

3- یوسف (ع)، هم بندهان خویش را به توحيد و دوری از شرک فراخواند.

یصحبی السجن ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد

ص: 178

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 2,5,9

2- فراخوانی مردم به خدا و سوق دادن آنان به سوی او، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و راه و رسم او بود.

أدعوا إلى الله

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر عقیده توحیدی خویش و نفی شرک و نیز لزوم فراخوانی مردم به توحید و مبارزه با شرک، از دلیل و حجّتی روشن برخوردار بود.

قل هذه سبيلي أدعوا إلى الله على بصيرة أنا و من اتبعني

«بصیره» به معنای حجت و دلیل روشن است (لسان العرب). آیات قبل و نیز آیه مورد بحث، بیانگر متعلق «بصیره» است که در برداشت، برخی از آنها آورده شد. قابل ذکر است که در ترکیب این فراز چند نظر ابراز شده است. از جمله اینکه «علی بصیره» خبر برای «أنا» و «من اتبعنی» عطف بر «أنا» است؛ یعنی: «أنا و من اتبعنی علی بصیره».

9- پیروان پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به فراخوانی مردم به توحید و مبارزه با شرک

أدعوا إلى الله على بصيرة أنا و من اتبعني

برداشت فوق، بر این اساس است که «علی بصیره» متعلق به «أدعوا» باشد. بر این مبنا «أنا» تأکید برای ضمیر «أدعوا» و «من اتبعنی» عطف بر فاعل «أدعوا» می شود؛ یعنی: «أنا أدعوا إلى الله على بصيرة و من اتبعني يدعو إلى الله على بصيرة».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 2 - 15

15- عصاره دعوت انبیا، دعوت به توحید و خداترسی است.

لا إله إلا أنا فاتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 51 - 4

4- دعوت به توحید و نفی شرک، روح ادیان الهی

وقال الله لا تتخذوا إلهين اثنين إنما هو إله وحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 39 - 2

2- دعوت به توحید ، خداپرستی ، احسان به والدین ، اجتناب از پرخاشگری بر آنان ، دعا برای والدین و پرداخت حقوق خویشاوندان ،
تعالیمی حکیمانه و وحی الهی است .

ذلك ممّا أوحى إليك ربك من الحكمة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 61 - 6

6 - بهره جستن موسی (ع) از تجمع مردم مصر جهت تماشای صحنه مقابله او و ساحران ، برای بیم دادن مردم و دعوت آنان به

ص: 179

قال لهم موسى ويلكم لا تفتروا على الله كذبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 9

9- توحید و نفی شرک ، پیام تمامی پیامبران ، موحدان و کتاب های آسمانی

هذا ذکر من معی و ذکر من قبلی

مشارالیه «هذا» به قرینه آیات قبل ، توحید و نفی شرک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 55 - 2

2- دعوت حضرت ابراهیم (ع) به توحید و ردّ اندیشه شرک و بت پرستی ، موجب تردید مردم بت پرست در عقیده خود شد .

ما هذه التماثيل . . . أنتم وءاباؤکم فی ضلل مبین . قالوا أجتتنا بالحق أم أنت م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 108 - 1,2

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور دعوت مردم به توحید و اعلان مواضع خویش به آنان

قل إننا یوحی الیّ أنما إلهکم إله وحد

2- دعوت به توحید ، اساس رسالت پیامبراکرم (صلی الله علیه و آله) بود .

و ما أرسلنک . . . قل إننا یوحی الیّ أنما إلهکم إله وحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 9 - 6

6 - توحید و یکتاپرستی ، راه خدا و اسلام ، فراخوان مردم به پیمودن این راه و ترک آیین های شرک

و من الناس من یجدل فی الله . . . لیضلّ عن سبیل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 12 - 4

4 - توصیه خدا به اهل شرک ، به دست برداشتن از بت پرستی و روی آوردن به توحید و نیایش به درگاه او

یدعوا من دون الله ما لا یضره و ما لا ینفعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 72 - 4

4 - فراخوانده شدن مردم صدر اسلام به توحید و تلاوت شدن آیات قرآن بر آنان از سوی مؤمنان

و إذا تتلی علیهم آیتنا .. بالذین یتلون علیهم آیتنا

ص: 180

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 38 - 2, 1

1 - گفت وگویی فرعون با سران و اشراف مصر ، درباره دعوت موسی از آنان مبنی بر پذیرش خدای یگانه

و قال فرعون یا ایها الملاما علمت لکم من إله غیري

«ملاً» به شخصیت های برجسته و بزرگان قوم گفته می شود.

2 - فرعون ، درباره خدای مورد ادعای موسی اظهار تردید کرد .

و قال فرعون . . ما علمت لکم من إله غیري

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 87 - 6

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه دار فراخواندن مردم به سوی پروردگار یگانه

و ادع إلی ربک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 16 - 2

2 - دعوت به یکتاپرستی و رعایت تقوا ، از اصول تعالیم ابراهیم (ع) بود .

و ابرهیم إذ قال لقومه اعبدوا الله و اتقوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 17 - 11

11 - دعوت ابراهیم (ع) از قوم اش به پرستش خداوند پس از نهی آنان از بت پرستی

و ابرهیم إذ قال لقومه . . . إنما تعبدون من دون الله أوثاناً . . . و اعبدوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 24 - 4

4 - کشتن و آتش زدن ، از شیوه های قوم ابراهیم ، برای رویارویی با دعوت توحیدی او بود .

إبرهیم إذ قال .. ذلکم خیر لکم ... فما کان جواب قومه إلا أن قالوا اقتلوه أو حر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 26 - 3، 1

1 - حضرت لوط (ع) به دعوت ابراهیم (ع) در پی فراخوانی او به توحید ، ایمان آورد .

و ابرهیم إذ قال لقومه اعبدوا الله .. فأمن له لوط

3 - حضرت ابراهیم (ع) از سرزمین خویش ، پس از واقعه دعوت به توحید و انداخته شدن در آتش و نجات اش از آن ، هجرت کرد .

ص: 181

و ابراهيم إذ قال .. اعبدوا الله ... فما كان جواب قومه إلا أن قالوا ... أو حرّ

به قرينه سياق، مرجع ضمير فاعلى «قال» حضرت ابراهيم (ع) است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - عنكبوت - 29 - 36 - 4

4 - نخستين پيام شعيب (ع) به مردم مدين ، دعوت به خداپرستى و اميدوارى به روزواپسين بود .

إلى مدين أخاهم شعيباً فقال يقوم اعبدوا الله و ارجوا اليوم الآخر

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - لقمان - 31 - 13 - 9

9 - موعظه انسان ها با منطق و برهانى محكم ، براى توجه دادن آنان به توحيد عملى حكيمانه است .

و لقد آتينا لقمن الحكمه .. إذ قال لقمن لابنه... لا تشرك بالله إنّ الشرك لظلم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - فصلت - 41 - 6 - 7

7 - توحيد ، سرلوحه و اساس دعوت پيامبر (صلى الله عليه و آله)

يوحى إلى أنّما إلهكم إله واحد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - زخرف - 43 - 27 - 1

1 - ابراهيم (ع) ، منادى توحيد و يكتاپرستى

إلا الذى فطرني فإنه سيهدين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - احقاف - 46 - 21 - 13

13 - دعوت به توحيد و انذار از عواقب شرك ، محور اصلى و مشترك دعوت پيامبران

الآتعبدوا إلا الله

بنابراین که «الآتعبدوا...» در ادامه «وقد خلت النذر» و مصداق انذار آنان باشد - و نه صرفاً ادامه سخن هود - برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 3 - 2

2- توحید و خداپرستی ، اولین و مهم ترین دعوت حضرت نوح (ع)

أن اعبدوا الله و اتقوه و أطيعون

برداشت یاد شده، از تقدم ذكرى «اعبدوا الله» به دست می آید.

ص: 182

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 20 - 4

4- توحید و نفی شرک ، اساس و محور دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل إنا أَدْعُوا رَبِّي وَلَا أَشْرِكُ بِهِ أَحَدًا

209- دعوت به توحید افعالی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 17 - 19

19 - نفی بت پرستی ، توحید عبادی ، توحید افعالی ، شکر پروردگار ، عقیده به معاد ، بازگشت نهایی انسان ها به سوی خدا ، از تعالیم حضرت ابراهیم (ع)

و إبرهیم إذ قال لقومه .. إنا تعبدون من دون الله آوثناً... فابتغوا عند الله

210- دعوت به توحید ذاتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 117 - 4

4- دعوت مردمان به توحید و پرستش خداوند یکتا از اساسی ترین وظائف و رسالت های عیسی (ع)

ما امرتني به ان اعبدوا الله ربي وربكم

تفسیر «ما امرتني به» به «ان اعبدوا الله» - با اینکه حضرت عیسی (ع) به جز فرمان به عبادت خدا پیامهای دیگر نیز داشت - گویای این است که ابلاغ فرمان توحید از اساسی ترین وظایف مسیح (ع) بوده است.

211- دعوت به توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 36 - 3

3- دعوت همه مردم به پذیرش توحید ربوبی و پرستش خدای یگانه ، از جمله سخنان عیسی (ع) در گهواره

وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ فَاعْبُدُوهُ

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

13 - شعراء - 26 - 47 - 7

ص: 183

7 - مبارزه با شرک و دعوت مردم به ربوبیت مطلق خداوند بر جهان هستی ، پیام اصلی حضرت موسی (ع)

قالوا ءامنا ربّ العلمین

برداشت یاد شده از اعتراف ساحران در حضور موسی(ع)، به ربوبیت مطلق خداوند بر جهان به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 46 - 12

12 - دعوت به توحید ربوبی ، برجسته ترین عنصر در رسالت حضرت موسی (ع)

فقال إني رسول ربّ العلمین

از این که موسی(ع) در اولین گام رسالت خویش، از ربوبیت خداوند سخن به میان آورده است، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 24 - 5

5 - ادعای ربوبیت برتر ، موضع گیری فرعون در برابر طرح توحید ربوبی از سوی موسی (ع)

و أهدیک إلی ربّک . . . أنا ربّکم الأعلى

جمله «و اهدیک إلی ربّک» در آیات پیشین، سخنی بود که موسی(ع)، آن را با توجه به انکار ربوبیت خداوند از سوی فرعون، مطرح ساخت. فرعون در واکنش به این دعوت، برترین ربوبیت را برای خود قائل شد.

212- دعوت به توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 117 - 4

4 - دعوت مردمان به توحید و پرستش خداوند یکتا از اساسی ترین وظائف و رسالت های عیسی (ع)

ما امرتني به ان اعبدوا اللّٰه ربی و ربکم

تفسیر «ما امرتني به» به «ان اعبدوا اللّٰه» - با اینکه حضرت عیسی(ع) به جز فرمان به عبادت خدا پیامهای دیگر نیز داشت - گویای این است که ابلاغ فرمان توحید از اساسی ترین وظایف مسیح(ع) بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 65 - 6

6 - دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام هود برای قوم عاد

قال یقوم اعبدوا اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 6

6 - دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام صالح (ع) برای قوم ثمود

ص: 184

قال يقوم اعبدوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 6

6 - دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام شعیب برای مردم مدین

قال يقوم اعبدوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 2

2 - دعوت به یکتاپرستی، در رأس برنامه تبلیغی حضرت نوح (ع) بود.

إني لكم نذير مبين. أن لا تعبدوا إلا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 8

8 - نوح (ع) در آستان غرق شدن فرزندش، وی را به ایمان و یکتاپرستی دعوت کرد.

يَبْنِي أَرْكَبَ مَعْنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكُفْرَيْنِ

مراد از «مَعْنَا» همراهی و معیت عقیدتی است نه جسمانی؛ زیرا جمله «ارکب» در دلالت بر همراهی و معیت جسمانی کافی بود. بنابراین اگر مراد از «مَعْنَا» مجرد همراهی با نوح و پیروان او باشد، آوردن کلمه «مَعْنَا» ضرورتی نداشت. جمله «و لا تکن...» مؤید این معناست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 5

5 - دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام هود (ع) برای قوم عاد

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 20

20- هود (ع) از قوم عاد خواست تا از دعوتش (پذیرش توحید، یکتاپرستی و ترک شرک و استغفار از گناهان) اعراض نکنند و بر گناه خویش اصرار نورزند.

و لاتتولوا مجرمین

«تولی» (مصدر لاتتولوا) به معنای اعراض کردن و نپذیرفتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 5

5- دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام صالح (ع) برای قوم ثمود

ص: 185

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 62 - 10، 15، 7

7- حضرت صالح (ع)، مورد اعتراض و سرزنش قوم ثمود به خاطر فراخوانی آنان به یکتاپرستی و نفی خدایان دروغین

أتنهنا أن نعبد ما يعبد آباؤنا

استفهام در «أتنهنا أن نعبد...» استفهام توییخی است.

10- جوانان و میانسالان قوم ثمود، مخاطبان اصلی حضرت صالح (ع) در دعوت به توحید و یکتاپرستی

أتنهنا أن نعبد ما يعبد آباؤنا

فعل مضارع «يعبد» گویای این است که مخاطبان صالح، کسانی اند که پدرانشان زنده بودند و به پرستش خدایان مشغول بودند.

15- دعوت به توحید و بیان ضرورت یکتاپرستی از سوی حضرت صالح (ع)، مایه تردید قوم ثمود در خردمندی و هوشیاری او

وإننا لفي شك مما تدعونا إليه مريب

«مريب» (تردیدافکن) صفت برای «شک» است و متعلق آن - به قرینه جمله «قد كنت فينا مرجوًّا» - خردمندی و هوشیاری صالح (ع) می باشد. بنابراین جمله «إننا لفي...»؛ یعنی، ما در درستی تعالیم تو شک داریم، آن چنان شکی که باعث شده درباره خردمندی و هوشیاری ات نیز تردید کنیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 15، 6

6- دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام شعیب (ع) برای مردم مدین بود.

قال يقوم اعبدوا الله

15- شعیب (ع)، با آگاه ساختن قوم خویش به نبود معبودی جز خدا، آنان را به توحید و ترک شرک دعوت کرد.

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11- پیامبر (صلی الله علیه و آله) مردمان را فقط به خداوند یکتا دعوت می کرد و به پرستش او فرا می خواند .

إلیه أَدْعُوا

تقدیم «إلیه» بر «أَدْعُوا» حاکی از حصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 36 - 5

5- برانگیختن انبیا در میان همه امت ها برای دعوت به توحید عبادی ، دلیل بطلان عقیده مشرکان به جبری بودن شرکشان

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء . . . ولقد بعثنا فی کلّ أ

آوردن عبارت «لقد بعثنا . . .» پس از بیان کلام مشرکان درباره جبری بودن شرکشان، به منزله جواب برای آن است؛ با این بیان که اگر شرک خواست خداوند بود، نباید انبیا را مبعوث می کرد و حال آنکه آنان را برای هدایت برانگیخته است و این حکایت از بطلان

ص: 186

عقیده آنان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 36 - 0

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 67 - 7

7 - خداوند ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) دستور داد که از مشرکان بخواهد به جای ستیزه جویی با وی و مخالفت با حدود و مقررات الهی ، به سوی خدای یگانه بازگردند و به پرستش او برخیزند .

فلا ینزعنک فی الأمر و ادع الی ربک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 68 - 2

2 - ردّ دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) (دعوت به یکتاپرستی) ، از سوی مشرکان و پافشاری آنان بر شرک و بت پرستی

و ادع الی ربک . . . و إن جدلوك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 5

5 - دعوت به توحید و پرستش خدای یگانه ، نخستین و مهم ترین سخن نوح (ع) با قوم خویش

فقال یقوم اعبدوا الله . . . أفلا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 19

19 - « عن أبی جعفر (ع) قال : کانت شریعه نوح أن یعبد الله بالتوحید . . . فلبث فیهم ألف سنه إلاّ خمسين عاماً یدعوهم سرّاً و علانیه . . فأوحی الله عزّوجلّ إلیه : أنه لن یؤمن من قومک إلاّ من قد آمن فلا تبتأس بماکانوا یفعلون » فلذک قال نوح : « و لا یلدوا إلاّ فاجراً کفاراً » و أوحی الله إلیه « أن اصنع الفلک » ;

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود:.. شریعت نوح آن بود که خدا به یکتایی پرستش می شد... پس نوح(ع) در بین قوم خویش

950 سال توقف کرد و آنها را آشکار و پنهان به خدا دعوت نمود... سپس خداوند - عزّوجلّ - به او وحی فرستاد: «أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ آمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ» و به همین خاطر نوح گفت: «و لا يلدوا إلاّ فاجراً كفاراً» و خداوند به نوح وحی کرد: «أَنْ اصْنَعِ الْفُلْكَ».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 32 - 4

4 - دعوت به توحید و پرستش خدای یگانه ، اولین و مهم ترین پیام نخستین پیامبر پس از نوح (هود یا صالح)

أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرِهِ

ص: 187

«آن» برای تفسیر پیامی است که پیامبر (پیامبری که برای جامعه پس از طوفان نوح برانگیخته شده بود)، مأمور ابلاغ آن به مردم بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 213 - 2

2 - دعوت به توحید و پرستش خدای یگانه ، عصاره پیام قرآن

فلا تدع مع الله الها آخر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 45 - 5,6

5 - دعوت به پرستش خدای یگانه ، مهم ترین و نخستین پیام صالح برای ثمودیان

و لقد أرسلنا إلى ثمود .. أن اعبدوا الله

اهمیت پیام و نخستین بودن آن از این جهت استفاده می شود که آیه شریفه دعوت به خداپرستی را در رأس همه پیام ها و قبل از هر پیام دیگر آورده است.

6 - رهیابی مردم به پرستش خدای یگانه ، محوری ترین هدف رسالت پیامبران

و لقد أرسلنا .. أن اعبدوا الله

بدیهی است آنچه در رأس دعوت ها قرار گیرد، در واقع اساس و محور برنامه های بعدی به حساب آمده و راه را برای حرکت های جدید خواهد گشود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 91 - 2

2 - پرستش پروردگار یگانه و تسلیم محض در برابر او ، پیام و هدف استوار و تغییرناپذیر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَذِهِ الْبَلَدِ .. . أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 17 - 19

19 - نفی بت پرستی ، توحید عبادی ، توحید افعالی ، شکر پروردگار ، عقیده به معاد ، بازگشت نهایی انسان ها به سوی خدا ، از تعالیم حضرت ابراهیم (ع)

و ابرهیم إذ قال لقومه . . . إنما تعبدون من دون الله أوثناً . . . فابتغوا عند الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 24 - 1

1 - تنها واکنش قوم ابراهیم در برابر دعوت آن حضرت به توحید عبادی ، تصمیم به قتل و یا سوزاندن وی بود!

و ابرهیم إذ قال لقومه . . . اعبدوه . . . فما كان جواب قومه إلا أن قالوا اقتلوه أو

ص: 188

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 36 - 11

11 - بازداشتن مردم از تبهکاری و افساد در حد دعوت به توحید عبادی و آخرت طلبی ، اهمیت دارد .

يقوم اعبدوا الله و ارجوا اليوم الآخر و لاتعتوا في الأرض مفسدين

ذکر شدن نهی «لاتعتوا» در کنار دو امر مهم اعتقادی (توحید و آخرت)، حاکی از اهمیت آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 71 - 18

18 - دعوت مردم به یکتاپرستی و اعتقاد به روز رستاخیز ، در رأس برنامه های فرستادگان الهی

یتلون علیکم آیت ربکم و یذرونکم لقاء یومکم هذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 32

32 - « عن ابي جعفر (ع) قال : . . . ان الله عزوجل بعث نوحاً إلى قومه « أن اعبدوا الله واتقوه و أطيعون » ثم دعاهم إلى الله وحده و أن یعبدوه و لا یشرکوا به شیئاً ثم بعث الأنبياء علی ذلك إلى أن بلغوا محمداً فدعاهم إلى أن یعبدوا الله و لا یشرکوا به شیئاً و قال : « شرع لکم من الدین ما وصی به نوحاً و الذی أوحینا . . . » ;

از امام باقر(ع) روایت شده که فرمود: . . . خداوند عزوجل نوح را به سوی قومش مبعوث نمود که خدا را عبادت نمایید و از او پروا داشته باشید و مرا اطاعت کنید. سپس آنها را دعوت نمود به خدای یگانه که او را عبادت نمایید و هیچ گونه شریکی برای او نگیرید و بعد پیامبران را بر همین منوال فرستاد تا به رسول خدا(صلی الله علیه و آله) رسید، و آنان را به عبادت خدا و این که نسبت به او هیچ گونه شرکی نوزند، فرا خوانده و فرمود: شرع لکم من الدین ما وصی به نوحاً...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 21 - 15

15- هود (ع) ، پیامدار توحید و خدایپرستی برای قوم خویش

و اذکر أخوا عاد إذ أنذر قومه بالأحقاف . . . ألا تعبدوا إلا الله

در برداشت یاد شده «ألا تعبدوا..» ادامه اندازها و سخنان هود(ع) دانسته شده است. در این صورت تنها جمله «وقد خلت النذر...»

جمله معترضه می باشد.

213- دلایل توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 164 - 3,4,5,6,7,10,14,15,16

3 - آفرینش آسمان ها و زمین ، حاوی نشانه هایی بر توحید و حاکی از رحمانیت و رحیمیت خداوند است .

لا إله إلا هو الرحمن الرحيم. إن في خلق السموت والأرض ... لأيت

ص: 189

آیه مورد بحث - به قرینه آیه قبل - در مقام استدلال بر توحید و رحمانیت و رحیمیت خداوند است و لذا مقصود از «آیات» در ذیل آیه، نشانه های توحید و رحمت گستری خداوند است.

4 - آمد و شد شب و روز ، حاوی نشانه های توحید و دلیلی بر رحمانیت و رحیمیت خداوند است .

لا إله إلا هو الرحمن الرحيم. إن في ... اختلاف الليل والنهار ... لأيت

«اختلاف» به معنای تردد (رفت و شد) و نیز به معنای جایگزین شدن چیزی یا کسی به جای دیگری است. همچنین به معنای عدم تساوی آمده است. برداشت فوق مبتنی بر معنای اول و دوم است.

5 - اختلاف شب و روز (تفاوت آنها در کوتاهی و بلندی و ...) از نشانه های توحید و بیانگر رحمانیت و رحیمیت خداست .

لا إله إلا هو الرحمن الرحيم. إن في ... اختلاف الليل والنهار ... لأيت

برداشت فوق مبتنی بر این اساس است که کلمه «اختلاف» در آیه شریفه به معنای عدم تساوی باشد.

6 - حرکت کشتی ها در دریا در جهت منافع انسان ، از نشانه های توحید و رحمت گستری خداوند است .

إن في .. الفلك تجري في البحر بما ينفع الناس ... لأيت

کلمه «ما» در «بما ينفع» می تواند موصوله باشد که در این صورت «باء» به معنای مصاحبت است. بر این مبنا «التي تجري...»؛ یعنی، آن کشتیهایی که در دریا حرکت می کنند و چیزهایی (از قبیل مال التجاره ها و ...) به همراه دارند که برای مردم سودبخش است ... و نیز «ما» می تواند مصدریه باشد که در این صورت «باء» به معنای سبب است؛ یعنی، کشتیهایی که در دریا به خاطر نفع رسانی به مردم در حرکت هستند.

7 - همه فعل و انفعالات هستی حتی اختراعات بشری ، از خداست و علامت توحید و رحمت گستری اوست .

إن في .. الفلك التي تجري في البحر بما ينفع الناس

قرآن کشتیها را - که ساخته دست بشر است - به عنوان آیتی بر توحید و رحمت خداوند مطرح کرده است تا به این حقیقت اشاره کند که: همه چیز حتی مصنوعات بشری از خداوند سرچشمه گرفته اند. در صورتی که کلمه «الفلك» عطف بر «السموات» باشد، کلمه «خلق» به «الفلك» نیز اضافه می شود و معنای یاد شده وضوح بیشتری خواهد داشت.

10 - فرو فرستادن آب از آسمان و زنده کردن زمین به وسیله آن ، از نشانه های توحید و رحمت گستری خداوند است .

إن في .. ما أنزل الله من السماء من ماء فأحيا به الأرض ... لأيت

14 - وجود جنبندگان متنوع و مختلف در هر کجای زمین ، از نشانه های توحید و رحمت گستری خداوند است .

و بث فيها من كل دابة .. لأيت

15 - وزش باد ها و چرخش آنها از سویی به سوی دیگر ، از نشانه های توحید و رحمت آفرینی خداوند است .

إن فی ... و تصریف الريح ... لأیت

«تصریف» به معنای برگرداندن از جهتی به جهت دیگر است.

16 - ابر های باران زا ، از نشانه های توحید و رحمت گستری خداوند است .

إن فی .. السحاب المسخر بین السماء و الأرض لأیت

«سحاب» جمع سحابه و به معنای ابرهای باران زا است. (لسان العرب)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 258 - 10

10 - استدلال ابراهیم (ع) به امامت (میراندن) و احیاء (زنده کردن) پروردگار ، بر وحدانیت و ربوبیت وی

اذ قال ابرهیم ربّی الذی یتیمی و یمیت

ص: 190

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 3 - 14

14 - نزول قرآن و تورات و انجیل ، تجلّی یکتایی ، حیات و قیومیت (قائم به ذات و قوام دهنده هستی بودن) خداوند است .

اللّٰه لا اله الا هو الحیّ القیوم. نزل علیک الکتاب

از اسناد «نزل» به «اللّه» با صفات یکتایی، حیات و قیومیت برداشت فوق استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 18 - 14، 8، 6، 3، 1

1 - گواهی خداوند برپادارنده قسط و عدل ، بر اینکه معبودی جز او نیست .

شهد اللّٰه انه لا اله الا هو . . . قائماً بالقسط

«قائماً بالقسط»، حال است برای «اللّه».

3 - خدا ، ملائکه و عالمان ، گواهان توحید

شهد اللّٰه انه لا اله الا هو و الملائکه و اولوا العلم

6 - دانشمند ، در نگرش قرآنی ، کسی است که با شهود نظام عادلانه هستی به وحدانیت خداوند گواهی دهد .

شهد اللّٰه . . . و اولوا العلم قائماً بالقسط

به نظر می رسد «قائماً بالقسط» به منزله دلیلی برای وحدانیت خداوند باشد.

8 - حاکمیت قسط و عدل بر نظام تکوین ، دلیل دانشمندان و ملائکه برای گواهی بر وحدانیت خدا *

شهد . . . الملائکه و اولوا العلم قائماً بالقسط

به نظر می رسد «قائماً بالقسط» که حال برای «اللّه» است، اشاره به علّت گواهی ملائکه و اولوا العلم باشد. و بدین جهت، مؤخر آمده است.

14 - نظام عادلانه آفرینش ، نشان وحدانیت ، اقتدار و حکمت الهی است .

قائماً بالقسط لا اله الا هو العزیز الحکیم

گویا جمله «لا اله الا هو . . .»، بیان نتیجه ای است برای «قائماً بالقسط». یعنی نظام عادلانه دلالت می کند بر توحید، عزّت، اقتدار و حکمت خداوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 151 - 13، 18

13 - توحید، عقیده ای بر پایه برهان و استدلال

بما اشركوا باللّٰه ما لم ينزل به سلطاناً

18 - نبودن قدرت و سلطنت در معبودهای اهل شرک، دلیل و نشانه عدم قابلیت آنان در شریک بودن با خداوند *

بما اشركوا باللّٰه ما لم ينزل به سلطاناً

جمله «ما لم ينزل» دلیل بر صلاحیت نداشتن معبودهای اهل شرک برای شریک بودن با خداوند است. یعنی چون معبودهای غیر خدایی هیچ قدرت و سلطنتی ندارند، هرگز نمی توانند شریک خدا باشند.

ص: 191

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 190 - 4

4 - آفرینش آسمان ها و زمین و گردش شب و روز ، در بردارنده نشانه های فراوان بر یکتایی خدا در مالکیت و فرمانروایی بر هستی

و لله ملك السموات ... ان في خلق السموات ... لآيات

جمله «ان في ...» می تواند بیانگر دلیلی برای یکتایی خداوند در فرمانروایی و مالکیت باشد که در آیه قبل (ولله ملك السموات ...) مطرح شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 191 - 18

18 - تفکر در آفرینش آسمان و زمین ، موجب درک توحید ربوبی (جهان بینی توحیدی) و اعتراف به آن

يتفكرون في خلق السموات والارض ربنا ما خلقت هذا باطلاً

چون پس از تفکر، خداوند را با ربنا (پروردگار همه ما) یاد می کنند، معلوم می شود که آدمی با اندیشه در آفرینش، می تواند به ربوبیت خداوند نسبت به همگان (توحیدی ربوبی) دست یابد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 153 - 15

15 - کفر و گوساله پرستی یهود ، علی رغم مشاهده بینات و دلایل آشکار بر توحید و ضرورت خداپرستی

ثم اتخذوا العجل من بعد ما جاءتهم البينات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 39

39 - کفایت خداوند برای تدبیر هستی ، دلیل وحدانیت او و منزله بودنش از داشتن شریک و فرزند

انما الله احد سبحانه ان يكون له ولد ... كفى بالله وكيفا

جمله «کفی ...» دلیل دیگری است برای مطالب گذشته.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 174 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرستاده ای از جانب خداوند برای تمامی انسانها

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بَرَهْنٌ مِنْ رَبِّكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 75 - 18

18 - استدلال های قرآن بر وحدانیت خداوند و بطلان تثلیث بسیار روشن و سزاوار تأمل

ما المسيح .. انظر كيف نبين لهم الايت

الف و لام در «الایت» برای عهد و اشاره به استدلالهایی است که در آیه آمده است.

ص: 192

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 120 - 6

6 - توجه به قدرت مطلق خداوند ، عامل آگاهی به بی همتایی او در الوهیت

و هو علی کل شیء قدير

جمله «و هو علی کل ...» می تواند همانند جمله «و لله ملک ...» تعلیلی باشد بر حقایق بیان شده در آیات گذشته.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 80 - 7

7 - اگر پروردگار یگانه حقیقت نداشت، آدمی به توحید ربوبی رهنمون نمی گشت.

أتحجونى فى الله و قد هدین

ر. ک: تفسیر المیزان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 158 - 12

12 - رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و شمول آن نسبت به همگان ، پرتویی از فرمانروایی خدا بر هستی و نبود خدایی جز او

إنى رسول الله .. الذى له ملك السموت و الأرض لا إله إلا هو

تصریح به اینکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرستاده خداست (رسول الله) و سپس توصیف خداوند به فرمانروایی بر هستی، بیانگر این است که رسالت پیامبر مقتضای اوصافی است که در آیه مورد بحث برای خداوند ذکر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 105 - 1, 2

1- آسمان ها و زمین ، حاوی آیات و نشانه هایی بسیار بر توحید و یکتایی خداوند است .

و کأین من ءایه فى السموت و الأرض

«کائین» کنایه از عدد است و دلالت بر کثرت دارد. این کلمه مبتدا و عبارت «فی السموت و الأرض» خبر آن است و «من آیه» تمییز آن می باشد. مقصود از «آیه» به قرینه «و ما یؤمن اکثرهم بالله» در آیه بعد، آیت و نشان بر توحید است.

2- آیات توحید در هستی همواره در مرآی و منظر انسانهاست .

و کائین من آیه فی السموت و الأرض یمرون علیها

«مرور» به معنای گذر کردن است و گذر کردن مردم بر آیات و نشانه هاملازم با مشاهده کردن آنهاست. گفته شده از آن جا که انسانها بر آیات آسمانی عبور نمی کنند، جمله «یمرون علیها» درباره آن آیات کنایه از «مشاهده می کنند» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 32 - 18، 7، 2

2- آفرینش آسمان ها و زمین دلیل و نشانه توحید خداوند است .

ص: 193

الله الذی خلق السموت و الأرض

7- نزول باران و رویش نباتات و میوه ها ، دلیل و نشانه توحید خداوند است .

الله الذی خلق السموت و الأرض و أنزل من السماء ماء فأخرج به من الثمرت

18- مسخر و رام کردن کشتی ها ، نهر ها و رود ها برای انسان ، دلیل و نشانه توحید خداوند

الله الذی خلق . . . و سخّر لكم الفلك لتجرى فى البحر بأمره و سخّر لكم الأنهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 33 - 4

4- رام کردن خورشید ، ماه و شب و روز برای انسان ، دلیل توحید خداوند

الله الذی خلق . . . و سخّر لكم الشمس و القمر دائبین و سخّر لكم الیل و النهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 52 - 7

7- قرآن سندی گویا بر وحدانیت خداوند

هذا بلغ . . . و لیعلموا أنما هو إله و حد

برداشت فوق مبتنی بر این است که خود قرآن، با کیفیت و خصوصیات ویژه گیهایش، دلیل بر یگانگی خدا باشد، نه اینکه تنها محتوای آن آموزنده توحید باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 3 - 4

4- آفرینش حق مدار آسمان ها و زمین ، گواه وحدانیت خدا و نبود شریک برای او

أن أنذروا أنه لا إله إلا أنا فاتقون . خلق السموت و الأرض بالحق تعلى عمّا یشر

جمله «خلق السماوات و الأرض» به منزله تعلیل برای مضمون «لا إله إلا أنا» در آیه قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- آفرینش انسان از نطفه ، به صورت مجادله گری سخنور ، شاهد و گواه وحدانیت خداوند است .

تعلی عمّا یشرکون . خلق الإنسن من نطفه فإذا هو خصیم مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- فرستادن آب (باران) از آسمان (ابر) از نشانه های توحید است .

سبحنه و تعلی عمّا یشرکون . . هو الذی أنزل من السماء ماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13- برآورده شدن نیاز های انسان از طبیعت ، از نشانه های توحید و خداشناسی است .

هو الذی أنزل .. ماء لکم ... ینبت لکم به ... إن فی ذلک لآیه لقوم یتفکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انسان های متوجه و بیدار ، از آفرینش موجودات زمینی و رنگارنگ بودن آنها ، به وحدانیت خداوند پی می برند .

و ما ذرأ لکم .. لآیه لقوم یدکرون

چون متعلق «لآیه» محذوف است، می تواند «لتوحیده» در تقدیر باشد؛ یعنی، نشانه ای برای وحدانیت خداوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- دلایل اثبات کننده یگانگی خداوند ، در بردارنده ایمان به عالم آخرت نیز هست .

إلهکم إله وحد فالذین لایؤمنون بالأخره قلوبهم منکره

فای «فالذین» در جایگاه نتیجه برای دلایل روشن ذکر شده برای اثبات یگانگی خداوند است. آمدن فای نتیجه در این آیه، به این معناست که آن دلایل، اثبات کننده عالم آخرت نیز می باشد که با توجه به آنها، باید به عالم آخرت ایمان آورد و کسانی که با توجه به آن دلیلهای ایمان نمی آورند، قلبهایی حق ناپذیر دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- مالکیت انحصاری خداوند بر تمامی موجودات ، دلیل وحدانیت اوست .

إنما هو إله وحد .. وله ما فی السموت و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- منشأ بودن خداوند برای تمامی نعمت ها و پناهگاه انحصاری بودن او برای گرفتاران و آسیب دیدگان ، دلیل وحدانیت او و بطلان ثنویت

وقال الله لا تتخذوا إلهين إثنين إنما هو إله واحد . . . و ما بكم من نعمه فمن الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 42 - 4,6

4- وجود خدایان متعدد ، مستلزم رقابت و درگیری حتمی برای تصاحب قدرت و حاکمیت جهان

قل لو كان .. إذا لآبتغوا إلى ذی العرش سییلاً

خدایی، مظهر قدرت و حاکمیت بر جهان است و وجود چند خدا، به معنای وجود چند قدرت و حاکمیت می باشد و این مستلزم رقابت و برخورد بر سر تصاحب قدرت و حاکمیت بر جهان (عرش) است.

ص: 195

6- نظم و نظام جهان هستی و حاکمیت قدرت واحدی بر آن ، نشان یگانگی خداوند است .

قل لو كان معه ءالهه كما يقولون إذأ لا بتغوا إلى ذى العرش سبيلاً

این برداشت، از برهان خلفی که در آیه به آن اشاره شده، استفاده می شود. توضیح اینکه اگر خدایان متعددی وجود داشت، باید برای تصاحب قدرت تنازع می کردند و آثار آن معلوم می گردید و چون آثار و نتایج آن معلوم نشده، پس تنازعی رخ نداده است و چون تنازع رخ نداده معلوم می شود خداوند، واحد و یگانه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 44 - 2

2- آسمان ها و زمین و موجودات مستقر در آنها ، خود گویاترین دلیل بر کمال آفریدگار و تنزیه او از شریک و هرگونه نقص و کاستی است

تسبیح له السموت السبع و الأرض و من فیهنّ

«تسبیح» در لغت به معنای «تنزیه» است (مفردات راغب) و «تنزیه»؛ یعنی، دور دانستن خداوند از چیزهایی که بر او سزاوار نیست (مجمع البحرین). گفتنی است، تنزیه به دو صورت ممکن است: تنزیه به زبان گفتار و تنزیه به زبان حال. برداشت فوق مبتنی بر صورت دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 22 - 11، 3

3- نظم و هماهنگی در جهان آفرینش ، دلیلی است بر وحدانیت خداوند .

لو كان فیهما ءالهه إلاّ الله لفسدتا

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «إلاّ» به معنای «غیر» باشد؛ یعنی، اگر غیر خداوند، خدایان دیگری در جهان بود، نظم کنونی جهان متلاشی می شد. مفهوم و پیام این سخن این است که نظم کنونی جهان، تنها به اراده خدا و دلیل بر وحدانیت او است.

11- ربوبیت و تدبیر خداوند بر عرش (مرکز اداره جهان) ، دلیل یگانگی او و نبودن شریک و معبود دیگری در عالم هستی است .

لو كان فیهما ءالهه . . . فسبحن الله ربّ العرش عمّا یصفون

«ربّ العرش» صفت برای اسم جلاله (الله) است. توصیف خداوند به این صفت - پس از نفی معبودها و خدایان دیگر در عالم می تواند بیانگر این نکته باشد که صفت «ربّ» و تدبیر امور، تنها در انحصار خداوند است و شریکی برای او نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 32 - 4

4- آسمان ، حاوی آیات گوناگون برای راه یابی به خداشناسی و توحید است .

و هم عن آیتها معرضون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 80 - 3،8

3 - جریان مستمر مرگ و حیات از جلوه های توحید ، ربوبیت و تدبیر خداوند

ص: 196

و هو الذی یحیی و یمیت

این بخش از آیات، در مقام بیان جلوه های ربوبیت و تدبیر خداوند نسبت به جهان و انسان است در برابر این اندیشه شرک آمیز مردم صدر اسلام بود که معتقد به ربوبیت غیر خدا بودند.

8- گردش شب و روز و پیدایش فصل های مختلف ، یکی دیگر از جلوه های تدبیر و ربوبیت بی شریک خداوند

و له اختلف الیل و النهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 91 - 7

7 - نظام هماهنگ و سامان مند جهان ، دلیل یگانه بودن خدا و بطلان پندار شرک

و لعلا بعضهم علی بعض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 98 - 4

4- ربوبیت گسترده خدا بر تمامی هستی ، دلیل بی همتایی او

إن کنا لفی ضلل مبین . إذ نسوئکم برّب العلمین

«عالمین» جمع «عالم» بوده و همراه با «ال»، مفید استغراق است. بنابراین «رّب العالمین» دلالت دارد بر این که سراسر هستی، تحت ربوبیت خدا بوده و هر چه غیر خدا است، مرئوب او می باشد. نتیجه آن که خدا در ربوبیت، همتا ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 60 - 11

11 - نظام هستی ، شاهی گویا بر یگانگی خداوند و پوچی و بطلان شرک

أمّن خلق السموت . . أءله مع الله

در آیه مورد بحث، خداوند نخست، نموده های قدرت بی چون خود را در نظام طبیعت به رخ انسان کشیده و مظاهر هماهنگ آن را به وی نمایانده است و پس از آن، وی را مورد خطاب قرار داده که: آیا به جز او، خدای دیگری نیز وجود دارد که شریک و همتای او قرار گیرد؟ پاسخ این است که: هرگز!

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 63 - 6

6 - ستارگان راهنما ، باد های بشارت بخش و باران های رحمت آفرین ، نشانه های روشن توحید و پوچی و بطلان شرک

أَمَّنْ يَهْدِيكُمْ .. أءَلَهُ مَعِ اللّٰه

مفاد جمله «أءَلَهُ مَعِ اللّٰه» با توجه به صدر آیه این است که: با وجود این نشانه ها - که بیانگر نقش اراده خدا در حیات بشر است - مجالی برای روی آوردن به غیر خدا نمی ماند؛ زیرا اصولاً کسی جز او نقشی در تدبیر نظام هستی ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 71 - 8

ص: 197

8 - توجه به جریان منظم و سامان مند شب و روز ، زمینه ساز شکل گیری بینش توحیدی در انسان

قل أرءیتم إن جعل اللّٰه . . من إله غیر اللّٰه یأتیکم بضیاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 72 - 11

11 - توجه به جریان منظم و سامان مند شب و روز ، زمینه ساز شکل گیری بینش توحیدی در انسان

قل أرءیتم إن جعل اللّٰه . . من إله غیر اللّٰه یأتیکم بلیل تسکنون فیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 63 - 12،18

12 - حمد خداوند ، با توجه به تمام بودن حجت برای اثبات وحدانیت خداوند ، امری لازم است .

ولئن سألتهم من نزل من السماء ماء فأحیا به الأرض من بعد موتها ليقولنّ اللّٰه قل

فرمان به پیامبر(صلی الله علیه و آله) برای حمد و ستایش خداوند، پس از طرح این پرسش فرضی: «چه کسی نازل کننده باران از آسمان و حیات بخشیدن به زمین با آن است؟» و پاسخ گرفتن از مشرکان، دائر بر این که «منشأ همه، خدا است»، مفید حقیقت یاد شده است. به عبارت دیگر، می توان گفت، متعلق حمد، محذوف است و می تواند چیزی از قبیل «الحمد لله علی تمام الحجّه علی التوحید» باشد.

18 - اندیشه و تعقل ، امری بس مهم و وسیله ای برای راه یافتن به توحید است .

ولئن سألتهم من نزل . . ماء فأحیا به الأرض من بعد موتها ليقولنّ اللّٰه ... بل أ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 11 - 9

9 - مطالعه و تفکر در مظاهر هستی به منظور پی بردن به یک تایی آفریدگار جهان ، امری لازم است .

خلق السموت . . و ألقى فی الأرض ... بثّ فیها من کلّ دابّه ... و أنزلنا من السماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 20 - 4

4 - خداوند ، فراخوان مشرکان به مطالعه درباره مسخر بودن موجودات و نعمت های فراوان خدادادی جهت راه یافتن به توحید

هذا خلق الله فأروني ماذا خلق الذين من دونه. .. ألم تروا أنّ الله سخر لكم ما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 9 - 10

10 - نظم حاکم بر پدیده های طبیعت ، چون حرکت باد ها ، تشکیل ابر ها و نزول باران حیات آفرین ، دلیل بر قدرت خداوند و یکتایی او

والله الذي أرسل الرياح فتثير سحابا . .. فأحيينا به الأرض بعد موتها كذلك النشو

ص: 198

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 11 - 8

8 - آفرینش آدم (ع) از خاک و انسان از نطفه و در قالب زن و مرد، از نشانه های قدرت خدا و یکتایی او است .

والله خلقكم من تراب ثم من نطفه ثم جعلكم أزواجًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 12 - 2،15

2 - وجود دو نوع دریا با آب های متفاوت « شیرین و گوارا » و « شور و تلخ »، از نشانه های قدرت خداوند و یکتایی او

و ما یستوی البهران هذا عذب فرات سائغ شرابه و هذا ملح أجاج

15 - آثار متفاوت و مشترک آب های دریا ها و استفاده چند منظوره انسان ها از آن، نشانه قدرت و یکتایی خداوند است .

و ما یستوی البهران هذا عذب فرات . . . و من کلّ تأکلون لحمًا طریًّا . . . لتبتغوا

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، در سلسله آیاتی قرار دارد که درباره قدرت مطلق و یکتایی خداوند متعال سخن می گوید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 13 - 1،2،6

1 - در پی هم آمدن شب و روز و جایگزینی مستمر یکی جای دیگری، جلوه ای از توانایی مطلق خدا و یکتایی او

یولج الیل فی النهار و یولج النهار فی الیل

«ایلاج» (مصدر «یولج») به معنای وارد کردن است. وارد کردن شب در روز و روز در شب، می تواند کنایه از جابه جا کردن شب و روز باشد؛ یعنی، خدا شب را تدریجاً به جای روز و روز را به تدریج در جای شب قرار می دهد.

2 - نوسانات مستمر ساعات شب و روز (کوتاهی و بلندی آنها) در طول سال، نشانه قدرت بی نهایت خداوند و یکتایی او است .

یولج الیل فی النهار و یولج النهار فی الیل

برداشت یاد شده بر این اساس استوار است که مراد از وارد کردن شب در روز، کاستن از مقدار شب و افزودن بر مقدار روز و مقصود از ایلاج روز در شب، کاستن از ساعات روز و افزودن بر ساعات شب باشد.

6- آفرینش جهان هستی چون انسان، دریا، خورشید و ماه، از نشانه های خدای حقیقی (الله)

والله خلقکم من تراب... ثم جعلکم أزواجًا... و ما یستوی البحران... و سخر ال

«ذلکم» اشاره به کسی است که اشیای ذکر شده را آفریده و صاحب خلق و جعل می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 15 - 5

5- نیاز همه جانبه انسان به خدا و بی نیازی مطلق خداوند، نشانه قدرت و یکتایی او

أنتم الفقراء إلى الله و الله هو الغنی

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که این آیه در سلسله آیاتی قرار دارد که در صدد اثبات قدرت و یکتایی خداوند می باشد. گفتنی است برخی از مفسران از این آیه، برای یکی از براهین اثبات وجود خدا (برهان امکان و وجوب و فقر و غنا) استفاده کرده اند.

ص: 199

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 27 - 9

9- آفرینش راه ها و رگه های کوه ها به رنگ های سفید ، سرخ و سیاه پر رنگ ، نشانه قدرت و یکتایی خداوند

ألم تر أنّ الله أنزل من السماء... و من الجبال جدد بيض و حمر مختلف ألونها و غر

«جُدَدٌ» (جمع «جُدَّة») در معنای طرق و خطوط استعمال می شود. البته ممکن است مقصود از آن رگه های مختلف کوه ها باشد. «غریب» (مفرد «غریب») به معنای سیاه پر رنگ و «أسود» (مفرد «سود») به معنای سیاه است. آمدن این واژه با هم نشانگر شدت و نهایت صفت سیاهی برای بعضی از کوه ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 6 - 23

23- آفرینش جهان (آسمان ، زمین و انسان) ، دلیل یکتایی خدا و پوچی معبود های دیگر

خلق السموت و الأرض... خلقکم من نفس وحده... لا إله إلا هو

برداشت بالا مبتنی بر این دیدگاه است که جمله «لا إله إلا هو» - که پس از بحث از خلقت جهان آمده است - به منزله نتیجه و جمع بندی آن بحث باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 81 - 3

3- وجود دلایل و نشانه های متعدد و گوناگون ، بر اثبات قدرت و یکتایی خداوند در هستی

و یریکم ءایته فأی ءایته الله

برداشت یاد شده از جمع آمدن «آیات» استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 10 - 6

6- آفرینش نعمت ها ، از سوی خداوند ، زمینه ساز هدایت انسان به یگانگی خداوند

الذی جعل لکم... لعلکم تهتدون

4 - اسرار و قوانین نهفته در متن حیات و طبیعت ، نشانه هایی ارجمند بر وجود خدای یگانه

تلک ء آیت الله

از تعبیر «تلک» - که اشاره به دور است - می توان استفاده کرد مشارالیه آن، آیات تکوینی است، نه آیاتی که بالفعل نازل می شود. همان طور که این تعبیر، بیانگر ارجمندی و اهمیت آیات تکوینی نیز می باشد. تصریح به «آیات الله» پس از تذکر به این نشانه ها در آیات پیشین، می تواند پیامدار توحید باشد؛ یعنی، این نشانه ها - با همه شگفتی و تنوع - نظام واحدی را شکل بخشیده است و نمی تواند جز از مبدئی یگانه باشد.

ص: 200

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 13 - 7,8

7 - مستخر بودن طبیعت در جهت منافع انسان ، در بردارنده درس های توحیدی برای اهل تفکر

اللّٰه الذی سخر لکم البحر .. و سخر لکم ما فی السموت و ... إنّ فی ذلک لآیت ل

8 - نظام هدف مند و هماهنگ هستی در تأمین نیاز های انسان ، نشانگر توحید و یگانگی مبدأ جهان

و سخر لکم .. جمیعاً منه إنّ فی ذلک لآیت لقوم یتفکرون

تأکید «جمیعاً منه»، انسان را به مبدأ یگانه هستی متوجه می سازد. این تذکر در پی «سخر لکم ما...»، می تواند از آن جهت باشد که هدف مندی هستی - که از لام غایت در «لکم» استفاده می شود - خود دلیلی است بر هماهنگی همه اجزای نظام در جهت واحد و این مستلزم مبدئی یگانه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 20 - 3

3 - مطالعه مظاهر طبیعت در زمین ، از راه های تحکیم مبانی توحید و خداشناسی

وفی الأرض آیت للموقنین

برداشت یاد شده در صورتی است که «موقنین» نظر به کسانی داشته باشد که بالفعل، دارای یقین به خدا و توحیداند. در نتیجه مطالعه آیات تکوینی خداوند در زمین، وسیله ای برای تحکیم پایه های معرفت و یقین آنان خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 21 - 5

5 - مطالعه در وجود انسان و شگفتی های آن ، از راه های تحکیم مبانی توحیدی و خداشناسی

وفی الأرض آیت .. و فی أنفسکم أفلا تبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 42 - 5

5 - هر یک از موجودات جهان هستی ، دلیل و نشانه وجود واجب الوجود و توحید الهی

وَأَن إِلَى رَبِّكَ الْمُنْتَهَى

منتهی شدن همه چیز به خداوند، می تواند به این معنا باشد که تأمل در موجودات ممکن، در نهایت انسان را به وجود واجب الوجود هدایت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 5 - 3

3 - توجه به قانون مندی خورشید و ماه ، پیامدار درس توحید برای انسان

الرحمن . . . الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحَسْبَابٍ

آغاز سوره با وصف «الرحمان»، در مقام نمایاندن جلوه های الهی به انسان است که از آن جمله، قانون مندی خورشید و ماه است.

ص: 201

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 12 - 4

4- اندیشه در پدیده های زمین ، عامل راه یابی انسان به توحید و جلوه های رحمت حق

الرحمن ... و الأرض وضعها للأنام . فيها ... و الحبّ ذوالعصف و الريحان

با توجه به این که این آیات با صفت رحمانیت خداوند آغاز گردیده و در هر بخش جلوه ای از رحمت حق به انسان یادآوری شده، می توان استفاده کرد که برشمردن این نمونه ها، برای این است که آدمی با تأمل در آنها، به توحید و رحمانیت خداوند پی ببرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 23 - 3

3- خداوند ، خواهان توجه جن و انس به مظاهر جمال و زیبایی در هستی و آموختن درس توحید از آن

يخرج منهما اللؤلؤ والمرجان . فبأىء آلاء ربّكما تكذّبان

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیات شریفه، در مقام توجه دادن جن و انس به مبدأ ربوبی است. تثنیه آمدن «کما» و «تکذّبان»، ممکن است به خاطر توجه خطاب به جن و انس یا مرد و زن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 3 - 3

3- قرآن ، بازگوکننده شأن و منزلت برتر خداوند ، در عالم هستی و بیانگر یکتایی او و بطلان شرک

يهدى إلى الرشده .. و أنّه تعالى جدّ ربّنا ما اتّخذ صحبه و لا ولدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 9 - 4

4- ربوبیت خداوند ، نسبت به مشرق و مغرب عالم ، دلیل یکتایی و بی بدیلی او

ربّ المشرق و المغرب لا إله إلاّ هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نیاز همه موجودات به خداوند ، دلیل نبود همتا برای او است .

الصمد . . . ولم یکن له کفوًا أحد

این آیه مانند آیه قبل، تفسیر «صمد» است؛ یعنی، خداوند مرجع حاجت های همه موجودات است؛ بنابراین، چگونه می توان موجودی را که به او محتاج است، مشابه و نظیر او دانست.

ص: 202

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 164 - 18

18 - چگونگی جهان آفرینش (پیوند و ارتباط اجزای آن با یکدیگر و هماهنگی و هدفداری آنها) حکایت از آفریننده ای واحد دارد .

إن فی خلق السموت والأرض .. لآیت لقوم یعقلون

از آنجا که آیه شریفه در مقام استدلال بر مسأله توحید است، به نظر می رسد: متعلق «یعقلون»؛ یعنی، آنچه محط اندیشه است، پیوند اجزای یک مجموعه از جهان با یکدیگر و ارتباط مجموعه ها با همدیگر و هدفداری آنهاست؛ زیرا پیوند، ارتباط و هدفداری جهان می تواند از خالق یگانه و مدبری واحد حکایت کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 6 - 4

4 - آفرینش انسان و انواع گیاهان از بستر خاک مرده و بی جان ، نمایشی است از قدرتمندی و توانایی خداوند بر احیای همه مردگان در روز رستاخیز .

فإنّا خلقناکم من تراب.. و تری الأرض هامده... و أنّه یحیی الموتی

جمله «و أنّه یحیی..» عطف بر «أنّ الله هو الحقّ» و به تقدیر «و ذلك بأنّ الله یحیی الموتی» می باشد؛ یعنی، آن قدرت نمایی ها بدان سبب است که خداوند می تواند مردگان را زنده کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 64 - 10، 8، 5

5 - ثبات زمین و قابل سکونت بودن آن برای بشر و برافراشته ساختن آسمان ، جلوه هایی از قدرت و ربوبیت بی همتای خداوند

ذلکم الله ربکم .. الله الذی جعل لكم الأرض قرآراً

8 - آفرینش انسان خوش اندام و سرشار از استعداد ها و کمالات ، جلوه ای از قدرت و ربوبیت بی همتای خداوند .

و صورکم فأحسن صورکم

10 - فراهم ساختن تمامی نیاز های بشر از نوع پاکیزه و دلپذیر آن - پس از آفرینش او - جلوه ای از قدرت و ربوبیت بی همتای خداوند

فأحسن صوركم ورزقكم من الطيبات

215- دلایل توحید ذاتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 3 - 10

10 - توانایی خداوند بر آفرینش هر چیزی و انجام هر کاری و انحصار خالقیت و رازقیت به او، نشانه یکتایی خدا و انحصار الوهیت به او است.

ص: 203

يزيد في الخلق ما يشاء إن الله على كل شيء قدير. .. لا إله إلا هو

جمله «لا إله إلا هو» به منزله نتیجه برای مطالبی است که در این آیه و آیه قبل آمده است. گفتنی است که محور آن، مسأله خالقیت و قدرت مطلق خداوند می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 42 - 17

17 - عزت مندی و آمرزندگی خداوند ، نشانه استحقاق انحصاری او برای الوهیت و عبادت

تدعوننی لأکفر بالله و أشرك به .. و أنا أدعوکم إلى العزیز الغفّ -ر

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که مؤمن آل فرعون، در رد آیین شرک و بت پرستی، به معرفی خدایی پرداخت که دو صفت عزت مندی و آمرزندگی را دارا است و این خود نوعی استدلال بر بطلان شرک و اثبات حقانیت عقیده توحیدی می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 62 - 6

6 - توانایی بر آفرینش همه چیز ، نشانه یکتایی و بی همتایی خداوند است .

ذلکم الله ربکم خلق کلّ شیء لا إله إلا هو

جمله «لا إله إلا هو» به منزله نتیجه برای مطالبی است که در این آیه و آیه قبل آمده است؛ که محور آن مسأله خالقیت مطلق خداوند و ارائه جلوه های آن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 81 - 3

3 - وجود دلایل و نشانه های متعدد و گوناگون ، بر اثبات قدرت و یکتایی خداوند در هستی

و یریکم آیته فأیّ آیت الله

برداشت یاد شده از جمع آمدن «آیات» استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 8 - 1

1- ربوبیت یگانه خداوند بر هستی ، خود گواه الوهیت بی همتای او است .

ربّ السموت و الأرض . . . لا إله إلاّ هو

216- دلایل توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 80 - 6

6 - هدایت آدمی به توحید، خود گواه و برهانی بر یکتایی خداوند در ربوبیت است.

ص: 204

از ظاهر آیه چنین بر می آید که ابراهیم(ع) در برابر احتجاج مشرکان به نفس هدایت شدن خود به توحید ربوبی استدلال فرموده و این راهیابی را دلیل بر یگانگی او دانسته است. زیرا اگر چنین پروردگاری نمی بود، چنین راهی را نمی نمایاند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 6 - 6

6 - هر پدیده ای در جهان آفرینش ، حاوی دلیل های روشن بر تدبیر و ربوبیت بی همتای خداوند است .

و ما خلق الله فى السموت و الأرض لأیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 7 - 6

6 - جهان آفرینش ، سرشار از آیات و دلایل روشن توحید ربوبی

إن فى اختلاف الیل و النهار . . . لأیت . . . و الذین هم عن ءایتنا غفلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 66 - 3

3 - مالکیت مطلق خداوند بر جهان هستی ، دلیل توحید در ربوبیت و توحید در عبودیت اوست .

ألا إن لله من فى السموت و من فى الأرض و ما یتبع الذین یدعون من دون الله شركاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 101 - 2

2 - پدیده های گوناگون در آسمان ها و زمین ، آیات و نشانه های توحید و ربوبیت مطلق خدا بر جهان هستی است .

قل انظروا ماذا فى السموت و الأرض و ما تغنى الایت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 4 - 6

6- زمین و بخش های متفاوت آن و درختان و کشتزارها ، از نشانه های خدا و یکتایی او در تدبیر هستی

إن فی ذلک لآیت لقوم یعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 16 - 27

27- موجودی که خود مخلوق خداوند است نمی تواند شریک خدا در ربوبیت بوده و به خدایی پذیرفته شود .

أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ . . . قُلِ اللَّهُ خَلِقُ كُلِّ شَيْءٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 205

11- تأمین همه نیازها و خواسته های وجودی انسان و برخوردار ساختن وی از نعمت های بی شمار ، دلیل توحید ربوبی خداوند

الله الذی خلق السموت والأرض .. و ائیکم من کلّ ما سألتموه و إن تعدّوا نعمت ا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 7 - 11

11- آفرینش موجودات و تأمین نیازمندی های جسمی و روحی آنان ، دلیل بر توحید ربوبی و خالقیت خداوند است .

خلق السموت .. تعلی عمّا یشرکون ... خلق الإنسن ... و الأنعم خلقها لکم ... إن

آوردن کلمه «ربّ» بعد از بیان آفرینش آسمانها و زمین و آفرینش انسان و حیوانات از سوی خداوند، بیانگر توحید ربوبی است؛ کما اینکه اسناد آفرینش همه موجودات به خود بیان توحید در خالقیت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 72 - 10

10 - توحید در خالقیت ، دلیل و برهان توحید در ربوبیت است .

لن نؤثرک .. والذی فطرنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 30 - 8

8- اندیشیدن در پدیده های جهان خلقت ، از راه های دستیابی انسان به توحید و یگانگی خداوند

أولم یر الذین کفروا أنّ السموت .. أفلا یؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 56 - 9

9- خالقیت خداوند نسبت به جهان ، دلیل ربوبیت انحصاری او نسبت به انسان و جهان است .

قال بل ربکم ربّ السموت والأرض الذی فطرهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 6 - 2

2 - آفرینش انسان از خاک ، رشد مرحله به مرحله او در رحم ، صعود تدریجی از طفولیت (مرحله ضعف جسمی و عقلی) به اوج جوانی و نزول تدریجی از اوج بتوانایی (جوانی) به حنیض ناتوانی (کهولت و پیری) ، جلوه های ربوبیت خدا و یگانگی او

فإنا خلقناكم من تراب .. لكيلا يعلم من بعد علم شيئاً ... ذلك بأنّ الله هو الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 2 - 9

9 - فرمان روابی مطلق و بی همتای خداوند ، حکایت گر حاکمیت نظم و مدیریت واحد بر جهان

ص: 206

الذی له ملک السموت و الأرض . . . و لم یکن له شریک فی الملک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 60 - 4

4- ارتباط و هماهنگی مظاهر و پدیده های هستی ، نشان دهنده یگانگی مدبر آن

خلق السموت و الأرض و أنزل لکم من السماء . . ذات بهجه

ذکر آفرینش آسمان ها و زمین و اشاره به ارتباط، هماهنگی و پیوستگی عناصر آن (بدین صورت که باران از آسمان بیارد، گیاهان از زمین بروید، طراوت و زیبایی از آن پدید آید و انسان با دیدن آن شادمان گردد) نشانه ای از یگانگی خالق و مدبر آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 61 - 6، 4، 2، 1

1 - آرامش زمین و آمادگی آن برای زندگی بشر ، جلوه ای دیگر از تدبیر خداوند

أمن جعل الأرض قرارًا

«قرار» مصدر به معنای اسم فاعل است؛ یعنی، «جعل الأرض قاره مستقره؛ زمین را آرام و برقرار ساخته است تا انسان بتواند در آن زندگی کند نه مضطرب و لرزان». گفتنی است که برخی از مفسران «قرار» را به معنای اسم مکان (یعنی قرارگاه) گرفته اند.

2- رود ها و نهر های جاری بر بستر شکاف های زمین و کوه های استوار بر پهنه آن ، نمودی دیگر از تدبیر خدای یگانه

و جعل خللها أنهارًا و جعل لها روسی

«خلل» (جمع «خلل») به معنای شکاف ها است. «نهر» (مفرد «أنهار») مشترک لفظی است میان آب جاری و مکانی که در آن آب روان باشد. بنابراین، عبارت «جعل خللها أنهارًا» را می توان به دو صورت زیر معنا کرد: 1- شکاف های زمین را مکانی برای جریان آب قرار داده است. 2- در بستر شکاف های زمین آب های روان قرار داده است.

4 - عدم امتزاج آب های شور و شیرین رود ها و دریا ها ، از جلوه های تدبیر خدای یگانه

و جعل بین البحرین حاجزًا

برداشت فوق براین احتمال است که مقصود از «البحرین» رودها و دریاها باشد.

6- ارتباط ، هماهنگی و همسویی مظاهر و پدید های طبیعت ، نشانی گویا بر وحدت تدبیر و یگانگی مدبر آن

أَمَّنْ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ... وَجَعَلَ... أءَلَهُ مَعَ اللَّهِ

واژه «جعل» - که به صورت مکرر در آیه به کار رفته است - اشاره به جلوه ای از مظاهر مفید طبیعت دارد. این امور در مجموع، محیطی مساعد برای حیات بشر پدید آورده است. بنابراین تعبیر «أءله مع الله» بیانگر این مطلب است که میان هماهنگی نظام طبیعت و یگانگی مدبر آن، ارتباطی روشن و تنگاتنگ هست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 64 - 7

7 - چرخه منظم حیات و ارتباط و هماهنگی کامل میان عوامل جوی و زمینی ، نشانه یکتایی مدبر هستی

أَمَّنْ يَبْدُوا الْخَلْقَ ثُمَّ يَعِيدُهُ وَ مِنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ

عبارت «من السماء و الأرض» می تواند اشاره به وجود هماهنگی عوامل زمینی و آسمانی، در تدارک نیازمندی های انسان داشته باشد.

ص: 207

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 28 - 1

1 - آفرینش انسان ، جنبندگان و دام ها (شتر ، گاو و گوسفند) ، از نشانه های ربوبیت بی همتای خداوند

ألم تر أنّ الله... و من الناس و الدّوابّ و الأنعم

«أنعام» جمع «نعم» (شتر) می باشد؛ ولی این واژه در مجموع شتر، گاو و گوسفند نیز به کار می رود؛ چنان که در آیه شریفه به همین معنا استعمال شده است (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 6

6 - نیایش خالصانه شرک پیشگان به درگاه خداوند ، هنگام گرفتاری و مصیبت ها ، دلیلی روشن بر پوچی اندیشه شرک و حقانیت توحید ربوبی

و إذا مسّ الإنسن ضرّ دعا ربّه منیباً إليه

روی سخن در این سوره، با مشرکان مکه است و آیه شریفه در مقام بیان یکی از دلایل روشن بر اثبات توحید الهی و پوچی اندیشه شرک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 62 - 2

2 - همه پدیده های جهان هستی ، جلوه های خالقیت و توحید ربوبی خداوند است .

الله خلق كلّ شيء

آیه شریفه به قرینه آیه 64 - که به منزله نتیجه این آیه بوده و در آن شرک محکوم گردیده است - درصدد بیان نشانه های خالقیت خدا و اثبات توحید ربوبی او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 63 - 2

2 - جهان هستی ، جلوه ای از قدرت و توحید ربوبی خداوند است .

5 - ثبات زمین و قابل سکونت بودن آن برای بشر و برافراشته ساختن آسمان ، جلوه هایی از قدرت و ربوبیت بی همتای خداوند

ذلکم اللّٰه ربّکم .. اللّٰه الذی جعل لکم الأرض قرارًا

8 - آفرینش انسان خوش اندام و سرشار از استعداد ها و کمالات ، جلوه ای از قدرت و ربوبیت بی همتای خداوند .

و صورکم فأحسن صورکم

10 - فراهم ساختن تمامی نیاز های بشر از نوع پاکیزه و دلپذیر آن - پس از آفرینش او - جلوه ای از قدرت و ربوبیت بی همتای

خداوند

فأحسن صوركم ورزقكم من الطيبات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 67 - 16

16 - آفرینش انسان و سیر تطور و تحوّل وی از خاک تا پیری و مرگ، نشانه ای از قدرت و ربوبیت بی همتای خداوند است .

هو الذی خلقکم من تراب . . . و لتبلغوا أجلاً مسمّی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 81 - 2

2 - آفرینش دام ها و کشتی ها ، از نشانه ها و دلایل قدرت و ربوبیت بی همتای خداوند

اللّه الذی جعل لکم الأنعم . . . و علیها و علی الفلک تحملون . و یریکم آیته

از مصادیق مورد نظر آیه شریفه برای آیات الهی، دام ها و کشتی ها (موضوع بحث آیه قبل) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 10 - 7

7 - کوه های استوار ، برکت سرشار زمین ، تغییر فصل ها و تأمین نیار های غذایی موجودات ، از نشانه های ربوبیت بی همتای خدا

ذلک ربّ العلمین . و جعل فیها روسی من فوقها و برک فیها و قدرّ فیها أقوتها فی أرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 82 - 2

2 - عظمت و هماهنگی تدبیر آسمان ها و زمین و عرش ، نشان دهنده حاکمیت خدای یگانه بر هستی است .

سبحن ربّ السموت و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 23 - 5

5- تأمین روزی زمینیان از آسمان ، نمودی از ربوبیت یگانه خداوند بر هستی

و فی السَّماءِ رزقکم .. فَوَرَّبَّ السَّماءِ و الأرض

از ارتباط میان این آیه با آیه قبل (و فی السَّماءِ رزقکم) مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 43 - 2

2- بازگشت تمامی افعال انسان - حتی خنده و گریه او - به خداوند ، نمودی از تدبیر مطلقه الهی

وَأَنَّ إِلَى رَبِّكَ الْمُنْتَهَى . وَأَنَّهُ هُوَ أَضْحَكٌ و أَبْكِي

از ارتباط این آیه با آیه قبل، مطلب بالا استفاده می شود.

ص: 209

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 16 - 2

2- تبدیل گلی خشکیده به موجودی چون « انسان » و شعله آتش به موجود زنده ای چون « جن » ، نمود ربوبیت یگانه خداوند

خلق الإنسان من صلصل كالفخار. .. فبأىء آلاء ربكما تكذبان

217- دلایل توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 163 - 4

4- رحمانیت و رحیمیت خدا دلیل لزوم پرستش اوست .

وإلهكم إله واحد لا إله إلا هو هو الرحمن الرحيم

توصیف خداوند به «رحمان» و «رحیم» پس از اشاره به لزوم پرستش او، گویای دلیل این امر بایسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 66 - 3

3- مالکیت مطلق خداوند بر جهان هستی ، دلیل توحید در ربوبیت و توحید در عبودیت اوست .

ألا إن لله من فى السموت و من فى الأرض و ما يتبع الذین يدعون من دون الله شركاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 65 - 15

15- ربوبیت خداوند بر سرتاسر هستی و بی نظیر بودن او (توحید ربوبی) ، دلیل لزوم یکتاپرستی و پایداری در آن (توحید عبادی)

ربّ السموت ... فاعبده واضطبر ... هل تعلم له سمياً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 14 - 9

9- یکتایی خداوند (توحید ذاتی) ، دلیل لزوم خالص ساختن عبادت (توحید عبادی) برای خدا است .

إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 61 - 5

5 - آمادگی کره خاکی به اراده خداوند برای زندگی انسان ها دلیل شایستگی یگانه او برای پرستش

جعل الأرض قرارًا و جعل خللها أنهرًا .. أءله مع الله

ص: 210

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 65 - 6

6 - آگاهی نداشتن غیر خدا به لحظه برپایی رستاخیز ، دلیل شایسته نبودن غیر او برای پرستش

و ما یشعرون ائیان یبعثون

با توجه به این که معبودهای دروغین مشرکان، از مصادیق مورد نظر در «ما یشعرون» هستند، از ارتباط آن با صدر آیه استفاده می شود که موجوداتی که زمان رستاخیز بر آنها مکشوف نباشد، اصولاً نمی توانند به عنوان معبود شناخته شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 42 - 5

5 - عزت و حکمت خداوند ، دلیل شایستگی او ، برای بودنش به عنوان معبودی یکتا است .

إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

این برداشت، بنابر حال بودن جمله «و هو العزیز...» برای ضمیر «من دونه» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 5 - 2

2 - ربوبیت یگانه خدا بر جهان (آسمان ها ، زمین و ...) دلیل این است که تنها او برای پرستش شایسته می باشد .

إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ . رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله «ربّ السماوات...» درصدد بیان دلیل و شاهد بر وحدانیت معبود حقیقی (خداوند) است که در آیه قبل، از آن سخن به میان آمده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 42 - 17

17 - عزت مندی و آمرزندگی خداوند ، نشانه استحقاق انحصاری او برای الوهیت و عبادت

تدعوننی لأکفر بالله و أشرك به .. و أنا أدعوکم إلى العزیز الغفّـر

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که مؤمن آل فرعون، در رد آیین شرک و بت پرستی، به معرفی خدایی پرداخت که دو صفت عزت مندی و آمرزندگی را دارا است و این خود نوعی استدلال بر بطلان شرک و اثبات حقانیت عقیده توحیدی می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 65 - 4

4- اختصاص حیات حقیقی به خداوند ، دلیل نبودن هیچ معبودی جز او در جهان است .

هو الحی لا إله إلا هو

جمله «لا إله إلا هو» به منزله نتیجه برای «هو الحی» است؛ یعنی، چون خداوند زنده جاوید است، پس جز او کسی مدبر عالم و نیز شایسته معبود بودن نیست.

ص: 211

218- دلایل توحید محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 5

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر عقیده توحیدی خویش و نفی شرک و نیز لزوم فراخوانی مردم به توحید و مبارزه با شرک، از دلیل و حجّتی روشن برخوردار بود.

قل هذه سبيلي أدعوا إلى الله على بصيره أنا و من اتبعني

«بصیره» به معنای حجّت و دلیل روشن است (لسان العرب). آیات قبل و نیز آیه مورد بحث، بیانگر متعلق «بصیره» است که در برداشت، برخی از آنها آورده شد. قابل ذکر است که در ترکیب این فراز چند نظر ابراز شده است. از جمله اینکه «علی بصیره» خبر برای «أنا» و «من اتبعنی» عطف بر «أنا» است؛ یعنی: «أنا و من اتبعنی علی بصیره».

219- دلایل توحید مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 6

6- پیروان پیامبر (صلی الله علیه و آله) مردمانی موحد و بهره مند از دلیل و حجّت بر عقیده توحیدی خویش

علی بصیره أنا و من اتبعنی

220- دلایل حقانیت توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 18

18 - نابودی اقوام مشرک و فسادگر پیشین، روشنگر حقانیت توحید و رسالت پیامبران الهی است.

قد جاء تکم بینة من ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 42 - 11، 13

11 - خداوند به منظور تبیین حقانیت توحید و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، جنگ بدر را تحقق بخشید و مسلمانان را به پیروزی

رسانید .

ليقضى الله أمرا كان مفعولا ليهلك من هلك عن بينه و يحيى من حى عن بينه

13 - پیروزی مسلمانان در جنگ بدر حجتی روشن علیه شرک و دلیلی واضح بر حقانیت توحید و اسلام

ليقضى الله . . . ليهلك من هلك عن بينه و يحيى من حى عن بينه

ص: 212

«لیهلك» متعلق به «یقضی» است. یعنی هدف از تحقق جنگ بدر این بود که

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 49 - 6

6 - نیایش شرک پیشگان به درگاه خداوند ، هنگام گرفتاری و مصیبت ها ، دلیلی روشن بر پوچی اندیشه شرک و حقانیت عقیده توحیدی

فإذا مسّ الإنسان ضرّاً دعانا

برداشت یاد شده از آن جا است که مخاطبان آیه شریفه، مشرکان مکه هستند و این آیه، در مقام بیان یکی از دلایل روشن بر اثبات توحید الهی و پوچی اندیشه شرک است.

221- دلایل حقانیت توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 12 - 6

6 - نیایش خالصانه شرک پیشگان به درگاه خداوند ، به هنگام گرفتاری ها و مصایب ، دلیلی روشن بر پوچی اندیشه شرک و حقانیت توحید ربوبی

و إذا مسّ الإنسان الضرّ دعانا

روی سخن در این سوره با مشرکان مکه است و آیه شریفه در مقام بیان یکی از دلیلهای روشن توحید ربوبی و پوچی اندیشه شرک است.

222- ذکر توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 52 - 9

9- واهمه داشتن از غیر خداوند - با توجه به وحدانیت و مالکیت انحصاری او بر جهان - امری شگفت آور و غیر منطقی است .

إنما هو إله وحد... و له ما فی السموت و الأرض... أفغیر الله تتقون

همزه «أفغیر الله»، استفهام انکاری بوده و متضمن معنای تعجب است و تعجب در جایی رخ می دهد که کاری غیر طبیعی و غیر متداول باشد. اینکه پس از یادآوری «إنما هو إله واحد» و «له ما فی السماوات و الأرض» با شگفتی اظهار می دارد: «أفغیر الله تتقون»، نکته فوق قابل استفاده است.

223- ذکر توحید افعالی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 34 - 10

10 - توجه به منبع یگانه تشریح، مقتضی پذیرش معبودیت خدا و نفی پرستش‌گری غیر او

و لکلُّ أُمَّةٌ جعلنا منسكًا .. فإلهکم إله وحد

«فاء» در «فإلهکم» تفریحه بوده و بیانگر این نکته است که هر کس پیرامون مراسم قربانی، اندیشه کند و ببیند که همه امت‌های پیشین دارای یک رویه مشترک در آن بودند (همه موظف بودند که قربانی را با نام خدا و به منظور تقرب به او ذبح کنند) پی خواهد برد که سرچشمه تشریح قربانی، تنها خداوند است و اگر خدایان دیگری وجود می‌داشتند، قهراً این مراسم به صورت‌های دیگری نیز تشریح می‌شد.

224- روز و توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 67 - 8

8 - شب و روز، دارای نشانه‌های فراوان توحید ربوبی برای شنوایان حق‌پذیر

هو الذی جعل لکم الیل .. و النهار ... إن فی ذلک لآیت لقوم یسمعون

225- روش اثبات توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 40 - 10

10 - استفاده از راه تجربه دینی برای اثبات خدای یگانه، از روشهای تبلیغ توحید و خداپرستی

قل أراءیتکم .. أغیر الله تدعون

شیوه‌ای که در این آیه و آیات مانند آن برای توجه دادن به خدای یگانه به کار رفته، امروزه به نام «تجربه دینی» خوانده می‌شود. خداوند از این شیوه استفاده کرده و از مواردی که انسان متوجه خدای یگانه می‌شود، یاد کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 27 - 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای اثبات حقانیت توحید و بطلان شرک، از روش مدارا و تدریج استفاده می کرد.

قل من یرزقکم . . . وإنا أو ایاکم لعلی هدئی أو فی ضلل . . . لاتسئلون عمّا أجرنا

ص: 214

226- روش ایمان به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 37 - 10

10 - مطالعه آفاقی ، روشی کارآمد در جهت گرایش به توحید

و من ءایته الیل و النهار . . . و اسجدوا لله

227- روش دعوت به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 63 - 4

4 - توجه دادن مردم به امدادهای خداوند در دشواریها و تنگناهای هولناک زندگی، روشی در تبلیغ و دعوت به توحید

قل من ینجیکم من ظلمت البر و البحر تدعونہ تضرعا و خفیہ

«قل» فرمانی است به پیامبر(صلی الله علیه و آله) برای بیان مضمون آیه از این دستور چنین بر می آید که این سبک احتجاج باید به عنوان محوری در تبلیغ مورد توجه قرار گیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 13 - 7

7 - قانع کردن فکر مخاطب ، با برهانی محکم ، هنگام دعوت به توحید ، از روش های هدایتی قرآن کریم

لاشکر . . . إنَّ الشکر لظلم

228- رهبران شرک و توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 30 - 4

4- سازندگان آیین شرک و بت پرستی به یگانگی خداوند و بطلان آیین بت پرستی آگاه بودند .

و جعلوا لله أنداداً لیضلّوا عن سبیلہ قل تمّتّعوا فإن مصیرکم إلی النار

از تعبیر «جعلوا لله أندادا» (برای خدا شریک قرار دادند)، و همچنین با توجه به اینکه این کار مربوط به سران و سازندگان اصلی آیین شرک است، استفاده می شود که آنان آگاهانه و از روی عمد به چنین عملی دست زدند.

229- زمینه انحراف از توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 215

8- بشر، بدون هدایت وحی، در معرض انحراف از توحید و یکتاپرستی است.

ثم أنشأنا من بعدهم قرناً .. أن اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

230- زمینه ایمان به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 22 - 18

18 - اندیشه در آفریدگاری خداوند و ایجاد مواهب طبیعی، عقیده توحیدی را در پی دارد.

الذی خلقکم .. الذی جعل لکم الأرض ... فلا تجعلوا لله أنداداً

تقریب جمله «لا تجعلوا ..» به وسیله «فاء» بر حقایق بیان شده در این آیه و آیه قبل، بیانگر این است که: توجه به آنها، گرایش دهنده آدمی به توحید ربوبی است؛ یعنی، حال که معلوم شد خداوند خالق شماسست و همو آفریننده زمین و ... است معقول نیست مثل و مانندی برای او فرض کنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 164 - 19,21

19 - دستیابی به توحید و رحمانیت و رحیمیت خدا از طریق جهان آفرینش، در گرو اندیشه کردن در آن است.

إن فی خلق السموت ... لآیت لقوم یعقلون

21 - لزوم اندیشه و تفکر در آفرینش پدید ها برای رسیدن به توحید و درک رحمانیت و رحیمیت خداوند

إن فی خلق السموت و الأرض ... لآیت لقوم یعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 185 - 9

9 - توجه به مرگ و نزدیک بودن پایان عمر، زمینه ساز پرهیز آدمی از انکار حق و معارف دین (توحید، نبوت و قیامت) است.

إن هو إلا نذیر مبین .. و أن عسی أن یکون قد اقترب أجلهم

6- توجه به صفات خدایان اهل شرک ، کافی در اطمینان آدمی به شریک نبودن آنها برای خدا و شایسته نبودنشان برای پرستش

قل سمّوهم

جمله «قل سمّوهم» (بگو: خدایان پنداری را توصیف کنید) در حقیقت استدلالی است برای بی اساس بودن پندار شرک ؛ یعنی، شما خود ویژگیهای بتها را برشمردید. همین امر کافی است که دریابید آنها شایسته الوهیت و ربوبیت نیستند و نمی توانند شریک خدا شمرده شوند.

ص: 216

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 67 - 1

1- لحظه های خطر آفرین سفر های دریایی ، زمینه بروز گرایش انسان به خدای یگانه و رویکرد به او و از یاد بردن غیر او

و إذا مسَّكم الضرُّ فی البحر ضلَّ من تدعون إلاَّ إیاه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 38 - 0

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 18 - 5

5 - توجه به انقیاد و کرنش تمامی پدیده های جهان در برابر خداوند ، مقتضی گرویدن به خدای واحد و روی گرداندن از شرک و دیگر پرستی است .

إنَّ الذین ءامنوا و الذین هادوا .. ألم تر أنَّ اللّهُ یسجد له من فی السموت و من

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 13

13 - گرایش به توحید ، نیازمند داشتن تقوا و بیم از خداوند .

ما لکم من إله غیره أفلا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 61 - 11

11 - آگاهی انسان از نظام طبیعت ، زمینه ساز ارتقای وی به بیش توحیدی

أمن جعل الأرض قرارًا .. و جعل ... آءله مع اللّٰه بل أكثرهم لایعلمون

طرح مسائل مربوط به نظام طبیعت، به انگیزه گشودن راه معرفت به روی انسان ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

28 - نقش اراده و خواست انسان در گرایش یافتن وی به توحید از سوی خداوند *

اللّٰه یجتبیٰ الیه من یشاء

برداشت بالا بدین احتمال است که ضمیر مستتر در «یشاء» - به قرینه «من ینیب» - به «من» بازگردد.

231- زمینه به توحید ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 217

1- مالکیت و قدرت مطلقه خداوند ، مقتضی گرایش انسان به توحید و پرهیز از شرک به اوست .

فلا تضربوا لله الأمثال

برداشت فوق مبتنی بر دو نکته است: الف) «فاء» مضمون این آیه را متفرع بر آیه قبل کرده است و در آیه قبل سخن از مالکیت و قدرت مطلقه الهی به میان آمده بود. ب) بنابر اینکه مراد از «ضرب مَثَل» جعل شریک برای خداوند باشد.

232- زمینه تکذیب توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 9 - 8

8 - شرک ، در بردارنده کفر و مستلزم انکار ربوبیت یگانه خداوند

و ویل للمشرکین . . . قل ائتکم لتکفرون ... و تجعلون له أندادًا

233- زمینه توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 17 - 7

7 - توجه به اقتدار بی مانع خداوند بر رساندن نفع و ضرر، زمینه ساز اعتقاد به توحید و پرهیز از شرک

و لا تکونن من المشرکین . . . و إن یمسک اللہ بضر ... فهو علی کل شیء قدیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 95 - 7,8

7 - تفکر در چگونگی شکافته شدن دانه ها و هسته ها و رویش گیاهان و پیدایش مرگ و حیات، زمینه راهیابی به توحید و پرهیز از شرک است.

إن الله فالتی الحب و النوی . . . ذلکم الله

8 - مطالعه در طبیعت و نظام آن، راهی برای رسیدن به توحید است.

إن الله فالحب و النوى . . . ذلكم الله فأنى توفكون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 96 - 9

9 - مطالعه در طبیعت و کرات آسمانی و نظم دقیق و برنامه آنها، راهی برای درک توحید است.

فأنى توفكون. فالح الإصباح ... ذلك تقدير العزيز العليم

سیاق آیات گذشته بیان توحید و نفی شرک و فرجام آن بود. این آیه نیز، که پس از جمله «فأنى توفكون» در آیه پیشین قرار

ص: 218

دارد، در صدد بیان دلیل و رهنمودی دیگر برای راهیابی انسان به توحید است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 97 - 3

3 - مطالعه در کیهان و مدارا و موقعیت ستارگان، راهی برای درک توحید و خداشناسی است.

و هو الذی جعل لکم النجوم لتبهتوا بها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 98 - 9

9 - تفکر در چگونگی آفرینش انسان، راهی برای رسیدن به توحید است.

و هو الذی أنشأکم . . . قد فصلنا الآیت لقوم یفقهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 99 - 10، 11، 16

10 - تنوع میوه ها و درختان زیتون و انار از آیات خداشناسی و توحید است.

و الزیتون و الرمان مشتبها و غیر متشبهه

11 - گوناگونی درختان یک میوه و تفاوت ثمره های آن، در عین شباهت با یکدیگر، از آیات خداشناسی و توحید است.

و هو الذی . . . و الزیتون و الرمان مشتبها و غیر متشبهه

16 - کسانی که در طلب ایمان بوده و از لجاجت و عناد به دورند، از آیات طبیعت به شناخت خدا و یگانگی او راهی می یابند.

إن فی ذلکم لآیت لقوم یؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 27 - 6

6- گرایش داشتن آدمی به خدا زمینه ساز مشیت الهی به هدایت وی و رهنمون ساختنش به پذیرش توحید و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إن الله يضل من يشاء ويهدي إليه من أناب

«انابه» (مصدر أناب) به معنای روی آوردن و بازگشتن است که به قرینه «إليه» منظور از آن ، روی آوردن و بازگشت به خداست و از آن جا که این وصف پیش از هدایت یافتن مطرح شده است ، مراد از آن گرایش داشتن به خدا و گریزان نبودن از اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 52 - 6

6- قرآن برای آگاهی انسان ها به خدای یکتا و پی بردن به وحدانیت اوست .

هذا بلغ للناس . . . و ليعلموا أنما هو إله واحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 219

3- انسان ها در گرداب های خطر آفرین ، نه تنها متوجه خداوند می شوند ؛ بلکه او را یگانه قدرتی می دانند که توان نجات آنان را از مرگ حتمی دارد .

وإذا مسّكم الضّرْفی البحر ضلّ من تدعون إلاّ إیّاه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 14 - 6

6- ایمان واقعی ، مستلزم تلاش در راه تداوم بخشیدن به اندیشه توحیدی

ءامنوا برّهم . . . إذ قاموا فقالوا ربّنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 30 - 9

9- کافران ، به واسطه بی توجهی به تحولات پدیده های خلقت و ایمان نیاوردن به خدای یگانه ، سزاوار سرزنش اند .

أولم یر الذین کفروا أنّ السموت والأرض . . . أفلا یؤمنون

همزه در «أولم» برای استفهام انکاری و افاده توبیخ می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 31 - 5

5- توجه به آفرینش کوه ها ، راه ها و دره ها ، راهی برای رسیدن به توحید است .

و جعلنا فی الأرض روسی . . . لعلّهم یمتدون

متعلق «یمتدون» در آیه ذکر نشده است؛ ولی به قرینه این که مخاطبان آیات شریفه مشرکان اند و این آیات در صدد اثبات توحید است، برداشت یاد شده قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 32 - 3

3- توجه به آفرینش آسمان و نقش آن برای اهل زمین ، راهی برای رسیدن به توحید است .

أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ . . . وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 63 - 3

3- تدبر در پدیده های طبیعت ، رمینه ره یابی انسان به توحید و یکتاپرستی

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 32 - 11

ص: 220

11 - گرایش به توحید ، نیازمند داشتن تقوا و بیم از خداوند

ما لکم من إله غیره أفلاتتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 80 - 12

12 - اندیشه و تعقل در نظام هستی ، راهگشای انسان برای شناخت خدای یکتا و یکتاپرستی

و هو الذی یحی و یمیت . . . أفلاتتعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 84 - 2

2 - نظام طبیعت ، بستری مناسب برای خداشناسی و ره یافتن به توحید

قل لمن الأرض و من فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 9 - 6

6 - مطالعه در مراحل آفرینش زمین ، زمینه ساز توجه انسان به یگانگی آفریدگار آن

قل أئنکم لتکفرون بالذی خلق الأرض فی یومین و تجعلون له أنداداً

234- زمینه توحید افعالی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 5 - 20

20 - شناخت خداوند و صفات او (رب العالمین و . . .) ، آدمی را به توحید افعالی رهنمون خواهد کرد .

ایاک نستعین

چون جمله «ایاک نستعین» پس از توصیف خداوند به «رب العالمین» و . . . آمده، بیانگر این است که شناخت خداوند، با آن صفات یاد شده، آدمی را به این مرحله می رساند که غیر خدا را ناتوان بیند و در نتیجه به توحید افعالی برساند.

235- زمینه توحید ذاتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 25 - 4

4- توحید در عبادت ، لازمه توحید در الوهیت است .

لااله إلا أنا فاعبدون

ص: 221

برداشت یاد شده از تفریح مسأله عبادت خدا (فاعبدون)، بر موضوع یگانگی خدا و توحید در الوهیت (لا إله إلا أنا)، استفاده گردیده است.

236- زمینه توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 1 - 10

10 - توجه به آفرینش مجموعه جهان هستی به دست خداوند، زمینه ساز اعتقاد به توحید ربوبی است.

الحمد لله الذى خلق السموت و الأرض . . ثم الذين كفروا بربهم يعدلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 2 - 10

10 - توجه انسان به آفرینش و مرگ خویش، زمینه شناخت ربوبیت یگانه خداوند

بربهم يعدلون. هو الذى خلقكم من طين ثم قضى أجلا ... ثم أنتم تمترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 32 - 1

1 - رازقیت، حاکمیت، حیات بخشی و تدبیر خداوند نسبت به کار جهان، جلوه های روشنی از ربوبیت خدا بوده و اعتقاد به آن، مستلزم ایمان به پروردگاری بی شریک است.

قل من يرزقكم من السماء... فذلکم الله ربکم

تفریح جمله «ذلکم الله ربکم» با «فا»ی نتیجه، در آیه پیش (قل من يرزقکم...) بیانگر این حقیقت است که: با وجود اعتقاد به رازقیت خدا، حاکمیت او بر قوا و حواس آدمی، خالقیت نسبت به جاندار و بی جان و تدبیر او نسبت به امور جهان؛ ایمان به ربوبیت مطلق خدا ضروری بوده و مجالی برای پندارپروردگاری غیر او باقی نمی ماند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 4 - 11

11 - تعقل در پدیده های طبیعی، آدمی را به شناخت خدا و یکتایی او در تدبیر امور هستی هدایت می کند.

إن فی ذلك لآیت لقوم یعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 56 - 8

8- توحید در ربوبیت، لازمه توحید در خالقیت است.

بل ربکم .. الذی فطرهنّ

آیه شریفه، برای اثبات توحید خداوند در ربوبیت، او را به صفت خالق جهان بودن توصیف کرده است. این توصیف بیانگر این است

ص: 222

که میان توحید در ربوبیت و توحید در خالقیت، پیوند ناگسستنی وجود دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 74 - 4

4 - ایمان به توانایی و عزت مطلق خدا، ره یابی به توحید و ربوبیت یگانه‌ء او است .

إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 7

7 - شناخت ربوبیت خدا در هستی، نیازمند تعقل و پرهیز از غفلت و سطحی نگری

قال ربّ المشرق و المغرب .. إن كنتم تعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 53 - 8

8 - مطالعه و تدبر در جهان آفرینش (آفاق و انفس)، زمینه ساز ره یابی انسان به توحید و ربوبیت بی همتای خداوند

سنرهم ءايتنا .. انه الحق

بنابراین که ضمیر «آته» به «خدا» بازگردد، مطلب بالا قابل برداشت است.

237- زمینه توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 5 - 4

4 - شناخت خدا و صفات او، راه دستیابی به توحید عبادی است .

الحمد لله رب العلمين .. إياك نعبد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 141 - 4

4 - موسی (ع) با تکیه بر لطف خداوند به بنی اسرائیل در نجات بخشی آنان از شکنجه فرعونیان ، لزوم پرستش خدای یگانه و پرهیز از گرایش به شرک را به آنان گوشزد کرد .

قال أغیر الله أبغیکم إلهاً . . . وإذ أنجینکم من ءال فرعون

برداشت فوق بر این اساس است که مفاهیم ذکر شده در آیه مورد بحث برگرفته از سخنان موسی باشد و مخاطبان اصلی آن همان مردمی باشند که پس از عبور از دریا به بت پرستی گرایش پیدا کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 223

11 - باور به حاکمیت انحصاری خدا بر هستی، زمینه ساز ایمان به نبود هیچ معبودی شایسته پرستش جز او

الذی له ملک السموت و الأرض لا إله إلا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 104 - 11

11 - یادآوری مرگ، وسیله توجه به خدا و توحید در عبادت است.

و لكن أعبد الله الذی یتوفیکم

ذکر «یتوفاکم» پس از بیان توحید در عبادت، بیانگر این نکته نیز می تواند باشد که یاد مرگ، زمینه ای برای پی بردن به توحید در عبادت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 4 - 3

3- باور و توجه انسان ها به اینکه « رجوعشان تنها به سوی خداست » آنان را از پرستش غیر او ترسان و به یکتاپرستی وامی دارد.

فإنی أخاف علیکم عذاب یوم کبیر. إلی الله مرجعکم

جمله «إلی الله مرجعکم» به منزله تعلیلی است برای «وإن تولّوا فإنی أخاف...»؛ یعنی، علت نگرانی پیامبر برای مشرکان، این است که آنان به خدا باز می گردند و به خاطر شرکشان عذاب می شوند. بنابراین هر کس این حقیقت را بپذیرد که بازگشت او تنها به خداست، هرگز به غیر او نمی گردد و به شرک روی نمی آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 91 - 4

4 - اعتقاد به ربوبیت خداوند و مالکیت او بر تمامی مظاهر هستی، مقتضی پرستیدن یگانه او

إتّما أمرت أن أعبد ربّ هذه البلده... و له کلّ شیء

واژه «ربّ» و تعبیر «و له کلّ شیء» در حقیقت بیانگر فلسفه حصر پرستش انسان در برابر خدا است؛ یعنی، چون او پروردگار و مالک یگانه هستی است، پس عبودیت انسان باید تنها به درگاه او باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 17 - 20

20 - توجه به بازگشت انسان ها به خدا ، برانگیزاننده آنان به توحید عبادی و شکر به درگاه خدا است .

و اعبدوه و اشکروا له إلیه ترجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 37 - 12

12 - توحید در خالقیت ، زمینه ساز توحید در عبودیت

ص: 224

و اسجدوا لله الذی خلقهنّ ان كنتم اياه تعبدون

آیه شریفه به این نکته اشاره دارد که در پرتو تصحیح مبانی اندیشه ای، می توان بر گرایش های وجودی تأثیر گذاشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 23 - 21

21 - شناخت صحیح صفات الهی ، راهنمای انسان به توحید و یگانگی معبود

الملك القدّوس . . . سبحن الله عمّا یشرکون

در ابتدای آیه، از یگانگی معبود سخن به میان آمده و سپس صفات و ویژگی های آن معبود بر شمرده شده است. این مطلب می تواند بیان کننده این معنا باشد که توجه به این صفات، خود راهنمای انسان به توحید و نفی شرک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 20 - 5

5 - ربوبیت بی همتای خداوند ، مقتضی انحصار خواندن و عبادت به او است .

قل إنّما أدعوا ربّی و لأشرك به أحداً

238- زمینه توحید عملی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 13

13- توحید عملی ، مبتنی بر توحید نظری است .

اعبدوا الله ما لكم من إله غیره

جمله «ما لكم ..» ، که بیانگر توحید نظری است ، به منظور استدلال بر توحید عبادی و عملی - که جمله «اعبدوا الله» گویای آن است - ایراد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 10

10- توحید عملی ، مبتنی بر توحید نظری است .

اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جمله «ما لكم . . .» تعلیل برای «اعبدوا الله» است؛ یعنی ، چون واقعیت این است که الهی جز خداوند نیست ، پس در مقام عمل نیز او باید پرستش شود نه غیر او.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 12

12- توحید عملی ، مبتنی بر توحید نظری است .

ص: 225

اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

239- زمینه شناخت توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 6 - 8

8 - تقوا و پارسایی ، زمینه ای لازم برای فهم و درک دلایل توحید ربوبی موجود در جهان آفرینش

إن فی اختلاف الیل والنهار و ما خلق الله فی السموت والأرض لآیت

240- زمینه عقیده به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 79 - 8

8 - اعتقاد به توحید و روی دل و جان به خدای یگانه کردن، مقتضای گرایش به حق و راه مستقیم است.

وجهت وجهی للذی . . . حنیفا و ما أنا من المشرکین

راغب در معنای حنیف می گوید: «حنف» تمایل به استقامت و دوری از گمراهی است. و چون «حنیفا» در آیه شریفه وصف برای فاعل «وجهت» است، تعلیلی برای مضمون «وجهت ...» محسوب می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 174 - 3

3 - بازگشت مردم از شرک به توحید، از اهداف تبیین آیات از سوی خداوند است .

نفضل الایة و لعلهم یرجعون

241- زمینه عقیده به توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 87 - 4

4 - اعتقاد به یگانگی خالق ، مستلزم اعتقاد به یگانگی معبود و « ربّ »

يدعون من دونه . . . و لئن سألتهم ليقولنّ الله فأنى يؤفكون

مشركان در ربوبيت الهى، قائل به شرک بودند و خداوند برای تبیین بطلان اعتقاد آنان، به ايشان یادآور شده که شما معتقد به یگانگی خالق هستيد و پذيرش شرک در ربوبیت، با آن تناقض دارد.

ص: 226

242- زمینه فهم توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 3 - 6

6- به یاد آوردن نعمت های خداوند ، موجب درک یگانگی خالقیت و رازقیت و اعتراف به آن است .

اذکروا نعمت الله علیکم هل من خلق غیر الله یرزقکم

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که آیه شریفه، پیش از طرح مسأله خالقیت و رازقیت انحصاری خداوند، به یاد آوردن نعمت های الهی را توصیه کرده است.

243- زمینه گرایش به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 18

18- پرهیز از شرک و گرایش به توحید ، تنها در پرتو عنایت ها و امداد های الهی میسر است .

ما کان لنا أن نشکر .. ذلک من فضل الله علینا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 20

20- مردم ، در صورت آگاهی از براهین توحید ، به یکتاپرستی گرایش خواهند یافت .

ولکن أكثر الناس لا یعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 33 - 8

8- توجه به اینکه خداوند هیچ شریکی برای خویش سراغ ندارد ، آدمی را به توحید و نفی شرک گرایش می دهد .

أم تبینونه بما لا یعلم فی الأرض

244- زمینه محافظت از توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 15 - 17

17 - توجه دادن انسان به محاسبه اعمال اش در نزد خداوند ، زمینه ساز پابندی وی به توحید و پیروی کردن از انسان های خداجو است .

ص: 227

وإن جهداك على أن تشرك بي... فلا تطعهما... واتبع سبيل من أناب إلي ثم إلي

245- زمینه یقین به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 24 - 11

11 - امکان شناخت و یقین به یگانگی خدا از طریق مطالعه در مظاهر هستی

قال رب السموت والأرض وما بينهما إن كنتم موقنین

«إن كنتم موقنین»؛ یعنی، اگر شما طالب یقین هستید و بنای رسیدن به شناخت و حق را دارید، کافی است که به حاکمیت تدبیر و ربوبیت واحد بر نظام آسمان ها و زمین و موجودات میان آنها توجه کنید.

246- سختی توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 65 - 6

6- توحید در عبادت و اطاعت خداوند ، امری دشوار و نیازمند صبر و تحمل است .

فاعبده واصطبر لعبده هل تعلم له سمياً

«اصطبار»؛ یعنی، برای چیزی صبر قراردادن (لسان العرب). فرمان به کارگیری صبر برای عبادت، گویای مشکلات و موانعی است که بر سر راه عبادت خداوند وجود دارد و گذر از آن، نیازمند بهره گرفتن از صبر است.

247- سرزنش اعراض از توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 32 - 7

7 - روی برتافتن از توحید و یکتاپرستی و گرایش به شرک و بت پرستی ، کاری شگفت و در پی دارنده نکوهش سخت خداوند

فذلکم اللّٰه ربکم الحق... فأنی تصرفون

248- شب و توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 67 - 8

8 - شب و روز ، دارای نشانه های فراوان توحید ربوبی برای شنوایان حق پذیر

ص: 228

هو الذی جعل لکم الیل . . . و النهار . . . إن فی ذلک لآیت لقوم یسمعون

249- شرایط توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 97 - 6

6- دانش شرط راهیابی انسان به شناخت خداوند و یگانگی او از طریق سیر در طبیعت است.

فالق الإصباح . . . قد فصلنا الأیت لقوم یعلمون

250- شرایط توحید مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 169 - 2

2- ادعای مشرکان، مبنی بر پذیرش آیین توحیدی و بندگی خالصانه خدای یکتا، در صورت آگاه شدن شان از سرنوشت خوب و سعادت‌مندانۀ مؤمنان و یکتاپرستان گذشته

لو أنّ عندنا ذکراً من الأولین . لکتنا عباد الله المخلصین

توضیح مربوط به برداشت بالا، در ذیل برداشت شماره 5 در آیه قبل (168) آمد.

251- شرک و توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 9

9- تصور خدایان متعدد در قبال خداوند، مساوق و هم‌عنان با تصور مقهوریت آنان است.

ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد القهار

از آن جا که یوسف(ع) خداوند را به «قهار» بودن توصیف کرد معلوم می‌شود وی «مقهور بودن» معبودان دروغین را نیز قصد کرده است ولی آن را در عبارت ذکر نکرد تا به این نکته اشاره کند که تصور متفرق بودن آنان کافی است در اینکه آدمی بداند خدایان متعدد در برابر خدای یگانه همواره مقهورند و شایسته خدایی نیستند.

252- شعار توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 40 - 18

ص: 229

18 - « کلمه الله » (شعار توحید) ، دارای برتری مطلق بر شعار کفر

و جعل کلمه الذین کفروا السفلی و کلمه الله هی العلیا

253- شک در توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 14 - 7

7 - منافقان ، گرفتار شک و تردید نسبت به مبانی اسلام (توحید ، نبوت ، معاد ، قرآن و . . .)

قالوا بلی و لکنکم . . . ارتبتم

254- شک در توحید افعالی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 2 - 9

9 - تردید در خالقیت و ربوبیت یگانه خداوند، شگفت انگیز و سزاوار سرزنش است.

بربهم يعدلون. هو الذی خلقکم من طین ثم قضی أجلا ... ثم أنتم تمترون

حرف «ثم» در «ثم أنتم تمترون»، مفید استبعاد و توییح است، چون تراخی زمانی در اینجا معنی ندارد. گفتنی است متعلق «تمترون»، مضامین اساسی مورد بحث در آیه قبل (توحید در خالقیت و ربوبیت) است.

255- شک در توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 2 - 11، 9

9 - تردید در خالقیت و ربوبیت یگانه خداوند، شگفت انگیز و سزاوار سرزنش است.

بربهم يعدلون. هو الذی خلقکم من طین ثم قضی أجلا ... ثم أنتم تمترون

حرف «ثم» در «ثم أنتم تمترون»، مفید استبعاد و توییح است، چون تراخی زمانی در اینجا معنی ندارد. گفتنی است متعلق «تمترون»، مضامین اساسی مورد بحث در آیه قبل (توحید در خالقیت و ربوبیت) است.

هو الذی خلقکم من طین ثم قضی أجلا . . . ثم أنتم تمترون

از جمله «ثم أنتم تمترون»، که بیان استبعاد هر گونه تردید در یگانگی خداوند پس از توجه به مضامین صدر آیه است، چنین برمی آید که بعد از این توجه، علی القاعده نباید تردیدی در توحید و اعتقاد بدان وجود داشته باشد.

ص: 230

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 1 - 6

6 - یگانگی خداوند در تدبیر جهان ، محور پرسش های تردیدآمیز اهل مکه در عصر بعثت *

عمّ یتساءلون

گرچه بخش عظیمی از آیات این سوره درباره حوادث قیامت است؛ ولی آیات آغازین آن - که درباره قدرت خدا و حاکمیت خواست او بر جهان است - می تواند قرینه باشد که مورد سؤال در «یتسائلون» وابستگی همه کارها به خداوند و بی نقش بودن بت ها در کار تدبیر جهان است.

256- شگفتی تکذیب توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 12 - 2

2 - انکار توحید ربوبی و احیای مجدد انسان ها - به رغم مشاهده عظمت آفرینش و قدرت خدا در جهان - امری شگفت آور است .

إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ... فاستفتهم أهم أشدّ خلقاً... بل عجب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 6 - 25

25 - با وجود نشانه های مشهود و بی شمار توحید ربوبی و یگانگی خدا در عالم ، انکار آن و روی آوردن به شرک ، امری شگفت آور است .

فأنتی تصرفون

استفهام «أنتی» در آیه شریفه برای تعجب است.

257- شگفتی توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 5 - 1

1 - اثبات معبود یگانه در برابر معبود های متعدد ، امری شگفت آور در نظر کافران

أَجْعَلِ الْأَلْهَةَ إِلَهًا وَحَدًّا

همزه «أَجْعَلِ» از نوع استفهام تعجبی است و «إله» (مفرد «آلهه») به معنای معبود است.

ص: 231

258- شگفتی توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 23 - 3

3 - وجود ربّ و پروردگاری واحد برای جهانیان ، امری شگفت و باور نکردنی در نظر فرعون

قال فرعون و ما ربّ العلمین

259- شگفتی محرومیت از توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 5 - 14

14 - سرپیچی کافران اهل کتاب و مشرکان ، از پذیرش اسلام و محروم ساختن خویش از توحید ، اعتدال ، نماز و زکات ، شگفت آور است .

لم یکن الذین کفروا... منفکین... و ما أمرُوا إِلَّا ليعبدوا الله... حنفاء وی

چنانچه جمله «و ما أمرُوا...» ناظر به اوامر اسلامی باشد، مفاد آیه - با توجه به ارتباط آن با آغاز سوره - این می شود که مگر اسلام، چه اوامری دارد که کافران، همچنان از مرام خود منفک نشده و به این دین روی نمی آورند؟!؛ این دین که سراسر توحید و نماز و زکات است، چه فرمان نادرستی در آن است که آنان از پذیرش این دین، امتناع میورزند؟!.

260- شناخت توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 24 - 7

7 - امکان شناخت ربوبیت بی همتای خدا از مظاهر هستی

قال ربّ السموت و الأرض و ما بینهما إن کنتم موقنین

261- شهادت برای حفظ توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 26 - 2

2 - اظهار ایمان به خدای یکتا و دفاع از پیامبران و دین الهی تا مرز شهادت ، در محیط خفقان آور شرک و کفر ، امری پسندیده و عامل سعادت اخروی (بهشت) است .

قال يقوم اتبعوا المرسلين . . . ائتيء امنتم بر ربكم فاسمعون . قيل ادخل الجنة

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که داستان مؤمن انطاکیه همانند دیگر داستان های یاد شده در قرآن، به منظور

ص: 232

الگوگیری و درس آموزی نقل می شود.

262- صبر در توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 65 - 6

6- توحید در عبادت و اطاعت خداوند ، امری دشوار و نیازمند صبر و تحمل است .

فاعبده واصطبر لعبده هل تعلم له سمياً

«اصطبار»؛ یعنی، برای چیزی صبر قراردادن (لسان العرب). فرمان به کارگیری صبر برای عبادت، گویای مشکلات و موانعی است که بر سر راه عبادت خداوند وجود دارد و گذر از آن، نیازمند بهره گرفتن از صبر است.

263- ظالمان و توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 7

7- ستمگران هرگز اهل ایمان را در رسیدن به هدف های توحیدی شان یاری نخواهند کرد .

ولا تتركوا إلى الذين ظلموا . . . ما لكم من دون الله من أولياء

264- ظلم معرضان از توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 15 - 11

11- « عن النبي (صلى الله عليه وآله) قال : كلّ جبار عنيد من أبي أن يقول : لا إله إلا الله ;

از رسول خدا(صلى الله عليه وآله) روایت شده که فرمود: [مراد از]گردنکش کینه توز، کسی است که از گفتن «لا إله إلا الله» دریغ داشته باشد».

265- عقلانیت توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- توحید، اندیشه و باوری است مطابق عقل .

أَفْ لَكُمْ و لِمَاتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

حضرت ابراهیم(ع)، بت پرستان را به دلیل روی آوردن به شرک و دوری از توحید، مردمی کم خرد و بی فکر دانست. از این کلام

ص: 233

استفاده می شود که روی کردن به توحید و دوری از شرک، نشانگر خردمندی است و عقیده توحیدی مطابق با عقل و خرد است.

266- عقلانیت توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 8 - 6

6- بنیاد های علمی و عقلی توحید ربوبی ، شایسته اعتماد و اتکا است ; نه باور های موهوم فرهنگ شرک .

رَبِّكُمْ وَرَبِّ آبَائِكُمُ الْأُولَى

در آیات پیشین، دلایل علمی و عقلی توحید ربوبی مورد اشاره قرار گرفته است و از آن جا که یکی از بهانه های مشرکان در نفی توحید، استناد به شیوه و باور پیشینیان بوده است؛ تعبیر «رَبِّكُمْ وَرَبِّ آبَائِكُم» - در پی آن استدلال های عقلی و علمی - می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

267- عقیده به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 133 - 16

16 - اعتقاد به یکتایی خدا و پرستش او ، مهمترین اصل در ادیان الهی و زیر بنای دیگر اصول و احکام دین

ما تعبدون من بعدی قالوا نعبد... إلهاً وحداً

روشن است که یعقوب (ع) از میان تمامی اصول و احکام دین، تنها پرستش خداوند را نجات بخش نمی دانست. بنابراین تنها از پرستش خدا یاد کردن (ماتعبدون) می تواند حاکی از آن باشد که: اولاً، توحید عبادی از مهمترین اصلهاست و ثانیاً، انسان با پرستش خدا، به دیگر اصول و احکام دین گرایش پیدا کرده بدانها ملتزم خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 66 - 3

3 - اندیشه توحیدی و مبرا از شرک ، سفیهانه و نامعقول در نظر کافران قوم هود

قال الملائة الذين كفروا من قومه إنا لنرىك في سفاهة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - شرک پیشگان عصر بعثت ، معتقد به خدا و منکر یکتایی او در ربوبیت بودند .

و یعبدون من دون اللّٰه . . . و یقولون هؤلاء شفیعونا عند اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 234

11- اعتقاد به وجود خدای یگانه و غالب و باور به شایستگی او برای پرستش ، اعتقاد و باوری خردمندانه است .

ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد القهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 20 - 5

5- اعتقاد به یگانگی خدا و پذیرش آنچه از ناحیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل شده ، عهد ها و پیمان های خداوند با آدمیان است .

الذین یوفون بعهد الله و لایتقضون المیثق

آیه قبل - که سخن از حقایق قرآن و تعالیم آن داشت- و آیات پیش از آن - که درباره توحید و نفی شرک بود- بیانگر مصادیقی بارز از عهد و پیمان خداوند با بندگان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 30 - 17

17- اعتقاد به ربوبیت خدا و یکتایی او ، زمینه ساز باور آدمی به اینکه به سوی خدا در حرکت است و به او باز می گردد .

هوربی . . . إلیه متاب

«إلیه متاب» نیز مانند «علیه توکلت» به منزله نتیجه ای است برای اعتقاد به ربوبیت خدا و یکتایی او.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 110 - 19

19- اعتقاد به یگانگی خداوند ، (توحید نظری) باید با عبادت خالصانه او و ترک پرستش غیر او (توحید عملی) همراه باشد .

إلهکم إله وحد فمن کان . . . و لایشرك بعباده ربّه أحدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 89 - 2

2 - اعتقاد به یگانگی خدا و بیزارى از شرک و بت پرستى ، نشانه بهره مندى از قلب سلیم

إِلَّا مِنْ أَمْرِ اللَّهِ بَقَلْبِ سَلِيمٍ

در آیات پیشین، سخن درباره مبارزه حضرت ابراهیم(ع) با شرک و بت پرستی است. با توجه به ارتباط این آیه با آیات قبل، می توان گفت که مراد آن حضرت از قلب سلیم، قلب خالی از شرک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 7 - 11

11 - پرداخت زکات و انفاق مال در راه خدا ، از نمود های بارز اعتقاد به توحید و جهان آخرت

وویل للمشرکین . الذین لایؤتون الزکوه و هم بالأخره هم کفرون

از مفهوم مخالف آیه، مطلب یاد شده استفاده می شود.

ص: 235

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 85 - 8

8 - مسأله معاد ، مهم ترین عقیده پس از توحید و یگانه پرستی

له ملك السموت و الأرض . . . و عنده علم الساعه و إليه ترجعون

طرح مسأله قیامت و معاد، پس از تبیین فرمانروایی یگانه خداوند، بیانگر مطلب بالا است.

268- عقیده به توحید افعالی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 18

18- یوسف (ع) ، معتقد به توحید افعالی ، و انسانی قدرشناس و سپاسگزار در برابر نعمت های الهی

قد جعلها ربی حقاً و قد أحسن بی إذ أخرجنی من السجن و جاء بکم من البدو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 22 - 3

3- لزوم عقیده به یگانگی در وجود و افعال خداوند

لا تجعل مع الله إلهًا آخر

269- عقیده به توحید در خالقیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 87 - 1

1 - اعتقاد مشرکان مکه ، به خالقیت خداوند و توحید در آفرینش

ولئن سألتهم من خلقهم ليقولنَّ الله فأنى يؤفكون

از آیه شریفه استفاده می شود که شرک مشرکان، در ناحیه خالقیت خداوند نبوده است؛ بلکه آنان در ربوبیت، تدبیر، کارگشایی امور و وساطت برای تقرب به خدا، گرفتار شرک بوده اند.

270- عقیده به توحید ذاتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 22 - 3

ص: 236

3- لزوم عقیده به یگانگی در وجود و افعال خداوند

لا تجعل مع الله إلهًا آخر

271- عقیده به توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 32 - 3

3- توحید (اعتقاد به ربوبیت بی همتای خدا) آیینی حق و یکتاپرستی سلوک راه هدایت است .

فذلکم الله ربکم الحق فماذا بعد الحق إلا الضلل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 36 - 9

9- پرستش خدای یگانه و اعتقاد به توحید ربوبی ، صراط مستقیم است .

و إنَّ الله ربِّي وربُّکم فاعبدوه هذا صراط مستقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 92 - 7

7- اعتقاد به پروردگار یکتا ، محور وحدت انسان ها و تشکل امّت واحده است .

إنَّ هذه أمّتکم أمّه وحده و أنا ربُّکم فاعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 19 - 2

2 - جنبه توحید ، جنبه ای است معتقد به ربوبیت بی شریک خدا و جنبه شرک ، جنبه ای است منکر ربوبیت خدا و معتقد به پروردگاری غیر او .

هذان خصمان اختصموا فی ربّهم فالذین کفروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- توجه و اعتقاد ساحران گرویده به موسی (ع)، نسبت به معاد هم پای عقیده به پروردگار یگانه هستی

قالوا ءامنّا ربّ العلمین .. . إنّنا إلی ربّنا منقلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 50 - 15

15 - اعتقاد و اعتراف برخی از منکران قیامت به ربوبیت خدای یگانه

ص: 237

و ما أظنّ الساعه قائمه ولنن رجعت إلى ربّي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 10 - 12

12 - توکل و انابه ، ره آورد اعتقاد و باور به ربوبیت بی همتای الهی

اللّه ربّي عليه توكلت و إليه أنيب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 85 - 8

8 - مسأله معاد ، مهم ترین عقیده پس از توحید و یگانه پرستی

له ملك السموت و الأرض . . . و عنده علم الساعه و إليه ترجعون

طرح مسأله قیامت و معاد، پس از تبیین فرمانروایی یگانه خداوند، بیانگر مطلب بالا است.

272- عقیده به توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 114 - 15

15- اعتقاد به اختصاص داشتن عبادت به خداوند ، مستلزم شکر نعمت های اوست .

و اشکروا نعمت الله إن كنتم إیّاه تعبدون

آمدن جمله «إن كنتم إیّاه تعبدون» به صورت جمله شرطیه برای «اشکروا . . .»، بیانگر وجود تلازم و پیوند ناگسستنی میان شکر و اعتقاد به توحید در عبادت است.

273- علم به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 19 - 3

3- لزوم اعتقاد آگاهانه و عالمانه ، به توحید و یگانگی خداوند

فاعلم أنّ لا إله إلاّ الله

به کار رفتن واژه «علم» به جای اعتقاد و اقرار، می رساند که خداوند تنها خواهان اقرار انسان به توحید نیست؛ بلکه از او می خواهد تا علم و آگاهی متقن داشته باشد.

ص: 238

274- علم و توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 18 - 10

10 - نقش علم ، در فهم وحدانیت خدا و اقرار به آن

شهد الله . . . و اولوا العلم

275- علما و توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 18 - 3,5,6

3 - خدا ، ملائکه و عالمان ، گواهان توحید

شهد الله انه لا اله الا هو والملئکه و اولوا العلم

5 - عدل الهی در نظام تکوین و تشریح ، مورد مشاهده فرشتگان و دانشمندان *

شهد الله . . . و الملئکه و اولوا العلم قائماً بالقسط

«قائماً بالقسط» می تواند متعلق شهادت باشد یعنی: عالمان و ملائکه علاوه بر شهادت به یگانگی خداوند، شهادت به عدالت او نیز می دهند، گفتنی است تعمیم قسط به نظام تشریح از آیه بعد استفاده شده است.

6 - دانشمند ، در نگرش قرآنی ، کسی است که با شهود نظام عادلانه هستی به وحدانیت خداوند گواهی دهد .

شهد الله . . . و اولوا العلم قائماً بالقسط

به نظر می رسد «قائماً بالقسط» به منزله دلیلی برای وحدانیت خداوند باشد.

276- عوامل اعتلای توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 40 - 15

15 - نصرت های خاص الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، عامل فرو شکستن شعار و صولت کافران و اعتلا یافتن کلمه الله (شعار

توحید)

فقد نصره الله .. و جعل كلمه الذين كفروا السفلى و كلمه الله هي العليا

277- عوامل ایمان به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 185 - 11

11 - قرآن و پیام های آن بهترین وسیله برای ایمان به معارف الهی (توحید، قیامت و...) است.

ص: 239

فبأى حديث بعده يؤمنون

در برداشت فوق ضمیر «بعده» به قرآن و «باء» در فبأى» سببیه گرفته شده است. قابل ذکر است که در این صورت متعلق «یؤمنون» معارف الهی خواهد بود. یعنی اگر به وسیله قرآن به توحید و مانند آن ایمان نیاورند، پس به سبب چه چیز دیگری ایمان خواهند آورد؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 17 - 5

5- متذکر بودن و هوشمندی ، عامل گرایش به توحید و ناسازگار با شرک است .

أفمن یخلق کمن لا یخلق أفلاتذکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 42 - 5

5 - توجّه به عاقبت ناگوار اقوام مشرک پیشین ، عامل گرایش به توحید است .

هل من شرکائکم . . . قل سیروا فی الأرض فانظروا کیف کان عقبه الذین من قبل

278- عوامل تحکیم توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 7 - 12

12 - تأثیر عمیق جنگ بدر در تحکیم پایه های توحید و آیین اسلام و شکست شرک و کفر

ویرید الله أن یحق الحق بکلمته و یقطع دابر الکفرین

279- عوامل تقویت توحید عبادی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 65 - 11

11- نزول آیات تاریخ پیامبران و یگانه پرستی آنان ، به امر خداوند و در جهت منظور تقویت بندگی و یکتاپرستی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

و ما نتنزل إلا بأمر ربك . . فاعبدوه واصطبر لعبدته

ارتباط دو آیه اخیر با آیات پیشین - که بیانگر تاریخ انبیا بود - گویای نکته یاد شده است.

ص: 240

280- عوامل تکذیب توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 51 - 7

7 - تاریخ گذشتگان و تحلیل آن ، دست آویز کافران و ناباوران به معارف الهی ، برای رد و انکار ایمان و توحید

قال فما بال القرون الأولى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 97 - 3

3 - عوامل انحراف و حق ناپذیری ، سبب مخفی بودن روشن ترین حقایق (یگانگی خدا) بر گمراهان در دنیا

تالله إن کتآ لفی ضلل مبین

با این که پوچی شرک و یگانگی خدا، امری روشن است؛ مشرکان، تنها پس از گرفتار شدن به آتش دوزخ، وضوح آن را درمی یابند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 29 - 3

3 - پیروی از هوای نفس ، از عوامل انکار توحید و گریز از پذیرش حق است .

هل لکم من ما ملکت ایمنکم . . . بل اتبع الذین ظلموا أهواءهم بغير علم

281- عوامل تکذیب توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 8

8 - انکار ربوبیت یگانه خدا ، نشان سطحی نگری و فقدان اندیشه صحیح

ربّ المشرق و المغرب و ما بینهما إن کنتم تعقلون

282- عوامل توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15- فزونی معرفت به خداوند، مستلزم بهره مند شدن از روحیه توحیدی بیشتر

إنما أشكوا .. و أعلم من الله ما لا تعلمون

ص: 241

283- عوامل توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 14 - 11

11- توحید در ربوبیت ، مقتضی توحید در عبادت و یک تاپرستی است .

رَبَّنَا رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لِنُدْعُوكَ مِنْ دُونِهَا

در استدلال اصحاب كهف میان وحدت «إله» (معبود) با یگانگی «رب» تلازمی انفکاک ناپذیر مشهود است. آنه، با آوردن حرف «لن» - که برای نفی ابد است - إله بودن هر چیزی به جز «رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ» را منتفی دانسته اند.

284- عوامل عقیده به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 79 - 10، 9

9- تفکر در پدیده ها و گذر از افول و زوال پذیری آنان به سوی یگانه زوال ناپذیر، رؤیت ملکوت جهان است.

و كذلك نرى إبراهيم... لا أحب الأفلين... إني وجهت وجهي للذي

آیات 76 تا 79 تفصیل «کذلک نرى» می تواند باشد. یعنی این سیر - که سیری عقلانی و فکری است - همان رؤیت ملکوت است.

10 - اعتقاد به توحید، نتیجه حقیقتهایی، و شرک، گمراهی و مولود گریز از راه مستقیم است.

وجهت وجهي... حنيفا وما أنا من المشركين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 80 - 7، 8

7- اگر پروردگار یگانه حقیقت نداشت، آدمی به توحید ربوبی رهنمون نمی گشت.

أتحجوني في الله وقد هدین

8 - آدمی با هدایت خداوند، رهنورد توحید می گردد.

قال أتحنونی فی الله و قد هدین

احتجاج قوم ابراهیم با او در مورد شرک و توحید بوده است. به همین جهت مصداق مورد نظر برای «هدان»، هدایت به توحید است و طبعاً اختصاصی به ابراهیم(ع) ندارد.

285- عوامل گرایش به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 24 - 4

ص: 242

4- بینایی و شنوایی باطنی انسان (توانایی درک و فهم حقایق) گرایش دهنده او به توحید ، ایمان به قرآن و انجام اعمال صالح

مثل الفریقین كالأعمى والأصمّ والبصیر والسمیع

286- غفلت از توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 3 - 21

21- شرک و بت پرستی ، برخاسته از غفلت و بی توجهی انسان نسبت به ربوبیت مطلق و بی همتای خدا بر کران تا کران هستی است .

الذی خلق السموت و الأرض . . . ذلکم اللّٰه ربکم فاعبدوه أفلا تذکرون

287- فرجام توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 2 - 4

4- پرستش خدای یکتا ، در پی دارنده فرجامی خوش و نیکوست .

إننی لکم منه . . . بشیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 9 - 5

5- توحید و پرستش خدای یگانه ، راهی که به لقای خدا می انجامد .

سبیل اللّٰه

مراد از «سبیل اللّٰه» (راه خدا) توحید و یکتاپرستی است. تسمیه توحید به «راه خدا» یا بدان جهت است که آیین توحید، خطی است که از سوی خدا ترسیم شده و به وسیله پیامبران به مردم ارائه شده است و یا بدان جهت می باشد که توحید و یکتاپرستی، راهی است که با پیمودن آن، می توان به خدا رسید و به لقای او دست یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 25 - 2

2 - پرستش خدای یگانه ، راهی به سوی خدا و منتهی به لقای او است .

و یصدّون عن سبیل اللّٰه

«سبیل اللّٰه» یعنی راه خدا «راه خدا» می تواند به معنای راهی باشد که «خدا برای اهل ایمان ترسیم و تعیین کرد» و یا می تواند به معنای راهی باشد که «به سوی خدا و به او منتهی می شود». برداشت فوق بر پایه معنای دوم است.

ص: 243

288- فرجام مبارزه با توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 68 - 5

5 - هشدار به فرجام شوم کفرپیشگی و مبارزه با توحید و یکتاپرستی ، رسالت الهی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و إن جدلوك فقل الله أعلم بما تعملون

289- فطری بودن توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 28 - 2

2 - عمق وجدان مشرکان در دنیا گواه بر حقانیت توحید و معاد می دهد.

بل بدالهم ما كانوا يخفون من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 41 - 13

13 - شرک، بیگانگی با فطرت، و توحید، آشنایی با فطرت است.

بل إياه تدعون . . . و تنسون ما نذكر

290- فطری توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 95 - 9

9 - گرایش به توحید امری فطری و معقول، و شرک پنداری دور از حقیقت و موجب شگفتی است.

ذلکم الله فأنی توفکون

در مفردات راغب آمده است که «افک» به معنای دروغ و نیز هر چیزی است که در غیر مجرا و مسیر صحیح خود قرار گرفته باشد. جمله «فأنی توفکون» در عین استفهام همراه با تعجب، بر انحراف و دروغ بودن شرک و در نتیجه بر حقانیت و راستی توحید اشاره دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 30 - 8,23,24

8 - انسان ها ، در گرایش به دین توحیدی ، سرشتی همگون دارند .

ص: 244

للدین حنیفاً فطرت الله الّتی فطر الناس علیها

23 - « عن زراره، قال: سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله عزّوجلّ « فطرت الله الّتی فطر الناس علیها » قال: فطرهم جميعاً علی التوحید

؛

از زراره روایت شده که گفت: از امام صادق (ع) درباره این سخن خدای عزّوجلّ «فطرت الله الّتی فطر الناس علیها» سؤال کردم. فرمود: خدای انسان ها را بر فطرت توحید آفریده است».

24 - « عن زراره، قال: قلت لأبی جعفر (ع) أصلحك الله! قول الله عزّوجلّ فی کتابه « فطرت الله الّتی فطر الناس علیها » قال: فطرهم علی التوحید عندالميثاق علی معرفته أنّه ربّهم . . . »؛

زراره گوید: به امام باقر (ع) گفتیم: أصلحك الله! معنای این سخن خدای عزّوجلّ «فطرت الله الّتی فطر الناس علیها» چیست؟ فرمود: خدای مردم را بر عقیده توحید آفرید، آنگاه که با آنان، پیمان بست که او را به پروردگاری خود بشناسند. . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 25 - 3

3 - زمینه های ادراک توحید، در سرشت بشر نهفته است و تنها، نیازمند تذکّر و زُدایش غفلت است.

و لئن سألتهم من خلق السموت و الأرض ليقولنّ الله

احتمال دارد که پاسخ داده شده از سوی کافران به پرسش «خالق عالم کیست؟» از ناحیه عقل نظری باشد و احتمال دارد که برخاسته از فطرت توحیدی آنان باشد که در همه انسان ها هست. برداشت بالا، بر اساس احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 9 - 5

5 - اصل توحید و یگانگی آفریدگار هستی، امری بدیهی و مورد پذیرش فطرت تمامی آدمیان

لیقولنّ خلقهنّ العزیز العلیم

از اعتراف مشرکان به یگانگی آفریدگار جهان هستی، مطلب یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 48 - 12

12 - فطرت اولیه انسان ها، توحید، خداپرستی و حق پذیری است.

لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

از سیاق آیات پیشین - که درباره توحید و شرک است - و نیز از واژه «رجوع» استفاده می شود که انسان ها به توحید گرایش فطری دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 87 - 3

3 - توحید ، امری فطری و شرک انحراف از فطرت انسانی است .

و لئن سألتهم من خلقهم ليقولنَّ الله فأنى يؤفكون

در صورتی که آیه شریفه را مستقل از قبل بدانیم و ضمیر «هم» به مطلق بشر بازگردد، استفاده می شود که توحید در فطری

ص: 245

بودن انسان نهفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 3 - 14

14 - « عن جابر بن عبد الله قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) : كل مولود يولد على الفطرة حتى يعبر عنه لسانه ، فإذا عبر عنه لسانه إما شاكراً وإما كفوراً... » ;

از جابر بن عبد الله [انصاری] روایت شده که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: هر نوزادی بر فطرت [توحید] متولد می شود، تا زمانی که زبان او بتواند افکار و عقاید او را تعبیر و ابراز کند. در این هنگام یا شاکر است [و پذیرای توحید] یا ناسپاس است [و پذیرای کفر]».

291- فطرت توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 12 - 2

2 - توحید ربوبی ، باور فطری و غریزی انسان

و إذا مسّ الإنسن الضّرّ دعانا

از این که انسانها در مواقع اضطرار و در هنگامه های سخت و دشوار، به خدا پناه می برند و نجات خود را تنها در گرو مشیت او می دانند ؛ معلوم می شود که این باور، باوری غریزی و ایمانی فطری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 22 - 12

12 - توحید و اعتقاد به ربوبیت بی شریک خدا ، باور فطری و غریزی هر انسان

و جاءهم الموج من کل مکان و ظنوا أنهم أحیط بهم دعوا الله مخلصین له الدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 2

2 - توحید ربوبی ، باوری فطری و غریزی انسان

وإذا مسّ الإنسان ضرّاً دعا ربّه

از این که انسان ها در مواقع اضطرار و هنگامه های سخت، به خدا پناه می برند و نجات خود را تنها در گرو مشیت او می دانند؛ معلوم می شود که این، باوری غریزی و ایمانی فطری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 49 - 2

2- توحید ربوبی، باوری فطری و غریزی انسان

فإذا مسّ الإنسان ضرّاً دعانا

ص: 246

از این که انسان ها در مواقع اضطرار و هنگامه های دشوار، به خدا پناه می برند و نجات خود را تنها در گرو مشیت او می دانند، روشن می شود که این باوری غریزی و ایمانی فطری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 16 - 2

2- توحید ربوبی ، باور فطری تمامی انسان ها

من بعد ما استجیب له

بنابراین احتمال که اجابت کننده (استجیب له) فطرت انسان باشد، برداشت بالا استفاده می شود.

292- فلسفه توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 23 - 3

3- فرمان خداوند به توحید عبادی ، فرمانی در جهت رشد و تکامل انسانها

و قضی ربّک ألا تعبدوا إلاّ إیّاه

«ربّ» در اصل به معنای «تربیت» است (مفردات راغب). آمدن این صفت به جای دیگر صفات خداوند، می تواند اشاره به مطلب فوق داشته باشد.

293- فلسفه توحید انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 65 - 11

11- نزول آیات تاریخ پیامبران و یگانه پرستی آنان ، به امر خداوند و در جهت منظور تقویت بندگی و یکتاپرستی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

و ما ننزّل إلاّ بأمر ربّک .. فاعبدہ واصطبر لعبدته

ارتباط دو آیه اخیر با آیات پیشین - که بیانگر تاریخ انبیا بود - گویای نکته یاد شده است.

294- قدرت توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 162 - 2

2- ناتوانی آیین شرک و بت پرستی ، در مبارزه با آیین توحید و یکتاپرستی

ص: 247

ما اَنتم علیه بفتنن

برداشت یاد شده از آن جا است که ناتوانی مشرکان از اغوای مردم از راه خدا، بیانگر ناتوانی آیین آنان در مبارزه با آیین توحیدی است.

295- قوم ثمود و توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 62 - 14

14- قوم ثمود، در یکتایی خدا و ضرورت یگانه پرستی، در شک و تردید بودند.

وإِنَّا لَفِي شَكِّ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مَرِيبٌ

296- قوم عاد و توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 59 - 1

1- قوم عاد، برخوردار از آیات و نشانه های بسیار برای درک توحید ربوبی

و تلک عاد جحدوا بآیت ربهم

297- قوم عاد و توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 3

3- یکتا پرستی و گرایش توحیدی، در پندار قوم عاد، سفاهت و نابخردی بود.

إِنَّا لَنُرِيكَ فِي سَفَاهَةٍ .. أَجْتَنَّا لِنُعْبُدَ اللَّهَ وَحْدَهُ

جمله «أجتننا ..» بیانگر ریشه سفیه پنداشتن هود از سوی قوم عاد است.

298- کافران صدر اسلام و توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 27 - 2

2- کافران خواستار معجزه ای - جز قرآن - برای باور به حقیقت رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پذیرش توحید

و يقول الذين كفروا لولا أنزل عليه آية من ربه

ص: 248

جمله «إن الله يضل من يشاء و يهدى . . .» قرینه بر این است که کافران مشاهده معجزه از پیامبر (صلی الله علیه و آله) را برای هدایت شدن و پذیرش رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) - که سرلوحه آن توحید است - می خواستند ; یعنی، می گفتند: اگر معجزه ای ارائه کنی، رسالت تو را می پذیریم و به توحید می گرویم.

299- کافران و توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 73 - 7

7- پاسخ کافران عصر بعثت، در برابر آیات روشن و دلایل کافی توحید و اسلام، بیان وضعیت بهتر اقتصادی و اجتماعی خود نسبت به مؤمنان بود.

قال الذين كفروا للذين آمنوا .. أئى الفريقين خير مقامًا و أحسن نديًا

لام در «للذين آمنوا» ممکن است برای تبلیغ باشد. در این صورت مؤمنان مخاطب کافران خواهند بود. همچنین می تواند برای تعلیل بوده و مراد این باشد که کافران، به خاطر مؤمنان و در باره آنان، پرسش یادشده را مطرح کرده بودند.

300- کفر به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 30 - 8

8 - مؤاخذه کافران به توحید، نبوت و معاد در مواقع قیامت

و يوم نحشرهم جميعاً .. و لو ترى إذ وقفوا على ربهم قال أليس هذا بالحق

«أين شركاؤكم» (در آیه 22) مؤاخذه درباره توحید، «لا تكذب بآيات ربنا» (در آیه 27) مؤاخذه درباره نبوت، «أليس هذا بالحق» (در آیه 30) مؤاخذه درباره قیامت است.

301- کفر مکذبان توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 5 - 2

2- منکران یگانگی خدا و معتقدان به تعدد معبود، کفراند.

وقال الكفرون .. أجعل الألهة إلهًا وحدًا

302- کلمه توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 115 - 17

17 - عن النبي (ع) في قوله «و تمت كلمه ربك صدقا وعدلا» قال: لا إله إلا الله.

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت شده است: مراد از «کلمه ربک در آیه «و تمت کلمه ربک . . .» «لا إله إلا الله» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 35 - 2

2 - « لا إله إلا الله » شعار پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

إذا قيل لهم لا إله إلا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اخلاص - 112 - 1 - 3

3 - کلمات توحید ، باید بر زبان جاری گردد .

قل

303- کلمه توحید در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 36 - 7

7 - کلمه توحید و شعار « لا إله إلا الله » سخنی جذاب و گیرا برای مردم عصر بعثت

و إذا قيل لهم لا إله إلا الله يستكبرون . و يقولون ... لشاعر

304- کيفر اعراض از توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 9

9- هود (ع) مردمش را در صورت مقامت بر شرک و پرستش نکردن خدای یگانه به عذاب الهی تهدید کرد .

فأتنا بما تعدنا إن كنت من الصادقين

ص: 250

305- کيفر انکار توحيد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 71 - 18

18 - هود در انتظار نزول عذاب الهی بر قوم عاد ، پس از ابلاغ رسالت های الهی و اصرار آنان بر انکار توحيد و رسالت وی

فانتظروا إني معكم من المنتظرين

306- کيفر ترک توحيد عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 65 - 13

13 - هود بر حذر دارنده قوم خویش از گرفتار شدن به عذاب های الهی به سبب پرستش نکردن خدای یکتا و پرهیز نکردن از گرایش های

شرك آلود

أفلا تتقون

«اتقاء» مصدر «تقون» به معنای گرفتن حفاظ برای دوری از مکروه و مانع شدن از رسیدن مکروه است. در اینجا به مناسبت مورد و تأیید آیات بعد (همانند آیه 70)، مراد از مکروه، عذابهای الهی است، یعنی: أفلا تتقون عذاب الله.

307- کيفر دشمنی با توحيد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - فصلت - 41 - 13 - 8

8 - مخالفت با دعوت توحيدی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موجب استحقاق کيفر دنیوی

فإن أعرضوا فقل أندر تكم صعقه مثل صعقه عاد و ثمود

308- گرایش به توحيد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 41 - 1

1 - گرایش همه انسانها، حتی مشرکان، در سختیها و شداید به خدای یگانه

بل ایاه تدعون

ص: 251

309- گسترش افعالی توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 5 - 21

21 - باور همگان به توحید افعالی، آرمان موحدان است.

ایاک نستعین

به کارگیری «نستعین» (استعانت می جوئیم) به جای «أستعین» (استعانت می جوئیم)، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

310- گسترش توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 5 - 12

12 - یکتا پرستی همگان، آرمان موحدان است.

ایاک نعبد

آوردن «نعبد» (ما عبادت می کنیم) به جای «أعبد» (من عبادت می کنم) می تواند اشاره به خواسته هر انسان موحدی باشد؛ یعنی، او با گفتن جمله «ما عبادت می کنیم» بیان می دارد که خواهان یکتا پرستی همگان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 8 - 2,4

2 - پیروزی مسلمانان در جنگ بدر زیربنای گسترش توحید و نابودی شرک در سراسر جهان

یرید الله أن يحق الحق .. ليحق الحق و يبطل البطل

برداشت فوق بر این اساس است که «ليحق الحق» متعلق به «یرید الله أن يحق الحق» در آیه قبل باشد. بر این مبنا می توان گفت مراد از «الحق» در آیه قبل خصوص پیروزی موعود در پیکار بدر است، و مقصود از «الحق» در آیه مورد بحث مطلق حق. بنابراین «یرید الله أن يحق الحق ...» چنین معنا می شود: خداوند با تقدیر پیروزی در جنگ بدر خواست حق را همواره به منصفه ظهور رساند و در سراسر جهان استوار سازد.

4 - خداوند خواهان نابودی کفر و گسترش توحید و معارف اسلام، علی رغم ناخشنودی مشرکان مجرم و تلاش های پیگیر آنان

ليحق الحق . . . ولو كره المجرمون

كراهت مجرمان كنايه از تلاشهاى پيگير آنان براى مقابله با حق است. زيرا مجرد كراهت نفسانى مجرمان، بدون مبارزه عملى و تلاش پيگير، مسأله اى نيست كه در آيه به آن پرداخته شود. گفتنى است با توجه به مورد آيه، توحيد و معارف اسلام از مصاديق مورد نظر كلمه «الحق» است.

311- گناه ترك دعوت به توحيد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 252

9- صالح (ع) به مردم خویش اعلام کرد: در صورت پذیرش خواسته آنان (ترک دعوت به توحید) گنه کار و مستحق عذاب الهی خواهد بود.

فمن ينصرني من الله إن عصيته

10- پیامبران، در صورت مسامحه در امر رسالت و ترک ابلاغ توحید، گنه کارند.

فمن ينصرني من الله إن عصيته

312- گواهان توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 18 - 16، 9، 8، 6، 3، 2، 1

1 - گواهی خداوند برپادارنده قسط و عدل، بر اینکه معبودی جز او نیست.

شهد الله انه لا اله الا هو .. قائماً بالقسط

«قائماً بالقسط»، حال است برای «الله».

2 - نظام آفرینش، گواه یکتایی خداوند

شهد الله انه لا اله الا هو

بنابراینکه گواهی خدا، گواهی فعلی نیز باشد، یعنی خداوند با فعل خود (نظام آفرینش)، گواهی بر یکتایی خویش می دهد. و «قائماً بالقسط»، مؤید این احتمال است.

3 - خدا، ملائکه و عالمان، گواهان توحید

شهد الله انه لا اله الا هو و الملائكة و اولوا العلم

6 - دانشمند، در نگرش قرآنی، کسی است که با شهود نظام عادلانه هستی به وحدانیت خداوند گواهی دهد.

شهد الله .. و اولوا العلم قائماً بالقسط

به نظر می رسد «قائماً بالقسط» به منزله دلیلی برای وحدانیت خداوند باشد.

8 - حاکمیت قسط و عدل بر نظام تکوین ، دلیل دانشمندان و ملائکه برای گواهی بر وحدانیت خدا *

شهد . . . الملائکه و اولوا العلم قائماً بالقسط

به نظر می رسد «قائماً بالقسط» که حال برای «الله» است، اشاره به علت گواهی ملائکه و اولوا العلم باشد. و بدین جهت، مؤخر آمده است.

9 - عالمان راستین ، با عمل و حرکت خویش ، گواه بر توحید هستند .

شهد الله انه لا اله الا هو . . . و اولوا العلم قائماً بالقسط

بنابراینکه منظور از گواهی عالمان، گواهی عملی آنان باشد که عبارت است از موضعگیریها و چگونگی کردار آنان.

16 - انبیا و اوصیا ، صاحبان علم و گواهان توحید

شهد الله انه لا اله الا هو و الملائکه و اولوا العلم قائماً بالقسط

امام باقر (ع): . . . اما قوله «و اولوا العلم قائماً بالقسط» فان اولی العلم الانبياء و الاوصياء . . .

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 165، ح 18؛ نورالثقلین، ج 1، ص 323، ح 66.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 20، 17، 9

9 - خداوند، بزرگترین شاهد بر بطلان شرک و حقانیت توحید

و لا تكونن من المشركين... قل أي شيء أكبر شهده قل الله شهيد بيني وبينكم

17 - قرآن، گواه یگانگی خداوند و بطلان شرک

قل أغیر الله اتّخذ ولیا... قل الله... وأوحى إلى هذا القرآن

از ارتباط این آیه با آیات قبل چنین بر می آید که قرآن تحقق عینی شهادت خداوند است.

20 - شگفت آور بودن اعتقاد به تعدد خدایان، با توجه به بدیهی بودن توحید و شهادت خدا و قرآن بر بطلان شرک

أنتم لتشهدون أن مع الله ءالهة أخرى

همزه استفهام در «أنتم» دال بر شگفتی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 28 - 2

2 - عمق وجدان مشرکان در دنیا گواه بر حقانیت توحید و معاد می دهد.

بل بدالهم ما كانوا يخفون من قبل

313- گواهان حقانیت توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 56 - 12

12 - حضرت ابراهیم (ع) بر صحت عقاید توحیدی خویش گواهی داد و خود را به آثار و پیامد های این عقیده، ملتزم و متعهد دانست.

وأنأعلى ذلكم من الشهداء

314- لجاجت معرضان از توحید

11- « عن النبي (صلى الله عليه وآله) قال : كلّ جبار عنيد من أبي أن يقول : لا إله إلا الله ;

از رسول خدا(صلى الله عليه وآله) روایت شده که فرمود: [مراد از] اگر دنکش کینه توز، کسی است که از گفتن «لا إله إلا الله» دریغ داشته باشد».

315- مالکیت خدا و توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 66 - 3

3 - مالکیت مطلق خداوند بر جهان هستی ، دلیل توحید در ربوبیت و توحید در عبودیت اوست .

ألا إن لله من فى السموت و من فى الأرض و ما يتبع الذین يدعون من دون الله شركاء

316- مبلغان توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 20

20- انبیا ، پیام آوران توحید و معلمان یکتاپرستی بودند .

ما كان لنا أن نشرك بالله من شىء ذلك من فضل الله علينا و على الناس

اعتقاد توحیدی پیامبران خدا را ، تفصّل خدا بر مردمان دانستن - که مفاد «ذلک من فضل الله .. على الناس» است - می رساند که: عموم مردم از طریق پیامبران ، به توحید دسترس پیدا می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 2

2 - فرستادگان الهی (هود و صالح) ، مبلغ توحید در میان قوم عاد و ثمود

إذ جاءتهم الرّسل .. ألا تعبدوا إلاّ الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 45 - 1

1 - تمامی پیامبران و ادیان آسمانی ، مبلغ توحید و مخالف شرک و چندگانه پرستی بوده اند .

وسئل من أرسلنا من قبلك من رسلنا .. ءالیهه يعبدون

317- متقین و توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 6 - 9

9 - تنها تقوایپیشگان ، قادرند که دلایل وحدت تدبیر موجود در جهان آفرینش را درک کنند .

إن فی اختلاف الیل والنهار .. لأیت لقوم یتقون

ص: 255

318- مجادله در توحيد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - حج - 22 - 3 - 1

1- مجادله خصمانه برخی از مشرکان عصر بعثت ، علیه اندیشه توحيد و يکتاپرستی

و من الناس من يجدل في الله بغير علم

«جدال و مجادله» (مصدر «يجادل») به معنای برخورد خصمانه با يك رأى و اعتقاد است. قيد «في الله» می رساند که اندیشه توحيد ربوبی - که از سوی پیامبر(صلی الله عليه و آله) در میان مردم تبليغ می شد - خشم گروهی از اهل شرک را برانگیخته بود و آنان به منظور جلوگیری از نفوذ آن فکر، به مبارزه با آن حضرت پرداختند و علیه آن اندیشه، جدال خصمانه کردند.

319- مجادله درباره توحيد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - حج - 22 - 8 - 2

2- مجادله خصمانه برخی از مشرکان عصر بعثت ، علیه اندیشه توحيد و يکتاپرستی

و من الناس من يجدل في الله بغير علم

«جدال و مجادله» (مصدر «يجادل») به معنای برخورد خصمانه با يك رأى و اعتقاد است. قيد «في الله» می رساند که اندیشه توحيد ربوبی - که از سوی پیامبر(صلی الله عليه و آله) تبليغ می شد - خشم گروهی از اهل شرک را برانگیخته بود و آنان برای جلوگیری از نفوذ آن در افکار و اندیشه های مردم، با آن به مبارزه برخاستند و در ردّ و انکار آن به بحث و جدل خصمانه روی آوردند.

320- محرومیت اخروی مکذبان توحيد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 89 - 5

5- محرومیت شرک پیشگان و منکران یگانگی خدا از سعادت اخروی

إلا من أتى الله بقلب سليم

321- مراتب توحيد

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

5 - انعام - 6 - 64 - 9

ص: 256

9 - هر مرتبه از توحید مرتبه ای از شکر است. *

لنکونن من الشکرین . . . ثم اَنتم تشرکون

به قرینه تقابل بین «شکر» و «شرک»، شرک ناسپاسی و توحید سپاسگزاری است. بنابراین مراحل آن نیز با یکدیگر تناسب دارند.

322- مشرکان صدر اسلام و توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 37 - 9

9 - آشنایی مشرکان صدر اسلام با رسولان پیشین و دعوت آنان به توحید و یکتاپرستی *

و إذا قیل لهم لا إله إلاّ الله یستکبرون . . . و صدق المرسلین

خداوند، برای درستی رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، به تصدیق کردن پیامبران گذشته از سوی آن حضرت استدلال فرمود. این مطلب بیانگر آشنایی مردم صدر اسلام به رسالت پیامبران پیشین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 45 - 2

2 - نفوذ آیین شرک در قلب و جان مشرکان صدر اسلام و حساسیت شدید آنان نسبت به آیین یکتاپرستی

و إذا ذکر الله وحده اشمأزت قلوب الذین لایؤمنون بالأخره

از تنفر و انزجار قلبی مشرکان به صرف یاد کردن نام خداوند، برداشت بالا به دست می آید.

323- مشرکان و توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 28 - 2,3

2 - عمق وجدان مشرکان در دنیا گواه بر حقانیت توحید و معاد می دهد.

بل بدالهم ما کانوا یخفون من قبل

3 - مشرکان، علی رغم گواهی ضمیرشان بر حقانیت توحید و معاد، آن را پنهان می کنند.

بل بدالهم ما كانوا يخفون من قبل

مراد از «ما يخفون»، به قرینه آیات پیشین، حقایق ایمانی، از قبیل توحید و معاد، است که مشرکان آن را در ضمیر خویش پنهان می ساختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 46 - 12

12 - اعراض مشرکان از توحید و حقایق آسمانی، با وجود بیان روشن و مستدل قرآن، امری شگفت انگیز

ص: 257

انظر كيف نصرف الآيت ثم هم يصدفون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - اعراف - 7 - 37 - 21

21- شرک در پندار مشرکان، ایمان و باوری راستین؛ و توحید و یکتا پرستی، کفرورزی و انکار حقیقت است.

و شهدوا علی أنفسهم أنهم كانوا کفرین

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - یوسف - 12 - 40 - 23

23- اکثر مشرکان ، ناآگاه به درستی و استواری توحید و سستی و نادرستی شرک

ما تعبدون من دونه . . . و لكنّ أكثر الناس لا یعلمون

برداشت فوق، بر این اساس است که مراد از «الناس» مشرکان باشد. بنابراین «و لكنّ أكثر الناس لا یعلمون» گویای این نکته است که: بیشتر مشرکان [حقیقت] را نمی دانند و برخی از آنان بدان آگاهند؛ ولی به خاطر عناد یا خوف از دست دادن ریاست و مانند اینها، به توحید نمی گرایند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - رعد - 13 - 33 - 14

14- مشرکان از پیمودن راه صحیح و منطقی (توحید) باز ماندند .

و صدّوا عن السبیل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - اسراء - 17 - 46 - 6

6- مشرکان ، به هنگام طرح وحدانیت پروردگار از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر اساس آیات قرآن ، با نفرت بسیار از آن حضرت روی برمی گرداندند .

و إذا ذکرت ربّک فی القرآن وحده ولّوا علی أدبرهم نفورًا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - پیچیده نبودن فهم توحید و روشنی آن حتی در نظر مشرکان ، شایسته حمد به درگاه خدا است .

و لئن سألتهم من خلق السموت و الأرض ليقولنّ الله قل الحمد لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 48 - 7

7 - آشکار نشدن حقیقت توحید برای مشرکان در عالم برزخ *

و یوم . . . و ظنّوا ما لهم من محیص

ص: 258

برداشت یاد شده بدین احتمال است که روشن شدن حقیقت توحید برای مشرکان در روز قیامت، اشعار به این دارد که حتی پس از مرگ و در برزخ نیز حقایق برای آنان روشن نمی شود.

324- مشرکان و توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 9

9- توحید ربوبی ، از مهم ترین تعالیم قرآن کریم و مشرکان دارای حساسیتی شدید نسبت به آن

و إذا ذکرت ربّک فی القرآن وحده ولّوا علی أدبرهم نفورًا

ذکر صفت «ربّ» از میان دیگر اسما و صفات خداوند، به ضمیمه قید «وحده» (توحید ربوبی) بیانگر اهمیت آن در تعالیم دینی است و روی گردانی نفرت آلود مشرکان از طرح آن، نشانگر حساسیت شدید آنان به آن می باشد.

325- مشکلات دعوت به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 80 - 11

11 - موهومات و عقاید خرافی از مشکلات تبلیغ توحید

و لا أخاف ما تشرکون به

326- معرضان از توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 6

6- مشرکان ، به هنگام طرح وحدانیت پروردگار از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر اساس آیات قرآن ، با نفرت بسیار از آن حضرت روی برمی گرداندند .

و إذا ذکرت ربّک فی القرآن وحده ولّوا علی أدبرهم نفورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 68 - 1

1 - اخبار مهم و سودمند مربوط به توحید، قیامت و رسالت پیامبر اسلام، از سوی مشرکان و کافران مورد بی‌اعتنایی و اعراض قرار می‌گرفت.

قل هو نبؤا عظیم . أنتم عنه معرضون

ص: 259

327- معلمان توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 20، 22

20- انبیا ، پیام آوران توحید و معلمان یکتاپرستی بودند .

ما کان لنا أن نشرك بالله من شيء ذلك من فضل الله علينا وعلى الناس

اعتقاد توحیدی پیامبران خدا را ، تقصّل خدا بر مردمان دانستن - که مفاد «ذلک من فضل الله .. علی الناس» است - می رساند که: عموم مردم از طریق پیامبران ، به توحید دسترسی پیدا می کنند.

22- مردم در برابر نعمت وجود پیامبران و معلمان توحید ، ناسپاسند .

ذلک من فضل الله علينا وعلى الناس ولكنّ أكثر الناس لا يشكرون

شکر، در برابر نعمت است و نعمتهایی که آیه مورد بحث گویای آن است عبارت است از: 1 توحید (ما کان لنا أن نشرك ..)، 2- وجود پیامبران به عنوان معلمان توحید و بیانگران شریعت و آیین الهی (ملّه آبائی ابراهیم ...). برداشت فوق، ناظر به دومین نعمت یاد شده در آیه است.

328- مکذبان توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 68 - 2

2- مشرکان و کافران ، منکر توحید ، قیامت و رسالت پیامبر اسلام بودند .

أنتم عنه معرضون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 42 - 9

9- مردم مصر (فرعونیان و قبطیان) ، منکر یکتایی خدا و مشرک بودند .

تدعوننی لأکفر بالله و أشرك به

329- مکذبان توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 18 - 8

8 - شرک پیشگان عصر بعثت ، معتقد به خدا و منکر یکتایی او در ربوبیت بودند .

ص: 260

و يعبدون من دون الله... و يقولون هؤلاء شفيعونا عند الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 54 - 7

7- نجات یافتگان از ناگواری ها که به شرک روی می آورند - با وجود التماس به درگاه خداوند به هنگام گرفتاری - توحید ربوبی را قبول نداشته و عوامل دیگری را در نجات خود دخیل می دانند .

ثم إذا كشف الضر عنكم إذا فریق منکم برّهم یشرکون

«برّهم» متعلق به فعل «یشرکون» است. ذکر «ربّ» به جای مطلق آوردن کلام و یا ذکر سایر موارد توحید، حکایت از شرک ربوبی آنان می کند و خود همین می تواند قرینه باشد که روی آوردن به شرک ربوبی، احتمال دارد ناشی از عقیده به تأثیر عوامل دیگر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 55 - 8

8 - کافران و مشرکان ، منکر ربوبیت مطلق خدا هستند و همواره در برابر آن ایستاده و در این راه پشتیبان یکدیگراند .

و يعبدون من دون الله... و كان الکافر علی ربّه ظهیراً

«الف و لام» در کلمه «الکافر» برای استغراق است و این کلمه شامل تمامی کافران می شود. «ظهیر» (فعلیل به معنای فاعل) نیز به معنای معین و پشتیبان است. گفتمی است آمدن فعل «کان» در آغاز مبتدا و خبر، بیانگر استمرار خبر برای مبتدا است.

330- ملائکه و توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 18 - 5

5 - عدل الهی در نظام تکوین و تشریح ، مورد مشاهده فرشتگان و دانشمندان *

شهد الله... و الملائکه و اولوا العلم قائماً بالقسط

«قائماً بالقسط» می تواند متعلق شهادت باشد یعنی: عالمان و ملائکه علاوه بر شهادت به یگانگی خداوند، شهادت به عدالت او نیز می دهند، گفتمی است تعمیم قسط به نظام تشریح از آیه بعد استفاده شده است.

331- ممانعت از توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 4 - 6

6 - کافران ، برای بازداشتن مردم از توحید ، تلاش می کردند .

أم حسب الذين يعملون السيئات أن يسبقونا

ص: 261

بنابراین که مراد از «سبقت از خدا»، پشت سر گذاشتن دین خدا باشد، منظور این خواهد بود که کافران، در صدد بوده اند که اجازه ندهند تا دین توحیدی، در میان مردم، رواج پیدا کند.

332- منشأ توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 107 - 4

4 - گرایش به توحید و یا شرک آدمیان وابسته به مشیت الهی و در قلمرو آن است.

و لو شاء الله ما أشركوا

333- منشأ توحید عبادی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 24 - 7

7 - طرد شرک از سوی مؤمنان و گرایش آنان به پرستش خدای یگانه، مرهون هدایت و راهنمایی خداوند

و هدوا إلى صراط الحمید

334- منشأ توحید عملی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 10

10 - توحید عملی مبتنی بر توحید نظری است .

اعبدوا الله ما لكم من إله غیره

335- منشأ شک در توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 87 - 3

3 - تردید در یگانگی خدا، علی رغم اعتراف به مالکیت مطلق او بر سراسر هستی، ناشی از بی پروایی و بیم نداشتن از عذاب او

سيقولون لله قل أفلاتتقون

ص: 262

336- منشأ عقیده به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 9

9 - دستیابی به توحید و پرهیز از شرک در گرو خواست خداوند و توفیقات اوست .

و ما یکون لنا أن نعود فیها إلا أن یشاء الله ربنا

337- منطقی بودن توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 117 - 3

3 - توحید و یکتاپرستی ، آیینی مبتنی بر دلیل و برهان

و من یدع مع الله إلهًا اخر لا برهن له به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 40 - 10

10 - بینش توحیدی ، بر منطق و برهان استوار است .

الله الذی خلقکم . . . هل من شركائکم من یفعل من ذلکم من شیء

338- موانع ایمان به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 21 - 8

8 - انکار معاد و عقیده به نبودن مجازات الهی برای انسان ، مانع پذیرش رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و عقیده به توحید از سوی مشرکان

وقال الذین لا یرجون لقاءنا لولا أنزل علینا الملئکه أو نرى ربنا

توصیف مشرکان به منکران «لقاء الله» در آغاز کلام، می تواند گویای این حقیقت باشد که اگر مشرکان خواستار نزول فرشتگان وحی بر

خود و رؤیت خدا بودند، این خواسته ناشی از حقیقت خواهی آنان نبود؛ بلکه به خاطر عقیده مند نبودن آنان به معاد و انکار مجازات الهی بود.

339- موانع توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 40 - 6

ص: 263

6 - آسایش و رفاه از زمینه های پوشیده شدن فطرت توحیدی

قل أرءیتکم إن أتیکم عذاب اللّٰه أو أتیکم الساعه

چون در آیه شریفه سختی و تنگناها را عامل بیداری فطرت توحیدی دانسته است، بنابراین حالت مقابل آن - که رفاه و آسایش است - می تواند به عنوان سببی برای پرده پوشی فطرت مطرح باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 27 - 7

7- گرایش نداشتن آدمی به خدا، زمینه ساز مشیت الهی به گمراه ساختن او و هدایت نکردنش به توحید و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إن اللّٰه یضل من یشاء و یرحم من یشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 1

1- ابراهیم (ع)، زندگی در میان هم کیشان آزر را هم سان زندگی در خانه او، مانعی در راه خداپرستی خویش دیده و از همه آنها کناره گیری کرد.

و أعتزلکم و ما تدعون من دون اللّٰه

340- موانع قبول توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 15 - 9

9- دنیاطلبیو تجمل گرایی، از موانع پذیرش توحید و ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن است.

فاعلموا أنما أنزل بعلم اللّٰه و أن لا إله إلاّ هو فهل أنتم مسلمون. من کان یرید ا

341- موانع گرایش به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 7

7- آلودگی قوم عاد به پلیدی و گرفتاری ایشان به خشم خدا، مانع آنان از تصدیق رسالت هود و گرایش به توحید و یکتاپرستی

قال قد وقع علیکم من ربکم رجس و غضب

برداشت ف--وق بر اساس این احتمال است که جمله «قد وقع ..» به منزله دلیلی باشد بر کفرورزی قوم عاد، نه نتیجه ای برای انکار توحید و رسالت. یعنی هود با این جمله اشاره به ریشه عنادورزی آنان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 264

15- خودفریبی مشرکان و آراسته دیدن پندار شرک ، آنان را از گرایش به توحید باز داشت .

و صدّوا عن السبيل

«صدّ» (مصدر صدّوا) به معنای بازگرداندن است. به نظر می رسد فاعل محذوف از «صدّوا» مکر و حيله که مایه شرکورزی مشرکان شده است، باشد.

342- موجبات استقامت بر توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 141 - 5

5 - توجه به نعمت های الهی ، موجب پایداری انسان بر توحید و پرهیز وی از گرایش به شرک و بت پرستی است .

قال أغیر الله أبغیکم إلهاً . . . و إذ أنجینکم

343- موجبات توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 101 - 3

3 - دقت نظر و مطالعه در پدیده های آسمان ها و زمین ، مایه تحصیل ایمان و موجب پی بردن به توحید ربوبی است .

قل انظروا ماذا فی السموت و الأرض و ما تغنی الآیت

344- موسی (ع) و توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 140 - 4

4 - موسی (ع) با بیان احسان و تفضل ویژه خداوند بر بنی اسرائیل ، تنها او را شایسته پرستش برای آنان معرفی کرد .

قال أغیر الله أبغیکم إلهاً و هو فضلکم علی العلمین

جمله «و هو فضلکم» حالیه و به منزله تعلیلی است برای جمله «أغیر الله . . .» یعنی چگونه امکان دارد غیر خدا را برای پرستش شما

بجویم در حالی که نعمتها، از جمله برتری شما بر دیگر اقوام و ملل، عطای اوست.

345- ناخشنودی از توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 265

8 - کافران و مشرکان از عبادت خالصانه خداوند و یکتاپرستی ، ناخوشنود بوده و آن را بر نمی تابند .

فادعوا الله مخلصين له الدين و لو كره الكفرون

346- نافر جامی شبهه افکنی در توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 16 - 11

11 - کوشش تردیدافکنان در باور های توحیدی مردمان ، کوششی نافر جام

و الذين يحاجون في الله .. حجّتهم داحضه عند ربهم

347- ناهماهنگی توحید با شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 6 - 4

4 - توحید و شرک ، آشتی ناپذیر و ناسازگاری آن دو باهم ، جاودانه است .

لکم دینکم ولی دین

مفاد سوره مبارکه - به ویژه این آیه - ممکن است این باشد که شما از دین خود حمایت کنید و من از دین خود. نه من سر سازگاری با شما دارم و نه شما با من کنار خواهید آمد.

348- نشانه های توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 61 - 10

10 - آفریش ستارگان ، خورشید و ماه تابان ، از نشانه های قدرت خدا و یکتایی او

تبارک الذی جعل فی السماء بروجًا .. وقمرًا منيرًا

برداشت فوق ، از آن جا است که آیه شریفه در ردیف سلسله آیاتی قرار دارد که در مقام محکومیت شرک و اثبات توحید و یگانگی خداوند

است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 12 - 3

3 - آسمان ها و زمین ، نشانه قدرت خداوند و آیت یکتایی او است .

ص: 266

اللّٰه الذی خلق سبع سموت و من الأرض

349- نشانه های توحید ذاتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 8 - 2

2- توحید ربوبی در سراسر نظام هستی ، گواه توحید ذاتی و یکتایی خداوند

ربّ السموت و ... لا إله إلاّ هو

350- نشانه های توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 5 - 11

11 - جهان آفرینش ، کتاب خداشناسی و پدیده های آن ، جلوه گاه توحید ربوبی است .

ما خلق اللّٰه ذلك إلاّ بالحق يفصل الأیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 67 - 8،9

8 - شب و روز ، دارای نشانه های فراوان توحید ربوبی برای شنوایان حق پذیر

هو الذی جعل لكم الّیل ... و النهار ... إن فی ذلك لآیت لقوم یسمعون

9- قرار دادن شب برای آرامش انسان ها و روشنایی روز برای تلاش آنان ، از نشانه های توحید ربوبی است .

هو الذی جعل لكم الّیل ... إن فی ذلك لآیت لقوم یسمعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 101 - 5

5- در آسمان ها و زمین ، نشانه های نهفته بسیاری بر توحید ربوبی هست که بشر با جست و جو و مطالعه ، بدان دست خواهد یافت .

قل انظروا ماذا فی السموت و الأرض و ما تغنی الأیت

جمله «ماذا فی السماوات و الأرض» استفهامیه است؛ یعنی، چه چیزهایی در آسمانها و زمین هست؟ و اینکه خداوند دستور می دهد روی این سؤال تفکر کنید، معنایش این است که جواب این سؤال را با تفکر و مطالعه پیدا کنید که نتیجه آن رسیدن به توحید ربوبی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 267

11- آفرینش آسمان های متعدد و رفیع ، تسخیر خورشید و ماه ، از نشانه های توان و اقتدار خدا و یکتایی او در تدبیر هستی است .

یَفْصَلُ الْآیَاتِ

جمله های «اللّٰهُ الَّذِیْ رَفَعَ السَّمَوَاتِ . . .» حاکی است که متعلق «آیات» اقتدار خداوند ، سلطه او بر هستی و تدبیر آفرینش است ؛ یعنی: «یَفْصَلُ الْآیَاتِ الدَّالَّةَ عَلٰی قُدْرَتِهِ وَ...».

12- خداوند ، موجودات هستی را ممتاز و جدا از یکدیگر قرار داد تا هر یک آیت و نشانی بر قدرت و یکتایی او در تدبیر هستی باشد .

یَفْصَلُ الْآیَاتِ

مراد از «الآیات» (نشانه ها) می تواند موجودات هستی از قبیل آسمانها، زمین، گیاهان و . . . باشد و می تواند مراد از آن آیات قرآنی باشد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است. گفتنی است که بر این مبنا «تفصیل» (مصدر یَفْصَلُ) به معنای جداسازی و ممتاز قرار دادن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 3 - 6

6- زمین و گسترش آن ، کوه های ثابت و استوار ، رودخانه ها ، گیاهان مزدوج و تداوم شب و روز ، از نشانه های خدا و از دلایل یکتایی او در تدبیر هستی است .

إِنْ فِیْ ذَلِكْ لَآیَاتٍ لِّقَوْمٍ یَّتَفَكَّرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 4 - 7، 8

7- گوناگون شدن میوه های درختان و محصولات کشاورزی ، علی رغم بهره‌وری آنها از آب با طبیعتی واحد ، از نشانه های توحید و یکتایی خدا در تدبیر هستی

یَسْقٰی بِمَآءٍ وَّحِدٍ وَ نَفَضَل بَعْضَهَا عَلٰی بَعْضٍ فِی الْاٰكْلِ اِنْ فِیْ ذَلِكْ لَآیَاتٍ لِّقَوْمٍ یَّعْقِلُوْنَ

8- مشروب شدن گیاهان و درختان گوناگون به وسیله آبی با طبیعت واحد ، از نشانه های خدا و یکتایی او در تدبیر هستی است .

یَسْقٰی بِمَآءٍ وَّحِدٍ . . . اِنْ فِیْ ذَلِكْ لَآیَاتٍ لِّقَوْمٍ یَّعْقِلُوْنَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- آفرینش شب و روز و خورشید و ماه ، نشانی از توحید ربوبی است .

و هو الذی خلق الّیل . . . کلّ فی فلک یسبحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 86 - 4

4 - آسمان های هفتگانه و عرش عظیم ، مظهر ربوبیت یگانه خداوند

ص: 268

قل من ربّ السموت السبع وربّ العرش العظيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 26 - 4,5

4 - جلوه ربوبیت یگانه خدا در پهنه آفاق و انفس

قال ربّ السموت و الأرض ... ربّکم و ربّ اباائکم الأولین

5 - وجود انسان از مظاهر مهم و بارز ربوبیت خدا

ربّ السموت و الأرض ... ربّکم و ربّ اباائکم الأولین

برداشت یاد شده از آن جا است که تعبیر «و ما بینهما» (در آیه پیش) شامل انسان نیز می شده ولی با این حال اختصاص به ذکر یافته و به صورت جداگانه مورد توجه قرار گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 6

6 - نظام طلوع و غروب خورشید ، نیازمند تدبیر و نشانگر وجود پروردگار یگانه

قال ربّ المشرق و المغرب

«مشرق» و «مغرب» می تواند مصدر میمی و به معنای شروق (طلوع) و غروب باشد. بنابراین «ربّ المشرق و المغرب»؛ یعنی، پروردگار طلوع و غروب.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 60 - 3

3 - نزول باران از سمت آسمان و رویش بوستان های پرطراوت در پرتو آن ، جلوه تدبیر خدای یگانه

و أنزل لكم من السماء ماء فأنبتنا به حدائق ذات بهجه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 62 - 7

7 - اجابت دعای انسان در شرایط اضطراب و حل مشکلات وی ، از سوی خداوند ، نشانی روشن از یگانگی او و پوچی و بطلان شرک

أَمَّنْ يَجِيبُ الْمُضْطَرَّ . . . وَيَكْشِفُ السُّوءَ . . . أَعْلَهُ مَعَ اللَّهِ

«أعله مع الله»؛ یعنی، با توجه به این که تنها خداوند در شرایط اضطراب می تواند نجات دهنده انسان ها باشد، آیا مجالی برای روی آوردن به غیر خدا هست؟ هرگز!

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 5 - 6,9

6 - تغییر فصول سال ، جلوه ای دیگر از ربوبیت یگانه خدا

رَبِّ الْمَشْرِقِ

9 - جلوه زیبای طلوع پیوسته ستارگان در شب ، نشان ربوبیت یگانه خداوند است .

ص: 269

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که مقصود از «مشارق» طلوع خورشید و نیز طلوع ستارگان در شب باشد؛ نه خصوص طلوع خورشید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 6 - 1

1 - جلوه زیبای آسمان ، نشان دیگری از ربوبیت یگانه خدا

إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ . رَبِّ السَّمَوَاتِ ... إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِزِينَةِ الْكَوَاكِبِ

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله «إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاءَ ..» به منزله تعلیل برای جملات پیشین است که در آنها از معبود واحد و توحید ربوبی خداوند، سخن به میان آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 21 - 8

8 - متنوع و رنگارنگ بودن کشت ها ، از جلوه های قدرت خدا و توحید ربوبی او است .

ثُمَّ يَخْرُجُ بِهِ زُرْعًا مُخْتَلِفًا أَلْوَنًا

آیه شریفه، درصدد بیان جلوه هایی از قدرت و توحید ربوبی خداوند (چون نزول باران، پیدایش چشمه ها و روییدن کشت ها) است. بنابراین اختصاص به ذکر یافتن قید تنوع و رنگارنگی کشت ها، می تواند به منظور به نمایش گذاشتن جلوه دیگری از قدرت خدا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 10 - 7

7 - کوه های استوار ، برکت سرشار زمین ، تغییر فصل ها و تأمین نیار های غذایی موجودات ، از نشانه های ربوبیت بی همتای خدا

ذَلِكِ رَبِّ الْعَالَمِينَ . وَجَعَلْ فِيهَا رُوسِي مِنْ فَوْقِهَا وَبُرْكِ فِيهَا وَقَدَّرْ فِيهَا أَقْوَاتَهَا فِى أَرْبِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 12 - 17

17 - سامان دادن آسمان های هفتگانه ، تدبیر امور آنها و آفرینش ستارگان و نگهبانی از آسمان ها ، جلوه ای از ربوبیت خدا و نشانه

یکتایی او در تدبیر هستی است .

ذَٰلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ .. فَفَضَّلَهُنَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 53 - 14

14 - آیات آفاقی و انفسی خداوند در هستی ، نشانی از ربوبیت و تدبیر یگانه او است .

سَنُرِيهِمْ ءَايَاتِنَا .. اَوَّلَمْ يَكْفُ بِرَبِّكَ

ص: 270

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 11 - 15

15 - آفرینش جهان و ایجاد نظام زوجیت ، تجلی ربوبیت بی همتای خداوند

ذلکم اللّٰه ربّی . . . جعل لکم من أنفسکم أزواجًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 7 - 2

2- نظام تشریح و تکوین ، متکی به پروردگار یگانه هستی

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ . . . رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ . . . رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا

عبارت «رَبِّ السَّمَوَاتِ . . .» بدین جهت بعد از «رَبِّكَ» آمده است تا بیان کند که پروردگارِ نازل کننده شریعت بر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، همان پروردگار آسمان ها و زمین است و جز او پروردگاری نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 8 - 6، 2

2- توحید ربوبی در سراسر نظام هستی ، گواه توحید ذاتی و یکتایی خداوند

رَبِّ السَّمَوَاتِ وَ . . . لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ

6- بنیاد های علمی و عقلی توحید ربوبی ، شایسته اعتماد و اتکا است ؛ نه باور های موهوم فرهنگ شرک .

رَبِّكُمْ وَرَبِّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ

در آیات پیشین، دلایل علمی و عقلی توحید ربوبی مورد اشاره قرار گرفته است و از آن جا که یکی از بهانه های مشرکان در نفی توحید، استناد به شیوه و باور پیشینیان بوده است؛ تعبیر «رَبِّكُمْ وَرَبِّ آبَائِكُم» - در پی آن استدلال های عقلی و علمی - می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 44 - 2

2- مرگ و حیات موجودات ، جلوه ای از ربوبیت یگانه خداوند بر هستی است .

وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الْمُنْتَهَىٰ . . . وَأَنَّهُ هُوَ أَمَاتٌ وَأَحْيَا

از ارتباط این آیه با آیه «وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الْمُنْتَهَىٰ»، مطلب بالا قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 45 - 2

2 - نظام «زوجیت» در حیات بشر، نمودی از ربوبیت یگانه خداوند

وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الْمُنْتَهَىٰ . . . وَأَنَّهُ خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ

از ارتباط بین این آیه و آیه «وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ . . .»، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 271

18 - نجم - 53 - 48 - 2

2 - تدارک نیاز های خلق در پی آفرینش ایشان ، نمودی از ربوبیت یگانه خداوند

وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الْمُنْتَهَىٰ... وَأَنَّ خَلْقَ... وَأَنَّ هُوَ أَغْنَىٰ وَأَقْنَىٰ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 27 - 8

8 - مرگ و فنای موجودات زنده ، نشانی از اقتدار یگانه پروردگار هستی

كُلٌّ مِّنْ عَلَيْهَا فَا ن . وِ بَقِي وَجِه رِبِّكَ

از این که خداوند پس از یادآوری فنای موجودات، خود را به وصف «ذوالجلال» توصیف کرده است؛ می توان مطلب بالا را استفاده کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 40 - 6,4

4 - تغییر فصل های سال ، جلوه ای دیگر از ربوبیت یگانه خداوند

بِرَبِّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ

6 - جلوه زیبای طلوع ستارگان در شب و غروب آنها ، نشانه ربوبیت یگانه خداوند

بِرَبِّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ

برداشت یاد شده، مبتنی بر این دیدگاه است که مقصود از «مشارق» و «مغارب»، اعم از طلوع و غروب خورشید و همه ستارگان باشد؛ نه خصوص خورشید.

351- نشانه های توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 172 - 11

11 - سپاسگزاری به درگاه الهی ، نشانه بندگی و توحید در عبادت و اطاعت خداوند است .

و اشكروا لله ان كنتم اياه تعبدون

6- قرآن، به دلیل ناتوانی همگان از آوردن کتابی همسان آن، نشانه یکتایی خدا و نبود هیچ معبودی شایسته پرستش جز او

فَالْمُيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا... أَن لَّا إِلَهَ إِلَّا هُوَ

«أَن لَّا إِلَهَ إِلَّا هُوَ» - که حاکی از یکتایی خدا و ضرورت توحید عبادی است - عطف بر «أَنَّمَا أُنزِلُ...» می باشد لذا جزای شرط (فَالْمُيَسْتَجِيبُوا) خواهد بود و حکایت از آن دارد که قرآن، به دلیل ناتوانی بشر از آوردن همانند برای آن، خود نشانه ای بر توحید است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 60 - 12

12 - سجده در برابر خدای رحمان ، مظهر یگانه پرستی و روح ادیان توحیدی است .

اسجدوا للرحمن قالوا و ما الرحمن . . . و زادهم نفورًا

قرار گرفتن فرمان سجده بر خدای رحمان در ردیف سلسله آیات مربوط به محکومیت شرک و اثبات توحید و یگانگی خداوند، می تواند مطلب یاد شده را برساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 27 - 5

5 - باران حیات بخش ، نشانه قدرت و یکتایی خداوند

ألم تر أن الله أنزل من السماء ماء فأخرجنا به ثمرات مختلفًا ألونها

352- نشانه های توحید عبادی در کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 5

5 - کعبه ، جلوه گاه توحید و یکتا پرستی

و إذ بؤأنا لإبرهیم مکان البیت أن لا تشرک بی شیئًا

353- نقش توحید در خالقیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 72 - 10

10 - توحید در خالقیت ، دلیل و برهان توحید در ربوبیت است .

لن نؤثرک . . . والذی فطرنا

354- وضوح توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 2 - 2

2- توحید و لزوم یکتاپرستی از تعالیم اساسی ، متقن و روشن قرآن است .

ص: 273

کتاب احکمت آیه ته ثم فصلت . . . ألا تعبدوا إلا الله

«الآ» مرکب از «أن» تفسیریه و «لا» ی ناهیه است و جمله «لا تعبدوا . . .» تفسیر «کتاب احکمت آیاتہ ثم فصلت» می باشد؛ یعنی ، نهی از پرستش غیر خدا ، سخن متقن و روشن قرآن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 51 - 10

10- یکتایی خداوند ، منزّه بودنش از داشتن شریک و ضرورت پرستش او ، حقایقی قابل درک و فهم برای همگان

يقوم اعبدوا الله ما لکم من إله غیره . . . أفلاتعقلون

مفعول «تعقلون» حقایقی است که در این آیه و آیه قبل ، از زبان حضرت هود(ع) نقل شد؛ همانند ضرورت پرستش خدا ، منزّه بودنش از شریک و . . . ؛ یعنی: أفلاتعقلون انه ما لکم من إله غیره و إن عبادته واجب علیکم و . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 25 - 11

11 - پیچیده نبودن فهم توحید و روشنی آن حتی در نظر مشرکان ، شایسته حمد به درگاه خدا است .

ولئن سألتهم من خلق السموت والأرض ليقولنّ الله قل الحمد لله

355- وضوح توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 53 - 1

1- توحید و یکتاپرستی ، دارای دلیلهایی روشن و قابل درک و بی نیاز از ارائه معجزه از سوی پیامبران برای اثبات آن

قالوا یهود ما جئنا ببینه

هود(ع) پیش از بیان توحید و نفی شرک ، نه معجزه ای ارائه می کند و نه مدعی داشتن آن است تا به این حقیقت اشاره کند که حقانیت توحید و بطلان شرک مسأله ای است که با تفکر و تأمل قابل درک است و نیازمند پشتوانه ای همانند مشاهده معجزه نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 9

9- یگانه بودن معبود ، حقیقتی روشن و قابل درک برای همگان

وقالوا قلوبنا فی أکنه . . . قل إنما أنا بشر . . . أتّما إلهکم إله وحد

از این که آیه شریفه در مقام تخطئه مشرکان است - که مدعی مفهوم نبودن پیام وحی بودند - مطلب بالا استفاده می شود.

ص: 274

356- وضوح دلایل توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 107 - 8

8- وجود دلایل روشن بر توحید و حقانیت قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مانع هر گونه بهانه ای برای انکار آنها و موجب استحقاق کافران و مشرکان به عذاب های الهی است .

و ما أكثر الناس . . . بمؤمنین ... و ما یؤمن أكثرهم بالله إلا وهم مشرکون. أفأمنو

حرف «فاء» در «أفأمنوا» استحقاق عذاب را بر آیه «ذلک من أنباء الغیب . . .» - که حاوی برهان بر حقانیت قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است و آیه «و کأین من آیه ...» - که در بردارنده دلیل بر توحید می باشد - مترتب کرده است ؛ یعنی ، چون اتمام حجت شده، عذر و بهانه ای در کار نیست و کفرپیشگان مستحق عذابند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 45 - 9

9- موسی (ع) ، در راستای اثبات توحید ربوبی و ابطال شرک ، منطقی قوی و کوبنده و برهانی روشن و غیر قابل تردید داشت .

ثم أرسلنا موسی . . . و سلطن مبین

کلمه «سلطان» به معنای قهر و غلبه است. حجت و برهان را نیز بدان اعتبار که صاحب آن، بر قلوب مخاطبان هجوم می برد و آنها را فتح می کند، سلطان گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 66 - 4

4- آیین توحیدی ، مبتنی بر دلایل و برهان های روشن و بی ابهام است .

قل إتی نهیت أن أعبد الذین تدعون من دون الله لَمَا جَاءنی البیت

357- وعده پیروزی توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 65 - 2

2 - خداوند ، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را در قبال سخنان ناروای مشرکان دلداری داده و با وعده غلبه قطعی توحید بر شرک ، آن حضرت را از ناکامی و نافرجامی توطئه های آنان ، مطمئن ساخت

و لا یحزنک قولهم إن العزه لله جمیعاً

358- هدایت به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 275

12 - توحید، عقیده ای متکامل که موحدان با هدایت خداوند به آن راه می یابند.

أندعوا من دون الله . . و نرد علی أعقابنا بعد إذ هدینا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 80 - 6،7،8

6 - هدایت آدمی به توحید، خود گواه و برهانی بر یکتایی خداوند در ربوبیت است.

أتحجون فی الله و قد هدین

از ظاهر آیه چنین بر می آید که ابراهیم(ع) در برابر احتجاج مشرکان به نفس هدایت شدن خود به توحید ربوبی استدلال فرموده و این راهیابی را دلیل بر یگانگی او دانسته است. زیرا اگر چنین پروردگاری نمی بود، چنین راهی را نمی نمایاند.

7 - اگر پروردگار یگانه حقیقت نداشت، آدمی به توحید ربوبی رهنمون نمی گشت.

أتحجون فی الله و قد هدین

ر. ک: تفسیر المیزان.

8 - آدمی با هدایت خداوند، رهنورد توحید می گردد.

قال أتحجون فی الله و قد هدین

احتجاج قوم ابراهیم با او در مورد شرک و توحید بوده است. به همین جهت مصداق مورد نظر برای «هدان»، هدایت به توحید است و طبعاً اختصاصی به ابراهیم(ع) ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 2،3

2 - ابراهیم، اسحاق(ع) و یعقوب(ع) دارای مقامی رفیع و بهره مند از هدایتی ویژه به توحید و برهانهای آن، از جانب خداوند.

و وهبنا له إسحق و یعقوب کلاً هدینا

بهره مندی از هدایت ویژه الهی حاکی از مرتبه والای آن پیامبران است.

3- نوح(ع) هدایت یافته به توحید و برهانهای آن و دارای مرتبه ای بلند بود.

و نوحا هدینا من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 3 - 6

6- استفاده « تورات » از گرایش ها و عواطف خویشاوندی بنی اسرائیل ، جهت هدایت و گرایش آنان به توحید

و آتینا موسی . . . ذرّیه من حملنا مع نوح

این برداشت با توجه به دو نکته است ذیل است: 1- بنابراین که نصب «ذرّیه» به حرف ندای محذوف و ادامه کلام تورات در آیه قبل باشد (و آتینا موسی الكتاب . . . ألاّ تتخذوا . . . یا ذرّیه من حملنا مع نوح). 2- آیه در پی دعوت از بنی اسرائیل به توحید، به آنان یادآوری می کند که آنها از فرزندان همراهان نجات یافته نوح هستند، تا به این وسیله ایشان را به قبول دعوت برانگیزاند.

ص: 276

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 25

25 - هدایت انسان ها به سوی توحید ، براساس مشیت و اراده الهی است .

اللّٰهُ يَجْتَبِيْ اِلَيْهِ مَنْ يَّشَاءُ

بنابراین که ضمیر «إليه» به توحید باز گردد و مراد از «من» مطلق انسان ها باشد، مطلب بالا استفاده می شود.

359- هدایت ناپذیران و توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 27 - 8

8- آنان که زمینه هدایت ندارند ، با ارائه معجزات نیز هدایت نمی شوند و به توحید و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) نمی گروند .

لَوْلَا اَنْزَلْنَا عَلَيْهِ اٰيَةً مِنْ رَبِّهِ قَلَّ مِنْ اِنَّ اللّٰهَ يَضِلُّ مَنْ يَّشَاءُ

خداوند در پاسخ کسانی که هدایت یافتن خویش را منوط به آمدن معجزه کرده اند، می فرماید: امر هدایت و ضلالت به دست خداست. این پاسخ در جواب ادعای مذکور گویای این حقیقت است که معجزات نمی توانند موجب هدایت کسی باشند ؛ بلکه مشیت الهی است که آن را رقم می زند.

360- هدایتگری توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 12 - 6

6 - توحید و یکتاپرستی ، تنها راه هدایت

يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ .. ذٰلِكَ هُوَ الضَّلٰلُ الْبَعِيْدُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 54 - 12

12 - توحید و یکتاپرستی ، راه هدایت و صراط مستقیم

أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ . . . وَإِنَّ اللَّهَ . . . إِلَى صِرْطٍ مُسْتَقِيمٍ

361- يوسف (ع) و توحيد عبادي

جلد - نام سورہ - سورہ - آيہ - فيش

8 - يوسف - 12 - 40 - 3

ص: 277

3- یوسف (ع)، برای هم بندگان زندانی خویش شایسته نبودن معبودهایشان را برای پرستش، تشریح کرد و بر لزوم یکتاپرستی استدلال کرد.

ما تعبدون من دونه إلاّ أسماء .. ذلك الدين القيم

362- توحید عبادی

آثار ایمان به توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 163 - 5

5- باور به یگانگی خدا و نبود معبودی جز او، بازدارنده آدمی از کتمان معارف الهی و حقایق کتاب های آسمانی است. *

إن الذين يكتُمون ما أنزلنا .. وإلهكم إله واحد لا إله إلا هو

برداشت فوق و نیز برداشتهای بعدی، بیانگر وجه ارتباط میان آیه مورد بحث و آیات پیشین است.

363- آثار توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 172 - 10

10 - لازمه بندگی خدا و توحید در عبادت و اطاعتش، حلال دانستن حلال های خدا و حرام دانستن حرام های خداست.

كلوا من طيبات ما رزقنكم .. إن كنتم إياه تعبدون

هر یک از دو جمله «كلوا» و «اشکروا» می تواند حاکی از جواب شرط «إن كنتم ..» باشد. برداشت فوق ناظر به این است که جمله نخست به منزله جواب شرط گرفته شود. قابل ذکر است که چون عبادت، شرط برای امر؛ یعنی، «كلوا» و «اشکروا» قرار گرفته است، متضمن معنای اطاعت نیز می باشد. تقدیم «إياه» بر «تعبدون» دلالت بر حصر دارد و لذا توحید در عبادت و اطاعت از آن استفاده شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 28

28 - بازگشت سود یگانه پرستی به خود انسان

ولا تقولوا لثله انتهوا خيراً لكم

کلمه «لکم» اشاره به این است که گرایش به توحید به سود خود آدمی است نه اینکه نفعی را برای خدا و یا رسولان وی داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 73 - 11

ص: 278

11 - گفتار هر کس ، گواه افکار و عقاید او و کافی در اثبات ایمان و کفر وی

لقد كفر الذين قالوا . . . و إن لم ينتهوا عما يقولون

به کارگیری کلمه «قالوا» و «يقولون» به جای مثلا «زعموا و اعتقدوا» راهنمای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 56 - 8

8 - توحید و پرستش خدای یگانه نشانه هدایت است.

إني نهيت أن أعبد الذين . . . و ما أنا من المهمتدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 81 - 10

10 - موحدان، به جهت توحید و یکتا پرستی، سزاوار در امان بودن از خشم خداوند هستند.

و لاتخافون أنكم أشركتم بالله . . . فأى الفريقين أحق بالأمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 31

31 - عدالت در امور اقتصادی و پرهیز از فسادگری ، تنها در صورت پرستش خدا و ایمان به یگانگی او سعادت آفرین است .

ذلکم خیر لکم إن کنتم مؤمنین

برداشت فوق مبتنی بر این است که مشارالیه «ذلکم»، معنایی باشد که از «أوفوا الکیل . . . و لاتفسدوا ...» استفاده می شود. در این صورت می توان گفت مراد از ایمان در «إن کنتم مؤمنین» ایمان به خدای یگانه و لزوم پرستش اوست. یعنی اگر به خدای یگانه ایمان داشته باشید و تنها او را بپرستید، عدالت در امور اقتصادی و پرهیز از فسادانگیزی متضمن خیر و صلاح شماست و اگر موحد نباشید رعایت این مسائل سعادت آفرین نخواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 3 - 12، 7

7- یکتا پرستی ، پذیرش رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، استغفار از شرک و گناه و حرکت به سوی خدا ، موجب جلب عنایت خدا و

دستیابی به معیشتی نیکو در دنیا است .

أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ . . . وَأَنْ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تَوْبُوا إِلَيْهِ يَمْتَعِكُمْ مَتَعًا حَسَنًا

12- برخوردار شدن از پاداش های الهی در آخرت ، منوط به یکتاپرستی ، پرهیز از شرک ، پذیرش رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و استغفار از گناهان است .

أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ . . . يَأْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلُهُ

استفاده برداشت فوق از آیه ، بر اساس این احتمال است که: جمله «یؤت . . .» بیانگر پاداش اخروی باشد. وجود «إلی أجل» در جمله قبل و نبود آن در این جمله ، می تواند مؤید این احتمال باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 279

8 - هود - 11 - 29 - 20

20- یکتاپرستی و ایمان به پیامبران ، ملاک ارزش و نشانه علم و آگاهی است .

و ما أنا بطارد الذین ءامنوا .. و لکنی أریکم قومًا تجهلون

برداشت فوق ، مبتنی بر این احتمال است که «تجهلون» به منزله فعل لازم باشد و مفعولی برای آن در نظر گرفته نشود. براین اساس «أراکم ...»؛ یعنی ، می دانم که شما کفرپیشگان ، مردمی نادان و ناآگاه هستید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 11

11- توحید ، پرستش خدای یکتا و استغفار از گناهان ، مؤثر در برخوردار شدن جامعه های بشری از موهبت ها و برکات دنیوی است .

استغفروا ربکم ثم توبوا الیه یرسل السماء .. و یزدکم قوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 23

23- اصلاح جوامع بشری ، در گرو گرایش آنان به توحید و یکتاپرستی و رعایت عدل و انصاف در مبادلات و امور اقتصادی است .

قال یقوم اعبدوا الله .. أوفوا المکیال و المیزان بالقسط ... إن أرید إلاّ الإص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 19

19- سعادت ، درگرو پرستش خداوند یگانه است .

و أدعوا ربّی عسی ألاّ أکون بدعاء ربّی شقیّاً

ابراهیم(ع)، رهایی از شقاوت را در گرو عبادت خداوند می دانست؛ بنابراین تحصیل سعادت، با عبادت خدای یگانه میسر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 31 - 8

8 - پرستش خدای یگانه و روی برتافتن از عبادت غیر او ، رهایی از دام شیطان و دستیابی به اوج کمال است .

حنفاء لله غير مشركين به . . . فتخطفه الطير

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - حج - 22 - 34 - 15

15 - پرستش خدای یگانه و اطاعت بی چون و چرا از دستورات او ، از نشانه های ایمان راستین و مبرا بودن از پندار های شرک آمیز

فإلهكم إله واحد فله أسلموا وبشّر المحبتين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 280

7 - پرستش خدای یگانه و پرهیز از شرک ورزی به او ، زیربنایی ترین اصل عقیدتی و پایه هر تحول معنوی

فَأرسلنا فيهم رسولاً منهم أن اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 20

20 - عبادت خدای واحد و دوری از شرک ، دلیل و سبب وعده کردن خداوند به مؤمنان صدراسلام برای اعطای خلافت ، پیروزی و امنیت به آنان

وعد الله الذين آمنوا .. يعبدونني لا يشركون بي شيئاً

برداشت فوق مبتنی بر این است که جمله «يعبدونني ..» حال برای ضمائر غایب گذشته و یا جمله ای استینافیه بیانیه باشد؛ که در هر صورت بیانگر علت و دلیل اعطای خلافت پیروزی و امنیت به مؤمنان از سوی خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 3 - 10، 2

2 - اختصاص داشتن عبادت خالصانه و اطاعت محض به خداوند ، مستلزم طرد اطاعت دیگران و ترک شرک و ریا در عبادت است .

فاعبد الله مخلصاً له الدين . ألا لله الدين الخالص

برداشت بالا به خاطر این نکته است که جمله «ألا لله الدين الخالص» در مقام تعلیل برای امر به عبادت خالصانه (فاعبد الله مخلصاً له ..) است؛ یعنی، به این دلیل باید خدا را خالصانه عبادت کرد که چون عبادت خالصانه اختصاص به او دارد.

10 - تنها عبادت خود خدا ، وسیله تقرب به او است ؛ نه عبادت غیر او .

ما نعبدهم إلا ليقربونا إلى الله زلفى

محکوم شدن تقرب جستن به خدا از راه عبادت غیر او - که از جمله بعداستفاده می شود (إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ ..) - بیانگر این است که که تنها با عبادت خودخدا، می توان به او نزدیک شد و تقرب جست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 66 - 7، 2

2 - اختصاص دادن پرستش به خداوند و دوری از عبادت غیر او ، نشانه عقل و خردمندی است .

أفغير الله تأمروني أعبد أيها الجاهلون . . . بل الله فاعبد

«فا» در «فاعبد» جزا برای شرط مقدر است و تقدیر آن - به قرینه مقابله با «أيها الجاهلون» - می تواند چنین باشد: «إن كنت عاقلاً فاعبدالله».

7 - تنها تلاش و عمل در سایه توحید و یکتاپرستی ، ثمربخش و سودآور است .

لئن أشركت ليحبطن عملك . . . بل الله فاعبد و كن من الشكرين

از مقابله میان شرک و توحید و تأثیر آن دو در رفتار آدمی و نتایج آن، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 67 - 3

ص: 281

3- توحید و یکتاپرستی ، نشانه شناخت درست خداوند و قدرشناسی او است .

بل الله فاعبد . . . و ما قدروا الله حق قدره

364- آثار دعوت به توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- رعد - 13 - 36 - 10

10- حقایق توحیدی قرآن و دعوت آن به یکتاپرستی و نفی شرک ، عامل مخالفت برخی از یهود و نصارا با آن

و من الأحزاب من ینکر بعضه قل إنما أمرت أن أعبد الله

طرح مسأله توحید و یکتاپرستی پس از «من ینکر بعضه» گویای این است که از دلایل انکار قرآن از ناحیه برخی احزاب ، اصرار قرآن بر توحید و نفی شرک است.

365- آثار ذکر توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20- ناس - 114 - 3 - 3

3- توجه به انحصار الوهیت در خداوند ، زمینه ساز باور به قدرت او بر پناه دادن انسان در مشکلات

قل أعوذ . . . إله الناس

366- اتقان توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 2 - 2

2- توحید و لزوم یکتاپرستی از تعالیم اساسی ، متقن و روشن قرآن است .

کتب أحکمت ءایته ثم فصلت . . . ألا تعبدوا إلا الله

«ألا» مرکب از «أن» تفسیریه و «لا» ی ناهیه است و جمله «لاتعبدوا . . .» تفسیر «کتاب أحکمت آیاته ثم فصلت» می باشد؛ یعنی ، نهی از پرستش غیر خدا ، سخن متقن و روشن قرآن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 18,19,23

18- توحید و یکتاپرستی ، آیینی استوار و متکی بر برهان ، و شرک پنداری سست و بی بنیاد است .

ما تعبدون من دونه إلا أسماء .. أمر ألا تعبدوا إلا إياه ذلك الدين القيم

ص: 282

از معانی «قیم» مستقیم و استوار است و از آن جا که یوسف(ع) پس از اقامه برهان بر توحید و لزوم یکتاپرستی و یادآوری نبود دلیل بر شرک و پرستش غیر خدا، فرمود: «ذلک الدین القیم» معلوم می شود: ثبات و استواری توحید به خاطر برهانی بودن آن، و سستی شرک ناشی از نبود دلیل بر آن است.

19- اکثریت مردم (مشرکان) ، ناآگاه به استواری توحید و یگانه پرستی و اتکای آن بر برهان

ذلک الدین القیم و لکنّ أكثر الناس لا یعلمون

در برداشت فوق ، «الناس» عموم مردم گرفته شده است. بر این اساس ، مقصود از «أكثر» مشرکان خواهد بود. مفعول «لا یعلمون» به قرینه جمله های قبل ، استواری توحید بر برهان و دلیل برهانی نداشتن شرک است.

23- اکثر مشرکان ، ناآگاه به درستی و استواری توحید و سستی و نادرستی شرک

ما تعبدون من دونه . . . و لکنّ أكثر الناس لا یعلمون

برداشت فوق، بر این اساس است که مراد از «الناس» مشرکان باشد. بنابراین «و لکنّ أكثر الناس لا یعلمون» گویای این نکته است که: بیشتر مشرکان [حقیقت] را نمی دانند و برخی از آنان بدان آگاهند؛ ولی به خاطر عناد یا خوف از دست دادن ریاست و مانند اینها، به توحید نمی گرایند.

367- اختلاف در توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 84 - 3

3- توحید و یکتاپرستی ، محور اصلی اختلاف پیامبر (صلی الله علیه و آله) با مشرکان

قل إن کان للرحمن ولد . . . فذرهم یخوضوا ... و هو الذی فی السماء إله و فی الأرض

آیات پیشین به ضمیمه تکرار واژه «إله»، نشانگر آن است که سخن اصلی پیامبر(صلی الله علیه و آله) در برابر مشرکان، تأکید بر توحید و یکتا پرستی بوده است.

368- انبیا و توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 20

20- انبیا ، پیام آوران توحید و معلمان یکتاپرستی بودند .

ما كان لنا أن نشرك بالله من شيء ذلك من فضل الله علينا وعلى الناس

اعتقاد توحیدی پیامبران خدا را ، تفضّل خدا بر مردمان دانستن - که مفاد «ذلک من فضل الله .. علی الناس» است - می رساند که:
عموم مردم از طریق پیامبران ، به توحید دسترسی پیدا می کنند.

ص: 283

369- اهمیت توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 10،11

10 - وجوب پرستش خدا و پرهیز از پرستش غیر او

لاتعبدون إلا الله

جمله «لاتعبدون إلا الله» (پرستش نمی کنید جز خدا را) نهی است به صورت نفی و به عبارت دیگر خبر است در مقام انشا؛ یعنی، پرستش نکنید.

11 - یکتا پرستی و توحید عبادی ، از مهمترین اصول در ادیان الهی است .

و إذ أخذنا ميثق بني إسرائيل لا تعبدون إلا الله

تقدیم «لاتعبدون إلا الله» بر دیگر عهدها و پیمانها، بیانگر اهمیت خاص این عهد و پیمان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 133 - 10،14

10 - یعقوب ، ابراهیم ، اسماعیل و اسحق (ع) موحدانی پرستشگر خدای یکتا

نعبد إلهك وإله آبائك إبراهيم وإسماعيل وإسحق

14 - ضرورت اطاعت کامل از خدا و پرهیز از تسلیم شدن در برابر غیر او

و نحن له مسلمون

تقدیم «له» بر «مسلمون» دلالت بر حصر دارد. بنابراین جمله «نحن له مسلمون»؛ یعنی، فقط در برابر او تسلیم هستیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 138 - 5

5 - یکتا پرستی ، بهترین و زیباترین زینت و صبغه برای انسانهاست .

و من أحسن من الله صبغه و نحن له عبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 102 - 6

6 - ضرورت پرستش آفریدگار یگانه هستی و شریک قرار ندادن برای او در عبادت

و جعلوا لله شركاء الجن . . . ذلكم الله ربكم لا إله إلا هو . . . فاعبدوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 163 - 3,4

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) به یگانه پرستی، اخلاص در عبادت و ایمان به یکتایی خدا در ربوبیت مأمور بود.

إن صلاتی . . . لله رب العلمین. لا شریک له و بذلک أمرت

4 - توحید در عبادت و ایمان به یکتایی خدا در ربوبیت، آیین پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إن صلاتی . . . لله رب العلمین. لا شریک له و بذلک أمرت

ص: 284

در آیه 161 بیان شد که خداوند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به راهی راست و دینی استوار هدایت کرد. آیه مورد بحث بیان می کند که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به توحید عبادی و ربوبی مأمور بود. بنابراین آیین پیامبر (صلی الله علیه و آله)، توحید در عبادت و ایمان به یکتایی خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 33 - 14

14 - خداوند در هیچ آیینی به پرستش معبودی جز خود، فرمان نداده است.

و أن تشركوا بالله ما لم ينزل به سلطانا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 4

4 - دعوت به پرستش خدای یگانه ، در رأس برنامه تبلیغی نوح (ع)

فقال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 65 - 9

9 - ضرورت پرستش خداوند و باور به نبودن معبودی سزاوار پرستش جز او

اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 12

12 - خداوند در هیچ آیینی به پرستش معبودی جز خود فرمان نداده است .

ما نزل الله بها من سلطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 11، 6

6 - دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام صالح (ع) برای قوم ثمود

قال يقوم اعبدوا الله

11 - ضرورت پرستش خداوند و باور به نبودن معبودی سزاوار پرستش جز او

اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 9، 6

6 - دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام شعیب برای مردم مدین

قال يقوم اعبدوا الله

9 - ضرورت پرستش خداوند و باور به نبودن معبودی سزاوار پرستش جز او

ص: 285

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 3 - 17

17 - ضرورت اختیار بندگی و پرستش خداوند یکتا

ذلکم الله ربکم فاعبدوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 105 - 1

1 - توجه همه جانبه به دین یکتاپرستی ، بدون اندکی انحراف و تمایل به سایر ادیان ، توصیه اکید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و أن أقم وجهک للدين حنیفاً

برداشت فوق با توجه به دو نکته است: 1- الف و لام «الدين» برای عهد ذکری و به قرینه جمله «إن کنتم فی شک من دینی . . .» به دین توحیدی و یکتاپرستی اشاره دارد. 2- «حنیف» به معنای مستقیم است که لازمه آن اعتدال و عدم انحراف به چپ و راست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 2 - 2، 1

1- لزوم پرستش خدا و پرهیز از پرستش غیر او

ألاّ تعبدوا إلاّ الله

2- توحید و لزوم یکتاپرستی از تعالیم اساسی ، متقن و روشن قرآن است .

کتب أحکمت آیته ثم فصلت . . . ألاّ تعبدوا إلاّ الله

«ألاّ» مرکب از «أن» تفسیریه و «لا» ی ناهیه است و جمله «لا تعبدوا . . .» تفسیر «کتب أحکمت آیاته ثم فصلت» می باشد؛ یعنی ، نهی از پرستش غیر خدا ، سخن متقن و روشن قرآن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 1، 2

1- لزوم پرستش خدا و پرهیز از عبادت غیر او

أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ

2- دعوت به یکتا پرستی ، در رأس برنامه تبلیغی حضرت نوح (ع) بود .

إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ. أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 5

5- دعوت به پرستش خدای یکتا ، مهمترین و نخستین پیام هود (ع) برای قوم عاد

قَالَ يَقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرِهِ

ص: 286

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 5

5- دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام صالح (ع) برای قوم ثمود

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 11، 6

6- دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام شعیب (ع) برای مردم مدین بود.

قال يقوم اعبدوا الله

11- ضرورت پرستش خداوند و باور به نبودن معبودی سزاوار پرستش جز او

اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 19

19- عفت و پاکدامنی، امانت و صداقت، یکتاپرستی، کتمان نکردن دانش و مسئولیت پذیری، از مصادیق نیکوکاری است.

و لانضیع أجر المحسنين

از مصادقهای مورد نظر برای «المحسنین» یوسف (ع) است. بنابراین توصیفها و ویژگیهای یاد شده برای او، مصادیق احسان و نیکوکاری در دیدگاه قرآن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 23 - 3

3- فرمان خداوند به توحید عبادی، فرمانی در جهت رشد و تکامل انسانها

وقضى ربك ألا تعبدوا إلا إياه

«رب» در اصل به معنای «تریت» است (مفردات راغب). آمدن این صفت به جای دیگر صفات خداوند، می تواند اشاره به مطلب فوق

داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 36 - 5

5- عبادت و پرستش خدای یکتا لازم است .

فاعبدوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 14 - 16، 6

6 - تأکید بر لزوم عبادت خداوند و پرهیز از پرستش غیر او ، اولین تذکر خداوند به موسی (ع) در آغاز نبوت او

ص: 287

16 - نماز و عبادات دیگر ، باید خالصانه و فقط برای یاد خدا باشد .

فاعبدني و أقم الصلوه لذكري

اختصاص یافتن «ذکر» در «لذکری» - به یاء متکلم، گویای نکته یاد شده است؛ یعنی «لذکری لا لذکر غیری»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 98 - 1

1 - متذکر ساختن مردم به توحید در پرستش ، هدف موسی (ع) از منهدم ساختن و خرد کردن گوساله سامری

لنحرّقنه . . . إنّما إلهکم الله

برحسب ظاهر، این آیه ادامه سخن موسی (ع) با قوم خویش است. ارائه این بیانات، پس از محاکمه سامری و محکومیت وی و نیز تصمیم به نابود ساختن گوساله او، نتیجه گیری از مجموع واقعه و حاکی از این نکته است که موسی (ع) برای اخذ این نتیجه (ابطال شرک و اثبات توحید)، آن مقدمات را به کار گرفته بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 32 - 1

1 - حدود و مقررات الهی و نیز مسأله توحید و یکتاپرستی ، دارای اهمیتی بسیار و منزلتی والا در نزد خداوند

و من یعظم حرمت الله . . . أو تهوی به الريح فی مکان سحیق . ذلک

«ذلک» اشاره است به موضوع بزرگداشت حدود و مقررات الهی و نیز مسأله توحید و یکتاپرستی که در آیه پیش مطرح شده است. مقصود از آوردن «ذلک» در این جا، ایجاد فاصله میان کلام قبل و کلام بعد و انتقال از یک مطلب مهم به مطلب مهمی دیگر است. در چنین مواردی کلمه «هذا» را به کار می برند؛ مانند: «هذا و أنّ للطاغین لشرّ مآب». بنابراین به کارگیری «ذلک» - که برای اشاره به بعید است - می تواند برای بیان بُعد منزلت توحید و یکتاپرستی و اهمیت حدود و مقررات الهی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 22

22 - عبادت خالصانه خداوند یکتا ، فلسفه و هدف نهایی خلافت ، حاکمیت و استقرار امنیت در زمین برای مؤمنان است .

وعد الله الذین ءامنوا . . . لیستخلفنهم . . . ولیبدلنهم من بعد خوفهم أمناً یعبدو

برداشت فوق، مبتنی بر این است که جمله «یعبدوننی» استینافیه بیانیه باشد که همواره برای پاسخ گویی به سؤال مقدر است و پاسخ گوی این سؤال مقدر باشد که اعطای خلافت و حاکمیت دین و امنیت به مؤمنان به چه هدفی است و فلسفه آن چیست؟ پاسخ آن، عبادت خالصانه و منزله از شرک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 36 - 11

11 - بازداشتن مردم از تبهکاری و افساد در حد دعوت به توحید عبادی و آخرت طلبی ، اهمیت دارد .

يقوم اعبدوا الله و ارجوا اليوم الآخر و لاتعتوا في الأرض مفسدين

ذکر شدن نهی «لاتعتوا» در کنار دو امر مهم اعتقادی (توحید و آخرت)، حاکی از اهمیت آن است.

ص: 288

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 56 - 6

6 - توحید عبادی ، امری بس مهم و ارزش مند است .

إِنَّ أَرْضِي وَسَعَةِ فَإِيّـى فاعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 37 - 7

7 - توحید و یکتاپرستی ، دعوت مشترک همه رسولان الهی

إذا قيل لهم لا إله إلاّ الله يستكبرون . . . بل جاء بالحقّ و صدّق المرسلين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 14 - 7

7 - لزوم یکتاپرستی و دوری از شرک در عبادت و نیایش ، در عین ناخوشایندی کافران و مشرکان از این عمل

فادعوا الله مخلصين له الدين و لو كره الكفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 65 - 6

6 - لزوم دعا و عبادت خدای یکتا

لا اله إلاّ هو فادعوه

مطابق نظر مفسران، «دعاء» در این آیه - به قرینه «مخلصين له الدين» - می تواند به معنای عبادت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 3,4

3 - ضرورت پرستش خدای یگانه و پرهیز از پرستش غیر او

ألاّ تعبدوا إلاّ الله

4- توحید و پرستش خدای یگانه ، پیام اصلی دعوت پیامبران و اساسی ترین رسالت ایشان

إذ جاءتهم الرّسل . . . ألاّ تعبدوا إلّا الله

از این که از میان پیام ها و رهنمودهای رسولان، موضوع عبودیت خداوند تخصیص به ذکر یافته است، مهم و اساسی بودن آن استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 51 - 2

2- لزوم توحید و اخلاص در عبادت به هنگام روی آوردن به خداوند

فقرّوا إلى الله . . . ولا تجعلوا مع الله إلهاء آخر

ص: 289

370- اهمیت دعوت به توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 64 - 1

1 - پیام اصلی و بنیادین عیسی (ع)، دعوت مردم به توحید در ربوبیت و پرستش خداوند یکتا است.

إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ فَاعْبُدُوهُ

371- اهمیت صبر در توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 65 - 7

7- لزوم شکیبایی و پایداری در عبادت و اطاعتِ خداوند یگانه و پرهیز از هرگونه شرک

فاعبدوه واصطبر لعبدته هل تعلم له سمياً

«اصطبار» نوعاً با «علی» متعدی می شود. تعدیه آن به «لام» در این آیه، به جهت تضمین معنای «ثبات» است. جمله «هل تعلم» نیز قرینه است بر این که مراد از «واصطبر...»، صبر بر توحید در عبادت و اجتناب از پرستش غیر او است.

372- ایمان به توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 9

9 - ضرورت پرستش خداوند و باور به نبودن معبودی سزاوار پرستش جز او

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 153 - 10، 12

10 - ایمان به یکتایی خدا و باور به توحید عبادی، از شرایط پذیرش توبه

و الذين عملوا السيئات ثم تابوا من بعدها و آمنوا

مصدق بارز «السیئات»، به دلیل آیات قبل، شرک‌ورزی و پرستش غیر خداست. بنابراین متعلق «ءامنوا» یکتایی خدا و توحید در عبادت است.

12 - گذشت از گناه گوساله پرستان تائب و نادیده انگاشتن خطای آنان پس از بازگشت به توحید و پرستش خدای یکتا، توصیه خداوند به موسی (ع) *

ص: 290

إن ربك من بعدها لغفور رحيم

برداشت فوق با توجه به دومین احتمالی است که در توجیه خطاب به موسی (ع) ذکر شد. یعنی «ربک» اشاره به این معنا باشد که ای موسی تو نیز متخلق به اخلاق الهی باش و از خطاها و لغزشها درگذر.

373- برهان در توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 18

18- توحید و یکتاپرستی، آیینی استوار و متکی بر برهان، و شرک پنداری سست و بی بنیاد است.

ما تعبدون من دونه إلاّ أسماءً .. أمر ألاّ تعبدوا إلاّ إياه ذلك الدين القيم

از معانی «قیم» مستقیم و استوار است و از آن جا که یوسف (ع) پس از اقامه برهان بر توحید و لزوم یکتاپرستی و یادآوری نبود دلیل بر شرک و پرستش غیر خدا، فرمود: «ذلك الدين القيم» معلوم می شود: ثبات و استواری توحید به خاطر برهانی بودن آن، و سستی شرک ناشی از نبود دلیل بر آن است.

374- تبلیغ توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 41 - 1

1- یوسف (ع)، پس از ارشاد هم بندگان خویش به توحید و یکتاپرستی، به تعبیر رؤیا های آنان پرداخت.

يصحبي السجن أما أحدكما فيسقى ربه خمراً

375- تشویق به توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 25 - 4

4 - خداوند، تشویق کننده کافران و مشرکان به رها کردن شرک و بازگشت به توحید و یکتاپرستی

و هو الذی یقبل التوبه عن عباده

با توجه به آیات پیشین، می توان گفت که جمله «و هو الذی یقبل التوبه» دعوتی است از سوی خدا به عموم کافران و مشرکان مبنی بر دست

برداشتن از عبادت غیر خدا و بازگشتن به یکتاپرستی.

ص: 291

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 68 - 1, 2

1 - بندگان خالص خدا، به جز «الله»، چیزی را به خدایی نمی خوانند و معبودی را جز او نمی پرستند.

و عباد الرحمن... و الذین لا یدعون مع الله إلهًا آخر

«إله» به معنای معبود است.

2 - اعتقاد به توحید و یگانه پرستی و دوری از شرک و چندگانه پرستی، از اوصاف بندگان خالص خدا

و الذین لا یدعون مع الله إلهًا آخر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 6 - 7

7 - یکتا پرستی و تنها از خدا یاری جستن، «صراط مستقیم» است.

ایاک نعبد و ایاک نستعین. إهدنا الصراط المستقیم

«ال» در «الصراط» می تواند عهد ذکری بوده و اشاره به حقایقی باشد که در آیات پیشین مطرح شده، و از آنهاست یکتا پرستی و تنها از خدا استعانت جستن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 17, 2

2 - پرستش خدای یگانه و پرهیز از پرستش غیر او، از عهد ها و پیمان های خداوند با بنی اسرائیل

و إذ أخذنا ميثق بني إسرائيل لا تعبدون إلا الله

17 - یکتا پرستی و احسان به والدین، خویشان، یتیمان و درماندگان، از مصادیق اعمال شایسته است.

و عملوا الصلحة... لا تعبدون إلا الله و بالوالدين إحساناً... و المسكين

آیه مورد بحث در حقیقت تفسیری برای آیه پیشین و بیان مصادیقی از «الصلحات» می باشد.

6 - یعقوب (ع) در آستانه مرگ، فرزندان را به ملازمت توحید دعوت نمود و به یکتا پرستی وصیت کرد.

إذ قال لبنيه ما تعبدون من بعدي

7 - فرزندان یعقوب، او را بر ملازمت به پرستش خدای بی همتا و تسلیم بودن در برابرش مطمئن ساختند.

قالوا نعبد .. إلهاً وحداً

9 - موحدان باید در آستانه مرگ، بازماندگان خویش را به توحید و ملازمت بر عبادت خدا سفارش و وصیت کنند.

إذ حضر یعقوب الموت إذ قال لبنيه ما تعبدون من بعدي

13 - پرستش خدای یکتا، وظیفه ای بر عهده همگان

نعبد .. إلهاً وحداً

15 - اعتقاد به خدای یگانه باید با پرستش و اطاعت کامل از او همراه باشد.

نعبد .. إلهاً وحداً و نحن له مسلمون

کلمه «تعبدون» (می پرستید) و «نعبد» (می پرستیم) گویای این است که: ایمان داشتن به خدای یکتا (توحید ذاتی) کافی نبوده؛ بلکه باید او را تنها معبود دانسته و پرستش کرد. جمله «نحن له مسلمون» نیز بیانگر آن است که علاوه بر پرستش خدا، از فرمانهای او باید اطاعت کرد.

16 - اعتقاد به یکتایی خدا و پرستش او، مهمترین اصل در ادیان الهی و زیر بنای دیگر اصول و احکام دین

ما تعبدون من بعدی قالوا نعبد .. إلهاً وحداً

روشن است که یعقوب(ع) از میان تمامی اصول و احکام دین، تنها پرستش خداوند را نجات بخش نمی دانست. بنابراین تنها از پرستش خدا یاد کردن (ماتعبدون) می تواند حاکی از آن باشد که: اولاً، توحید عبادی از مهمترین اصلهاست و ثانیاً، انسان با پرستش خدا، به دیگر اصول و احکام دین گرایش پیدا کرده بدانها ملتزم خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 163 - 2

1 - معبود حقیقی همه انسان ها ، معبودی است یگانه و یکتا

و إلهکم إله واحد

2 - معبود به حقی جز خدا وجود ندارد .

لا إله إلا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 255 - 4

1 - تنها خداوند شایسته پرستش است .

اللّه لا اله الا هو

4 - حیات و قیومیت مطلق ، ملاک معبود بر حق

اللّه لا اله الا هو الحي القيوم

آوردن دو صفت «حی» و «قیوم»، اشاره به علت حصر عبودیت در خداوند است؛ یعنی تنها زنده قائم به ذات و مدبر اشیا، می تواند معبود باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 2 - 1,2

1 - معبودی جز خدای یگانه ، زنده و پاینده نیست .

اللّٰه لا اله الا هو الحيّ القيّوم

قیوم به کسی گفته می شود که همواره بوده و هست. (تفسیر روح المعانی، ج 3، ص 8)

2 - تنها خداوند باید عبادت شود .

اللّٰه لا اله الا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 293

1 - گواهی خداوند برپادارنده قسط و عدل ، بر اینکه معبودی جز او نیست .

شهد الله انه لا اله الا هو . . . قائماً بالقسط

«قائماً بالقسط»، حال است برای «الله».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - عیسی (ع) ، بنی اسرائیل را به توحید ربوبی و پرستش خدا دعوت کرد .

ان الله ربّي وربكم فاعبدوه

6 - پروردگار ، سزاوار پرستش است .

ان الله ربّي وربكم فاعبدوه

جمله «ان الله ربّي . . .»، (ربوبیت همه جانبه خدا) دلیل لزوم پرستش گرفته شده و این استدلال، مبتنی بر یک اصل کلی است که عبارت است از: هر کس ربّ باشد، شایسته پرستش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - نفی پرستش غیر خدا ، نفی شرک و عدم پذیرش حاکمیت غیر خداوند ، وجه اشتراک ادیان الهی

یا اهل الكتاب تعالوا الی کلمه سواء بیننا و بینکم الا نعبد الا الله و لا نشکرک ب

2 - دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از اهل کتاب به توحید در عبادت ، نفی شرک و عدم پذیرش حاکمیت غیر خداوند

یا اهل الكتاب تعالوا . . . و لا یتخذ بعضنا بعضاً ارباباً من دون الله

3 - توحید عبادی ، نفی شرک و ردّ حاکمیت غیر خداوند ، گفتاری عادلانه و منصفانه

تعالوا الی کلمه سواء بیننا . . . و لا یتخذ بعضنا بعضاً ارباباً من دون الله

«سواء»، به معنی «عدل» است.

4- توحید عبادی و ربوبی ، اساس و معیار وحدت

تعالوا الی کلمه سواء بیننا و بینکم الا نعبد الا الله .. ارباباً من دون الله

6- عبادت ، مخصوص خداوند است .

الا نعبد الا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 79 - 9، 10، 7، 3

3- نفی الوهیت حضرت عیسی (ع) از سوی خداوند

انّ مثل عیسی عند الله .. (آیه 59) ما کان لبشر ان یؤتیه الله الكتاب

از مصادیق مورد نظر برای آیه شریفه، حضرت مسیح است؛ چون آیات قبل درباره اهل کتاب می باشد.

7- پیامبران ، مردم را تنها به بندگی خدا دعوت می کردند .

ما کان لبشر .. ثم یقول للناس کونوا عباداً لی من دون الله و لکن کونوا ربّائین

ص: 294

9 - ناسازگاری مقام نبوت و دارا بودن کتاب و حکمت ، با دعوت مردم به پرستش خویش

ما کان لبشر .. ثم یقول للناس کونوا عباداً لی من دون اللّٰه

10 - عبودیت برای خداوند و نفی آن از غیر او محور اصلی دعوت انبیا

ما کان لبشر .. ثم یقول للناس کونوا عباداً لی من دون اللّٰه و لکن کونوا ربّائین

ربانی کسی است که با ربّ ارتباط شدید داشته و او را بسیار عبادت کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 87 - 1

1 - خداوند ، تنها معبود شایسته پرستش

اللّٰه لا اله الا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 29

29 - اللّٰه ، تنها خدای یگانه و معبود حقیقی انسانها

انما اللّٰه اله وحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 9

9 - دعوت مسیح (ع) از بنی اسرائیل به پرستش خدای یگانه و توحید ربوبی

وقال المسیح یبنی اسرائیل اعبدوا اللّٰه ربی وربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 73 - 6

6 - دعوت خداوند از مشرکان و قائلان به تثلیث جهت گرایش به توحید و یکتاپرستی

ما من اله الا اله وحد و ان لم ینتهوا عما یقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 116 - 7,8

7 - خداوند منزله از هرگونه شریک در الوهیت و فراتر از داشتن همتایی شایسته پرستش

قال سبحنک

8 - عیسی (ع) خود معتقد و معترف به تنزیه خداوند از داشتن هرگونه شریکی شایسته الوهیت و پرستش

قال سبحنک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 1 - 1,2

ص: 295

1 - ستایش مخصوص خداوند آفریدگار آسمانها و زمین و پدیدآورنده تاریکیها و نور است.

الحمد لله الذى خلق السموت والأرض و جعل الظلمت و النور

2 - آفرینش آسمانها و زمین و پدیدآوردن نور و ظلمت به دست خداوند، دلیل اختصاص ستایش به اوست.

الحمد لله الذى خلق

«الذى خلق»، صفت «الله» و بیان وجه اختصاص حمد به اوست و این تعلیق، که به گفته اهل ادب تعلیق حکم «الحمد لله» بر وصف «الذى خلق» است، بیانگر انحصار شایستگی ستایش به آفریننده هستی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 17 - 5

5 - تنها خدای قادر بر رساندن هر گونه ضرر و یا منفعت به آدمی، شایسته پرستش و ولایت می باشد.

أغير الله أتخذ وليا . . . وإن يمسك الله بضر . . . فهو على كل شيء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 56 - 3

3 - پرستش هیچ چیزی، جز خداوند یگانه، روا و مجاز نیست.

قل إنى نهيت أن أعبد الذين تدعون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 64 - 7

7 - توحید و یگانه پرستی، عالیترین جلوه شکرگزاری به درگاه خداوند است.

لئن أنجنا . . . لنكونن من الشكرين . . . قل الله ينجيكم . . . ثم أنتم تشركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 21، 5

5 - خداوند یگانه، توانا بر رساندن نفع و ضرر به آدمیان، شایسته پرستش است.

قل أندعوا من دون الله ما لا ينفعنا ولا يضرنا

21 - توحید و یکتاپرستی هدایتی الهی است.

قل إن هدی الله هو الهدی

چون جمله «إن هدی الله» در برابر جمله «له اصحاب یدعونه» عنوان گردیده و محور بحث آیه توحید است، چنین می نماید که مراد از هدایت در جمله «إن هدی الله» توحید و یکتاپرستی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 102 - 3،7،8،9،10

3 - معبودی جز خداوند، که مبدع هستی و خالق همه چیز و بدون همسر و فرزند باشد، وجود ندارد.

بدیع السموت ... انی یكون له ولد ولم تکن له صحبه ... لا إله إلا هو خلق کل شیء

ص: 296

7- آفریدگار همه هستی، تنها خدای شایسته پرستش است.

لا إله إلا هو خلق كل شيء فاعبدوه

8- توجه به انحصار ربوبیت و خالقیت خداوند برانگیزنده آدمی به پرستش اوست.

ذلكم الله ربكم لا إله إلا هو خلق كل شيء فاعبدوه

9- هر موجودی، جز خدا، مخلوق است و شایسته پرستش نیست.

لا إله إلا هو خلق كل شيء فاعبدوه

10- توحید در عبادت مهمترین وظیفه انسان در برابر پروردگار و خالق هستی است.

ذلكم الله ربكم .. خلق كل شيء فاعبدوه

چون پس از بیان انحصار الوهیت در خداوند و بیان یکتایی او در خالقیت، امر به عبادت شده، چنین برمی آید که مهمترین وظیفه بنده در برابر خداوند عبادت و پرستش اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 163 - 2

2- نبودن شریک برای خدا در ربوبیت، دلیل لزوم اخلاص در پرستش او

إن صلاتی و نسکی .. لله رب العلمین. لا شریک له

توصیف «الله» به ربوبیتش بر هستی (رب العالمین) و نبودن شریک برای او (لا شریک له) تعلیل برای «إن صلاتی .. لله» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- اعراف - 7 - 3 - 1

1- لزوم تبعیت از قرآن و ترک پیروی از غیر خدا

اتبعوا ما أنزل إليکم من ربکم ولا تتبعوا من دونه أولیاء

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر در «من دونه» به «ربکم» برگردانده شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - توجه دادن مردم به نعمت های الهی و سرنوشت پیشینیان ، از روش های تبلیغی صالح (ع) برای گرایش دادن آنان به پرستش خدای یگانه

و اذکروا إذ جعلکم خلفاء .. فاذکروا ءالاء اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 140 - 2,4

2 - هیچ کس و هیچ چیز جز خداوند شایسته پرستش و الوهیت نیست .

قال أغير الله أبغیکم إلهاً

4 - موسی (ع) با بیان احسان و تفضل ویژه خداوند بر بنی اسرائیل ، تنها او را شایسته پرستش برای آنان معرفی کرد .

قال أغير الله أبغیکم إلهاً و هو فضلکم علی العلمین

ص: 297

جمله «و هو فضلکم» حالیه و به منزله تعلیلی است برای جمله «أغیر الله . . .» یعنی چگونه امکان دارد غیر خدا را برای پرستش شما بجویم در حالی که نعمتها، از جمله برتری شما بر دیگر اقوام و ملل، عطای اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 153 - 4

4 - خداوند گناه آن گروه از بنی اسرائیل را که پس از گوساله پرستی توبه کرده و با ایمان به یکتایی خدا به پرستش او بازگشتند، آمرزید و آنان را مشمول رحمت خویش قرار داد .

و الذین عملوا السيئات ثم تابوا من بعدها وءامنوا

مصدق مورد نظر برای «الذین عملوا السيئات»، به دلیل آیات پیشین، گوساله پرستان بنی اسرائیل است. این آیه در حقیقت استثنایی برای آیه پیشین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 158 - 9,10

9 - هیچ موجودی، بجز خدای یکتا، شایسته و بایسته پرستش نیست .

لا إله إلا هو

10 - فرمانروای هستی، تنها موجود شایسته پرستش

الذی له ملک السموت و الأرض لا إله إلا هو

بیان این حقیقت که تنها خداوند شایسته پرستش است، پس از بیان انحصار حاکمیت هستی به او، گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 191 - 5

5 - تنها خداوند شایسته پرستش و توانا بر تدبیر امور انسانهاست .

هو الذی خلقکم . . . ایشرکون ما لایخلق شیئا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 31 - 5

5 - همه انسان ها ، مأمور به پرستش و اطاعت بی چون و چرای خدای یگانه و پرهیز از شریک گرفتن غیر ، برای اویند .

و ما أمروا إلا ليعبدوا إلهاً وحداً لا إله إلا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 3 - 19

19 - تنها خداوندِ خالقِ مدبر ، پروردگار انسان ها و شایسته پرستش است .

اللّٰه الذی خلق .. . ثم استوی ... یدبر الأمر ... ذلکم اللّٰه ربکم فاعبدوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 298

7 - یونس - 10 - 32 - 3

3 - توحید (اعتقاد به ربوبیت بی همتای خدا) آیینی حق و یکتاپرستی سلوک راه هدایت است .

فذلکم اللّٰه ربکم الحق فماذا بعد الحق إلا الضلل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 34 - 9

9 - تنها خداوند ، سزاوار پرستش و معبودیت است .

قل اللّٰه یدئوا الخلق ثم یعیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 35 - 5

5 - تنها خدا ، سزاوار پرستش و پیروی است .

قل هل من شرکائکم من یهدی الی الحق قل اللّٰه یهدی للحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 104 - 8،10

8 - عبادت ، تنها شایسته خداوندی است که مرگ انسان ها به دست او بوده و جان آنان پس از مرگ ، در اختیار او قرار می گیرد .

و لكن أعبد اللّٰه الذی یتوفیکم

10 - توحید در عبادت و اعتقاد به بقای انسان پس از مرگ ، دو پایه و اساس دین الهی است .

و لكن أعبد اللّٰه الذی یتوفیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 105 - 3

3 - توحید در عبادت و یکتاپرستی ، دین حنیف و صراط مستقیم است .

و أن أقم وجهک للذین حنیفاً و لا تكونن من المشرکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 2 - 2

2- توحید و لزوم یکتاپرستی از تعالیم اساسی ، متقن و روشن قرآن است .

کتابُ اُحکمتِ ایتة ثم فصلت .. ألا تعبدوا إلا الله

«ألا» مرکب از «أن» تفسیریه و «لا» ی ناهیه است و جمله «لاتعبدوا ..» تفسیر «کتاب اُحکمت آیاته ثم فصلت» می باشد؛ یعنی ، نهی از پرستش غیر خدا ، سخن متقن و روشن قرآن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 14 - 5

ص: 299

5- هیچ معبودی جز خدای یگانه نیست .

فاعلموا .. أن لا إله إلا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 14

14- خداوند ، تنها حقیقتی که شایسته و بایسته پرستش است .

اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 11

11- خداوند ، تنها حقیقتی که شایسته و بایسته پرستش است .

اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 13

13- خداوند ، تنها حقیقتی که شایسته و بایسته پرستش است .

اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 11، 4

4- یوسف (ع) ، با طرح سؤال و برانگیختن وجدان هم بندگان خویش ، حقایق توحید و یکتاپرستی را برای آنان مطرح ساخت .

ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد القهار

11- اعتقاد به وجود خدای یگانه و غالب و باور به شایستگی او برای پرستش ، اعتقاد و باوری خردمندانه است .

ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد القهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16- توحید و یکتاپرستی ، آیینی بدون کمترین انحراف و کجی ، و شرک پنداری منحرف و نادرست است .

أمر ألا تعبدوا إلا إياه ذلك الدين القيم

«قیم» به معنای مستقیم و بدون انحراف و کجی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 30 - 11

11- تنها خداوند شایسته و بایسته پرستش است .

لا إله إلا هو

ص: 300

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 22 - 1

1- تنها معبود واقعی انسان ها ، خدای یگانه است .

إلهکم إله وحد

با توجه به آیات سابق، که درباره صفات خداوند و نفی معبودهای مشرکان بود و از منحصر کردن اله و معبود در این آیه به یک فرد، روشن می شود که آن اله یگانه، همان خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 51 - 2

2- خداوند ، یگانه معبود و إله است .

إنما هو إله وحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 73 - 2

2- خداوند ، تنها روزی دهنده آدمیان و یگانه معبود شایسته پرستش است .

أفبالبطل يؤمنون . . . و يعبدون من دون الله ما لا يملك لهم رزقاً

از ارتباط میان این آیه و آیه قبل استفاده می شود که خداوند رازقیت را در انحصار خود دانسته و رزق دهنده واقعی را شایسته معبودیت معرفی کرده است و در این راستا هرگونه نقش بتها را در رازقیت، نفی کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 14 - 9

9- تنها ، پروردگار انسان ها و جهان هستی ، صلاحیت پرستش را دارد .

ربنارَب السموت و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- هیچ معبودی برای آدمیان، جز خدای یگانه وجود ندارد.

أَتَمَّا إِلَهَكُم إِلَه وَحَد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 36 - 9

9- پرستش خدای یگانه و اعتقاد به توحید ربوبی، صراط مستقیم است.

وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

ص: 301

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 8 - 1

1 - هیچ معبودی جز خداوند، شایسته پرستش نیست.

اللّٰه لا اِلهَ اِلاَّ هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 14 - 4

4 - هیچ معبودی جز خداوند حقیقت نداشته و شایسته پرستش نیست.

اِنِّى اَنَا اللّٰه لا اِلهَ اِلاَّ اَنَا

«إله» به معنای معبود است و در آیه، مراد معبود حق است، زیرا وجود خارجی معبودان باطل، قابل انکار نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 98 - 4

4 - معبود حقیقی انسان ها، همان معبود یگانه در جهان هستی است.

اِنَّمَا اِلٰهِكُمُ اللّٰه الَّذِى لا اِلهَ اِلاَّ هو

وصف «الذی...» برای تعلیل است؛ یعنی، چون «اللّه» کسی است که هیچ معبود بر حقی در جهان جز او وجود ندارد، پس «خدای شما» نیز هم او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 2

2 - هیچ معبود و خدایی جز «اللّه» در جهان وجود ندارد.

اَمْ اَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ ءِالِهَةِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 25 - 3,4

3- شعار « لا إله إلا الله » ، پرستش خدای یگانه و مبارزه با شرک و چندگانه پرستی ، محتوای وحی الهی به تمامی رسولان

من رسول الانوحی إليه أنه لا إله إلا أنا فاعبدون

4- توحید در عبادت ، لازمه توحید در الوهیت است .

لا اله إلا أنا فاعبدون

برداشت یاد شده از تفریع مسأله عبادت خدا (فاعبدون)، بر موضوع یگانگی خدا و توحید در الوهیت (لا إله إلا أنا)، استفاده گردیده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 67 - 3

3- تنها خداوند یکتا ، شایسته عبادت و پرستش است .

ص: 302

أَفْ لَكُمْ وَلِمَاتِعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 92 - 4,6

4- تنها خداوند ، پروردگار شایسته پرستش است .

أَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونَ

6- بشر ، مأمور پرستش و عبودیت خداوند واحد است .

وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 108 - 3

3- خدا و معبود حقیقی انسان ، تنها یکی است .

أَنَّمَا إِلَهُكُمُ إِلَهُ وَاحِدٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 6 - 1

1 - تنها خداوند ، حق و پروردگار شایسته پرستش است .

فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ ... وَ تَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً ... ذَلِكَ بَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ

«ذلک» در این جا به دو چیز اشاره دارد: 1- به قدرت نمایی های خدا در آفرینش انسان از خاک بی جان و مراحل رشد او در رحم و خارج از آن (فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تَرَابٍ ..) 2- به جلوه های قدرت خدا در رویش و رشد انواع گیاهان در زمین (و تَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً...).

«باء» در «بَأَنَّ اللَّهَ» سببیه است. «ال» در «الحق» جنسیه و مفید حصر می باشد و روی سخن با مردمی است که گرفتار پندارهای شرک آمیز بودند و گمان می کردند که غیر از خدا، خدایان دیگری نیز در سرنوشت آنها تأثیر می گذارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 24 - 5

5- پرستش خدای یگانه ، راه خداوند

و هدوا إلى صراط الحميد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 6

6 - هیچ کس به جز خدا ، شایسته پرستش نیست .

أن لا تشرک بی شیئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 34 - 11

ص: 303

11 - خدا ، تنها معبود شایسته پرستش

فإلهكم إله واحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 62 - 3, 2

2 - تنها خداوند ، معبود به حق و شایسته پرستش است .

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ

3 - هر معبودی به جز خدا ، موهوم است و باطل .

وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَطْلُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 9

9 - خدا ، تنها معبود سزاوار پرستش

ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 32 - 6

6 - خدا ، تنها معبود سزاوار پرستش

ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 25 - 10

10 - خدا ، تنها معبود به حق و شایسته الوهیت

أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 93 - 4

4 - خداوند ، یگانه معبود به حق و تنها پشتمانه انسان در قیامت

این ما کنتم تعبدون . من دون الله هل ينصرونكم أو ينتصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 64 - 8

8 - پرستش ، مخصوص پدیدآورنده ، اعاده کننده و روزی دهنده انسان ها است و نه غیر او

أمن يبدؤا الخلق ثم يعيده .. أءله مع الله

ص: 304

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 70 - 2

1 - الوهیت و معبود بودن ، تنها شایسته ذات پاک خداوند

و هو الله

ضمیر «هو» در «هو الله» راجع به ذات پاک خداوند است و «ال» در «الله» برای تلمیح و اشاره به صفت الوهیت می باشد. بنابراین «هو الله» مرادف با «هو الاله» است؛ یعنی، تنها آن ذات پاک و حقیقت محض است که سزاوار الوهیت است و نه غیر او. جمله بعد؛ یعنی، «و هو الله لا اله الا هو» تأکید برای همین معنا است.

2 - معبودی جز ذات پاک خداوند نیست .

لا اله الا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 71 - 7

7 - خدا ، تنها معبود شایسته پرستش

من اله غیر الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 72 - 6

6 - خدا ، تنها معبود شایسته پرستش

من اله غیر الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 88 - 4,5

4 - وجود معبودی جز خدا ، حقیقت ندارد .

لا اله الا هو

5- خدا، تنها معبود شایسته پرستش است .

لا إله إلا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 3 - 8

8- در جهان هستی معبودی جز الله ، حقیقتاً وجود ندارد .

لا إله إلا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 4 - 1

1- سراسر جهان هستی ، تنها از یک معبود حقیقی برخوردار است .

ص: 305

إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 35 - 5

5 - الله ، تنها معبود حقیقی است .

لا إله إلا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 87 - 3

3 - تنها پروردگار جهان ، سزاوار عبودیت و پرستش است .

أَنْفِكَاءَ إِلَهَةٍ دُونَ اللَّهِ تَرِيدُونَ . فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 125 - 9

9 - پرستش ، تنها شایسته نیکوترین آفریننده ها (خدا) است .

أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 126 - 3

3 - عبودیت و پرستش ، تنها شایسته پروردگار انسان ها است .

أَتَدْعُونَ بَعْلًا . .. اللَّهُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأُولِينَ

یادآوری ربوبیت خداوند نسبت به انسان ها، پس از محکوم کردن پرستش بت ها، گویای مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 65 - 6

6 - هیچ معبود حقیقی ، جز الله در عالم وجود ندارد .

ما من إله إلا الله الواحد القهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 3 - 1

1 - تنها خداوند ، شایسته عبادت خالصانه و اطاعت بی چون و چرا است .

ألا لله الدين الخالص

«الدين» مبتدا و مسنداليه و «لله» خبر و مسند است. تقديم مسند بر مسنداليه، مفيد حصر و اختصاص است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 306

17 - ناآگاهی بیشتر مردم از شایستگی انحصاری خداوند به عبادت و پرستش و ضرر و زیان شرک

ضرب الله مثلاً رجلاً .. بل اکثرهم لا يعلمون

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که متعلق جهل، مسأله برابر نبودن دو مثل مربوط به مؤمن و مشرک و سرنوشت ایمان و شرک باشد؛ یعنی، «بل اکثرهم لا يعلمون أنهما لا يستویان»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - عبادت، تنها شایسته خالق هستی و مدبر و صاحب اختیار جهان است .

قل أغير الله تأمرؤنی أعبد

«فا» در «أغير الله» یا برای تفریع این آیه به آیات پیش است - که از خالقیت و تدبیر خدا سخن گفته است - و یا رابطه برای جواب شرط مقدر است که تقدیر آن چنین می باشد: «إن كان الله خالق كل شيء فكيف تأمرؤنی أن أعبد غیر الله». در هر صورت پیام آیه شریفه این است که با وجود خالق بودن خداوند، عبادت غیر او شایسته نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - تنها خداوند شایسته پرستش است .

أغير الله تأمرؤنی أعبد .. بل الله فاعبد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - در جهان هستی معبودی جز الله، حقیقتاً وجود ندارد .

لا إله إلا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - معبودی جز الله حقیقتاً وجود ندارد .

لا إله إلا هو

«إله» به معنای معبود است.

7 - دعا و عبادت ، تنها شایسته خداوند یکتا و دارنده حیات حقیقی است .

هو الحي لا إله إلا هو فادعوه

«فا» در «فادعوه» عاطفه بوده و برای ربط میان سبب و مسبب است؛ یعنی، به سبب آن که خدا دارنده حیات حقیقی و یکتا است، پس او را باید عبادت کرد و از او حاجت خواست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 307

6 - معبود شایسته پرستش ، معبودی یگانه و بی شریک است .

أَتَمَّا إِلَهَكُم إِلَه وَحْد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - سجده و کرنش ، تنها در برابر آفریدگار هستی روا است .

وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ

11 - عبادت و پرستش ، تنها شایسته آفریدگار جهان است ؛ و نه در شأن مخلوقات او .

وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنْتُمْ إِيَّاه تَعْبُدُونَ

تقدیم «إِيَّاه» بر «تعبدون» علاوه بر رعایت فاصله آیات، می تواند برای حصر نیز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - خداوند یگانه ، تنها معبود و شایسته پرستش در جهان هستی

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ

بنابراین که مراد از ولی - مفرد اولیاء - معبود باشد از سخن تهدیدآمیز آیه مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - خداوند یگانه ، تنها معبود و شایسته پرستش در جهان هستی

فَاللَّهُ هُوَ الْوَلِيُّ

بنابراین که مراد از «الولی» معبود باشد مطلب فوق برداشت می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- تنها خداوندی که ربوبیت جهان هستی را عهده دار است ، شایسته عبادت و پرستش می باشد .

إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ فَاعْبُدُوهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 19 - 4

4- تنها خداوند ، شایسته پرستش است .

فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 308

18 - طور - 52 - 43 - 2

2 - خداوند ، یگانه معبود به حق هستی است .

أَمْ لَهُمْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 22 - 7، 2

2 - جز « الله » ، هیچ کس و هیچ چیز شایسته پرستش نیست .

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ

7 - هر موجودی جز خدای یگانه ، فاقد علم و رحمت گسترده و شایستگی برای پرستش

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عِلْمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 23 - 2

2 - یگانه مدبّر و فرمانروای جهان هستی ، شایسته مقام خداوندی و پرستش است .

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ

وصف «الملك» برای جمله قبل، اشعار به علیت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 7

7 - عبادت و پرستش ، تنها شایسته خداوند یگانه

إِنَّا بَرَاءٌ.. وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 13 - 1، 2

1 - هیچ معبود حقیقی ، جز « الله » در عالم وجود ندارد .

اللّٰه لا اِلهَ اِلاَّ هو

2- معبودی جز « اللّٰه » شایستگی عبادت ندارد .

اللّٰه لا اِلهَ اِلاَّ هو

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که نفی در « لا اِلهَ اِلاَّ هو » نفی شایستگی باشد، نه نفی وجود؛ زیرا در عالم معبودهای ادعایی بسیاری وجود دارد، ولی آنها شایستگی معبودیت را ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 9 - 3

3- هیچ معبود حقیقی در جهان هستی جز « اللّٰه » وجود ندارد و جز او کسی شایسته پرستش نیست .

لا اِلهَ اِلاَّ هو

ص: 309

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اخلاص - 112 - 1 - 8,17

8 - خداوند ، تنها معبود شایسته عبادت است .

اللَّهُ أَحَدٌ

برخی از اهل لغت اصل کلمه «اللَّهُ» را «إله» می دانند. فعل «أَلَّهَ»؛ یعنی، عبادت کرد، در این صورت «إله»، به معنای معبود خواهد بود (مفردات راغب). کلمه «اللَّهُ» با آن که علم است، می تواند ناظر به معنای لغوی «إله» نیز باشد. در این صورت مراد از «وحدت معبود»، این است که سایر معبودها، دروغین و پنداری اند و شایسته عبادت نیستند.

17 - « قال الباقر (ع) معنى قوله « الله أحد » المعبود الذى يأله الخلق عن ادراكه و الإحاطه بكيفيته فرد بالهيته متعال عن صفات خلقه ;

امام باقر(ع) فرمود: .. . معنای قول خدا «اللَّهُ أحد»، [این است که او] معبودی است که مخلوقات از درک حقیقت او و احاطه بر چگونگی او حیران و سرگردان اند. او در اله بودن خود یکتا است و بالاتر از صفات مخلوقات خود است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 3 - 2

2 - مردم ، باید تنها خداوند را عبادت کرده و او را « إله » خود بدانند .

إله الناس

377- توحيد عبادى ابراهيم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 120 - 2

2- ابراهيم (ع) در آغاز پیامبریش ، تنها موحد و عبادتگر عصر خویش بود .

إن إبراهيم كان أممًا قانتًا لله

برداشت فوق، بر این اساس است که اطلاق «أمه» به ابراهيم(ع) از آن جهت باشد که «امت موحد» در عصر او منحصر به شخص وی بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- ابراهیم (ع)، هجرت از محیط شرک و بت پرستی را جهت حراست از عقیده توحیدی خود و عبادت پروردگار یگانه برگزید .

وَأَعْتَزَلَكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُوا رَبِّي

از جمله معانی «دعاء» عبادت است. در این آیه نیز «أدعوا» به قرینه «لِمَ تَعْبُد» در آیات قبل می تواند به معنای «عبادت می کنم» باشد. براین مبنا ابراهیم، هجرت خود را برای میسرشدن عبادت خداوند دانسته است.

ص: 310

378- توحید عبادی انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 52 - 1

1 - یکی بودن شیوه زندگی همه پیامبران ، در بهره گیری سالم و حلال از نعمت های الهی ، کردار نیک و پرستش خدای یگانه

يَا أَيُّهَا الرِّسَلُ كُلُّوَا مِنَ الطَّيِّبَاتِ . . . وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ

«هذه» اشاره به طریقه زندگی است که از سوی خدا به یکایک پیامبران توصیه شده بود (یا ایُّها الرِّسَلُ كُلُّوَا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاَعْمَلُوا صَالِحًا).
«أُمَّةً» نیز به معنای طریقه، شیوه و آیین است.

379- توحید عبادی جنبندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 49 - 4

4- تمامی موجودات جنبنده و فرشتگان ، تنها در برابر خداوند سجده می کنند .

وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ دَابَّةٍ وَالْمَلَائِكَةِ

380- توحید عبادی حبیب نجار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 22 - 2

2 - مؤمن انطاکیه (حبیب نجار) به دلیل ایمان به خدای یکتا و پیروی از رسولان الهی ، مورد اعتراض و تهدید مردم کافر قرار گرفت .

وَمَا لِي لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي

از آهنگ آیه شریفه - که با استفهام انکاری همراه است - مطلب یاد شده به دست می آید؛ زیرا استفهام انکاری، در رد چیزی به کار می رود که مورد انکار و اعتراض قرار گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 23 - 2, 1

1 - مؤمن انطاکیه (حبیب نجار) ، فردی یکتاپرست و به دور از شرک و بت پرستی

ءَاتَّخَذَ مِنْ دُونِهِ ءَالِهَةً

همزه در «ءَاتَّخَذَ» برای استفهام انکاری است. بنابراین «ءَاتَّخَذَ»؛ یعنی، «لَا ءَاتَّخَذَ مِنْ دُونِهِ ءَالِهَةً».

2 - مؤمن انطاکیه (حبیب نجار) ، یکتاپرستی خود و بیزاری اش از شرک و بت پرستی را اعلام کرد .

ص: 311

381- توحيد عبادى در ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 4

4 - دعوت به پرستش خدای یگانه ، در رأس برنامه تبلیغی نوح (ع)

فقال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 33 - 14

14 - خداوند در هیچ آیینی به پرستش معبودی جز خود، فرمان نداده است.

و أن تشرکوا بالله ما لم ينزل به سلطانا

382- توحيد عبادى در ادیان آسمانى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 36 - 7

7 - توحيد عبادى و در پی آخرت بودن ، دو امر اعتقادى مهم ، در تعالیم ادیان آسمانى است .

يقوم اعبدوا الله و ارجوا اليوم الآخر

383- توحيد عبادى در تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 19 - 3

3 - توحيد و یکتاپرستى ، دین مشترک جوامع بشری نخستین

و ما کان الناس إلا أمه وحده فاختلّفوا

«امت» به هر جمعیتی که امر واحدی آنان را گرد هم آورده باشد گفته می شود. مراد از آن امر واحد - که جوامع بشری نخستین را گرد هم

آورد و از ایشان یک امت تشکیل داد - به قرینه آیه قبل، توحید و یکتاپرستی است.

ص: 312

384- توحید عبادی در شریعت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 19

19 - «عن أبي جعفر (ع) قال: كانت شريعة نوح أن يعبد الله بالتوحيد... فلبث فيهم ألف سنة إلا خمسين عاماً يدعوهم سرّاً وعلانية. . . فأوحى الله عزّوجلّ إليه: «أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن فلا تبتأس بما كانوا يفعلون» فلذلك قال نوح: «ولا يلدوا إلا فاجراً كفاراً» و أوحى الله إليه «أن اصنع الفلك»؛

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود:.. شریعت نوح آن بود که خدا به یکتایی پرستش می شد... پس نوح(ع) در بین قوم خویش 950 سال توقف کرد و آنها را آشکار و پنهان به خدا دعوت نمود... سپس خداوند - عزّوجلّ - به او وحی فرستاد: «أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن فلا تبتأس بما كانوا يفعلون» و به همین خاطر نوح گفت: «ولا يلدوا إلا فاجراً كفاراً» و خداوند به نوح وحی کرد: «أن اصنع الفلك».

385- توحید عبادی صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 19

19 - خداوند، به مؤمنان نیکوکار وعده داده است که در کمال امنیت و آرامش و بی هیچ ترسی از دشمنان دیانت، تنها خدا را عبادت کنند.

وعد الله الذين ءامنوا منكم و عملوا الصلحت . . . و ليبدلّتهم من بعد خوفهم أمنً

برداشت یاد شده، مبتنی بر این است که جمله «يعبدونني..» استینافیه و بیانگر نتیجه و بازتاب تبدیل ترس و اضطراب به امنیت و آرامش باشد؛ یعنی، مؤمنان آن چنان در امنیت و آرامش قرار می گیرند که بی هیچ ترس و اضطرابی از ناحیه دشمنان دیانت، به عبادت خدای واحد می پردازند.

386- توحید عبادی محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 162 - 1

1 - نماز خواندن پیامبر(صلی الله علیه و آله)، عبادت کردنش و انجام امور زندگانی و مرگش تنها برای خدا بود.

إن صلاتی و نسکی و محیای و مماتی لله

«محیا» و «مات» مصدر میمی و به معنای زنده ماندن و مردن است. چون زنده ماندن و مردن در اختیار انسان نیست تا آن را برای خدا قرار دهد، می توان گفت مقصود از آن چگونه زندگی کردن و چگونه مردن است و یا مراد انجام امور مربوط به زندگی و مرگ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 313

6- پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ناحیه خداوند فرمان داشت که تنها او را بپرستد و برای او شریکی قائل نباشد .

قل إنما أمرت أن أعبد الله و لا أشرك به

7- پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ناحیه خداوند فرمان داشت ، یکتاپرستی خویش و گریزش از شرک را اعلام کند .

قل إنما أمرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 91 - 10

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) همانند همه مردم ، مکلف به پرستش خدای یگانه و تسلیم شدن در برابر او

أمرت أن أعبد ربّ هذه .. و أمرت أن أكون من المسلمين

آمدن «أمرت ..» به صورت متکلم وحده، می تواند از آن جهت باشد که بفهماند پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز - با همه مقامات معنوی - مکلف به عبادت و تسلیم است و تعالی معنوی، سبب برداشته شدن تکلیف نمی شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 7 - 4

4 - سران کفر و شرک ، کلام توحیدی و یکتاپرستی رسول خدا را ، سخنی دروغ و ساختگی می پنداشتند .

إن هذا إلاّ اختلق

مقصود از واژه «اختلاق» - هنگامی که در وصف کلامی آورده شود - سخن ساختگی و دروغی است که سابقه نداشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 2 - 6

6 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر عبادت و فرمان بری خالصانه آن حضرت

فاعبد الله مخلصاً له الدين

واژه «دین» در معانی جزا، عادت، ملت، اسلام، عبادت و طاعت، به کار می رود (قاموس المحيط)؛ ولی در این جا - با توجه به این که

مخاطبان آیات مورد بحث، مشرکان می باشند و نیز در این آیات واژه عبادت به کار رفته - ممکن است به معنای عبادت و طاعت استعمال شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 14 - 2

2 - عبادت خالصانه خدا، تکلیفی الهی برعهده پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل الله أعبد مخلصاً له دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 66 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از آغاز دریافت دلایل و برهان های الهی، از عبادت غیر خدا نهی شده بود.

ص: 314

قل إني نهيت أن أعبد الذين تدعون من دون الله لَمَّا جاءني البَيِّنَات

387- توحيد عبادى مخلصين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - صفات - 37 - 128 - 3

3- تقوا، يكتا پرستی و دورى از شرک، از اوصاف بندگان مخلص

الآتتقون . أتدعون بعلاً و تدرؤن أحسن الخلقين . الله ربكم ... إلا عباد الله

388- توحيد عبادى مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 139 - 7

7- مسلمانان، خداوند را از داشتن شريك منزه دانسته و تنها او را پرستش مى کنند .

و نحن له مخلصون

389- توحيد عبادى ملائكه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - نحل - 16 - 49 - 4

4- تمامی موجودات جنبنده و فرشتگان، تنها در برابر خداوند سجده مى کنند .

ولله يسجد ما فى السموت و ما فى الأرض من دابة و الملائكة

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - سبأ - 34 - 41 - 2

2 - ملائكه، پرستیده شدن غير خداوند را شایسته نمى دانند .

قالوا سبحنك

اعلام منزّه بودن خداوند از سوى فرشتگان، در جواب این سؤال كه «آيا شما مورد پرستش مشركان بوده ايد» مى تواند ناظر به حقيقت ياد

شده باشد.

ص: 315

390- توحید عبادی موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 15 - 3

3- موجودات آسمان ها و زمین برای غیر خدا خاضع نبوده و به غیر او سجده نمی کنند .

و لله يسجد من في السموت و الأرض

تقدیم «لله» بر «یسجد» حاکی از حصر است. بنابراین «لله یسجد...»؛ یعنی، برای خداوند سجده می کنند و به غیر او سجده نمی برند.

391- توحید عبادی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 138 - 4

4- اهل ایمان، از شرک در عبادت منزّه و مبرا هستند .

و نحن له عبدون

برداشت فوق، از تقدیم «له» بر «عابدون»، که دلالت بر حصر دارد، استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 19

19 - خداوند، به مؤمنان نیکوکار وعده داده است که در کمال امنیت و آرامش و بی هیچ ترسی از دشمنان دیانت، تنها خدا را عبادت کنند .

وعد الله الذين ءامنوا منكم و عملوا الصلحت . . . و لیبدلّهم من بعد خوفهم أمناً

برداشت یاد شده، مبتنی بر این است که جمله «یعبدوننی..» استینافیه و بیانگر نتیجه و بازتاب تبدیل ترس و اضطراب به امنیت و آرامش باشد؛ یعنی، مؤمنان آن چنان در امنیت و آرامش قرار می گیرند که بی هیچ ترس و اضطرابی از ناحیه دشمنان دیانت، به عبادت خدای واحد می پردازند.

392- توحید عبادی هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- هود (ع)، به مشرکان قومش اعلام کرد که تنها خداوند را مؤثر در جهان دانسته و تنها او را شایسته عبادت می داند.

أني بريء مما تشركون. من دونه

ضمیر در «دونه» به «الله» در آیه قبل برمی گردد.

ص: 316

393- توصیه به توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 52 - 5

5 - پرستش خدای یگانه ، توصیه دیگر او به یکایک پیامبران

يَا أَيُّهَا الرِّسَلُ . . . وَإِنَّ هَذِهِ . . . وَأَنَا رَبُّكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 66 - 1

1 - توصیه خداوند به همه پیامبران و رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر اختصاص دادن پرستش به او

و لقد أوحى إليك وإلى الذين من قبلك . . . بل الله فاعبد

تقديم مفعول (الله) بر فعل (فاعبد)، مفید اختصاص است.

394- حقانیت توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 37 - 6

6 - توحید و یکتاپرستی ، عقیده ای کاملاً حق

إذا قيل لهم لا إله إلا الله يستكبرون . . . بل جاء بالحق و صدق المرسلين

395- درک توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 51 - 10

10- یکتایی خداوند ، منزه بودنش از داشتن شریک و ضرورت پرستش او ، حقایقی قابل درک و فهم برای همگان

يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره . . . أفلا تعقلون

مفعول «تعقلون» حقایقی است که در این آیه و آیه قبل ، از زبان حضرت هود(ع) نقل شده؛ همانند ضرورت پرستش خدا ، منزه بودنش از

شريك و . . . ؛ يعنى: أفلاتعقلون انه ما لكم من إله غيره و إن عبادته واجب عليكم و

396- دعوت به توحيد عبادى

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 317

4 - دعوت مردمان به توحید و پرستش خداوند یکتا از اساسی ترین وظائف و رسالت های عیسی (ع)

ما امرتنی به ان اعبدوا اللّٰه ربی و ربکم

تفسیر «ما امرتنی به» به «ان اعبدوا اللّٰه» - با اینکه حضرت عیسی (ع) به جز فرمان به عبادت خدا پیامهای دیگر نیز داشت - گویای این است که ابلاغ فرمان توحید از اساسی ترین وظایف مسیح (ع) بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 65 - 6

6 - دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام هود برای قوم عاد

قال یقوم اعبدوا اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 6

6 - دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام صالح (ع) برای قوم ثمود

قال یقوم اعبدوا اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 6

6 - دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام شعیب برای مردم مدین

قال یقوم اعبدوا اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 2

2 - دعوت به یکتاپرستی، در رأس برنامه تبلیغی حضرت نوح (ع) بود.

ینی لکم نذیر مبین. أن لاتعبدوا إلاّ الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 8

8- نوح (ع) در آستان غرق شدن فرزندش ، وی را به ایمان و یکتاپرستی دعوت کرد .

بینی اربک معنا و لاتکن مع الکفرین

مراد از «مَعْنَا» همراهِیو معیت عقیدتی است نه جسمانی؛ زیرا جمله «ارکب» در دلالت بر همراهِی و معیت جسمانی کافی بود. بنابراین اگر مراد از «مَعْنَا» مجرد همراهِی با نوح و پیروان او باشد، آوردن کلمه «مَعْنَا» ضرورتی نداشت. جمله «و لاتکن...» مؤید این معناست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 318

8 - هود - 11 - 50 - 5

5- دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام هود (ع) برای قوم عاد

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 20

20- هود (ع) از قوم عاد خواست تا از دعوتش (پذیرش توحید، یکتاپرستی و ترک شرک و استغفار از گناهان) اعراض نکنند و بر گناه خویش اصرار نورزند.

و لاتتولوا مجرمین

«تولّی» (مصدر لاتتولوا) به معنای اعراض کردن و نپذیرفتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 5

5- دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام صالح (ع) برای قوم ثمود

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 62 - 15، 10، 7

7- حضرت صالح (ع)، مورد اعتراض و سرزنش قوم ثمود به خاطر فراخوانی آنان به یکتاپرستی و نفی خدایان دروغین

أتنهنا أن نعبد ما يعبد آباؤنا

استفهام در «أتنهنا أن نعبد...» استفهام توییخی است.

10- جوانان و میانسالان قوم ثمود، مخاطبان اصلی حضرت صالح (ع) در دعوت به توحید و یکتاپرستی

أتنهنا أن نعبد ما يعبد آباؤنا

فعل مضارع «يعبد» گویای این است که مخاطبان صالح، کسانی اند که پدرانشان زنده بودند و به پرستش خدایان مشغول بودند.

15- دعوت به توحید و بیان ضرورت یکتاپرستی از سوی حضرت صالح (ع)، مایه تردید قوم ثمود در خردمندی و هوشیاری او

وإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ

«مریب» (تردیدافکن) صفت برای «شک» است و متعلق آن - به قرینه جمله «قد کنت فینا مرجوًّا» - خردمندی و هوشیاری صالح(ع) می باشد. بنابراین جمله «إِنَّا لَفِي ...»؛ یعنی، ما در درستی تعالیم تو شک داریم، آن چنان شکی که باعث شده درباره خردمندی و هوشیاری ات نیز تردیدکنیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 6،15

6- دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام شعیب (ع) برای مردم مدین بود.

قال يقوم اعبدوا الله

15- شعیب (ع)، با آگاه ساختن قوم خویش به نبود معبودی جز خدا، آنان را به توحید و ترک شرک دعوت کرد.

ص: 319

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - رعد - 13 - 36 - 11

11- پیامبر (صلی الله علیه و آله) مردمان را فقط به خداوند یکتا دعوت می کرد و به پرستش او فرا می خواند .

إليه أَدْعُوا

تقديم «إليه» بر «أدعوا» حاکی از حصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - نحل - 16 - 36 - 5

5- برانگیختن انبیا در میان همه امت ها برای دعوت به توحید عبادی ، دلیل بطلان عقیده مشرکان به جبری بودن شرکشان

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء . . . ولقد بعثنا فی کلّ أ

آوردن عبارت «قد بعثنا . . .» پس از بیان کلام مشرکان درباره جبری بودن شرکشان، به منزله جواب برای آن است؛ با این بیان که اگر شرک خواست خداوند بود، نباید انبیا را مبعوث می کرد و حال آنکه آنان را برای هدایت برانگیخته است و این حکایت از بطلان عقیده آنان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - مریم - 19 - 36 - 0

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - حج - 22 - 67 - 7

7 - خداوند ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) دستور داد که از مشرکان بخواهد به جای ستیزه جویی با وی و مخالفت با حدود و مقررات الهی ، به سوی خدای یگانه بازگردند و به پرستش او برخیزند .

فلاینزعنک فی الأمر و ادع إلی ربّک

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - حج - 22 - 68 - 2

2- ردّ دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) (دعوت به یکتاپرستی) ، از سوی مشرکان و پافشاری آنان بر شرک و بت پرستی

و ادع إلى ربّك . . . و إن جدلوك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 5

5- دعوت به توحید و پرستش خدای یگانه ، نخستین و مهم ترین سخن نوح (ع) با قوم خویش

فقال يقوم اعبدوا الله . . . أفلاتتقون

ص: 320

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 19

19 - « عن أبي جعفر (ع) قال : كانت شريعته نوح أن يعبد الله بالتوحيد . . . فلبث فيهم ألف سنة إلا خمسين عاماً يدعوهم سرّاً وعلانية . . فأوحى الله عزّوجلّ إليه : أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن فلا تبتأس بما كانوا يفعلون » فلذلك قال نوح : « ولا يلدوا إلا فاجراً كفاراً » و أوحى الله إليه « أن اصنع الفلك » ;

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود:.. شریعت نوح آن بود که خدا به یکتایی پرستش می شد... پس نوح(ع) در بین قوم خویش 950 سال توقف کرد و آنها را آشکار و پنهان به خدا دعوت نمود... سپس خداوند - عزّوجلّ - به او وحی فرستاد: «أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن فلا تبتأس بما كانوا يفعلون» و به همین خاطر نوح گفت: «و لا يلدوا إلا فاجراً كفاراً» و خداوند به نوح وحی کرد: «أن اصنع الفلك».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 32 - 4

4 - دعوت به توحید و پرستش خدای یگانه ، اولین و مهم ترین پیام نخستین پیامبر پس از نوح (هود یا صالح)

أن اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

«أن» برای تفسیر پیامی است که پیامبر (پیامبری که برای جامعه پس از طوفان نوح برانگیخته شده بود)، مأمور ابلاغ آن به مردم بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 213 - 2

2 - دعوت به توحید و پرستش خدای یگانه ، عصاره پیام قرآن

فلاتدع مع الله إلهاء اخر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 45 - 6,5

5 - دعوت به پرستش خدای یگانه ، مهم ترین و نخستین پیام صالح برای ثمودیان

و لقد أرسلنا إلى ثمود . . أن اعبدوا الله

اهمیت پیام و نخستین بودن آن از این جهت استفاده می شود که آیه شریفه دعوت به خداپرستی را در رأس همه پیام ها و قبل از هر پیام

دیگر آورده است.

6- رهیابی مردم به پرستش خدای یگانه، محوری ترین هدف رسالت پیامبران

و لقد أرسلنا .. أن اعبدوا الله

بدیهی است آنچه در رأس دعوت ها قرار گیرد، در واقع اساس و محور برنامه های بعدی به حساب آمده و راه را برای حرکت های جدید خواهد گشود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 91 - 2

ص: 321

2 - پرستش پروردگار یگانه و تسلیم محض در برابر او ، پیام و هدف استوار و تغییرناپذیر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَذِهِ الْبَلَدِ .. . أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 17 - 19

19 - نفی بت پرستی ، توحید عبادی ، توحید افعالی ، شکر پروردگار ، عقیده به معاد ، بازگشت نهایی انسان ها به سوی خدا ، از تعالیم حضرت ابراهیم (ع)

و إِبْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ .. . إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا ... فَابْتِغُوا عِنْدَ اللَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 24 - 1

1 - تنها واکنش قوم ابراهیم در برابر دعوت آن حضرت به توحید عبادی ، تصمیم به قتل و یا سوزاندن وی بود!

و إِبْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ .. . اَعْبُدُوهُ ... فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 36 - 11

11 - بازداشتن مردم از تبهکاری و افساد در حد دعوت به توحید عبادی و آخرت طلبی ، اهمیت دارد .

يَقُومُوا عِبَادًا لِلَّهِ وَأَرْجُوا الْيَوْمَ الْآخِرَ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مَافْسِدِينَ

ذکر شدن نهی «لاتعتوا» در کنار دو امر مهم اعتقادی (توحید و آخرت)، حاکی از اهمیت آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 71 - 18

18 - دعوت مردم به یکتاپرستی و اعتقاد به روز رستاخیز ، در رأس برنامه های فرستادگان الهی

يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِ رَبِّكُمْ وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

32 - « عن أبي جعفر (ع) قال: . . . انّ الله عزّوجلّ بعث نوحاً إلى قومه « أن اعبدوا الله واتّقوه و أطيعون » ثمّ دعاهم إلى الله وحده و أن يعبدوه و لا يشركوا به شيئاً ثمّ بعث الأنبياء على ذلك إلى أن بلغوا محمداً فدعاهم إلى أن يعبدوا الله و لا يشركوا به شيئاً و قال: « شرع لكم من الدين ما وصّى به نوحاً و الذي أوحينا . . . » ;

از امام باقر(ع) روایت شده که فرمود: . . . خداوند عزّوجلّ نوح را به سوی قومش مبعوث نمود که خدا را عبادت نمایند و از او پروا داشته باشید و مرا اطاعت کنید. سپس آنها را دعوت نمود به خدای یگانه که او را عبادت نمایند و هیچ گونه شریکی برای او نگیرید و بعد پیامبران را بر همین منوال فرستاد تا به رسول خدا(صلی الله علیه و آله) رسید، و آنان را به عبادت خدا و این که نسبت به او هیچ گونه شرکی نورزند، فرا خوانده و فرمود: شرع لكم من الدين ما وصّى به نوحاً...».

ص: 322

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 21 - 15

15- هود (ع) ، پیامدار توحید و خداپرستی برای قوم خویش

و اذکر أخوا عاد إذ أنذر قومه بالأحقاف . . . ألا تعبدوا إلا الله

در برداشت یاد شده «ألا تعبدوا. . .» ادامه اندازها و سخنان هود(ع) دانسته شده است. در این صورت تنها جمله «وقد خلت النذر...» جمله معترضه می باشد.

397- دلایل توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 163 - 4

4- رحمانیت و رحیمیت خدا دلیل لزوم پرستش اوست .

وإلهكم إله واحد لا إله إلا هو هو الرحمن الرحيم

توصیف خداوند به «رحمان» و «رحیم» پس از اشاره به لزوم پرستش او، گویای دلیل این امر بایسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 66 - 3

3 - مالکیت مطلق خداوند بر جهان هستی ، دلیل توحید در ربوبیت و توحید در عبودیت اوست .

ألا إن لله من فى السموت و من فى الأرض و ما يتبع الذین يدعون من دون الله شركاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 65 - 15

15- ربوبیت خداوند بر سرتاسر هستی و بی نظیر بودن او (توحید ربوبی) ، دلیل لزوم یکتاپرستی و پایداری در آن (توحید عبادی)

ربّ السموت . . . فاعبده واضطبر . . . هل تعلم له سمياً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- یکتایی خداوند (توحید ذاتی)، دلیل لزوم خالص ساختن عبادت (توحید عبادی) برای خدا است.

إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 61 - 5

5- آمادگی کره خاکی به اراده خداوند برای زندگی انسان ها دلیل شایستگی یگانه او برای پرستش

ص: 323

جعل الأرض قرارًا و جعل خللها أنهرًا .. أءله مع الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 65 - 6

6 - آگاهی نداشتن غیر خدا به لحظه برپایی رستاخیز ، دلیل شایسته نبودن غیر او برای پرستش

و ما يشعرون أيان يبعثون

با توجه به این که معبودهای دروغین مشرکان، از مصادیق مورد نظر در «ما يشعرون» هستند، از ارتباط آن با صدر آیه استفاده می شود که موجوداتی که زمان رستاخیز بر آنها مکشوف نباشد، اصولاً نمی توانند به عنوان معبود شناخته شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 42 - 5

5 - عزت و حکمت خداوند ، دلیل شایستگی او ، برای بودنش به عنوان معبودی یکتا است .

إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ وَ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

این برداشت، بنابر حال بودن جمله «و هو العزيز..» برای ضمیر «من دونه» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 5 - 2

2 - ربوبیت یگانه خدا بر جهان (آسمان ها ، زمین و ..) دلیل این است که تنها او برای پرستش شایسته می باشد .

إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ . رَبِّ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَ مَا بَيْنَهُمَا

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله «رَبِّ السَّمَوَاتِ ..» درصدد بیان دلیل و شاهد بر وحدانیت معبود حقیقی (خداوند) است که در آیه قبل، از آن سخن به میان آمده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 42 - 17

17 - عزت مندی و آمرزندگی خداوند ، نشانه استحقاق انحصاری او برای الوهیت و عبادت

تدعوننی لأکفر بالله و أشرك به .. و أنا أدعوکم إلى العزیز الغفّـر

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که مؤمن آل فرعون، در رد آیین شرک و بت پرستی، به معرفی خدایی پرداخت که دو صفت عزت مندی و آمرزندگی را دارا است و این خود نوعی استدلال بر بطلان شرک و اثبات حقانیت عقیده توحیدی می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 65 - 4

4 - اختصاص حیات حقیقی به خداوند ، دلیل نبودن هیچ معبودی جز او در جهان است .

هو الحیّ لا إله إلاّ هو

جمله «لا إله إلاّ هو» به منزله نتیجه برای «هو الحیّ» است؛ یعنی، چون خداوند زنده جاوید است، پس جز او کسی مدبر عالم و نیز شایسته معبود بودن نیست.

ص: 324

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 5 - 4

4 - شناخت خدا و صفات او ، راه دستیابی به توحید عبادی است .

الحمد لله رب العلمین . . . ایاک نعبد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 141 - 4

4 - موسی (ع) با تکیه بر لطف خداوند به بنی اسرائیل در نجات بخشی آنان از شکنجه فرعونیان ، لزوم پرستش خدای یگانه و پرهیز از گرایش به شرک را به آنان گوشزد کرد .

قال أغیر الله أبغیکم إلهاً . . . و إذ أنجینکم من آل فرعون

برداشت فوق بر این اساس است که مفاهیم ذکر شده در آیه مورد بحث برگرفته از سخنان موسی باشد و مخاطبان اصلی آن همان مردمی باشند که پس از عبور از دریا به بت پرستی گرایش پیدا کردند .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 158 - 11

11 - باور به حاکمیت انحصاری خدا بر هستی ، زمینه ساز ایمان به نبود هیچ معبودی شایسته پرستش جز او

الذی له ملک السموت و الأرض لا إله إلا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 104 - 11

11 - یادآوری مرگ ، وسیله توجه به خدا و توحید در عبادت است .

و لكن أعبد الله الذی یتوفیکم

ذکر «یتوفاکم» پس از بیان توحید در عبادت، بیانگر این نکته نیز می تواند باشد که یاد مرگ، زمینه ای برای پی بردن به توحید در عبادت است.

3- باور و توجه انسان ها به اینکه « رجوعشان تنها به سوی خداست » آنان را از پرستش غیر او ترسان و به یکتاپرستی وامی دارد .

فإني أخاف عليكم عذاب يوم كبير. إلى الله مرجعكم

جمله «إلى الله مرجعكم» به منزله تعلیلی است برای «وإن تولّوا فإني أخاف ..»؛ یعنی، علت نگرانی پیامبر برای مشرکان، این

است که آنان به خدا باز می گردند و به خاطر شرکشان عذاب می شوند. بنابراین هر کس این حقیقت را بپذیرد که بازگشت او تنها به خداست، هرگز به غیر او نمی گردد و به شرک روی نمی آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 91 - 4

4 - اعتقاد به ربوبیت خداوند و مالکیت او بر تمامی مظاهر هستی ، مقتضی پرستیدن یگانه او

إِنَّمَا أَمْرٌ أَنْ أُعْبَدَ رَبِّ هَذِهِ الْبَلَدِ . . . وَ لَه كَلِّ شَيْء

واژه «رب» و تعبیر «و له کلّ شیء» در حقیقت بیانگر فلسفه حصر پرستش انسان در برابر خدا است؛ یعنی، چون او پروردگار و مالک یگانه هستی است، پس عبودیت انسان باید تنها به درگاه او باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 17 - 20

20 - توجه به بازگشت انسان ها به خدا ، برانگیزاننده آنان به توحید عبادی و شکر به درگاه خدا است .

و اعبدوه و اشکروا له إلیه ترجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 37 - 12

12 - توحید در خالقیت ، زمینه ساز توحید در عبودیت

و اسجدوا لله الذی خلقهنّ إن کنتم إیاه تعبدون

آیه شریفه به این نکته اشاره دارد که در پرتو تصحیح مبانی اندیشه ای، می توان بر گرایش های وجودی تأثیر گذاشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 23 - 21

21 - شناخت صحیح صفات الهی ، راهنمای انسان به توحید و یگانگی معبود

الملك القدّوس . . . سبحن الله عمّا یشرکون

در ابتدای آیه، از یگانگی معبود سخن به میان آمده و سپس صفات و ویژگی های آن معبود بر شمرده شده است. این مطلب می تواند بیان کننده این معنا باشد که توجه به این صفات، خود راهنمای انسان به توحید و نفی شرک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 20 - 5

5- ربوبیت بی همتای خداوند ، مقتضی انحصار خواندن و عبادت به او است .

قل إِنَّمَا أَدْعُوا رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِهِ أَحَدًا

ص: 326

399- سختی توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 65 - 6

6- توحید در عبادت و اطاعت خداوند ، امری دشوار و نیازمند صبر و تحمل است .

فاعبده واصطبر لعبده هل تعلم له سمياً

«اصطبار»؛ یعنی، برای چیزی صبر قراردادن (لسان العرب). فرمان به کارگیری صبر برای عبادت، گویای مشکلات و موانعی است که بر سر راه عبادت خداوند وجود دارد و گذر از آن، نیازمند بهره گرفتن از صبر است.

400- سرزنش اعراض از توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 32 - 7

7- روی برتافتن از توحید و یکتاپرستی و گرایش به شرک و بت پرستی ، کاری شگفت و در پی دارنده نکوهش سخت خداوند

فذلکم اللّٰه ربکم الحق .. فأنی تصرفون

401- صبر در توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 65 - 6

6- توحید در عبادت و اطاعت خداوند ، امری دشوار و نیازمند صبر و تحمل است .

فاعبده واصطبر لعبده هل تعلم له سمياً

«اصطبار»؛ یعنی، برای چیزی صبر قراردادن (لسان العرب). فرمان به کارگیری صبر برای عبادت، گویای مشکلات و موانعی است که بر سر راه عبادت خداوند وجود دارد و گذر از آن، نیازمند بهره گرفتن از صبر است.

402- عقیده به توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15- اعتقاد به اختصاص داشتن عبادت به خداوند ، مستلزم شکر نعمت های اوست .

واشکروا نعمت الله إن كنتم إياه تعبدون

آمدن جمله «إن كنتم إياه تعبدون» به صورت جمله شرطیه برای «اشکروا...»، بیانگر وجود تلازم و پیوند ناگسستنی میان شکر و اعتقاد به توحید در عبادت است.

ص: 327

403- عوامل تقویت توحید عبادی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 65 - 11

11- نزول آیات تاریخ پیامبران و یگانه پرستی آنان ، به امر خداوند و در جهت منظور تقویت بندگی و یکتاپرستی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

و ما ننزل إلا بأمر ربك . . فاعبده واصطبر لعبده

ارتباط دو آیه اخیر با آیات پیشین - که بیانگر تاریخ انبیا بود - گویای نکته یاد شده است.

404- فرجام توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 2 - 4

4- پرستش خدای یکتا ، در پی دارنده فرجامی خوش و نیکوست .

إنني لكم منه . . بشیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 9 - 5

5 - توحید و پرستش خدای یگانه ، راهی که به لقای خدا می انجامد .

سبیل الله

مراد از «سبیل الله» (راه خدا) توحید و یکتاپرستی است. تسمیه توحید به «راه خدا» یا بدان جهت است که آیین توحید، خطی است که از سوی خدا ترسیم شده و به وسیله پیامبران به مردم ارائه شده است و یا بدان جهت می باشد که توحید و یکتاپرستی، راهی است که با پیمودن آن، می توان به خدا رسید و به لقای او دست یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 25 - 2

2- پرستش خدای یگانه ، راهی به سوی خدا و منتهی به لقای او است .

«سبیل اللّٰه» یعنی راه خدا «راه خدا» می تواند به معنای راهی باشد که «خدا برای اهل ایمان ترسیم و تعیین کرد» و یا می تواند به معنای راهی باشد که «به سوی خدا و به او منتهی می شود». برداشت فوق بر پایه معنای دوم است.

405- قوم ثمود و توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 62 - 14

14- قوم ثمود، در یکتایی خدا و ضرورت یگانه پرستی، در شک و تردید بودند.

و إتنا لفی شک مما تدعونا إلیه مریب

406- قوم عاد و توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 3

3 - یکتا پرستی و گرایش توحیدی، در پندار قوم عاد، سفاهت و نابخردی بود.

إنا لنرید فی سفاهه .. أجتتنا لنعبد الله وحده

جمله «أجتتنا ..» بیانگر ریشه سفیه پنداشتن هود از سوی قوم عاد است.

407- کیفر اعراض از توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 9

9- هود (ع) مردمش را در صورت مقامت بر شرک و پرستش نکردن خدای یگانه به عذاب الهی تهدید کرد.

فأتنا بما تعدنا إن كنت من الصدقین

408- کیفر ترک توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 65 - 13

13 - هود بر حذر دارنده قوم خویش از گرفتار شدن به عذاب های الهی به سبب پرستش نکردن خدای یکتا و پرهیز نکردن از گرایش های شرک آلود

«انتقاء» مصدر «تقون» به معنای گرفتن حفاظ برای دوری از مکروه و مانع شدن از رسیدن مکروه است. در اینجا به مناسبت مورد و تأیید آیات بعد (همانند آیه 70)، مراد از مکروه، عذابهای الهی است، یعنی: أفلا تتقون عذاب الله.

409- مشرکان صدر اسلام و توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 37 - 9

9- آشنایی مشرکان صدر اسلام با رسولان پیشین و دعوت آنان به توحید و یکتاپرستی *

و إذا قيل لهم لا إله إلا الله يستكبرون . . . و صدق المرسلين

خداوند، برای درستی رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، به تصدیق کردن پیامبران گذشته از سوی آن حضرت استدلال فرمود. این مطلب بیانگر آشنایی مردم صدر اسلام به رسالت پیامبران پیشین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 45 - 2

2- نفوذ آیین شرک در قلب و جان مشرکان صدر اسلام و حساسیت شدید آنان نسبت به آیین یکتاپرستی

و إذا ذكر الله وحده اشمأزت قلوب الذين لا يؤمنون بالآخرة

از تنفر و انزجار قلبی مشرکان به صرف یاد کردن نام خداوند، برداشت بالا به دست می آید.

410- منشأ توحید عبادی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 24 - 7

7- طرد شرک از سوی مؤمنان و گرایش آنان به پرستش خدای یگانه، مرهون هدایت و راهنمایی خداوند

و هدوا إلى صراط الحميد

411- موسی (ع) و توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 140 - 4

4- موسی (ع) با بیان احسان و تفضل ویژه خداوند بر بنی اسرائیل، تنها او را شایسته پرستش برای آنان معرفی کرد.

قال أغير الله أبعيكم إلهاً و هو فضلكم على العلمين

جمله «و هو فضلکم» حالیه و به منزله تعلیلی است برای جمله «أغير الله . . .» یعنی چگونه امکان دارد غیر خدا را برای پرستش شما بجویم در حالی که نعمتها، از جمله برتری شما بر دیگر اقوام و ملل، عطای اوست.

ص: 330

412- ناخشودی از توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 14 - 8

8 - کافران و مشرکان از عبادت خالصانه خداوند و یکتاپرستی ، ناخوشنود بوده و آن را بر نمی تابند .

فادعوا الله مخلصين له الدين و لو كره الكفرون

413- نشانه های توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 172 - 11

11 - سپاسگزاری به درگاه الهی ، نشانه بندگی و توحید در عبادت و اطاعت خداوند است .

و اشكروا لله إن كنتم إياه تعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 14 - 6

6- قرآن ، به دلیل ناتوانی همگان از آوردن کتابی همسان آن ، نشانه یکتایی خدا و نبود هیچ معبودی شایسته پرستش جز او

فإلّم يستجيبوا لكم فاعلموا .. أن لا إله إلاّ هو

«أن لا إله إلاّ هو» - که حاکی از یکتایی خدا و ضرورت توحید عبادی است - عطف بر «أنما أنزل ..» می باشد لذا جزای شرط (فإلّم يستجيبوا) خواهد بود و حکایت از آن دارد که قرآن، به دلیل ناتوانی بشر از آوردن همانند برای آن، خود نشانه ای بر توحید است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 60 - 12

12 - سجده در برابر خدای رحمان ، مظهر یگانه پرستی و روح ادیان توحیدی است .

اسجدوا للرحمن قالوا و ما الرحمن .. و زادهم نفورًا

قرار گرفتن فرمان سجده بر خدای رحمان در ردیف سلسله آیات مربوط به محکومیت شرک و اثبات توحید و یگانگی خداوند، می تواند

مطلب یاد شده را برساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 27 - 5

5 - باران حیات بخش ، نشانه قدرت و یکتایی خداوند

ألم تر أن الله أنزل من السماء ماء فأخرجنا به ثمرات مختلفاً ألونها

ص: 331

414- نشانه های توحید عبادی در کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 5

5 - کعبه ، جلوه گاه توحید و یکتاپرستی

و إذ يؤأنا لإبرهیم مکان البیت أن لاتشرك بی شیئاً

415- وضوح توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 53 - 1

1- توحید و یکتاپرستی ، دارای دلیلهایی روشن و قابل درک و بی نیاز از ارائه معجزه از سوی پیامبران برای اثبات آن

قالوا یهود ما جئنا ببینه

هود(ع) پیش از بیان توحید و نفی شرک، نه معجزه ای ارائه می کند و نه مدعی داشتن آن است تا به این حقیقت اشاره کند که حقانیت توحید و بطلان شرک مسأله ای است که با تفکر و تأمل قابل درک است و نیازمند پشتوانه ای همانند مشاهده معجزه نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 9

9 - یگانه بودن معبود ، حقیقتی روشن و قابل درک برای همگان

وقالوا قلوبنا فی أکنه . . . قل إنما أنا بشر . . . إنما إلهکم إله وحد

از این که آیه شریفه در مقام تخطئه مشرکان است - که مدعی مفهوم نبودن پیام وحی بودند - مطلب بالا استفاده می شود.

416- یوسف(ع) و توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 3

3- یوسف (ع) ، برای هم بندگان زندانی خویش شایسته نبودن معبودهایشان را برای پرستش ، تشریح کرد و بر لزوم یکتاپرستی استدلال

کرد .

ما تعبدون من دونه إلا أسماءً .. ذلك الدين القيم

ص: 332

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

